KULLETEYN

TURAN DURSUN

http://genclikcephesi.blogspot.com

AKYÜZ YAYINLARI
KİTAP NO: 18

● KULLETEYN
• TURAN DURSUN
• 1. BASIM TEMMUZ-90

● BASKI: Yalçın Ofset
• DİZGİ: Bibliotek Dizgi
• CİLT: Esra Mücellithanesi

AKYÜZ YAYINLARI
Neşet Ömer Sok. Kadıköy İş Merk.
No: 10/124 Kadıköy/İSTANBUL
Tel: 347 08 27 - 349 43 14

http://genclikcephesi.blogspot.com

ÖNSÖZ

Kulleteyn, 12 yaşıma değin olan yaşamımın "roman"ıdır. İsterseniz "roman" demeyin; "romanlaşan" gerçek. Kahramanı olan "Türko", benden başkası değil. Kişi ve yer adlarından çoğu gerçek. Kimi de değiştirilmiştir. Tümüyle belgesel nitelikte. Dinsel konular, dünyasındaki en sağlam kaynaklara dayalıdır ve işlendiği gibi olduğu, her ân kanıtlanabilir. Yaşayış biçimi, "laki"ler, yani "molla' adayları, okunan "ders"ler, kitaplar, ders okuma biçimleri, "molla", baştan sona birer gerçek. Adını kitaba verdiğim gerçekteki "kulleteyn" de öyle... Doğu Anadolu'nun çok önemli bir kesitinden alınma gerçekler hepsi. İncelemeci ve araştırmacılar, çok şeye ışık tutacak ögeler bulacaklardır bu kitapta.

Kurallarını binlerce yıllık ilkelliklerden alan ve bugün insanımıza, dahası tüm İnsanlığa giydirilmeye çalışılan eski elbise, "Şeriat" nedir, ne değildir? İnsanları, kitleleri ne duruma getiriyor ve kimlerin desteğiyle bunu sağlıyor? Kimi boşlukları şeyh, ağa, molla üçlüsü nasıl dolduruyor? Bu üçlü, güçlerini resmi yönetimlerle de birleştirince, egemen olduğu yörelerde nasıl karanlık üretim merkezleri kuruyor ve ışık sızmasın diye nasıl önlemler alıyor, nasıl kalın kalın duvarlar örüyor? Bu sorulara ve daha nice nicelerine cevaplar, ipuçları bulunabilecek. Temel amaç da bu zaten.

Anlatılırken gerçekleri örtme yoluna gidilmemiştir. Olduğu gibi sunulmuştur her şey. Bilindiği gibi dürüstlük, açıklıkta. Kapalılıktaysa karanlık olur. "Tabu"lar karanlıkta yaşarlar. Yalan, sahtelik ve sayılamayacak kadar kötülük de bu alanda. Bu kesimdekiler, gün ışığına çıkarılmadıkça, ilkellikler, kafalara, gönüllere vurulu zincirler kınlamaz ve daha güzel bir dünyanın yolu açılamaz. Kulleteyn'i hazırlarken bu yolda bir katkısı olsun istedim. Olacağına da en küçük bir kuşkum yok.

Bu kitapla birlikte, 2000'e Doğru'da ve başka dergilerde yayınlanmış, kimi de yayınlanmamış olan yazılarımdan oluşma "Din Bu" adlı bir kitabım (Kaynak Yayınları'ndan) elinizde olacaktır. Her şey, daha güzel bir dünya için...

1

Sıradan bir gündü.

Namaz hazırlığı. Abdest gerekti. "Temizlik". Ama başka türlüsü. Temel amaç "günahlardan arınmak".

Üşüşmüşlerdi dörtgen "Kulleteyn"in çevresine. "Taharet" ve "abdest" için. Kimi yatakta, kollar sıvalı. Kimi kulleteynin çevresinde bir yer bulma çabasında, dolaşmakta. Kimi yerini bulmuş olmanın rahatlığı içinde kıçını açıp çökmüş; kimi çömelmiş. Bacaklar arasındakiler salkım saçak. Hava da sıcak mı sıcak. "Vay bâbooo!!!"

Kıçlarını açanlar "taharet"çiler kesiminde. Biraz sonra, bir kulleteyne, bir bacak arasına gidip gelen eller, başlattığı şapır şupurları tam bir cümbüşe dönüştürecekti. Hem de ne cümbüş! İşte başlamıştı bile...

Bacaklardakilerin tümü, çoğu çuldan çapıttan, yamalı ya da yırtıkları sallanan şalvarımsı şeyler, tek tük de olsa kimi şanslılarda bulunan akı gitmiş donlar ne varsa sıyrılmıştı aşağıya. Cömerlçc sıyrılmıştı. "Mallar meydanda"ydı hep. Bacaklar arasındaki "takımlar", genellikle kara, kıllı kokusu çevresine yayılır biçimde terli. "Üçlü takımlar, çalışırken, oturup kalkarken, sıcakta vc çileli yaşamda bacakların arasından, bir süre için de olsa kurtulup özgürlüğüne kavuşmuş olmanın keyfiyle sarkmış; bulabildiği havayı soluyordu. Özgürlük ne güzel şeydi. Yıkanma, serinleme. "Ohhh..." Takımlar yıkanıyordu da yıkanıyordu. Ovula ovula, şapur şapur. Kirler değilse bile terler gidiyordu. Kulleteynin suyunun kirli, "fırtıklı" (sümüklü) oluşuna aldıran yoktu. Hiç de olmamıştı zaten. Olsaydı çok yadırganırdı. Her namaz öncesinin doyulmaz keyfi yaşanıyordu. "Taharet". büyük mutluluk. Şapur şupurlar konuşmalara, derinden gelen "oh'lara, mırıldanmalara, "dua"lara, bağrışmalara karışıyordu. Bir kendine gelme, bir yenilenme oluyordu her "taharet"te. Kulleteynin ayrılmazları durumundaki kadın, çoluk çucukla birlikte paylaşılan bu durum, yaşamın can damarlarındandı.

Ve işte Husso. Tozuyla, toprağıyla, çerçöplü, saman dolu, iri mi

iri gövdesiyle. Bir insan azmanı. Kimine göre "ürküng", kimine göreyse "hâzâ erkek"! Bacaklarındakilerini öylesine sıyırmıştı ki, takımları hemen tümüyle meydanda. Koca gövde bükülüp çömelmiş. Ama o takımlar, seyirlik mi seyirlik. "Husso, kurban Hussoü!" Bakışları, oradaki her şeyi ve herkesi egemenliği altına almış; yanındakiler, kulleteyn çevresindekiler, biraz ötedeki cami önündekiler ve kuUeteyni çevreleyen küllüklerdekiler arasında bölünmüştü. "Husso ki Hussoü!" Eğildi kuUeteyne biraz. Sol elini soktu. Şeriat'ın "temiz su" dediğinden alıp çarptı "taharet" bölgesine. Takımı üzerinde şaklattığı sulu elinin çıkardığı ve çevrede duyulan ses, her zamanki gibi cümbüşe cümbüş kaüyordu. Ayrıca bu sesten birşeyler anlatmak istediği de belliydi. Bir daha, bir daha... Çarpışlar gerçekten görkemliydi. Kıllı bacaklar arasındaki takımı da kuşkusuz. Çarpılırken çığlık koparan sular, önce sersemliyor; sonra nereden geldiğini asıl yerine yöneliyordu. Önce açılıp sergilenmiş olan kıçın iki tümseğini ve deresini doldurmuş olan "kermeli kıllar"ı arasında yürüyüp yayılıyor; daha sonra da akıp gidiyordu kulleteyne. Yani geldiği yere... Dörtgenin kıyıları, bu tür dökülüp akmalarla yer yer aşınmıştı. KuUeteynden alman sular, yine kulleteyne verilirdi. Suları eksilmesin derecesine. Dipten çok az kaynayıp çıkan, akağında bir saman çöpünü bile sürükleyip götüremeyecek ölçüde güçsüz akması nedeniyle durağan ("râkid") sayılan bu havuzdaki suyun tükenmemesinde bunun da payı az değildi.

Bir yel esti, kulleteynin çevresindeki çöplükte sıçtıktan sonra bokuna bakıp oynayan bir çocuğun entarisini çadırlaştırdı, oradaki ve çevredeki küllerden, çöplerden bir kesimini toplayıp kulleteyne doldurdu. Her zamanki gibi...

Bir gürültü patırdı da abdest alanlar kesiminde. Yüzlere çarpılan suların sesleri, kıçlara çarpılanlarınkiyle yarışıyordu. Ayrıca konuşmalar, kırık dökük Arapça dua mırıldanmaları, ağıza buruna su çekmeler, boğaz çalkalamaları, boğaz ayıklamaları ve gürültülü sümkürmeler, kulleteynin içindekileri hedef alan tükürmeler. Tümünden çıkan sesler birbirini tamamlıyor; namaz hazırlığını yansıttığı için de "kutsallık" kazanıyordu.

(molla) diye çağrılması için küçük bir basamağı kalmış

ları Seydo da oradaydı. Abdest alacaklararasında. Başında keçeleşmiş terliğiyle (takke), omuz başlarından pamukları çıkmış ceketi", kirden ne rengi ne de malı belli olan işliği (gömlek), paçalarının biri uzun öbürü kısa yamalı şalvarı, cin cin bakışları ve kasılışlarıyla "-ben de varım!" diyordu sanki. Gururluydu. "Tâlib" adı verilen yüksek dereceli "faki"ler ("fakih"ler, yani din öğrencileri) arasındaydı çünkü. Şeriatı da iyice ezberlediği için herkese işittire işittire bir dua mırıldanıyordu. Arapçadaki şivesine ve fıkıhtaki kalıplarına uygun olarak.. Nicelerini imrendirerek... Kollar sıvalı, abdeste girişmişti. Çömeldi. Elini uzattı, ama yetişemedi kulleteyne. Bir ayağını aşağıdaki bir taşa koydu, sarkar gibi eğildi, artık yetişebiliyordu. Sağ elini soktu. Şeriaün su dediği sıvının yüzündekileri o yana bu yana itti. Abdest suyu yeri açmaktı çabası. Ama itilenler, hızla geri geliyor ve hemen eski durumunu alıyordu. Eleleydi tümü. Şeriatın su dediği şey buharlaşarak uçup gitmesin diye güçbirliği etmişler gibiydi. Seydo, tek elle savaşı kazanamayacağını anlayınca, öbür elini de soktu. Kürekleşen ve süpürgeleşen eller işe yaramıştı bu kez. Avuçla "su" alacak ölçüde yer avuçladığı şeyle suratını yıkadı. Bir daha, bir daha. Bir avuç da ağzına götürdü. Avurtlarını doldurup boşalttı. Boğazından çıkardıkları, avuçladığı yerdekilere eklenmişti. "Sünnet"i tam yerine getirmek için boğazını iyice ayıklayarak, üç kez yapmıştı bu işi. Her işi üç kez yapmak gerekliydi. Burnuna da alıp boşalttı, Sümkürdü. Fırt eden "fırtık"lar (sümükler), fırlayıp kulleteyndeki yerini alıyordu. Ustalıkla yapılıyordu bu da. Abdest alma yerinden avuçladıkça çevreye itilenler aman vermediği için her yıkama işini çabuk yapmaya çalışıyordu. Seydo, yine de sünneti yerine getirmekte titizdi, eksik birşey bırakmıyordu. Bi avuç da yüzüne alıp çarptı. İki eliyle yüzünden sıyırdığı kirli suları emerek ağzında topladı ve fırlattı. Yine ustalıkla, yine kulleteyne. Abdestinin öteki işlerini de yerine getirdikten sonra doğruldu. Islak elini cebine soktu, içindekilerle kabarıp torbalaşmış olan cebini karıştırdı, sümüklerle sertleşmiş kirli mendilini çıkardı sonunda. Bir güzel silindi. Siliniş de görkemliydi. Yüzünü kollarını kuruttu. İşliğinin kollarını indirdi, ilikledi. Hepsi yerliyerindeydi, hepsi Şeriatın dediğine uygundu. Artık hazır sayılırdı namaza.

Taharet ve abdest için koşulup üşüşülen, kimi zaman da kap-kacak

yıkamak ya da yemeklik su almakiçin uzanılan "kulleteyn"deki "su" Şeriatın belirlediği ölçüler içindeydi. "Kulleteyn", "iki kule" (yaklaşık 13 ton) su demek. Durağan bir suyun temiz ("tâhir") sayılabilmesi için Şafii mezhebine göre bu kadar olması yeterliydi. Daha az olamazdı. Bu kadar oldu mu, içinde ne bulunursa bulunsun "temiz"di artık. "Pislik"lerle dolu bile olsa.. Doluydu zâten. İlk görüşte bataklık bile Görünüş öyleydi. Zaman zaman yıkanan bulaşıkların, su almak için daldırılan yağlı, isli tencerelerin bıraktığı yağlar, isler, bulaşıklar ve atılan türlü pisliklerle vıcık vıcıktı. Yüzündeki, bez, tezek, odun parçalan, kimi kanlı, kimi yeşilimsi, top top ya da uzayıp şuraya buraya tutunmuş "fırtık"lar (sümükler), daha bir nice şey; kalınca bir tabaka oluşturuyordu. Şeriatın burada su dediği şeyse, bu tabakanın yer yer bölünüp parçalandığı kesimlerde kendini gösterebiliyordu ancak. Türlü renkler arasında. Ama madem ki Şeriat temiz demişti, temizdi. Şeriat neye pis diyorsa, pis olan da oydu.

Yani belirleyici, Şeriat'tı. Ora halkını hak etmediği, belki de başlangıçta tiksindiği o duruma sokan da.

Hemen yakınında küllükler (çöplükler). Küllüklerden tepeler, tepecikler. Kuşaklar boyu dökülegelen küllerden, çöplerden oluşma alçaklı yüksekli. Çiğnene çiğnene iyice bastırılmamış olsaydı her biri koca bir dağ olurdu. Birer soluklanma, dikilme, gezinip dolaşma, seleserpe oturma, karşılıklı hanekleşme (şakalaşma), "kaççe"ler (kızlar) ve "kuro"lar (oğlanlar) arası kaçamak bakışlarla sevgi alışverişi, işaretleşme, ahbaplar arası söyleşme, dertliler arası dertleşme ve "taharet"çilerle, "abdest"çilerle, yani kulleteyn kesimiyle, ayrıca cami kaynaşıp bütünleşme yerleri. Genellikle yerin dibine gömülü, bir-iki karış boynundaki taşlı-kerpiçli ve kurusun da kışın yakılsın diye top top ya da yassı yassı yapıştınlmış hayvan boklarıyla kaplı duvarlardan, damlarından ve bacalarından belli olan evlerin halkı Küllükler, evlerin hemen önünde. Küllüklerde allı güllü çocuklar, gençler, yaşlılar. Genellikle ayaklar çıplak, yarık yarık, yarıklar küllerle dolmuş. Yüzler kavruk, benizler uçuk, renkler oluk. Kimi kadın yaşmaklı, kimi kadın yaşmaksız ama ürkek. Entari iye giyilen çuldan-çapıttan şeyler kat kat, topuklara dek uzun. Kimi ezgin ya da dünyayı umursamaz bakışlı, kimi canlı ve küllükte de itebilir olduğunu kanıtlar türden çiçekler gibi. Kiminin

)

durgunluğundan vurgunluk okunmakta. Vurgun olduğu "kıro"ya varamamaktan. Kimiyse cıvıl cıvıl. Cilvesi bile var kendine özgü. İşte kara ama güzelce bir kaççe. Bakışları kulleteyde. belki de "malını sergilemiş olan" Husso'yla ilgili. Belki Husso da onunla ilgilenmekte. de olabilirler, kimbilir. Yine küllüklerde, kovalanan, taş atılan, el - çubuk sallanan tavuklar. Bunlar da küllük halkından sayılır. Ama bir başka sınıf. Kimi yiyecek bulmak için küllüğü eşelemekte. Bulup çıkardıklarını da ivedi ivedi taşlığına göndermekte. Kimiyse bayat yiyeceklerden çok, tazeleriyle ilgileniyor. Orada burada taze taze duran çocuk boklarına üşüşmüş. Daldırdıkları pençeleri ve gagaları kocaman kocaman olmuş bok-kül karışımıyla.. Çok daha tazesini elde etmeye saldıranlar da var: çocukların kıçlarından çıkanlara göz dikmişler. Varıp varıp ditmekte, alıp alıp kaçırmaktalar. Sövgü-ilenç dolu bağırıp çağırmaların, el-çubuk sallamaların, koca koca taşlar atmaların hiçbir zararı yok. İşte ağlayan bir çocuk. Kıçı didilip yaralandığı için ağlıyor. Yanına koşan annesi, boklu ve kanlı kıçın silinmesi, bağırmalar ve tavukların kovalanmaları. Kimi çocuklar kıçlarındakilerle birlikte, ellerindekiler ve ağızlarındakilerle de verimli ve iştah çekicidir tavuklar için. Ellerinden, ağızlarından alınıp kaçırılmalar yüzünden ağlayan çocuklar da eksik değil. Ama tavuklarsız olamazlar. İçiçe yaşamaktalar. Çocukların çoğu cılız, hemen tümü aynı görünümü sergilemekte. Kıçları, karınlarına değin açık. Kimiyse tümüyle çıplak. Sert havalarda bile.. Tümüne yakını son derece kirli. Ağız, yüz de öyle. Yer yer kurumuş bulaşıklar, kirler ve islerle kaplı. Öyleyken sevimli çoğu. Kirlerine, bulaşıklarına bakmadan sevip okşayanları, öpüp kucaklayanları var. Her yanı saran bir koku. daha doğrusu türlü kokular. Ama kimse rahatsız değil. Çünkü kokular da oralı.

Birkaç adım ötede Kartallı Köyü Camii. Ve camiin, çoğunu (molla) adaylarının oluşturduğu cemaati. Her namaz vaktinde görüntü aynı olur. İnandıkları "kader"leri gibi. Namaza hazırlanıp gelmişler, söyleşmekteler. Genellikle din üstüne, "Ahiret"üstüne..

Kulleteyn - Küllükler - Cami. Kartallı Köyü'nün "olmazsa olmazları"nın en önemlilerinden. Buralar ve buradakiler, kendine özgü bir dünya. Başka dünyalar pek bilinmediği için istekler, düşler sınırlı. İnsanlar kendi içinde mutlu, kendi içinde mutsuz. Uçsuz bucaksız ve

topraklarda, karınca yuvaları gibi yerlerine gömülü öteki köylerdekiler de öyle. En az 8 aylan kışta geçen bu dünyalarda dedeler, nineler nasıl yaşamışlar,nasıl gelip gitmişlerse torunları da öyle yaşamakta. Dünyalann değişmesi için de bir neden yok.

Dilini çıkarmış "lehleye lehleye" gelen bir köpek. Belli ki sıcaktan bunalmış ve susamış. Kulleteynin çevresindekilerin iyice seyrekleştiğini görmüş olmalı. Yaklaştı kulleteyne. Önce bir sağma soluna baktı. Sonra başını uzattı. Suyun yüzündekileri burnuyla itip yer açtı. Ne de iyi olmuştu. Ne var ki Seydo gördü onu. Bir taş alıp attı zavallıya. Tutturmuştu. Zavallıcık acı acı seslerle uzaklaştı.

2

Ve işte "Türko". 8 - 9 yaşlarında bir çocuk. Türk olduğu için almıştı bu adı. Seydo'ya yaklaştı.

- Bir sorğu sormah istirim.

- Sor "bavemin" (babam)! Sor benim babo! Sor kurban! Ne dirsen sor!

- Sen bu pis suda abdest aldın?!

- Estağfirullah, sen ne dirsin ula? Kulleteyn hiç pis olur (mu)?

- Olmuş işte! Sen de alıp ağzına koydun?!

Ula kurban sen Şeriati bilmirsin. Şeriat kulleteyne "pis" demez hâşâ. Sen git dersini oku! "Mes'le derin", öğrenirsin hamma (ama) illerde (ilerde). Hadi kurban git sen çalış, hadi! İyi çalış dersine!

..!

"Derin mes'le"ler çok ileri derslerde öğrenebilecekti ancak. "Şeriat" okunurken, "fıkıh mezhepleri" okunurken, "usûlü l-fıkh"ı içeren "Cem'ul-Cevâmi" ve benzerleri okunurken.. Oysa babası "Türk" olduğu için "Türko" diye çağrılan çocuk daha yeni gelmişti Kartallı Köyü'ne okumaya. Daha çok başlardaydı. "Arapça" okuyordu, ama ilk kitapdaydı. Ne var ki "mes'ele, Seydo'nun söylediği gibi "derin" miydi gerçekten? "Derinlik" nesi vardı? "Bok"lar, "fırtık"lar ortadaydı. Yüzünde görülüp duruyordu kulleteynin. Şeriat "temiz" deyince bunlar nasıl "temiz" olabilirdi? Hem de göz göre göre?! Düşündü, çok düşündü çocuk. Karıştı mı karıştı kafası. Üst üste binmiş kabarıp gelirken önüne çıkan kayığı batırması işten bile olmayan korkunç dalgalar gibi büyüyüp karmaşıklaşan düşüncelerden uzaklaşmak istercesine de gidip dersine koyuldu:

nasran..."

"Şekere yeşkürü şükren..."

"Ketebe yektübü ketben..."

Babası Abdul, okusun, "çok büyük âlim" olsun diye Kartallı Köyü'ne getirdiğinde korusun diye Şeyh Şaban'a, okutsun diye de Molla Nasır'a teslim etmişti. Ama ne çocuk Kürtçe biliyordu, ne de Molla Nasır Türkçe. Hem Kürtçe'yi, hem Türkçe'yi bilen biri vardı: Karslı Hafız Celâl. Molla Nasır'dan yüksek basamaklı dersler alıyordu. Çocuğu onun okutması uygun görüldü. Geçici bir süre için. Çocuk Kürtçe'yi öğrenene dek. Öğrenecekti. Hem de kendi anadilini unutacak ölçüde.. Kürtçe'yi de, Arapça'yı da, "sarf"ı, "nahv"i, "Şeriat"i, beyan" (Arap edebiyatı) denen dersleri de öğrenecekti bir bir. Babası Abdul'un düşlediğine koşut olarak..

* *

Genellikle "danacılık" (dana çobanlığı) yapardı Abdul. Biraz Kur'an ve mevlit okuduğu için herkesin "Güllü Hanım" dediği dul anasının "ölüden-diriden" aldıkları ablası "Gülbeyaz"la birlikte geçinmelerine yetmiyordu. Abdul, evlenecekti de Üstelik. "Gözü düştüğü" Kürt kızı Hâtm'la (Hâtun). Danacılıktan aldığı da yetmeyince Adana'ya çalışmaya gitmiş, beş-on kuruş kazanıp getirmişti. Daha evlenmediği Kürt kızından doğacağına ve okuyacağına kesin gözüyle baktığı oğluna! Adını bile koymuştu oğlunun: "Duran". "Dursun", yani yaşasın diye bu adı uygun görmüştü.

Güllü Hanım, Abdul'un, oğluna kitap aldıklarım bilmiyordu daha. Abdul da ne kazandığını, nerelere verdiğini, elinde ne kadar kaldığını anlatmalıydı anasına:

- Ana, al şu sene (sana)!

- Verene kurban!

- Şu da bacıma (ablaya bacı denirdi).

- Verene kurban.

- Şunları da kendime aldım.

- Dur hele, nişanlına, kürt kızma birşey almadın mı ula!

- Alacaktım, ama baktım ki param kalmıyor vazgeçtim. Gönlün alırsın sen. Ben de söylerim.

- Ey neydim (ne yapayım), olur!

- Bir-iki de kitap aldım ana.

- Ey, çok ey de kitap alacak halımız (hâlimiz, durumumuz) mı vardı oğul!

- "Yüzüm ayağının altına" (utanılacak konularda böyle denirdi) kitapları torununa aldım! Ohusun âlim olsun diye.

- Dur hele ula (ulan) hangi torunuma?! Ne torunu?

- Kürt kızı Hâtun'dan olacak oğlana.

- Tevbe estağfirullah!!! Ula oğul sen ne dirsin? Kürt kızıyla dahi evlenmedin bile. Evleneceksin kızın çocuğu olacak mı olmayacak m belli değil. Olursa yaşıyacak mı (yaşar ya inşallah) o da belli değil Kız mı olacak oğlan mı olacak, o da belli değil. Ohuyacak mı...?

- Sus ana, ben bilirim ohuyacak! Hemi de (hem de) çok âlin olacak. Ben rüyamda gördüm, çok büyük **âlim** olacak. Kalkanl Hoca'dan, Kavuklu Mehmet Efendi'den bile âlim olacak torunun.

- Eh inşallah, inşallah. Allah gönlüne göre versin. Vah, vah yavrum, vah savak (salak) oğlum benim. Olur inşallah, Allah neler değil. Benim yaşım geçti ya, siz de o zamanları görü: (kurtulursunuz) inşallah!

- Kitaplar hazır olsun dedim. Alamaz, edemezik de sonra..!

Altüst edici bir duyguya gömülmüştü ana. Zaten de "gözü sulu' olduğu için iyice ağlamaya başlamıştı.

Neye ağlıyordu acaba? Türlü çaresizliklerle içiçe olan çilel yaşamlarına mı, oğlunu kürt kızıyla nasıl evlendireceğini bil bilemeyişine mi, oğlunun kurduğu düşlerindeki "savak"lığına mı? Yoksa bir an düşü gerçekleşmiş görüp sevindiğinden mi?

Bir eliyle burnunda sümüğüne karışan göz yaşlarını silerken, bil eliyle de kitaplan açıp bakıyordu. Eski yazılı olduğu içi okuyabiliyordu da biraz: Kırk Sual, Kara Dâvud, Siretu'n-Nebi ve bil de Arapça "sarf" kitabı.

4

Çocuk yırtarcasına kaşıdı bacaklarını. Yırtmış, kanatmıştı da. Dayanılmaz bir kaşıntı. "Tatlı"ydı da. Donsuz bacaklardaki kalın kıldan örülü şalvarın geniş, aralıklı dikişleri arasında gecekondular, kurup sıralanmış olan bitlerden kaynaklanıyordu. Ama çocuk bilmiyordu bunu. Kartallı Köyü'ne yaklaşık dört saatlik (yaklaşık 20 km.) uzaklıktaki Tutak ilçesinde oturan "bibi"si (hala) açıp baktığı zaman görüp öğrenecekti.

- Aman oğul, seni bu bitler öldürmüş.. diyecekti bibisi ve alıp, "bitler iyice ölsün" diye kaynatacaktı "bitli şavral"ı (şalvar).

Bacaklarını kanlar içinde bırakan kaşıntıdan uyanmıştı derin uykudan. Öteki "faki"ler (fakihler, öğrenciler) gibi yatıp kalktığı camii, soluklardan ve osuruklardan dayanılmaz bir koku sarmıştı. Ama oradakilerin hiçbirinin umurunda değildi. Öbürleri ölçüsünde alışık olmasa da o da etkilenmiyordu pek. Ya da bilincinde değildi. Yeniden uyuyacaktı ama karnı acıkmıştı. Birazını akşamdan yalayıp yediği yağlı ekmeğini, kimse bulup yemesin diye yastık olarak kullandığı arası şeyin altına koyup saklamıştı. Alıp yemeğe başladı. Kimseye duyurmadan.. Bitirdi, yatmaya koyuldu. Çok zayıf olduğu için kimse 8-9 yaşında demezdi. Öylesine cılızken yatağına sığmıyordu yine de. Döşek diye serdiği minder el kadardı. Yırtık ve yamalı yorganı da öyle. Başına çekince ayakları, ayaklarına çekince başı açıkta kalıyordu. Birlikte yatıp kalktığı kalabalık talebe içinde hiçbirininki böyle değildi. Öyleyken herkesten başka görüyordu kendini. Nedenleri vardı: Türk'tü. Anası Kürt olsa da. Baba Türk oldu mu yeterli Türklük için. (Padişahlardaki gibi) Önce bunun soyluluğunu taşıyordu. Türko deyip Türklere sövdüklerinde ağlardı. Bi kez de ağlarken kürt mollalarından biri görüp sormuştu:

- Niye ağlirsin?
- Hiç
- Dövdüler mi seni?
- Yoh (hayır)!

- Ne ettiler?

- Sövdüler.

dediler?

- "Ne kadar Türk varsa anasını, avradını..." dediler.

- Sen de onlara sövseydin.

- Sövdüm ama ben tek (yalnızım).

- Sen ne dedin?

- Ben de "ne kadar Kürt varsa anasını avradını..." dedim.

Kürt mollası, sevdiği "Türko"yu sevindirmek için "iyi etmişsin" demiş o da pek sevinmişti.

Türk olmanın soyluluğu yanında, birbaşka neden de vardı kendini herkesten başka görmesi için: "Ilim"de herkesi gelip geçecekti. Geçmek zorundaydı. "Basra'da Kûfe'debulunmayacak ölçüde büyük bir âlim olacaktı". Babası Abdul'un dediği gibi. Basra'yı, Kûfe'yi ve buradaki "âlim"leri ne kendisi, ne de babası görmüştü. Ama görür gibiydi. Uzun uzun sakallı, cübbeli, fesli-sarıklı ve de "nûr yüzlü" hocalar. Başlarının ucunda nur direklenmişti. Nur direğinin bi ucu da insanlar. İşte gelip bunların derecesine ulaşacaktı. Sonra da geçecekti. Geçmek zorundaydı. Bunun için çok çalışmalı, çok hızlı okuyup öğrenmeliydi. 15-20 yılda okunan dersleri en geç 1-2 yılda okumalıydı. Okumak zorundaydı. ve okuyacaktı.

Yaşı kendisinden çok büyük bir ölünün sahibinin, -cenazesini yıkadığı için- babasına verdiği ayakkabılardı ayağındakiler. "Potin" bozması. Çok dayansınlar diye de altları kabaralarla doldurulmuştu. Zaten çok büyük olan ayakkabılar, çakılan kabaralarla iyice ağırlaşmıştı. Yarısından çoğu gitmiş olan çoraplarla giyiyordu bunlan. Ve cılız mı cılız gövdesiyle çok zor taşıyordu. Bunun için de çoğu kez çıkarıp çıplak ayakla geziyordu. Kuru zamanlarda kül, toz, toprak, kurumuş insan ve hayvan boku, yer yer de tarladan, çayırdan taşınıp saçılan dikenler olurdu ortalıkta. Yağışlı havalardaysa yazın bolca

bokla karışık çamur.. Böyle zamanlarda -toplıyacağı çamurlarla daha da kocamanlaşacakları için- giymezdi ayakkabılarım. O gün de öyleydi ve giymemişti. Paçalarım yukarıya çekmişti ama çamur olmaktan kurtaramamıştı. Üstü-başı da ıslanmıştı adamakıllı. Yaz da olsa üşümüştü. Kupkuru yüzündeki belli-belirsiz çeneleri titriyordu. Başındaki kocaman terliğinden yüzüne süzülen sular, sümüklerine karışıyor, çok rahatsız edince de kollarıyla siliyordu bunları. Hemen camiye koştu. Tek yuvasıydı çünkü. Akşam namazı kılınmış, yatsıya da daha vardı. Camide talebeye "râtib" (yemek) dağıtılıyordu. Payını almak için sıraya girdi. Sırası gelen ya tabağını, ya da üzerine konsun diye ekmeğini uzatıyordu. Tabağı olmadığı için ekmeğini uzattı. yemeği, kıyılarından dökülmesin diye hemen yalamaya, sonra ısırıp yemeye başladı. Çok acıkmıştı. Hepsini bitirebilirdi. Ama birazını saklamalıydı. Kimi sabah "râtib" geç gelirdi çünkü. Kimi zaman bir öğün gelirdi, üç öğün onunla yetinilirdi. İster Yiyip bitirmeyi çok istediği halde birazını bıraktı. Saklardı yemeğini. Herkes gibi. Yoksa ısırılmışlığına filan bakmadan alıp yiyenler olurdu. Kimi kez minberin altında bulduğu köşelerden birine, örümcek ağlarına bulanır olmasına aldırmadan yerleştirir üstünü örterdi. Kiminde de daha güvenlikli olsun diye yastığının, minderinin allında uygun (!) bir yere saklardı. Minderin, yastığın yağlanmasını, bunun sonucu olarak bitlerin daha da üreyip çoğalmasını düşünmezdi bile. Herkes dc aynı ya da benzeri şeyleri yapardı. Pislik ve bitlerle dost olmuştu herkes, kucak kucağa geçiniyordu. O da oranın bir parçasıydı. Üzerindeki çamurları biraz temizledikten sonra -yatsı namazına daha var diyerek- yatağına sokuldu. Islak ıslak. "Hasta" filan olmazdı, olmamak zorundaydı. Bir yandan da ders "metin"lerini eline aldı. Okuduklarını, okumadıklarını, ezberlediklerini, ezberlemediklerini gözden geçirdi. Hiç zaman yitirmemeliydi. Ona dersleri, kitapları bitirmek için çok az zamanı vardı. Gözlerini "Basra'ya, Kûfe'ye ve alimlerine" dikerek coşkuyla okumaya, ezberlemeye koyuldu:

Sahihestü mûsâlestü muzâaf

Lefîf ü nakıs u mehmuz u ecvef

İki dizelik bir şiir. Ama çok önemli. Arapça'daki sözcüklerin 7 türünü akılda tutmak için gerekli.

Niceleri gibi bunları da ezberlemişti iyice. Adlarını ve sıralarını aklında tutuyor ve fiil çekimi yapıyordu.

Ezberledikleri arasında şiirleştirilmiş (manzum) sözlük de vardı:

Allah u Tanrı bir ismi Rahman

Kuddus u Ari bir na'ti Subhan

Bu çok eski sözlükte, daha işin başındayken, "Allah"a "Tanrı" denebileceğini öğrenmişti. Yıllar geçecek, "Modern Türkiye", "Atatürk ilkeleri ve devrimleri" doğrultusunda yol alacak, ama en azından bir ayağı, İslâm gelenekçiliğinin ve Araplığın batağında olduğu için kurucusunun tersine kayık çekenlerin etkinliğinde "Allah"a sarılacaktı."Tanrı" yerine geçecekti "Allah". "Modern Türkiye"nin en başta gelen resmi kurumlarının öncülüğünde. Okullarda zorunlu duruma getirilecek olan "din eğitimi"nin "ders kilaplan"nda ve her şaşkınlıkla tanık olacaktı bunlara. Düşünecekti, durup bir daha düşünecekti. Değişecekti çünkü. Takılan gözlüğü atacak, "insan"a ve "evren"e başka türlü bakacaktı. Başlangıçta hiç düşünmediği ve yönelmediği doğrultuda. O çağdaki Türkiye'nin çağdışı kalmış durumuna üzülüp düşlere dalacaktı: "- Değiştirebilir miyim?"

Bu aykırı düşler ve düşünceler yüzünden de sürüm sürüm süründürülecekti. Alacağı memurluklarda oradan oraya sürülecek.. İşe bakın, siz nereden nereye! İşin başındaki düş: "Basra'da ve Kûfe'de bulunmayacak ölçüde din âlimi olmak" düşü nerede, "çağdışılığa saplı göreceği Türkiye'nin çağdaş doğrultuda değiştirilmesinde payı olmak" düşü nerede?!

Ezberlediği şiirleştirilmiş sözlükte, Aruz kalıplarını, vezinlerin "bahir"lerini de öğreniyordu: "Recez" bahrini, "Tavil" bahrini, "Basit" bahrini, "Kâmil" bahrini, "Revân" bahrini..

Mütefailun mütefâilun
Oku Bahr-i Kâmil'i fâdıl ol!
Ulemâ sana diye "-âferin!"
Cühelâ sana kalalar "zebûn".

Ne "mâl" iledir, ne "sâl" (yaş) iledir;
"Ululuk", "kemâl" iledir.

mufâaletun
Ne vâfir olur bu **bahr-İ** Revân!

Mufâaletun mufâaletun
Verirler ise "cihan"ı bütün,
Yüzün suyuna sen alma satın!
"Yaz aklık (yüz aklığı) iki cihânı değer.

"Yüz aklığının"nın "iki cihan"dan yani "dünya ve âhiret"ten daha değerli olduğunu dile getiren bu dizeler çok etkiliyor, coşku veriyordu. Ne var ki, buradaki "yüz aklığı"nı, "Basra'da ve Kûfe'de eşi bulunmaz ölçüde din âlimi olmak"da arıyordu o. Gözlüğünü değiştirene dek. Aklını ırzına geçilmişlikten kurtaracağı aşamaya dek.

Geceler, gündüzler, tanyeri ağarmaları.. Bunlar ve daha niceleri hep aynı değildir dünyamızdaki dünyalılar için. Getirdikleri, götürdükleri hep başka başka.

Kartallı Köyü'ndeyse hiç değişmemekte. Kargaları da aynı hep. İnsanları da, mallan da öyle. Öteki karınca yuvalarınınki gibi..

"Değişmek" mi?

"Ola kurban ne dirsin sen?"

Yine aynı kılıkta, aynı içerikte ağarıyordu tanyeri. Yine boş, yine anlamsız. Malları gibi mallaştırılanlar, eskiden nasıl bakıyorlarsa yine öyle bakacaklardı. Babaları gibi, dedeleri gibi, dedelerinin dedeleri gibi.. Öteki karınca yuvalarında olduğu gibi..

Ya "Türko"? "Faki"lerinin soluklarıyla osuruklarının doldurduğu camiin penceresinden başını uzattığında başka tür bakıyordu sanki. Tanyeriyle birlikte, "Basra'lı Kûfe'li" kafasında da bir ağarma oluyor gibiydi. Ama çok belirsiz. "Başuçlarında nur direklenmiş sarıklı âlimler"den olmaya ve onların da gerilerde kalacağı "mertebe"lere ulaşmaya yönelik coşkuyla irkildi birden. Üşüdüğünü anladı. "Terliği"yle kulakları katlanmış başını çekip pencereyi kapadı. Düşüncelerinin pencereleriyle birlikte. Kokulara aldırmadan gelip yatağına büzüldü. Kaşındı bir süre. Uykusundan uyandıran horlamalara da kulaklarını tıkamaya çalışarak gözlerini yumdu. Ve uyudu. Az sonra da kaldırılacaktı zaten.

"- Haydi râbe, kıro râbe (haydi kalk ulan kalk)!"

Bu sesler, biraz önce yataklardan gelen harıltıları - hırıltıları bıçak gibi kesmişti birden. Görevlilerin ve namaza gelen cemaatten kişilerin sesleriydi. "Faki"ler, yani öğrenciler sabah namazına kaldırılıyorlardı.

"- Kıro haydi râbe, râbe, râbe..!"

Her sabah böyle canlandırılırdı cami.

Uyananlar önce bir doğrulur, sonra fırlarlardı. Kalkan koşardı kulleteyne. "Taharet" için, namaz abdesti için.. Şapur-şapur, Köylüler de geldiği için büyük bir kalabalık oluşurdu dörtgen çevresinde. "Çimenler" yani boyabdesti alanlar da olurdu. Gece "düşleri azmış" olanlar bulunurdu. "Şeytan atlamış" ya da "şeytana atlamış" olanlar! Bu duruma "ihtilâm" da denirdi. "Fıkıh" kitaplarındaki adı bu. İnsanın elinde mi? Sabahleyin bir bakar; donu, bacakları, yorgan, döşek "batmış meniyle". Şeytan durur mu, düşünde gelir "azdırır" insanı. Ya "altta kalarak", ya "üste Böyle düşünüldüğü için hoşgörülürdü "düş azmaları". Şeriatın istediği bir şey vardı o da: "Gusül" (boyabdesti). Soğukta da olsa, karda-tipide de olsa hemen koşulacaktı ve hemen koşulurdu. Kimi zaman buzları kırılarak "çimilirdi". Ne var ki fakilerin öyle kendiliğinden mi olurdu hep? Başka "ilişkiler" olmaz mıydı? İşte o "mesâil-i müstetire"den (kapalı ve kapalı kalması gereken konulardan).

Kimi zaman uyanamazdı hemen. Ama o sabah uyanmıştı. Zaten iyice uyumamıştı ki.. Ancak kalkıp fırlamamıştı. Ufacık gövdesiyle büzülüp sindiği minderinde ve derme-çatma yorganının altında uyuyormuş gibiydi. Sabah soğuğunda kalkmak canı istemiyordu. cemaatten yaşlı bir kişi yanaştı:

"- Duji râbe lâvemin!" (sen de kalk yavrum!).. diyerek eliyle dokundu. Sevgiyle okşayarak kaldırdı. Bu ilgi, anne-baba ilgisi gibi gelmişti ona. Çelimsiz gövdesiyle kalkıp küçük küçük yalpalayarak yürüdü kapıya doğru.

Ve işte kapıda her zamanki o korkunç insan: Hocası Hâfız Celâl! Kaşlar çatık, her zamanki gibi Azrailleşmiş buyruğunu verdi:

- Durma ula, ibriği al doğru pınara!

- Gidirim!

- Sallanma haydi. Bir yerde de ağzını açıp kalma, tez gel. Tez gel yohsa gözünü çıharırım!

- Gelirim!

Pınar uzaktaydı. Yolda da "it"ler vardı. Ama itlerden daha çok

korkardı Hâfız'dan. Boşunu bile zor taşıdığı bakır ibriği aldı eline. Yola düştü. Acıyanların, dolusunda kendisine yardım edeceğini biliyordu. Kimi zaman kemikleri gelişmemiş kalçaları büküle büküle ve kolları kınla kınla epeyce taşımak zorunda kalırdı, ama bilirdi ki genellikle elinden alıp taşırlardı. Hâfız: "- Sallanma!" demişti ama o sallana sallana gidiyordu. Yumruk kadar da olsa gövdesi, çöp gibi bacaklarına ağır geliyordu. Bu bacaklar bir de o "it ölüsü" gibi ağır ayakkabıları taşıyordu. Sağa, sola iğrile-büküle ve itlerden korka korka yürüyordu. Birden arkasında bir havlama, kıçında da bir yanma duydu. küçük iti, sinsi sinsi gelerek arkadan dişlerini saplamıştı kuru kalçaya. Hemen bağırarak dönüp taşa koştu. Taşı aldı. ama atmadı. Tutturamazsa durumu daha kötü olur diye. Küçük köpek de karşısında bir havlıyor, bir hırlıyordu. O sırada bir kadın koşup geldi. Önce çocuğa korkmamasını söyledi, sonra taşlar atarak, küfürler savurarak köpeği kovaladı. Daha sonra gelip bağrına bastı "Türko"yu. Korktu diye damağını çekti. O da acıyan kalçasını tutuyordu eliyle. Dişlerin geldiği yerde şalvarı da biraz yırtılmıştı. Kadın da gördü, çok acıdı, bir taş daha alıp köpeğe fırlattıktan sonra "yaralı Türko'yu alıp evine götürdü. Ordan burdan geldiler, ilaçlar m ilaçlar yaptılar. Kurtarıcı kadın, karnını da doyurdu. Şalvarını dikti "Vıylâvemın, Vıylâvemin!" (vah yavrum, vah yavrum!) diyerek bir anne sevgisini, ilgisini gösterdi. Bu arada ibriği de pınardan doldurup gelirdiler. Ve ta caminin önüne dek götürdüler.

Pınardan suyun gelmesi geç kaldı diye kızacaklı Hâfız. Ama durumu görünce kızmadı.

Kalçasındaki diş yerleri -ısırık az da olsa- çok acıyordu. Ama herkesin gösterdiği ilgi baskın gelmişti. Yaşam boyu içine gömmeye alışacağı türlü acılar, sıkıntılar gibi onu da belli etmemeye çalıştı. Ve derslerine yöneldi.

Türk ve Hanefi olduğu için kulleteyn suyundan abdest alamazdı. Ama niye ille de onu gönderiyordu pınara? Suyu kendisi gidip getiremez miydi? Ya da gidip orada abdest alamaz mıydı? Diyelim ki yapamazdı bunları. Diyelim ki öğrencisi varken bunları yapmak kendisine düşmezdi. Öğrencisini göndermeliydi. Hoca-talebe arasındaki kural bunu gerektiriyordu. Diyelim ki öyle. Ama pınardan

su getirecek başkası da vardı: Ahmet. Kendi oğlu. Diyelim ki oğluna kıyamıyordu. Tutak'tan yeni gelmiş olan Receb'i gönderseydi artık. O daha güçlüydü. 14-15 yaşındaydı. Hayır, ille o çelimsiz çocuğu gönderecekti suya. Suya göndermekle kalmayıp sık sık dövecekti de. Derslerden dolayı mı? Hayır! Çocuk Hâfız'ın verdiği dersleri, kendisinin istediğinden daha iyi yaptıktan sonra başka "tâlib"lerin (yüksek dereceli öğrencilerin) derslerini dinliyor, öğreniyordu. "Acelesi" vardı zaten. Kısa zamanda birçok kitabı, birçok dersi bitirmeliydi. Bitirmeliydi ki "Basra'daki, Kûfe'deki âlimler"i gelip geçebilsin. Öyleyken Hâfız döverdi. Ders dışında bahaneler bularak döverdi zâlimce. Kulaklarım yaralamıştı. Peki niçin?

Hâfız'ın birçeşit hıncı vardı da ondan. İstediği halde onun anasını, "Kürt kızı Hâtın"ı alamamıştı, çocuk da başkasının "dölü"nden meydana gelmişti. Hâfız'la Hâtun, Kars'ın Kağızman İlçesi'nin bir köyünde birlikte büyümüşlerdi. Büyüdükten sonra da "gözü düşmüştü" Ama Hâtın'ı elde edememişti. Karşılaşmışlardı da birçok kez. Hele bir kezinde:

- Kız Hatın, Kürd'ün kızı! Kız niye bene (bana) gelmirsin?!
- Kala kala sene mi kaldım fırtıklı Celâl?!
- Senin "çatal"ma korum ha!
- Şimdi sene gösteririm itin eniği!

Gerçekten de göstermişti: Büyükçe bir taş aldı eline. Kaçan oğlanın ardına düştü. O kaçtı, o kovaladı. Çıldırmış gibi kaçan, bir yandan da "çatalını çatalını" diyerek sesini yükselten oğlan birden kapaklandı o hızla. Yüzüstü çok kötü düşmüştü. Arkası üstüne döndü ama toparlayamadı kendini. Hatın yetişti. Hemen atlayıp çıktı üstüne. Ağzına doğru ayırdığı bacaklarını yaklaşürdı ve "- İşte gör çatalımı fırtıklı!" diyerek "cuUadı" (sidikledi). "Korkusuz Zeyneb karı"nın kızı Zeynep karı, erkekler bile korkusundan 'evinde hamır teknisine abdestini ederken", kışın çıkardı dışarı, sopayla 'a da tüfekle "kurt" kovalardı. Celâli kürtlerindendi. Sonra hep birlikte Sıvas'a gittiler.

* * *

Toplanmıştı hepsi: Basra'nın, Kûfe'nin "âlimler"i. Sarıklı, cübbeli, uzun ak sakallı âlimler. "Nûr yüzlü mübarek insanlar". Oradalardı işte. "Nûr", direklenmişti yanıbaşlarında. Nûr direğinin bir ucu Arş u a'lâ'da. Ama tümünün saygıyla dinlediği biri var. Süslü ve minbir gibi merdivenli bir kürsüde. Herkesten görkemli. Konuşuyor, ders veriyordu. "Yüksek dersler"den. Kimsenin kolayca ulaşamayacağı derslerdi. Ama o kolayca anlatıyordu. Dinliyordu herkes. İlgiyle, saygıyla hayrân hayran. "Türko"ydu o!

Birden belirmişti gözünün önünde. Ne güzel bir görünümdü. Ama aynı hızla yitip gitti. Ne yazık! O daha Kartallı köyündeydi. "Râtib" (yemek) hazırlığıyla ilgilenenler arasındaydı. Cami önünde.

6

İki bakır kazan. Kulplu, büyük, kalın. Kulpları ortasından. Diplerinde ve kıyılarında, kimi parlayıp duran yağlarıyla ıslak, kimi kuruyup yapışmış renk renk çeşitli bulaşıklar. Akşam konuldukları "râtib hücresi"nden biraz önce çıkarılmışlardı. "Hücre", caminin bitişiğinde. Caminin iki karış yükseklikteki tahta eşiğinden iki adım ötede. Duvarları biraz taş, çoğu kerpiçten. Tavanına kalın "koşat"lar (kalın ağaçlar) atılı, üstü birkaç karış kalınlığında "loğlanmış" toprak, bir duvarının yüksekçe bir yerinde pencere diye açılmış bir deliği, yarısı dışta bükülüp bastırılmış büyük büyük paslı çivilerle çakılı tahtalar, budaklı kalın yuvarlak ağaçlar yığını kapısı; içi ıslak, bayat yemek ve küf kokan "tek gözlü" bir "dam" (küçük ev). Yazın kapısı hep açıktır. "Faki"lere ve de sineklere. Camininki gibi. Arkada, bir iki adım ötede de "abdesthâne" dedikleri, kokularını ve sineklerini cömertçe çevreye yayan "kenef". Tâ uzaklardan varlığı anlaşılır. Başta gelen sinek üretim merkezlerinden. Ve tam bir sinek cenneti. (Köyün tümü öyle değil mi?) Açılan bir büyükçe çukurun çevresi tahtalarla çevrilmiş, bir dc derme-çatma kapı (!) konmuş; olmuş sana bir "abdesthâne"! Duvar diye konulan tahtalar aralıklarla çakılı. İç kesim, yarı yarıya dıştan görülebiliyor. Hele giren-çıkanlar, kimdir, kim değildir; iyice belli oluyor. Yine de bir "dulda" işte. Evlerde genellikle bu da yok. Buranın da kapısı açık. Cemâate ve fakilere. Sinekler içinse farketmez. Onlar için giriş-çıkış yerleri bol. Özgürce girer çıkarlar, özgürce dolaşırlar. Camide, "hücre"de, kazanlarda, fakilerin bulaşık tabaklarında, kulleteynde, "küllükler"de (çöplüklerde) ve daha başka nereyi dilerlerse orada. "Vize"siz ve "pasaport"suz olarak..! Kimileri küçük, kimileriysc, insan azmanı gibi sinek azmanı. Azmanların iri bacaklarına ve kanatlarına yakışsın diye ön kesimde yerini almış kocaman başları, başların iki yanında görevlerine titiz, çevresi yeşil ve büyükçe iki yuvarlar (göz). Küçüğü de, büyüğü de mutlu. "Barış içinde birlikte" yaşadıkları insanlar da öyle mutlu mu? "Mutluluk":

" - Ev çı dıke? (Bu ne diyor?)"

" - E vallah nızânım! (Bilmem vallahi!)"

" - Ola bu ne diyir?"

" - Ne bilîm diyir işte! Savak savak konişir kendi kendine!"

Biraz önce "hücre"den çıkarılan şişkin karınlı iki kazan, göbekli beyler ve ağalar gibi şişine şişine duruyorlardı. Gördükleri işin ve işlevin benzeri, başka dünyalarda ne görülmüş ne işitilmişti. "Kazan" dediğin ateşe konur ve içinde yemek pişer. Bunların da yemekle ilgileri vardı. Hem de çok. Ama ateşle mateşle hiç mi hiç ilgileri olmazdı. Onun için de "dipleri kara" değildi. "Yüzleri" de.. "Alınları açık" ve biraz da bulaşık olarak işe hazır bekliyorlardı. Herzamanki gibi. Köylünün "faki"lere her gün sağladığı türlü yemekleri, etlisi, sütlüsü, tatlısıyla karışmış olarak getireceklerdi içlerinde. Aç fakilerin gözleri bunlar üzerindeydi. Her sabah, kulplarındaki kaim sopalar üzerinde, yanlarındaki ekmek torbalarıyla birlikte, ikişer fakinin kollarında, salına ve nazlı nazlı giderler; sonra da dolu olmanın onuruyla çok daha görkemli gelirlerdi. Büyüklükleriylc olduğu gibi, gördükleri iş yönünden de kazanların kralı sayılırlardı.

Görevli nöbetçi fakiler işbaşına çağrıldılar:

" - Abdurrahman, Osso, Şehmus, Kasım, vâre 16, zu vâre nevbetee râtibee!"

Bu sözlerle çağrılan dört nöbetçi fak i hemen koşup geldi. İçlerinde en güçlüsü, Abdurrahman. Hem yaşı büyük, hem de iriyarı. Nöbet sırası, başkalarından daha sık gelirdi ona. O da: "- Hayır!" demezdi. Sevinirdi bile. Yemek veren evlerle iyi ilişkiler kurmuştu, ayrıca çağırıp yedirenler bulunduğu için kamını doyurarak gelirdi. İllerden de korkmazdı pek. Genellikle itler ondan korkardı. Bir eliyle kazanın kulpundaki sopanın ucundan tutarken öbür elinde de bilekten daha "topuzlu sopa" (top gibi olan ucunda sivri demirler çakılı) bulunurdu. Yaklaşsın da görsün itler! Özel yaptırmıştı bu sopayı. Bir vurdu mu, köpek: " - yandım!" diyen sesle hemen uzaklaşır ve sızlanır dururdu bir süre. Onun için herkes nöbeti gelince, Abdurrahman'la birlikte "râtib"e çıkmak isterdi. Bir güvenceydi Abdurrahman. Esmer, uzun boylu, geniş omuzlu, kalın kaşlı, fırlak şakaklı, havalı bir oğlandı. Fakiler arasındaydı ama, okumada hiç gözü yoktu. Bir türlü alamadığı sevdiği kızı, "Cemîle"sini verselerdi "dağ"a bile çıkardı. Türko'yla da dosttu. O gün de birlikte râtibe çıkmaya çağırdı onu. O da hemen katıldı.

Sopalar getirilip kazanların kulplarından geçirildi. Ekmek torbaları

da takıldı. Sopaların bir ucundan bir faki, bir ucundan da bir faki tutup kaldırdılar. Ve Abdurrahman'la arkadaşları köyün bir kesimine, öbürleri de öbür kesimine yönelerek yola düştüler.

Abdurrahman ve arkadaşları ilk eve varıp kapıyı çaldılar. Bir çocuk çıktı, "faki hât" (öğrenci geldi) diye bağırdı. Biraz sonra bir kadın. Elinde toprak bir kapla "anıksız" (yağsız, soğansız) bir bulgur çorbası. "Faki, kurbana bavetteke" (babana kurban faki) diyerek ve eksiğinin dileyerek verdi. Alıp kazana boşalttılar. Bir başka kapıya vardılar. Oradan da, yanında sütüyle birlikte "haşıl" (süt ya da yağla birlikte yenen un, bulgur karışımı bir şey), iki de "gagala" (somun biçiminde ekmek) aldılar. Haşıl kazana, "gagalalar" torbaya. Bir başka kapı. "Herle çorbası" (undan yapılma) geldi, bir de "lavaş" (açık ekmek). Çorba kazana, lavaş torbaya, Yürü! Bir başka kapı. Bir tabak bulgur pilavı, bir gagala. Neyin nereye konulacağı belli. Dolaşılıyordu evler. Hiçbir ev adanmıyordu. Sebzeli yemek hiç yoktu. Arada sırada çörek getirenler de olmuştu. Etli yemek de getirilmişti. Yalnızca yoğurt, yalnızca süt, yalnızca pekmez getirip veren de çıkmıştı. Tümü kazana boşaltıldı. Ayrı ayrı götürülemezdi ya! Onun gelenek böyle kurulmuştu. Kazan hemen hemen dolmak üzere. Dolaşılacak ev kalmamıştı. Bir ev kalmıştı ama epey uzakta. Köyün dışında, beş-on dakka uzağında. Zengince bir ev: "Malee Nezîrö" (Nezîro'nun evi). Bu evde çeşitli yemekler, meyve bile bulunurdu. Kimi zaman uzakta diye, bir de köpeklerinden korkulduğu için çoğu kez gidilmezdi ama, bunlar gitmeye karar verdiler. Evin "hışnikli vardı (hışnik: köpeğin boğazında olur: Bir demir halkaya yerleştirilmiş sivri uçları dışta demir çiviler). Ama tehlikeyi göze almaya değer. Üstelik eli topuzlu sopalı Abdurrahman var. Yürüdüler. Sonunda yaklaştılar. Gözler çevreyi taramakta, adımlar yavaş, sessiz. Ahır duvarıyla samanlığın arasındaki dar yerden girecekler, evin ana varacaklardı sessizce. Genellikle ev sahibine ya da adamlarına bağırılır. Ama bunu yapmadılar. Belki de itleri uyandırmadan kapıya varabileceklerini ummuşlardı. Ne var ki işte canavar. Yeri göğü inleten sesiyle ortada. Birdenbire nereden çıktığı belli olmayan hışnikli dev bir it. Belki de bu kılığa girmiş bir Azrâil. Fakiler oldukları yefde donup kaldı bir anda. O sese evden çıkan olması gerekirdi ama yok işte. Anlaşılan tarlaya, çayıra gitmişler. İyi de, kadınlarda mı yok? Onlardan

da giden olur, fakat hepsi mi gitti? Her neyse, iş, Tanrı'ya, daha çok da Abdurrahman'a kaldı. Öbür faki de- Osso da vardı, o da kazandaki sopayı çıkarıp almıştı eline. O da sopasını gösteriyordu, ama iş Abdurrahman'daydı yine de. İt de karşısında onu ciddiye alıyordu. Abdurrahman, sağlam. Gerdiği bacaklarıyla şöyle bir tartıldı, gözlerim düşmandan ayırmadan, elindeki sopayı, biraz açıp büktüğü koluyla göğüs düzeyine kaldırdı; "geleceğin varsa göreceğin de var! Canına dercesine gösterip tuttu. Türko da korkuyla onun bacağına yapışmıştı. İt, karşısında nasıl biri bulunduğunu anlayınca durdu. Yine de her ân atılacak biçimde gerilip yaylaştı. Gözler çılgın. Ağız bir karışık açık. Hışnikteki sivri demir şişlerle, ağızdaki kazma kazma dişler, korkunçtan da korkunç. Bütün bunları daha da ürkünçleştiren iğrenç, tüyler ürpertici hırlama. Abdurrahman bağırdı: "- Hâlô Nezîrö! Nezirö!" (Nezîrö dayı!) Kimsecikler yok. Bu kez daha işittirici olur diye ıslık çalmaya hazırlandı. Sol elinin kancalaştırdığı iki parmağını ağzına götürdü, diline uygun bir biçim verdi, ciğerlerine de gerekli havayı aldıktan sonra olanca gücüyle çaldı ıslığını. Çıkardığı sesin, "İsrâfil'in ölüleri dirilten suru"ndan kalır yanı yoktu. Değil evden; "kaf dağı"nden bile duyulabilirdi. Öyleyken yine karşılık veren çıkmadı. Canavar karşıda. Kalın kalın havlıyor, hırlıyor. Uzaklardan bir havlama daha. Hayır, iki! Eyvah, " - Mâlce Nezîrö"nun iki köpeği daha! Geliyorlardı uzaklardan. Beriki canavar da duydu havlamaları. Yüreklenip atıldı. Ve topuzlu sopa indi. Aynı anda Osso'nun sopası. Bir, bir daha, bir daha.. Göz açtırılmıyordu canavara. Türko da yapıştığı paçalardan kopup taşa koştu. Alıp attı da. Atılan taşsa, köpek yerine Osso'ya değecekti az kalsın. İki faki köpekle boğuşuyor. Sopalar birbiri ardından dönüyor. Canavar da, dişleriyle, hışniğiyle, ön ayak pençeleriyle karşılıyordu. Boğuk ses ve hırıltılı ağızdaki dişler, bi havada, bi aşağıda, bi sağda, bi solda parlıyordu. Bir ara, Osso'nun hışniğe gelen sopası, elinden çıkıp fırlamıştı. Ama canavar da haklanmıştı epeyce. Topuzlu sopayı birkaç kez daha yiyince geri çekilmek zorunda kaldı. Kaçü. Arkasından taşlar. Uzaklaştı, havlaması için de 40-50 adım ötedeki kağnı arabasının üstünü seçti. İlk saldırı böylece. "Amma ve lâkin", öbür canavar itler de oklaşmış yarışıyorlardı. Beriki ite: "- Dayan, biz de geliyoru: !" diyorlardı sanki. Fakiler, kazanı, torbayı alıp az ötedeki samanlığa can

attılar. Kapısını bulup içeri girdiler. Oh! kurtulmuşlardı. Öbür itlerin de geldikleri havlamalarından anlaşılıyordu. Gelsinler, birşey yapamazlardı samanlıktaki fakilere. İyi de bunlar hep burada mı kalacaklardı? Artık iyice anlaşılmıştı ki "Mâlee Nezîrö"da kimse yok. Abdurrahman, çıkmak zorunda olduklarını söyledi. Kendisi bir adım dışarı attı. O da ne; biraz önce boğuşan it tam karşıda! Damın üzerinde, duvara yakın yerde, Abdurrahman'ın üstüne ha atıldı ha atılacak! Topuzlu sopa havada sallandı. Ah ne var ki, yarısı boşa gitti sopanın. Ve de çok kötü bir şey oldu: Uzun paslı çiviler bulunan bir ağaç ucu, duvarın bir yanından çıkıktı. Sopayla giden el, işte oraya geldi. Hem de o hızla! Ve ağacın ucu, çivileriyle birlikte avucun içinden bileğe doğru gömüldü. Abdurrahman elini çekip geri samanlığa girdi. El ayası çok kötü yarılmıştı. Kan da fışkırıyordu durmadan. İki arkadaş son derece üzgün, birşeyler yapabilmek için çırpınmaktalar. Ahlar arasında, Osso cebinden "abdest mendili"ni çıkarıp sarmaya başladı. Ancak kan durmuyordu iyice. Tam o sırada bir adam sesi. "Daha önce neredeydin?!" Köpek havlamaları da kesilivermişti. Samanlığın kapısından bağırdılar. Adam sesi duyup geldi. Nezîrô'nun İki köpekle birlikte "davar kom"una gitmiş. Köpekler bir ara ayrılmış, havlayıp bu yana doğru koşmuşlar. Bağırmışsa da birilerinin üzerine gidiyorlar diye peşlerine düşmüş. Öyle çıkıp gelmiş. Ev sahibi de tüm ev halkı ve adamlarını komşu köye, bir yakınlarının düğününe gitmiş. Adam bunları anlattı ve çok üzüldüğünü söyledi. Bi yandan da yaralı elle ilgilendi: Kanı iyice durdurur ve iyi gelir diye, "cigara tabakası"ndan çıkardığı tütünü, açtığı yaraya bastı. Ve sıkıca bağladı. Çıkabileceklerini söyledi. Kazanı ve torbayı taşıyan sopanın bir ucundan Osso, bir ucundan da adam tuttu. Yürüdüler. Ve bir süre sonra camiye vardılar. Öbür "râtib nöbetçileri" çoktan gelmişlerdi topladıklarıyla. Berikiler olayı anlattılar. Olay üstüne konuşuldu. Üzüntü paylaşıldı. Sonra "hücre"ye, "râtib dağıtma"ya geçildi. Herkes sıraya girdi. Tabağı olanların tabağına, olmayanların ekmeğinin üzerine konmaya başlandı. Dünya kurulalı beri, Kartallı Köyü'nden ve benzeri, "faki"li, "kulleteyn"li, "râtib"li öteki köylerden başka hiçbir yerde, hiçbir insan oğlunun görmediği ve duymadığı "bir yemek türü" dağıtılıyordu aç fakilere.

"Şu kancık ite de bak!" Kulleteyn ve çevresinin halkından bir parça durumuna gelmiş olan bu it umutla gelmişti. Başını bir oraya bir buraya uzatıyor; ama gözleri râtib kazanında ve bu kazandan alınıp dağıtılanlarda. Yani fakilerin "rızkında". Yalanıp yalanıp duruyordu. "Kaffır oğlu kaffır"! Osso görüp "huylandı". Hınçlanmıştı zaten. Öylesine bağırıp azarladı ki, durumun ciddiliğini anlamakta ortalık iti, hemen uzaklaşma gereğini duydu ve arada bir dönüp arkasına baka baka geçip gitti.

Çeşitli yemeklerin, katı, sıvı şeylerin oluşturduğu karışım, öylesine bir lezzetle yeniyordu ki, en çekici yemekler yenirken bile o lezzet, o iştah görülmezdi kolay kolay. Karışımı, ekmeklerine almış olanlar, dökülmesin diye önce sağdan soldan yalıyorlardı. Hem de ne yalayış. Sonra iştahla ısırışlar. Ne var ki herkesin aldığının birazının sonraya bırakılması gerekti. Öğlesi, akşamı vardı. Öğlesi akşama, akşamı da yatsıya doğru. Herkes kalanı saklamaya yönelmişti. Saklıyorlardı. Hem de saklayış!!! "Hazine" saklar gibi...

"Metin" ezberliyordu. Caminin yanındaydı. Ama orada değildi. olduğu karmaşık mı karmaşık metnin içinden arada bir geziler yapıyordu. Işık hızından daha hızlı geziler. Bir, lasının babasının yanma gidip geliyor; bir "Basra'ya Kufe'ye" uzanıp dönüyondu. Hızlanıp suya dikine atlayan yüzücüler gibi bir anlık döner dönmez tüm hızıyla dalıyordu metinlere.

- Ana seni öyle çoh "görestim" (özledim) ki..

- Anan kurban olsun ben de seni görestim. Ama neydim, elim gücüm yetmez. Biz burada; sen, Kürtlerin içinde! (Kendi de ürt olsa da böyle derdi nedense.)

- "Ağa" (baba)! Seni çok görestim!

- Aman oğul derslerini ihmâl etme. Çoh ohu! Çoh çoh ohu ki, (parmakla) göstersinler seni.

- Ohirim ağa. Çoh ohirim. "Kürt talebeleri"ni hep geçtim. irez"i (birazı, birkaç kişi) kaldı onları da geçeceğim. Bi görsen neler gendim.

- Aferim (âferin), daha çoh ohu, daha çoh örgen! Hadi "seni rim"!

" - El fi'lü imma sülâsiyyün ve immâ rubâiyyün..!" (fiil, ya .üdür, ya dörtlüdür...)

A A

Metinden başını kaldırırken çevreye de şöyle bir gözatıyordu zaman. Yüzündeki türlü pislikler nedeniyle bataklık kulleteyn. Kap-kacak yıkayanlar. Taharet alanlar, alanlar. Küllükler. Küllük halkını oluşturanlar. Küllük halkının inakları, yarısına değin yere gömülü evler. Tüten bacalar. Duvarlara damlara top top yapıştırılmış "yapmalar (tezekler). Gezip

dolaşanlar. Uçuşan sinekler... Görüyordu hepsini. Ama görmüyordu. Işık hızıyla gerçekleştirdiği ânlık geziler nedeniyle.. Ezberleme ve kendini **verdiği** metinler nedeniyle. Ve artık oldukça alıştığı için.

"Basra'da, Kûfe'de toplanmış âlimler" soru soruyorlardı ona:

- Benim bir sorum var!

- Benim de var!

- Benim de!

Yaklaşmak, takıldıklarını sorup öğrenmek için itişip kakışıyorlardı. Sarıklarıyla, cübbeleriyle, tesbihleriyle, koltuklarındaki

Hepsi birden sesleniyordu:

- **"Müşkİİ"İmİzİ** öğrenmek istiyoruz!

Ancak tek tek sormalıydılar. Hepsi birden soramazdı, sorsa da hepsine birden karşılık verilemezdi.

- Sırayla sorun. Tek tek..! Korkmayın kimin ne "müşkil"i varsa "halledilecek"!

Güvence verince rahatladılar. Sıra sıra oldular. Çevresinde dizildiler. "Tanrı'dan sordular, "peygamber"den sordular, "yer"den sordular, "gök"ten sordular. "Cennet"den, "cehennem"den, "12 ilim"den, "ilimlerin en derin yerleri"nden sordular. **Kalın** kalın, büyük büyük kitaplara bakıp bakıp sordular. Durup durup sordular. Ve doydular aldıkları karşılıklarla. Hepsi memnûm, hepsi hayran... Herkes anladı ki ondan daha "âlim" yok. Hiç gelmemiş de..! "Ağa"sı (babası) da ordaydı. "Mest" olmuştu sevinçten. Yüzü kara çıkmamıştı. Dosta düşmana göstermişti nasıl bir oğlu olduğunu.

- Gördün mü oğul işte ben senden bunu istemiştim. Yohsa götürüp elin kürtlerinin içine bırakır mıydım seni? Bu "mertebe"lere eresin diye götürüp bıraktım "gözümün nuru".

- Ben de senin yüzünü kara çıharmadım ağa!

- Aferim! "Allah nazarlardan sahlasın."

- Geldim geçtim hepsini!

- Çoh şükür! Veren Allah'a çoh şükür!

Görüp yaşamıştı sanki bunları. Bir ânlık. Ne güzel, ne tadına doyulmaz şeyler. Işık hızından daha hızlı gitmiş, görüp gelmişti. Anababa özlemı. kardeş-arkadaş özlemı. sıkıntı, çile, ağır ağır dersler, karmaşık metinler.. Ama sonunda, bir ânda görüp geldiği mertebe"ye

ulaşacağına göre değmez mi?

Dünyanın gücünü toplamışcasına güçlendi, coştu ve saldırdı metinlere:

- Emme'şşerâitu'l-leti kablessalât..." (Namazdan önce yerine getirilmesi gereken koşullar...)

Hocasının oğlu Ahmet geldi yanına:

- Duran! Neydirsin? Metin (mi) ezberlirsin? .

- Hee!

- Başın (kafan) şişmedi mi ola?!

- Yohh. Heç şişer (mi)?

- Recep Ağabek, ben, Murat'a çimmeye gidirik, sen gelmirsin?!

- Ben nasıl gelim?

- Niyee?

- Baban döğer.

- Duymaz ki.

- Ne kelp (it) oğlu kelptir o. Duyar, gene vurur kulağımı kanatır.

- Korkirsin hee?

- Hee!

- Çoh döğir?

- Hee!

- Eli kınla onun. Beni de döğir. Hemi de çoh. Anam da onı döğir.

- Yalan, inanmirim. Hiç kan da herif döger?

- Ola inan, vallah dögir. Aha geçen gün boğirdi de, Zelhâ nene yalvardı, elinden kurtardı. Yaa, inanmirsin sen. Hemi de vallah, hemi de billah.

- Ola niye yemin edirsin?

- İnanmirsin de. Sen anamı görmedin. Babam onun yanında enik gibi kalir. Camış (manda) var ya?

- Hee!

- İşte anam onun gibi. Kapıdan zor sığir.

- Sen şimdi gelmirsin?!

- Bilmirim ki..

- Haydi ola nazlanma!

Ah hâfız Celâl'in korkusu olmasa.. Çok istiyordu gitmeyi. Çünkü çok seviyordu. Biraz dersinden, ezberlerinden uzaklaşmış olurdu, ama orada çalışabilirdi.

- Gelirim. Ama Recep Ağabek senin babanın yanında beni (korusun).

- Korhma ola, vallaha arhalar.

İşte Recep de gelmişti o sırada. 15-16 yaşındaydı ama suyunu çıkarırdı. Güvence verdi; çıkıp gittiler birlikte.

Murat'a gider gitmez üstlerindekileri çıkarıp attılar, çırılçıplak oldular. Recep hemen koşup suya girdi. Ahmet'le o da bir alılarak, bir duraksıyarak yürüyorlardı ırmağa. Duraksamaları üşümekten, ürküntüsünden... Durdular, birbirlerine baktılar. Ahmet'in bacaklarının arasındaki sallanıyordu. Onunkiyse gözükmüyordu. Çünkü eli orasındaydı.

- Sen niye sahlirsin ola, seninkini?

- Haram olur.

- Olmaz biz daha çocuğuz. Bak ben nasıl gösteririm.

- Ama ben Şeriat ohirim.

- Haydi çek elini ola, görecem. Sen benimkini gördün.

- Günahı sene olsun (mu)?

- Olsun!

Çekti elini. Onunki de sallanmaya başladı. Küçücük.

- Bah benimki seninkinden büyük.

- Helbet (elbette) büyük olur, sen benden 3 yaş büyüksün.

- Recep Ağabeg'inkini gördün (mü)? Onunki çok büyük, aha şu kadar.

- Gördüm.

- Sen ölüsünü gördün, dirisini görmedin.

- Dirisi ne ki ola?

- Bu savak da hiçbirşey bilmir. Seninki hiç kalhmir mi?

- İşte kalhınca dirilir.

- Recep ağabeg kustirir de onı.

- Yalan. O da hiç kusar?

- Hevallaha! Gelince kustursun da gör.

- Sen de de bir kustursun.

- Diyerim (derim).

Az sonra Recep geldi. Gözler orada. Su damlacıkları vardı. Soğuk sudan, büzülmüş, iki yumurta üstünde bir çıkıntı oluşturmuştu,

Ahmet, Receb'e, biraz önce konuştuklarını anlattı.

- Bir kustur da bu görsün, inanmir.. dedi.

Recep hiç konuşmadan kanıtlamaya yöneldi. Gidip bir taşın üstüne oturdu. Yüksekçe ama ayakları yere değecek biçimde. Az eğildi. Bacaklarını da bi küçük ayırdı. Ve başladı işe. Tüm ilgisini verdi. Eline aldı. Bir o yana, bir bu yana çevirdi. Tükrüklediği parmaklarının arasında oynadı. Tükrük kurudukça tükrüklüyordu. Ağzında biriktirdiği büyükçe bir tükrüğü, onun tam üstüne düşürdü, önüne-arkasına yaydı.

da artık canlanmaya başlamıştı. Büzülüp yapıştığı yerden ayrıldı gövdesi. Ve bu gövdenin içinden kaplumbağa gibi başını uzattı. Uzadıkça kalmlaşıyordu. İlgiler üzerinde **yoğunlaşmıştı** tümüyle. O da bunu anladığını belli ediyor, şiştikçe şişiyordu. Sonunda şişmesi ve büyümesi durdu. İyice dikilip kalkmış, çevresine bakarak ağzını açmıştı tutkulu tutkulu. Kusturmaya değil, koşturmaya hazırlanmış at gibi. Recep atının başını okşadı. Tükrüklü elini gezdirdi. Sonra da tükrükle doldurduğu avucunun içine aldı. Avucunu halkalaştırdı. Kusturulacak olan nesne iyice kayganlaşmıştı. Halka, kayarcasına gidip gelmeye başladı. Bir öne, bir arkaya. Tükrük kurudukça yeniden tükürmeler ve sürekli gidip gelmeler. Avuç bir sıkılıyor, bir gevşek tutuluyordu. Üzerinde gidip geldiği nesne adamakıllı kızarmıştı. Recebin kendisi de. Ayrıca bayılır gibi kendinden geçmişti. Doruğa varılmıştı. Ve işte fışkırma. Ahmet'in kusma, kusturma dediği şey. Gerçekleşmişti sonunda. Koyu bir sıvı fışkırmıştı. Fırtığa benziyordu. Nasıl da atılmıştı tâ uzağa. İnmeye başlamıştı o uzun ve şişkin şey. Şaşkın, ilgi dolu bakışlar arasında. Başını sallaya sallaya ve arada bir sıçrayarak, titreyerek.. İndi, indi ve eskisi gibi büzülüp çekildi. Ahmet, çok gördüğü için alışıktı. Ya Ağzı açık kalmıştı. Bir "sihirbaz"ı izler gibi izlemişti. Ya

da "mucize" gösteren bir peygamberi izler gibi. Ahmet dediğini kanıtlamıştı:

- Demedim mi? Gördün işte. Gördün nasıl kusir! dedi övünçle.

Yanındaki Ahmet'i bırakıp Recebe sordu:

- Recep Ağabeg, bu fırtık nerde kalir?

- İçinde.

- Ey hele dur, "siddiğe" (sidiğe) karişmir (mi)?

- Karişmir.

- Ey niye?

- Ne bilim.

Recep, bu "ne bilim"i örtmek istercesine başka bilgiler vermeye koyuldu:

- Sen bilirsin, sen aha burdan, bunun içinden çıhtın?

- "Hadi get" (haydi oradan)!

- Vıy vallah. Babanınkinden.

- Hadi get!

- Vallaha ola bu savaka bak inanmir!

- Herkes bundan mı oldu?

- Hee!

- Muhammed Efendimiz?

- O da.

- Bu pis fırtıktan.

- Hee!

- İnsanlar hep bundan oldu demek?

- Helbet!

- Hele dur (peki), Adem babamız, Havva anamız, İsâ aleyhisselâm? Bunlar da insan değil miydiler?

- İnsandılar!

- Onlar neden oldu? Onların babaları yoktu ki!

- Orasını bilmem, orasını hocaya sor sen. Benim dersim oraya gelmedi. Sen daha çok ohirsin!

Türko'nun küçücük kafası takılırdı birşeylere. Şimdi daha kötü takılmıştı. Alt üst olmuştu bi tür. Gidip okuduklarına bakacaktı. İşin içinden çıkamazsa hocasına, hocalarına soracaktı. Öğrenmişti ki Adem

topraktan, Havva onun kaburga kemiğinden, İsâ Cebrail'in üfürüğünden, Muhammed de "nur"dan yaratılmıştı. Bir bunları, bir de Receb'inkinden çıkan fırtığı düşünecekti. Şu Allah da insanları niye başka başka şeylerden yaratıyordu? Hepsini aynı şeyden, hepsini "nur"dan yaratsa olmaz mıydı? Kendisinin de fırıktan olması, onuruna dokunmuştu. Bu yaratılış, haksızlık gibi gelmişti ona. Sorup ve düşünüp duracaktı artık. Hocalara sorduğunda, hocalar ya karşılık susacaklardı, ya karşılık verecekler ama doyurmıyacaklardı, ya da azarlıyacaklardı:

- Sen Allah'ın işine karışma, nasıl yaratır yaratır sana ne?! deyip geçeceklerdi.

O da ister istemez susacaktı. Artık karışmıyacak gibi görünecekti. Ama karışacaktı. Kendini zaman zaman Allah'ın yerine bile koyacaku.

- Ben olsaydım şunları şöyle değil; böyle yapardım. Ben olsaydım kötü şeyleri hiç yaratmazdım. Zararlıları da, itleri, yılanları da. Kurtları da. Şeytanı da.." diyecekti ve ardından hemen "tevbe tevbe" diyecekti. Susacaktı, ama kafası susmak bilmeyecekti. Bu kafasının susmak çok sonraları başına neler neler getirecekti devlet kapısında çalışırken. Ve daha başka zamanlar..

- Ahmet, hadi gel biz de çimelim?

- Gel hadi!

Koşup ayaklarını suya batırdılar. Su soğuktu. Ahmet sudan alıp biraz serpti.

- Yapma ola, neydirsin; üşirim!

Ahmet daldı. O da dalacaktı ki birden anası gözünün önüne. Dikilmişti karşısına sanki.

- Aman oğul aman! "Tikkat" et boğulursun! Sanın derinlere getme he mi?

İkisi de çimmiş çıkmışlardı. Üşümüş titriyorlardı. Daha çok da o titriyordu. Anası yine belirdi. **Telaşlı...**

- İşte bah titrirsin. Ah senin o baban ah! Seni getirip buralara bırahtı da..! Hadi çebik, çebik ol oğul çebik. Çebik ol da üstünü başını giy, dondun!

Anasına karşılık bile vermişti içinden:

- Ana sen bilmirsin ben neler çekirim de bişey olmir. Korhma

şimdi de bişey olmaz! Olmaz vallaha. Gidip birez kuma yatacam.

- Hadi gel yat ölese. SohuL eyce sohul.

de seğirtip gitti; önce Ahmet, sonra da o kuma yatıp gömüldüler. Recep'se çoktan kumdaydı. Kum sıcaktı. Biraz sonra ikisinin de üşümesi geçti. Keyifli keyifli üstlerine kum döktüler. Bacak araları kumla doldu. "Şey"lerinin tam ortadan, kumların arasından başını kaldırışını birbirlerine göstererek izliyorlardı. Kumları yarıp çıkan oralarının başında kum durmuyordu; akıp yanlara dökülüyordu. İkisinin de çok hoşuna gidiyordu bu durum. Biraz daha kum. Ama işte yine "başı" ortada, açıktı. Kumların üstüne çıktılar. Oralarını karşılaştırdılar. "Hangisi daha **böyyük"!** Ahmed'inki onunkinden büyüktü. Ama o, bunu kabul etmiyordu. Bi daha karşılaştırma. Bi daha, bi daha... Recep bağırdı:

- Hele bi de benimkine babın.

Off onunki çok kocamandı. Öfkeli öfkeli duruyordu yine. Belki de yine fırtık fırlatacaktı.

Kalkıp bir daha suya girdiler. Sonra da çıkıp üstlerini giydiler. Ve yürüyüp gittiler Kartallı'ya.

8

Sıcak bir gündü. Harman yeri. Hâlô Şivânô'lardan Husso da kendi Dalmıştı sapın samanın içine, çalışıyor, çalışıyordu. Durdu; elindeki yabayı bırakıp yığına doğru yürüdü. Gidip gölgeden çıkardığı su testisini aldı; kafaya dikti hemen. Ayakta "Lık lık lık..." neredeyse boşaltmıştı testiyi. Sonra yerine koydu. Dikildi, gerindi, gezindi biraz. Sağa sola baktı. Bir kertenkele gördü. Ok gibi oradan fırlayan, bulduğu en yakın deliğe ya da örtü altına giren, sonra yine çıkıp koşan kertenkeleyi uzun uzun izledi. İri gövdesi, eski püsküden olan giysisinin dışına taşmıştı. Açıkta kalan kesimler ve yırtıklar arasına sap saman ve saman tozlan dolmuştu. Göğsünün ve kollarının ufak samanlar ve tozlarla kaplı kılları, onu daha da Oturmak için bir yer aradı. Tam o sırada, ötedeki bir harmana yukarıdan gelmekte olan güzel Hammame'ye gözü ilişti. Aşıktı bu kıza. Kulleteyne "taharet"te çömelip "üçlü takım "mı şaklata şaklata ve ova ova yıkarken bir amacı da ona göstermekti ve gösterirdi. Kız da fırsat bulduğunda, çaktırmadan izlerdi. O da Husso'ya ilgisini belli ederdi. O da âşıktı. "Amma ve lâkin"..! Harmana da çalışma için mi, Husso için mi geldiği pek belli değildi. "Kaçe"lere özgü bir cilveyle durup Husso'ya baktı. Alımlıydı. Bakışları ve kendine özgü bükülüşleriyle çektiği Husso'nun yine başım döndürüyordu. Hem de o sıcakta... Husso yüksekçe ve uygun bir yer bulup oturdu. Yırtıklarının arasından sigara tabakasını buldu; çıkarıp bir sigara sardı. Yakıp içmeye başlarken bir yandan da Hammame'yi izlemeye çalışıyordu. çağıranlar oldu. Husso artık izleyemez olmuştu Sigarasını bitirmişti. Kalkıp işine koyuldu.

harman yolunda karşılaşmışlardı.

Kâsım, "öşr (tarla ürünleri zekâtı)" olarak topladığı 3- 4 teneke buğdayla dolu çuvalın altında ezilmişti. Hem bu ağırlıktan, hem de sıcaktan, kan ter içinde kalmıştı. Aynca harman harman buğday toplamak da bir başka çileydi. Aynı çileyi çekmek için omuzundaki

boş çuvalla harman yolunda olan Şehmus'la karşılaşınca; biraz konuşup içini dökmek, kimlerden aldığı, kimlerden alamadığı konusunda bilgi vermek, daha çok da dinlenmek amacıyla sırtındakini yolun kıyısına bıraktı. Ve çuvalın üzerine yığılırcasına çöktü. Alnından, yüzünün çevresinden kirleri de alıp, oluşturduğu yollardan yürüyen ter damlacıklarını koluyla sildi. Yolları bozulan terler ve kirler, yayıldıkları çevrede çeşitli biçimler, resimler oluşturmuştu bu kez. "Min tarafillah (Allah tarafından)"... Bu çizgiler ve resimler içinde, dikkat edilse "lafza-i celâl"ler (Allah yazısı) ve "besmeleler bile okunabilirdi. "Kader"deki "yazı"lar gibi... Biraz soluklandıktan sonra Şehmus'a verdiği bilgiler, yakınmaları da içeriyordu. "Hiç kolay değildi öşr toplamak". Hele "zenginlerin harmanlarından"... Durumları iyi olduğu halde ya hiç vermiyorlar, ya da "öle öle ve öldüre öldüre veriyorlar"dı. "Şeyh Şaban, Molla Nâsır, ağalar bu işi niye kökünden çözüme kavuşturmuyorlar"dı sanki?

Yoldan geçen bir sap arabası, ardında koyu bir toz bulutu bıraktı. Yol kıyısındaki Kâsım ve Şehmus görünmez olmuşlardı nerdeyse. Giderek görüntüleri netleşti. Gözler, arabaya ve bıraktığı izlere takılmıştı. Bir yel esti, ama uzun sürmedi. Bir iki kuru ot ve boğa dikeni sürükledikten sonra kesilivermişti.

Biraz ötelerden gelen uzun havalı Kürtçe bir şarkı yanık yanık çarpıyordu. Bir etek sözcüğü olanca hızı ve gürlüğüyle boşaltan türkünün sözleri neler anlatmıyordu ki...?

Şehmus yeterince dinlemiş, bilgi almış; Kâsım da dinlemişti oldukça. Kâsım yekinip kalktı. Şehmus'un yardımıyla buğday çuvalını sırtladı. Ve biri bir yana, öbürü öbür yana...

Esmerli Şâmil ve Molla Şemdinli Meczûb Fâik, Şeyh Şaban tekkesinin avlusunda, şeyhin arasıra gelip dinlendiği karyolanın bulunduğu odaya açılan kesimde, dikili kurumuş ağaçlar gibiydiler. Ellerindeki tesbihleri çekişleri ve "zikir" için durmadan kıpırdayan dudaklarının devinmesi olmasa, yaşayıp yaşamadıkları zor anlaşılırdı. Aslında bir ölüm kalım savaşı ve zorlu bir yarış içindeydiler. "Fenâ

fi'ş-şeyh" denen aşamadaydılar, yani "şeyhde erime"leri gerekiyordu. Ardından da "fenâ fi'r-Resûl", yani "Peygamber'de erime" ve en son "fena fillah", yani "Tanrı'da erime" aşamaları gelecekti. Ama kolay mıydı bu? Birinci basamağın bile bir sürü basamağı vardı. Ve her bir basamak yılları alırdı. Basamak geçmek, ilerlemek çok, ölesiye çabalar isterdi. Ama iki mürid de, birçok mürid gibi iyice kafalarına koymuştu. Geçeceklerdi aşamalardan. Basamak basamak. Ve sonunda ulaşacaklardı en son aşamaya. Ulaşamasalar bile bu yolda ölürlerdi. Bu yolda ölmek bile "bir şerefti. Öyle düşünüyorlardı ve onun için yaşam damarlarını kesercesine herşeyden "ellerini eteklerini kesmiş" ve bu yola koyulmuşlardı. Avludaki soba, direk, duvar neyse; onlar da öylesine birer ayrılmazıydı tekkenin.

Şeyhin karyolasının bulunduğu odanın kapısı açıktı. Şâmil, biraz önce ortalığı süpürürken kapıyı açık bırakmıştı. Bir süre kapıdan içeriye baktı. Sonra aklına ne geldiyse yürüyüp içeri girdi. Fâik de izliyordu. Şâmil, karyolanın orasına burasına baktı; birşeyler aradı. Ararken dengesini yitirip karyolanın bir kıyısına düştü. Kıyamet kopmuştu o zaman. Fâik gelip Şâmil'e saldırdı. Tutup adam akıllı sarstı zavallıyı.

- Sen, seni zalim, Allah'tan korhmir misin de Şeyh Hazretleri'nin çökirsin? Nasıl yapirsin bunu zalim? Şimdi haberi olmuştur mubareğin. Utanmir misin? Ne diyer o şimdi? Haa sölesene, ne diyer?

Ve bunları söylerken de, adamı fırlatıp atmıştı bir yana.

Şâmil, olduğu, daha doğrusu yığıldığı yerde kalakaldı. Zaten soluk olan benzi iyice solmuş ve suratı iyice ölü suratına dönmüştü. Biraz toparlanıp kalktı. Fâik ise söylenip duruyordu. Şâmil yerine gitti. Yine direkleşmişti. Gözler kapıya doğru, bakışlar donuk. Ve birden Şeyh Şaban belirdi gözünde. Hemen yerinden fırladı. Bağışlamasını dilemek ve eline, eteğine sarılmak istiyordu. Karyolanın yanına doğru gider gitmez eğildi. Yalvarmaya başladı:

- "Effet" beni Şeyhim! Kurban olim effet. Emret de eteklerine sarilim. Noolur efendi hazretleri, noolur! Kulunu effet, sen böyüksün kurban olim!

Şâmil fırlayıp giderken Fâik de koşmuştu arkasından. Hiçbir şey anlıyamadan... Şâmil yerlere değin yatıp şeyhe yalvarıyordu, ne ki

Fâik şeyhi görmüyordu. "Ne oldu bene, ben neye göremirim de Şâmil şöyle bir silkelendi, başını iki eliyle tutup sağa sola, öne arkaya salladı. Ezberindeki "vird"lerinden, "zikr"lerinden mırıldandı. "Subhanellahil'azîm ve bi hamdihi, estağfirullah..." İyice havaya girdikten sonra bir daha baktı. Yine göremedi şeyhi. Adamakıllı ürkmüştü. Öte yandan Şâmil başı yerlere doğru şeyhe yakarışlarını sürdürüyordu. **Fâik** bir süre ürkek ve şaşkın izledikten sonra kendini yenemeyip Şâmil'i dürtüklemeye başladı. Şâmil başını kaldırdı, korka korka karşıya baktı ki şeyh yok. **İki** mürid aralarında konuşup durumu yorumladılar:

- Ola Şâmil sen gördün?
- Hee, vallah **gördüm.** Aha bu gözümle.
- Demek mubarek geldi; haman getti!!! "Kerametinden"...
- Hee, vallaha ele...

Bir böcek tırmanıyordu duvarda, çatıya doğru. Köşede de bir örümcek kurduğu ağından aşağı doğru bir iplikcikle sarkmıştı. Debeleniyor muydu, oynuyor muydu? "Mubarekti örümcek"...

9

"Türko", Simo'da bulmuştu kendini. Anasının, babasının olduğu köyde. Simo'nun tepesine doğru tırmanıyordu. Yalın ayak. Ayaklarına dikenler bata bata. Yüksek, girintili çıkıntılı bir tepe. Hava güzel. Ucu sivri "kakıç (kazık)" elinde. Yerden, diplerden ot kökleri çıkarıp yemek için kullanıyor onu. Otlattığı birkaç da kuzu var. Akşam olmadan tepeye çıkmak istiyordu. Bir iki kez ayağı kayıp yuvarlandı; ama sonunda başardı, tepeye çıktı. Ağaçlar ve bir kalabalık. Çoluk, çocuk, genç, yaşlı, güzel, çirkin. Kalabalık, ulu bir söğüdün çevresinde. Üstünde de iri mi iri bir adam. Kocaman ayaklı, uzun uzun bacaklı. Ayağının biri söğüdün köküne yakın bir yerde; öbürüyse taa yukarıdaki dallarda. Adam o koca ayağıyla incecik dallara bastığı halde dallar kırılmıyor. Bir de "nur direklenmiş". Yerden göğe değin. Kalabalık kaynaşmakta. Herkes ilgiyle, söğütteki adama bakıyordu. Bekledikleri birşeyler olmalıydı. Simo halkı oradaydı hep. Öyleyse onun ailesi neden olmasın? Anasını, babasını, kardeşlerini (bacılarını) ve arkadaşlarını aradı kalabalığın içinde. Buldu, ama bulmasıyla yitirmesi bir oldu. Sokulup birine sordu:

- Bu ağaçtaki adam kim?
- Allah!
- Allah mı?
- Hee!
- Demek Allah bu. Dur hele neydir o ağaçta?
- Yaratir. Ağacı yarattı, şimdi çıktı dallarını, yapraklarını yaratir.
- Allah Allah! Ey hele dur, bu kalabalık niye toplanmış?
- Dilek için. Herkes dileğini söyliyecek, ne istiyecekse istiyecek.
- Sorgu da sorulacak (mı)?
- Helbeeet!

Yanaştı, ağacın dibine varıp seslendi:

- Allah, ey Ulu Allah!
- Ne diyirsin söle!

Çok heyecanlanmıştı. Soru sorsa Allah kızar mıydı acaba? Kızıp

da çarpar mıydı, çalık-çolak eder miydi?

- Benim de dileğim var.

- Söle dileğini.

- Beni okutan Hâfız Celâl var ya!

-Hee!

- Beni çok dögir. Sen söylersen dögmez. Kulaklarım yara oldu. İşte sen de görirsin. Ne suçum var? Dersimi ohirim. Benden öndekileri de geçtim. Yine de dögir o.

- Ben sölerim dögmez artık.

- Bir dileğim daha var.

- Söle, dinlirim!

- Beni çebik (çabuk) büyüt, "âlim" olmam çebik olsun!

- Olacah.

- "Basra'lı, Kûfe'li âlimleri" geçecek miyim?

- Sen çoh ohu, geçeceksin.

- Kızmazsan soracahlanm var.

- Kızmam!

de!

- Vallaha kızmam, inanmirsin?

- Sen kendini niye sahlirsin?

- Düşmanlarım var.

- Vıy, sen de korhir misin?

- Helbet korhirim. "Tüfenk"leri (tüfekleri) var.

- Ey heye dur, senin yoh mu?

- Yoh!

- Dur hele niye yaratmadın?

- "Kâfir"ler bırahmadı.

- Vıy anam, ey hele dur sen Allah degil misin?

- Allah'ım, ama kâfirler önüme geçti bu dünyada. Tüfenkleri hep onlar yarattı. Ben onları Ahirette Cehennemde yahacam.

- Sen de yahacağını onlara duyurmasaydın. Helbet düşman olurlar.

- Duyurmuş oldum işte.

- Sen işini bilmirsin!

- Sen ne diyirsin ola?!

- Kizirsin yohsa? Beni kandırdın (mı)?

- Kızmirim, kızmirim!

- Ben senin yerinde olsaydım, kâfirleri yaratmazdım. Hâfız Celal'i de, şeytanı da, cehennemi de. Hep cennet yaratırdım. Herkesi nur yüzlü âlim yapardım. VaUaha bilmirsin sen işini. Yaraddın, şimdi de uğraşir durirsin!

- Sen get dersini ohu. Hadi get!

- Kızmam dedin kızdın! Sen de kandirirsin insanı!

- Kızmirim de, istirim ki sen ohuyup örgenesin (öğrenesin)!

- N'olur şimdi örgetsen?

- Olmaz.

- Beni niye "nur"dan yaratmadın? Hiç olmazsa "torpah"tan (topraktan) yaratsaydın! Niye o pis fırtıktan yarattın? Ben olsaydım herkesi nurdan yaradırdım. Nur bulamadın mı?

- Sen çoh sorirsin, hadi get. Get ki sene "kuvvet" verim de derslerini eyice belleyesin. Seni büyük âlim yapacam.

- Beni kandirmirsin ya?

- VaUaha kandirmirim. Hadi get ohu!

- Söz?

- Söz!

İnanmıştı Allah'ın verdiği söze. Bir de gözünü açtı ki camideki yatağında.

A

Büyük bir coşkuyla fırladı yatağından. Herzamanki gibi, doldurup bir yana koyduğu göğümünden (ibriğinden) döküp abdestini aldı. Yine herzamanki gibi "râtib" toplanıp geldikten, "hücre"de dağıtıldıktan, kendisi de alacağını aldıktan, yiyeceğini yedikten ve saklıyacağını sakladıktan sonra caminin bir duvarının önüne geçip derslerini okumaya, metinlerini ezberlemeye koyuldu. Biraz sonra da yeni dersler yeni dersler alacaktı.

- Ve emme'r-rubâiyyü'l-mücerredü..." (Salt dörtlüye gelince...)

Ahmet çıkageldi. Konuştular.

- Ahmet!

- Nee?

- Ben Allah'ı gördüm.

- Sus ola, Allah görülür (mü) heç?

- Ola vallaha gördüm.

- Nerds gördün?

- Ağacın üstünde! Yatıp uyirken!

- Ola savak "düşümde gördüm" desene!

- Düşümde ama "hakikat".

Kitaplarda "Allah rü'yada da görülse hakikattir" diye yazılıydı çünkü.

- Ağacı yaradmış, sonra çıkmış dallarını, yapraklarını yaradirdi.

- ?!!

- Yanında da nur direklenmişti.

Ahmet gülmeye başladı.

- Niye gülirsin ola?

- Sen "direklenmiş" dedin ya?

- Heee?

- Benim de aklıma -tevbe tevbe- Receb Ağabeg'inki geldi. O da direklenmişti ya!

- Hınzıroğlu hınzır! Sen o babanın oğlu degil misin? Aklın - fikrin hep "şerr"e çalışir!

- Ola ne kizirsin, aklıma geldi.

- Aklın batsın. Hele dur, sen ohumirsin?

- Ohirim de hoca moca olmıyacam!

- Şimdi niye ohirsin?

- Ohumasam babam dögir.

A A

Yeni dersler dinlemiş, yeni dersler almış ve gelmiş; gözden geçirmeye, ezberlemeye kendini vermişti. Kulleteyn yönündeki duvarın önünde. Herzamanki gibi. Karşıya bakınca Abdurrahman'a

gözü ilişti. Kaç gündür görmemişti. Yanma varmaktan kendini alamadı. Vardı. Abdurrahman dertliydi. Derdi, birkaç gün önce hışnikli köpekle savaşırken yaraladığı elinden kaynaklanmıyordu. Bir başka yarasındandı. Daha derin, daha acı veren bir yarasından: Cemile'sinin açtığı yaradan. Elinden gidiyordu da ondan. Uzak bir köyün ağa-şeyhlerinden Şeyh Tâhâ'nın iki karılı oğluna isteniyordu. Kız istemiyordu, Abdurrahman'ı istiyordu. Ama onlar ağır basmaktaydılar. Anasının, babasının, yakınlarının eğiliminden o anlaşılıyordu. " - Cemile'yi veriyorlar." diye haber alınca birkaç önce köyüne gitmiş, Ce- görüşmüştü Abdurrahman. Elinin yarasını açtırmış, yeniden sardırmıştı. Cemile yarayı sarınca yara iyileşmemişse de iyileşmişti. Gizlice gerçekleştirilmişti bu. Bir sürü tehlike göze alınarak. Bir gören, duyan olsa, Abdurrahman'ın vurulup öldürülmesi işten bile değildi. Konuşmuşlardı Cemile'yle. Kız direteceğini, eğer başaramazsa, zifaf gecesi, evlendiği kişiyi vuracağını, bunu kafaya koyduğunu söylemişti. Abdurrahman da, birlikte kaçmayı önermişti. Ama kız şimdilik buna gerek olmadığını söylemişti. Yamandı Cemile. Kolay diş geçiremiyorlardı. Çok da güzeldi. Kürt güzeli. Abdurrahman'ın anlatışıyla "dünya güzeli". "Bütün köylerin gözleri" onun üzerindeydi. Herkes istiyordu. Ama Şeyh Tâhâ'nın oğlunun istemesi başkaydı. İki karılı da olsa ünlü bir şeyhin oğluydu. Adamları vardı. İstediklerini elde etmeyi bilirlerdi. Bütün bunları anlattı Abdurrahman. Türko da dinledi. Üzülerek, elinden birşey gelmiyerek. Ve zaman zaman da "Allah"a, içinden "sitem"ler yönelterek. "Zâlimlere niye meydan veriyordu diye. Kendisi O'nun yerinde olsaydı, Cemile'yi hemen verirdi. Öbürlerini de cezalandırırdı. Ya da baştan yaratmazdı. Abdurrahman'ı dinledikten sonra, yarası iyice geçmemiş olan eliyle de biraz ilgilendi. Sonra da içini çeke çeke ayrılıp duvarın önüne gitti. Derslerine, metinlerine gömüldü. Dünyasının kapısını - penceresini sıkısıkıya kapatarak...

* * *

"El fi'iü imma müteaddin..."

"Fiil, ya geçişlidir, va geçişsizdir. Geçişli olan, düz tümleç alan fiildir... "

Ah, kötü bir kaşıntı. Metin ezberlemeye ara verdi. Bacaklar. Aşağıdan elini soktu, iyice kaşıyamadı. Şalvarım çözdü. İki elini sokup kaşımaya başladı. Kaşıdı, kaşıdı. Tatlı tatlı. Ama yırtarcasına. Yırttı da. Şalvarını sıyırıp baktı. Bacaklar kanıyordu. Hep öyle kanardı. Kaşınan yerler biraz kabuk bağlar, yeniden yırtılırdı. Yukarıdan taa aşağıya kadar. İki bacak da yaralar içindeydi. Kaşımasa içine işliyordu, kaşıyınca da böyle oluyordu işte. Neydi bu kaşıntı? Önce tatlı, sonra acı. İkide birde araya giriyor, okumaya, ezberlemeye engel oluyordu. Neydi bu? Ne kötü şeydi? Donsuz giydiği şalvarın bacaklara gelen dikiş aralarına baksaydı, nereden kaynaklandığını Dikiş aralarına sıra sıra olmuş bitleri görürdü. Kaşıntının bitlerden olduğunu biraz da biliyordu. Ama o kadarını bilmiyordu. "Bibi"sinin (halasının) yanma gittiği zaman öğrenecekti. Kanlar eline bulaştı; yine kaşıdı. Kaşıntı, acımaya, sızlamaya dönüşmüştü iyice. Kaşımayı bıraktı. Şalvarını çekip bağladı.

"Geçişli fiillere 'vâkî', 'mücâviz' ve 'müteaddî' adları verilir. Geçişsiz fiillere de: 'Lâzım', 'gayr-ı vâki'.."

Uff yine bir kaşıntı. Bu kez de sırtta. İçe işleyen, dayanılmaz bir şey. Ensesinden elini soktu, sırtına doğru uzattı. Ama kaşıyamadı. Eli yetişmedi. Gidip duvara sürttü. Yine olmadı. Uff ne kötü! Sırtta birşey de gezer gibiydi. Bitten başka ne olabilir? Bunu biliyordu. Koşup kaşıyacak birşeyler aradı. Bir ağaç buldu. Gelip soktu yine ensesinden. Ağaç ta ileri varmıştı. Ama tam kaşınan yere gelmiyordu ucu. Sürttü, sürttü. Fakat, yine tam olmuyordu. Kaşıntıdan deliye dönmüştü. Birilerini aradı kaşısın diye. Ne var ki uygun birini bulamadı. Küllükteki birine gözü ilişti. Bir kadın. Anası gibi. Vardı yanma, utana utana, sırtını kaşımasını söyledi. Kadın, oturttu yanına. Elini soktu, sırtta gezdirmeye başladı. Sora sora tam kaşınan yeri buldu. Ve kaşıdı. Kaşıntı gitmişti. Rahatlamıştı Türko. Gelip dersine yöneldi yeniden.

"Emme'l-mâzî..."

"Geçmiş zaman kipi"ne ilişkindi okuduğu. "Mâzî, geçmişteki bir anlamı dile getiren fiildir..." Metin, İzzi kitabındandı. Aynı konuları içine alan daha aşağı basamaktaki kitapları, Emsile'yi, Binâ'yı, Maksud'u okuyup bitirmişti. Alışılmadık kısa süreler içinde. "Jet" nedir bilinebilseydi bu gidişe "jet gidişi" derlerdi belki de.

Başka dersleri de vardı: "Şeriat"ten, "akâid"den... Kimini ezberliyor, kimini ezberlemeden anlamını öğrenip geçiyordu. "Akâid" diye Tanrıbilim'e deniyordu. Oldukça zordu. Zor olduğu için de çok ileri basamaklarda okutulurdu. Dersinin daha oraya gelmemesi gerekirdi ama "acele"si vardı. Çok çabuk yol almalıydı. "Basra'daki, âlimler"e ulaşmak, onları gelip geçmek için... "Zâlim" biüer yiye dursun; çalışıyordu o! Ezberledikleri arasında "akâid"i şiirle anlatan Emâli adlı kitap da vardı. Daha yeni **başlamıştı:**

kabîhi..."

Dersini alırken anlamını da öğreniyordu:

"İyi, kötü, güzel, çirkin.. ne varsa hepsini Tanrı diler. Ama kullarının kötü, çirkin şey yapmalarına, kâfir olmalarına râzı olmaz..."

Ezberliyor, bir yandan da düşünüyordu: Tanrı'nın "kötü"yü "dileme"si ne kötü! Niye hep "iyi"yi dilemez? Kötüyü niye diler ki..? Hem "diler" hem de "cezalandırır"? Ne kötü! Kullarının kötü şey yapmalarına "râzı" olmuyor. İyi ama, **râzı** olmadığı şeyi niye diliyor? Dilememeye gücü mü yetmiyor? Çünkü **O** ne dilerse oluyor. Dilemezse olmaz. Dilemek, dilememek, iyi, kötü, güzel, çirkin, kâfir, nümin... Off, neyse.. Karışık şeyler. Belki ileride öğrenebilirdi karanlık yönleri. Öğrenecekti de.. Şu; arada bir kıpırdıyan biüer de **bir** lursa..

10

İşte yine akşam. Yine bi kaç eğilip kalkmakla çarçabuk bitirilen akşam namazı. Yine sabahki "râtib"den; birazı da öğleyin yedikten sonra artakalan (daha doğrusu zorunlu olarak artırılan), oraya buraya sokuşturulup saklanan karışımın ortaya getirilişi. Benzeri başka dünyalarda görülmedik, her çeşitten yemeğin, yiyeceğin, acının, tatlının, ekşinin **bulunduğu** karışımdan artakalanın, yer yer kuruyup yapıştığı tabaklar, lavaşlar üzerinde soğuk soğuk yenişi. **Yine** aç sofra" (!) dan yarı aç kalkmak zorunda kalışları. Ve işte yine mütâlaa" saati.

"Mütâlaa": Derslerin sessiz okunması, kitapların sessiz incelenmesi. Camide fakiler öbek öbek olurlar; yüzüstü yatıp uzanırlar. İyice açılmış ayçiçeğinin yaprakları düzeninde dizilirler. Ayaklar arkaya, çeneler öne doğru uzalı, kollar bükülü. Kitaplar önde açık. Eller kitaplarda. Gözler de öyle.. Ortada da ayçiçeğine uygun bir göbek: Koca bir kütük. Kütüğün üstünde ışığından çok isi görkemli bir idare lâmbası. İs ki ne is! Baca dumanı gibi. Alabildiğine kalın ve koyu. "Vıyy tavandaki yerini döne döne fırçalar; türlü resimler çizer. Uzantısı da kir ve renklerce zengin duvarlarda, mihrapta, mimberde, boyası isten kılıflarıyla asılı Kur'an'larda, oraya-buraya atılı kitaplarda, kirli-yağlı yataklarda, hasırlarda, kilimlerde. Ve de önemli bir kesimiyle ağızlarda, burunlarda, gırtlaklarda. Hepsi bir bütün zaten. İrili-ufaklı, başlan yünden örme sarıklı "papak"lı fakiler, kafalarındaki dinsi imansı kokan düşünceler, ağlarındaki örümcekler, "râtib" artıkları, cennetlerinde mutlu mutlu zıplayan pireler, ağır başlı bir yürüyüp bir duran bitler ve daha nice neler de aynı bütünün parçaları. Fakilerin hem okuma, hem yazma, hem yatma, hem yutma, hem ibadet, hem "kabâhet" yerleri olan cami, bunlarsız olamaz. "Mikrop" mu?

- "Ev çiye?"
- Nedir o?
- E vallah nızanım!
- Vallahi bilmiyorum!

Her öbeğin ayçiçeği yaprakları gibi dizili fakilerinin gözleri önündeki kitaplara dikili. Ya gönülleri? Orası belli değil. Sessizce okurlar, okumasalar da "okur" olurlar. Yoksa tepelerindeki görevlilerin

elleriyle ya da değnekleriyle dürtülürler. Yatılıp uzanıldığı için uykunun gelmesi doğal. Hele okunan metinler biraz da ağırsa... Ama uyumak yok. Yasak.

O akşam yine başlamıştı Mütâlaa. Yine öbekler oluşmuş, göbekler kurulmuştu. Yine kütükler, yine isleri görkemli idare lâmbaları. Koyu, kalın isler yine koşatlı tavanı fırçalarken ağızların, burunların, boğazların payını da eksik etmiyordu. Yine tükrüklere, balgamlara karışacak; ertesi gün birlikte kulleteynde özgürlüklerine kavuşacaklardı. Sular sallandıkça, öteki pisliklerle elde verip halay tutacaklar, oynıyacaklardı.

Birden bir kaynaşma oldu. Ayçiçeğinin yapraklarından biri ossur- Sessizce ve suçsuzca. Gerçekte "kabâhet" yeri de değil miydi cami? Yani fakiler için? Gelin görün ki "suç" olmuştu. Sessizdi, ama gümbür gümbür olmuş gibi ilgi toplamıştı. Türlü kokular içinde bile belli olan kokusuyla kendini ele vermişti. Gece uyurken, ya da öyle gösterilirken olsaydı doğaldı. Ya şimdi? Herkes uyanıktı. Herkesin yanında hiç çekinmeden zart zart bırakan Amerikalılar değildi ya orada¬ kiler! Yine de üzerinde o denli durulmasının asıl nedeni başkaydı: Çoğu için bir çeşit "belâ" olan "mütâlaa" saatini geçiştirmek isteyenle¬ rin çoğunlukta olmasının payı büyüktü. Kürtçe ve sertçe karşılıklı suçlamalar:

- Gerine yel dolmuş herhalde! Tutamıyorsun!
- Kendi suçunu başkasına atma!
- Vallahi'l-Azîm sen yaptın!
- Sen yaptın!
- Sen!
- Sen!

Bir ara gözler Türko'ya yöneldi. Bakışlar üzerinde yoğunlaşınca sa¬ vunmaya çalıştı kendini. Ama daha çok dayanamayıp ağlamaya başladı. İşe, etkili "ıa!ib"lerden Seydo karışmasaydı uzayıp gidecekti konu.

- "Kuro şerme!" (ulan ayıptır!).. diyerek azarladı, herkesin önündeki kitabı okumasını, ses çıkarmamasını söyledi. Yatışmıştı ortalik. Gözler yine kitaplarda. "Fâil" (özne) ya "zâhir" (açık) olur, ya da "müstetir" (gizli). Ne var ki konu kafalardan gitmemişti. "Fail", "fiil", "meful" (tümleç).. Kafaya girmiyor. Yeni baştan: Fâil - Osuruk -

Zâhir - Sen yaptın! - Müstetir - Yapan sen! - Mef ul.. Hayır olmuyor bir türlü. Osuruğun değilse de konunun etkisi sürüyor. Sen, sen, sen!!! - Basra'lı âlim.. - Sen ossurdun! - Kufe'li âlim, direklenmiş nur.. - Yapan sensin işte! - Vallahi'l-Azîm ben değilim!!! - Onu yapan kimse; osurmamış da "mütâlaa"nm içine etmişti sanki!

Osuruklu düşlerle dolu bir gece. Uyanış. Kulleteyn. Abdest. Namaz. Râtib. Metin ezberi. Gün ilerlemişti epeyce.

Recep gelmişti. Coşkulu gözüküyordu:

- Celâl hoca belâsını buldu.

- Ne dirsin, ne oldu?

- "Hâlo Şivânô"lardan Husso'nun ineğiyle yakalanmış. Sonra da kendisiyle..

- ?!!

Anlattı Recep: Hâfız Celâl, köyden biraz uzakta otlıyan ineği tutmuş, uygun bir yere götürmüş. Bir yarın altına. Kimsenin kolayca bir yer. Oh ne güzel. Bir de söğüt ağacı. Bir ip aramış ineği bağlamak için. Bulamayınca, şalvarının uçkurunu çıkarıp onunla bağlamış söğüde. İneği yara yanaştırmış. Güzel. Yanaşmaya çalışmış. Ama olmuyor, inek yüksek geliyor. Taş-maş getirip ayağının altına koymuş. Bu kez olmuş gibi olmuş, ama yine de tam değil. İşte yarın eteğinde uygun bir yükseklik. Hem de merdiven gibi. Kim yapmışsa Allah râzı olsun! Çok uygunmuş. Biraz da kendisi yontarak, kazıyarak kendine göre uygunlaştırmış. Şimdi iyice tamam. Ve başlamış ineğe gönlünce yanaşmaya. Hem de ne yanaşma. İnek te tam "inek"! Mubarek hayvan, boynunu uzatmış ileriye. Arkasını da hâfıza vermiş. "Teslimiyet" buna derler. İşin kıvamını bozmamak için kıpırdamamış bile. Ve keyfine sınır olmayan Hâfız Celal başlamış "şey" etmeye. Bir gidip gelmiş. Herşey yolunda giderken, aman o da ne: Tepesinde biri. Nereden çıktın sen be Allah'ın belâsı! Yarın üstünde. Kendi deyimiyle "kıllı Kürt"! Ne fenâ, ne korkunç şey! Ne yapsın şimdi? Toparlanmaya Uçkurunu inekten alıp şalvarına geçirmeye davranmış. Ne var ki daha toparlanamadan "kıllı Kürd"ü karşısında bulmuş: Kulleteynin ayrılmaz "taharetçi"lerinden Husso. Dikilmiş duruyor. Son derece

soğukkanlı. O denli de ürkünç. Azrail Aleyhisselâm'ın ikiz kardeşi. Elinden kurtulup kaçmak bir "muhâl" (olanaksız). Hiç mi hiç konuşmadan heykel gibi durmuş bir süre. Sonra giydiği şalvanı bağlamaya çalışan Hâfız'a onu çıkarmasını söylemiş. Ne yani, ne yapmak istiyor bu azman?! Ne yapmak istediğini hiç konuşmadan anlatmış. " - Sen benim ineğimi becerdin, ben de seni becereceğim!" anlamında. Çok soğuk ve keskin biçimde. Aman zaman yok. Adalet mi bu, ineğe karşı insan?! Öyle ama ne yapılabilir? Celâl düşünmüş; belânın böylesinin işaretine boyun eğmekten başka yol bulamayıp sıyırmış bacağındakini. "İnek" gibi o da teslim olmuş. Hem de Tanrı nın işine bakın ki "Allah'ın kıllı Kürdü"ne. Bir de bakmış ki gerçekten de kıllı kıllı bacaklar. Yalnızca bacaklar mı, orası da ve altı-üstü de. "Aman Allah'ım!" Husso girişmiş. Yine hiç konuşmadan. Ve bi güzel becermiş. Asıl inekse başını çevirip bakıyormuş olup-bitene. "Melûl melûl.." Artık olan olmuş. Hiç değilse başkaları görüp duymasa. Hâfız şalvarını ivedi ivedi giymiş, uçkurunu takıp bağlamış. Yürüyüp gitmeye hazırlanırken, ah işte birileri daha. Ulan bu it sürü nereden de çıkar böyle? Bî ânlık şaşkınlıktan sonra tüymüş. Ardına bakmadan. Gelin görün ki iş duyulmuş. Celâl belki de kaçarmış şimdi. Yani artık Kartallı'da kalamayabilirmiş. Olayı ört-bas etsinler diye gidip "hüküm" (etki) sahibi kimselere yalvarıyormuş. Molla Nasır'a, Şeyh Şaban'a, Molla Zeki'ye.

"İnçğin namusu" da önemli. Ama çok daha önemli olan "livata" (erkeğin erkeği düzmesi). Şafiî mezhebine göre zina sayılır. Evli için sonuç: Ölüm. Bekâr için: Yüz değnek (vurulacak).

Hanefi mezhebinin imamlarından İmam Muhammed'le İmam Yusuf da bu görüşü paylaşırlar. Mâlikî mezhebinin kurucusu İmam Mâlik, İmam Evzâî'se; evli, bekâr ayrımsız yapmazlar, "taşlıyarak" öldürme cezasını verirler bu konuda.

Yalnızca Ebu Hanife "livata"yı "zina" saymaz, "tazîr" (azarlama) cezası verilmesinin yeterli olduğunu belirtir. Ama "Tazîr", herzaman "sözle azarlama" biçiminde olmaz, işin içine "değnek" de girebilir. Kaç sopa vurulması gerektiğiniyse "hükmü veren" bilir.

Peygamberin sözü var bu konuda:

- "Lut toplumunun yaptığını yapanı yakaladığınız zaman yapanı da, yapılanı da hemen öldürün!"

Peygamberin arkadaşlarının görüşleri de şöyle:

- Yakılsın!

- Bir duvarın yanma konulsun, duvar üzerine yıkılsın!

- Ayağına taş bağlansın, yüksek bir yerden atılsın, öyle öldürülsün.

İyi ama bu denli ağır hükümler var da, zina da, livata da neden oluyordu? Hem de çok çok oluyordu. Herkes te biliyordu bunu. Şundan ki, "kabâhet, gizli" olur. Gizli olursa kim ne der? Ortaya çıkarılmadıkça..? Her yerde oluyordu bu türden "kabâhet"ler. En kutsal sayılan yerlerde, camilerde bile..

için işin tersliği, görülmüş olmasında.

Yine kurtulmanın yolu var: Gerekli tanıkların bulunmaması.

İstense her zaman tanık bulunabilir. Hem de istendiği sayıda. Ama istenmese bulunmaz. Yani bulunmaması sağlanır.

Peygamber Muhammed'in sevgili karılarından Aişe için:

- Saffan'la zina ediyor.. dediler. Ama Nur suresine 10 ayet birden indi!

- Doğru söylüyorsanız dört tanık getirin.. dendi. Dört tanığın, Saffan'la Aişe'nin o işi yaptığını görmüş olmaları gerekiyordu. Bulamadılar bu tanıkları. Bulunamayınca da iş kapandı.

Celâl'İn işi zor, ama kurtulma olasılığı da büyüktü. Neden ki işin Husso'su da vardı. Livata kanıtlanırsa onun da başı yanardı.

Gelelim ineğin namusuna! "Şeriat-ı Garrâ"da bunun da hükmü Peygamber buyurur:

- "Kim hayvanı 'şey' ederse hemen öldürün onu. Hayvanı da.."

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî gibi çok önemli kaynaklar da hadisi yazar. Dahası: Hayvanın yakılması gerektiğini de ileri sürer kimi imamlar. Adâlet böyle işte! "Yumuşak başlı hayvan" mısın; iki ayaklısı da olsan, dört ayaklısı da olsan, hem ırzına geçilir, hem de cezalandırılıp ölüme gönderilirsin. Tanrı adına.

Kurtarıcı yanı olmasaydı, Hâfız Celâl'İn durumu çok kötü olabilirdi: İneği ödemesi gerekiyordu. Bu bir şey değil. Asıl korkuncu; hem ineğin ırzına geçen, hem de inek gibi ırzına geçilen kişi olmasındaydı. Bu durumda, ölümü iki kez "haketmişti" Şeriat hükümleri karşısında.

ki; inek, Husso'nundu. Husso'ysa alacağını almıştı.

kalmamıştı artık.

Sorun kapatılmış sayılabilirdi. Ama konu kapatılmamıştı. Mollaların, molla adaylarının gündemindeydi "müzâkere"lerde. Daha çok da ırzına geçilmiş hayvan üzerinde duruluyodu.

- Hayvan kesilmeli, sonra yakılmalı.
- Kesilmesi yeterli. Eti bile yenebilir.

Eti yenmez.

- Niye yenmesin?
- İmamlar öyle diyor.

da katılmıştı tartışmalara:

Durun hele, hayvana yazık değil mi? Zavallı hayvanın suçu ne?

Beklenmedik bir soruydu bu.

- Gerçekten de hayvanın bir suçu-günâhı olmadığı halde cezalandırılması neden?
- Ceza değil, şeriatın hükmü.
- "Ceza" da şeriatın hükmü değil mi?

Zaman zaman düşünüp duracaktı Türko: Hâfız Celâl, inek, "ırz, nâmus", Husso, "livata", zina, öldürme, yakma... "Hele dur, hayvanın suçu ne? **Öldürülmesi,** yakılması neden..? İyi ki ben hayvan değilmişim!"

Fakiler dolaşıyordu. Sırtta ve bacaklardaki biüer de öyle.. Bir durup bir yürüyorlardı. Yürüsünlerdi; ama asalaklık edip o bi parçacık kanı emmeseler olmaz mıydı? **Emilen** kan da bi yana; kaşıntı olmasaydı hiç değilse! Dayanılmaz kaşıntı, ardından kanama, yaralanma. Ve acı..! Bütün bunların yanında bir de okumaya, ezberlemeye engel oluşu vardı ki en beteri oydu.

"Nüsemmi'llâhe şey'en lâ ke'l-eşyâ..." ('şey' deriz **Tann'ya.** Ama başka şeyler gibi değil...)

"Fâil - Hâfız Celâl - Mef'ul - inek - mubâğalı ismi fâil - Husso - molla - şeriat - öldürme - yakma - **ne** suçu var hayvanın? - fâil - mef'ul - Allah - şey - molla - inek - ırz - uçkur - söğüt ağacı..."

"Şey" diye Tanrı'ya denir. Ama öbür "şey"ler gibi değil, "Şey", ineği şey etmesi, şey, şey, şeyyyy...

Pir durup bir yürüyordu bitler. Yürüsünlerdi. **Ama...**

11

- Anne! Canım "muz" istedi.
- Tövbe tövbe tövbe! Kız, muzu da nereden çıkardın şimdi?
- Tövbesi ne anne, canım muz istiyemez mi?
- İster de kızım, şey.. yani şimdi yok işte.

anda bulunmaz da daha sonra bulunabilir. Kızın canı istiyorsa alınır. "Atla deve değil ya"l Oğlanın canı da başka bir meyve ister. Elma ister, armut ister, şeftali ister. Ya da meyve istemez de pasta ister canı. Şöyle kaymaklı dondurma da istiyebilir. Beyin, hanımın istedikleri de olur. Hepsi doğal. Ama kız durup dururken "muz" isterse, kız için muzun çağrıştıracağı şey yüzünden anne:

- Tövbe, tövbe, tövbe..! diye bir tepki gösterebilir. Bu da doğal.

Herkesin canının falanca meyveyi, filanca meyveyi, pastayı, dondurmayı.. istemesi doğaldır. Ya Türko'nun canmm ne istemesi doğal? Onun canı da bunları istiyebilir miydi? Bir dondurma, bir yaş ya da kuru pasta, bir taze meyve, bir kiraz, bir şeftali, bir kuru yemiş, fındık, fıstık.. istiyebilir miydi? İstiyebilirdi elbet. Ama onun canı bunlarla tanışmamıştı ki..

Onun canı, tanıştığı karpuzu, kavunu isterdi. İçini olmasa da kabuklarını. Kemirirdi. Karpuzunkinin içini kemirir, dışını atardı. Kavununkiniyse tümüyle yerdi. Yolda-belde, nerede bulsa orada alır, çamurlarını temizler, pislik bulaşmışsa siler ve koyulup yerdi,

Kimse ona, yere düşen bir şeyin alınıp yenmiyeceğini, mikrop olacağını söylememişti ki.. Üstelik öyle görmüştü hep.

"Meyve"ler içinde bir kavun - karpuz (kabuklarını) severdi; bir de "hedik". Yani kaynatılmış buğday.

Sevgili hedik karşıdaydı işte: Kulleteynin hemen yanındaki küllükte. Uygun bir yerinde kurulu, büyük, kulplu bir kazanda, kulleteynin sularıyla kaynıyor, tam kıvamına gelince de yanında serili hasırlara, kilimlere, "cecim"lere seriliyordu. Kuruyup bulgur olsun diye.. Kurumadan selâm verirdi buğulanyla. Özellikle de çocuklara. Selâm. Çocuklar için bir bayram. Koşup alırlar. Ceplerine, oralarına,

buralarına doldururlar. Islak ıslak, sıcak sıcak. Kirli avuçların parmakları arasından kirli sular aka aka yemeye başlarlar. Yerler, yerler. "Karınlan ağrıyasıya"..

Özlemişti hediği. Canı çok istiyordu. İsterdi, çünkü tanışıyordu. "Meyveler" içinde karpuz - kavun, bir de hedik. Hedik. O dünyada en güzel eğlencelik. Daha da ötesinde bir şey. Niye kuruturlar sanki. Hep yense olmaz mı?

Selâmun aleyküm ey hedik! Ne güzelsin sen! Ne mutludur seni alıp cebine dolduran! Sonra da güzel güzel yiyen. Yiyen ve doyan! Ama sana doyulmaz ki..!

Gözünü ayırmıyordu hedikten. Pençe ve gagalarıyla bok ve tane tüccarları gibi çalışan tavukların, civcivlerin; birbirleriyle yarışırcasına serili hediğe üşüşmeleri, hırsızlaşıp sinsi sinsi ya da zorbalaşarak açıktan varıp dalmaları, aldıklarını ivedi ivedi taşlıklarına göndermeleri, kovulmaları, kovalanmaları, arada bir hedikle birlikte taş, sopa da yiyince çığlıklar kopararak ve kanat çırparak kaçışlan. Kanatlarla, pençelerle savrulan küllerin, çöplerin serili hediğe karışışı.. Ve elindeki uzun saplı süzgeçli kepçesiyle salma salma yürüyen güzel, allı - güllü "kaçe"nin elindekini kazana daldırışı, aldığını götürüp serili olanlara ekleyişi, yayışı.. Güzel kaçe bakmaz mısın bu yana? Baktı işte. Türko'yla göz göze geldi. Hemen davrandı, elindeki saplıyı daldırdı kazana, iyice doldurdu. Başını kaldırdı ki Türko'nun gözleri yine üstünde. Koşarcasına götürdü. Ne mutlu bir olay. Ceplerini açmasını söyledi. Türko açtı. O doldurdu. Sıcak sıcak sular, donsuz şalvarın paçalarına doğru süzülmeye başladı. Ellerin ceplere dalışı, yumuşacık hediklerle ağıza götürülüşü. Oh, mutluluk budur işte. Var böylesi?

Bir dersi de "Şeriat"ti. Hangi kitaptan okunursa okunsun "fıkh"a ilişkin olanlar bu adla söylenirdi. Başlardaydı daha. "Taharet" bölümünde. "Ahkâmu'l-Miyâh"ta, yani "sulara ilişkin hükümler"de. Sular 3 tür: 1- Temiz ama temizleyici değil (Tâhir gayr-ı tahûr), 2- Hem temiz, hem temizleyici (tâhir ve tahûr), 3- Ne temiz, ne de temizleyici (gayr-ı tâhir ve ğayr-ı tahûr).

Kulleteyn; Şafîî mezhebine göre, bunlardan ikincisine giriyor. Yani hem temiz, hem de temizleyici.

Okuyor, inceliyor, kimi yerleri de olduğu gibi ezberliyordu.

Karnında bir ağrı duydu. Giderek arttı. Burgulaştı.

Kulleteyn 446 "rıtl (batman)" suyun bulunduğu...

Ah, şu ağrı bir olmasa. Bitler yetmiyormuş gibi bir de bu çıktı. Hiç dayanamazdı karın ağrısına. Bir de mide **bulantısına.** İkisi de sık sık başına gelirdi.

Kulleteyn dörtgen olursa...

Dayanamadı daha çok. Kitabı koltukta koştu. Doğru "abdesthâne"ye. Kendini dar attı. Şalvarını ivedilikle çözdü. Delik büyük olduğu için bacaklarının arasına alamadı. Bir kıyısına çöktü. Ve kıçım deliğe doğrultup "tırıklamava" koyuldu. Önce tır tır tır; sonra pat pat pat. Çok kötü sürgün olmuştu. Tırıklaymca rahatladı. Ağrısı geçmişti. Mutlandı. Sıkıntıdan sonraki rahatlık, tadına doyulmaz bir mutluluktur. Sıkıntının ödülü. Tırık (ishâl), deliğin çevresine de saçılmıştı. Biraz yana çevrildi. Bir de ne görsün; yediği hediklerden bir kesimi gözlerinin önünde. Solucanlı tınğın içinde. Kocaman bir solucan kıvrıldı. Hedikler de diri diri. Sinekler üşüştü hemen. İri iri. Neyse şimdi sıra temizlenmekte. Kıçını silecek. Bi şeyler aradı. Temiz nesne ne gezer! Herkesin kullandığı bir - iki taştan başkası yok. Bokları en kuru olanını alıp kullanması gerekiyor. Koltuğunun altına kıstırdığı "şeriat"i unutmuştu. Aslında ayakyoluna götürülemezdi o. Ama tırık öyle bir tutmuştu ki "feleğini şaşırmıştı". Yoksa ayet ve hadisin bolca bulunduğu bir kitabı oraya götürür müydü? Kolunu uzattı. İşte olan oldu o sırada: "Şeriat" düştü. Hem de nereye: Delikten doğru, pislik yığını dereye. Aman Tanrı! Gitti "şeriat". Felâket mi felâket. Çok üzüldü. Ağladı sessizce. Yapabileceği bi şey yoktu. En kuru taşı aldı, silmek için kıçına götürdü. Sildi. Çekip baktı ki taşta yer kalmamış. Oysa her yanını silmiş değildi kıçının. Parmaklan ve el ayası da yansına dek batmıştı. Öbür eliyle cebinden mendilini çıkardı. Önce elini, sonra kıçında yarım kalan kesimi sildi. Sonra katlayıp yerine koydu mendili. Ayağa kalktı, şalvarının da battığını gördü. Çıkardı tümüyle. Pislenmiş yeri, duvar diye konulmuş tahtalara silmeye yöneldi. Ama sileyim derken daha çok yerini bulaştırdı. Elini

de... Bulaşan kesimi tahtaya silerken birden bir acı duydu. Kıymık batmıştı eline. Kıymığı çıkardı. Yeri kanadı. Bu kez kan oraya - buraya bulaştı. Şalvarını giydi. Ve çıktı. Olanların en kötüsü, "şeriat"in bok yığınına gitmiş olmasıydı. Çok mutsuzdu. Deliye dönmüştü üzüntüsünden. Ne yapacağını da bilemiyordu. Ahmet'le karşılaştı. Ağlamaklı ve içlenmiş olarak durumu anlattı. Ahmet üzülmemesini söyledi. Sonra dolanıp dereye indiler. Derenin bir yanında ayrıca açılmış koca bir çukur. Yukarıdan, ayakyolunun deliğinden dökülenler için.. Her yanı kaplıyor sinekler. Cennetlerinde. Sınırsız ve koşulsuz özgürlük içindeler. Yönetimlerinin her kesiminde bağımsızlar. Dışkı yığınının ortasında, çevresinde örtüler, yukarısında bulutlar oluşturmaktalar. Küme küme, tek tek, çift çift konup konup "Şeriat" de işte orada. Yığının üzerine dikine düşmüş. Yarı açık. Yarısına dek gömülmüş. Şimdi iş, onu çıkarmakta. Nasıl? Birer ağaç buldular. Biri bu yanda, öbürü Öbür yanda karşı karşıya geçtiler. Ağaçlan uç uca gelecek biçimde uzattılar.

- Şu yana şu yana, uzat, daha uzat!
- Benimki kısa gelir.
- Sen biraz daha yaklaş.
- Dur hele, bekle!

Yine kann ağrısı, yine tırığı tutmuştu. Hemen koştu. Koşarken şalvarını da çözmüştü. Derenin bir yanında sıyırır sıyırmaz çömeldi. Birazcık su geldi. Daha varmış gibi olduğu için kendini zorladı. Ama bi şey yok. Bağırsaklarda ne kalmıştı ki gelsin? Kalktı. Bi daha gelecek gibi olduğundan hemen çöktü. Bi kaç kez yapü bunu. Uzunca kaldı orada. Ahmet bağırdı:

- Ola senin bok ne geder (kadar) uzun sürir?!
- Neydim durmir ki!
- Çebik (çabuk)!
- Gelirim!

bağlamadan gitti. Bağlamadı çünkü bir daha çözmek zorunda kalabileceğini düşünüyordu. Bir eli şalvarında, öbür eline de çubuğu aldı. Ahmet'in karşısına geçti yine. Dışkı yığınının, "şeriat"in olduğu ucu, aralarında kalmıştı. Bir ayağını, yığının hemen kıyısında sertçe bulduğu bir yere bastı, bir ayağım da geride yerleştirdi, çubuğu

uzattı. Çubuğun "şeriat"e yetişmesine az kalmıştı. Tam yetişse, birlikte, iki kapakla yapraklar arasına sokacaklar, birlikte kaldırıp çıkaracaklardı. Öyle düşünüyorlardı.

- Biraz daha uzat, yetişecek!

Sonra araya girdi. Ama çıkarmaya gücü yetmiyordu. Öbürü de araya girse, tamam.

- Dur bekle, daha da gömirsin sen!

- Sen de o yandan bir takabilsen olacak.

- Bekle, dur!

Çubuk yetişsin diye adımını biraz daha ileri attı. Atmasıyla da yığının içine doğru gömülmesi bir oldu. Meğer sertçe bulup ayağını koyduğu yerin altı lağımmış. Çöküvermişti. Kıyısıydı iyi ki. Biraz daha öteye gitse, boyunu da aşacak, boğulup gidecekti. Çevikce yana yapıştı. Şalvarını tuttuğu eliyle bir kayanın ucuna, öbür eliyle de bir tutundu. Kurtarıcı olan, daha çok köktü. Bi kopsa gitti. Alabildiğine bağırdı. Ahmet:

- Yapış, gelirim! diyerek o yana geçti. Ne var ki çok ters bir yer. uzattı.

- Tut, çubuğu tut!

Kayanın ucundaki elini çekip çubuğu yakaladı. Şalvarı düşüp aşağı sıyrılmıştı. Küçücük takımlar meydanda. Tırık bulaşıklarıyla birlikte. Ama önemli mi? O sırada sesleri duyanlar koşup gelmişti. Çekip kurtardılar Türko'yu. "Şeriat"i de.

Kıyıya çekilip çıkarılmış olan Türko, çevresine bakıp utandı. ağlıyamadı. Sonra dizine dek batmış olan bacağına, çıktığı yere baktı. Midesi bulandı, kustu. Pislikleri toprağa silerek temizledi. "Şeriat"e gelince: Artık işe yarar olmaktan çıkmıştı. Ama kimse Türko'yu suçlamıyordu. Çünkü elinde olmadan oraya düşürmüştü onu. Çıkarmak uğruna da az kalsın bok çukurunda boğulup gidecekti.

Tam o sırada yine tırık. Kendini tutmaya çalışarak uzaklaştı. Uygun bir yer bulup çömeldi. Biraz sıvı aktı o kadar. Arkası da gelsin diye kendini zorladı. **Kalktı,** bir daha çöktü. Yok bir şey. Bir saate yakın uğraştı. Kalkıp çıktığında kimse kalmamıştı. Şalvarını bağladı.

Temizlenmek için kulleteyne yöneldi. Kulleteynin temizleyiciliği bağlı olduğu Hanefi mezhebine göre değildi, Ama biliyordu ki, "necâset-i galiza", yani görünürdeki kaba pislikler, "necâset-i yani hafif sayılan pisliklerle bile bir ölçüde temizlenebilir. Elleri, abdest mendili, şalvarının ağı ve paçaları, "necâset-i galîza"yla Kulleteyndeki suyla, bir ölçüde de olsa temizlenebilirdi. Çıplak ayaklarla ilerledi. Parmakları arasında kalmış olan pislikler rahatsız ediyordu. Durdu, eğilip yassı bir taş aldı, parmaklarının arasına sokarak temizledi. Bir kancık köpek, karnının altında bir sürü ucu sıralanmış memelerini sallıya sallıya geçti. Vardı. Kulleteynin çevresinde başkaları da bulunmaktaydı. Uygun bir yere yerleşti. Mendilini çıkardı. Yüzündekileri sağa-SOla ittiği sularla yıkadı. Mendille birlikte eller de yıkanmıştı. Götürüp serdi mendili. Geri geldi. Şalvarını yıkamak için en iyisi, çıkarılmasıydı. Ama altta don mon yoktu. Çevredekilere baktı, çıkarmadan yıkamaya karar verdi şalvan. Biraz sıyırdı. Önce paçalarını yıkadı. Olabildiğince. Sonra ağını yıkamaya çalıştı. Zorlana zorlana. Eli ayağına dolaşıyordu. Uğraşırken terlemişti de. Hem zordan, hem utancından. Uğraştı, uğraşü. Birden dengesini yitirdi. Haydi; kulleteyne.. Yuvarlandı. İyi ki derin değildi su. Bir ve bir çeyrek arşın kadardı. Debelendi, çırpındı; sonra kendini toparladı. Gülenler oldu, acıyanlar oldu. Ve koşup yardım eden oldu. Elinden tutuldu; çıktı. Titriyordu. Kış değildi, yazdı üstelik. Ama hava serinceydi. Ona da zemheri soğuğu gibi geliyordu. sarılı, kat kat giysili ve yaşlı bir kadın gelip elinden tuttu. Alıp evine götürdü. Bir örtü getirdi. Üstündekileri çıkarıp ona sarınmasını söyledi. Çıkardı üstündekileri. Başındaki sözümona sarıklı terliği, büyüklüğünden kollan katlı ceketi, işliği, iç gömleği ve şalvan. Hepsinden sular akıyordu. Çıkarıp koydu bi yana. Örtüye sarındı. Çenesi ve bacakları zangır zangır. Yaşlı kadın hemen ocağı ateşledi. Tezek, çalı bulup buluşturarak tutuşturdu. Titreme yavaşladı. Örtüyü önünden açıp gövdesini ocağa veriyordu. Isındı. Ne var ki başına bir sürü şey getiren tırık yine tutmuştu. Belâ, hem de ne belâ! Biraz tutmaya çalıştı kendini. Hayır, tutamıyacak. Kadına söyledi. Kadın hemen bitişikteki odaya bir leğen gibi bi şey koydu. Ona yapmasını söyledi. Yanım su koymayı da unutmadı. Tırıklı Türko koştu bitişiğe. Leğen gibi şeye yanaştı. Bi kaç damla sıvı aktı yine.

Ardı kesik. Zorla zorla, yine bi şey yok. Epeyce bekledi. Bu kez söyleyen kadının uyarısı üzerine kalkıp gelmek zorunda kaldı. **Yanma** konmuş olan suyla da temizlendikten sonra gidip kendini ocağa verdi yine. Karnının ağrısı geçti. Bu arada giysileri yıkanmış, kurusun diye de getirilip ocağın çevresine asılmıştı. Ocağın üstünde de çorba kaynıyordu. Oh, **ne** güzel mis gibi. Pişti çorba. Bir kap önüne kondu. Toprak kaptaki çorbadan ağaç kaşıkla alıp yemeye koyuldu. İçine ekmek de doğrıyarak yedi. Kaburga kemikleri sıra sıra belli gövdenin ortasında belli belirsiz ufacık karın şişti. Elini göbeğine koydu. Okşadı. Kadının biraz ötede olmasından yararlanara göbeğin aşağısıyla ilgilendi. Kalkıp ocağa iyice yanaştı. Tezeklerin arasındaki çalılar yanıp bitmiş, tezekler de korlaşmıştı. Sarılıp büründüğü örtüyü **iki** yana ayırarak ve karnını iyice şişirerek önünü **verdi** ateşe. Kaburgalarıyla, karnıyla, göbeğiyle ve aşağısıyla ilgisini sürdürdü. İki elini de gezdirerek.. Çok hoşuna gidiyordu. Bir süre öyle durdu, kızardı. Sonra baktı ki giysiler kurumuş. İç gömleğini alıp giydi. Sonra işliğini. Şalvarını giymeye davrandı. Şalvarına el atar atmaz; durdu. Karnında bir "velvele" duymuştu çünkü. Midede de bulanma. "Velvele" büyüdü. Fırsat yok. Koştu, doğru bitişiğe. Leğen gibi şeye. Bu kez büyük bir gürültü. Patırtı ve şarıltı. Gözleri karardı. Düşecek gibi. Toparladı kendini. Öncekinden kalan suyla yıkandı. Ama tam temizlenemedi. Temizlenmiş saydı. Kadının ilgilendiğini görünce utandı. Yine ocağa vardı. Ateşin önünde, şalvarı giymeye çalışırken bir daha bitişiğe gitme gereği duydu. Gitti, ama bu kez bi kaç damlanın ötesinde bir şey yok. Yanına yine su konmuş olduğunu gördü. Kullanıp çıktı. Biraz sonra bir daha. Bir daha.. Sonu gelmiyordu. Yaşlı kadın "götünün çıktığını" ve ne yapması gerektiğini anlattı: Parmaklarını sokup ileri doğru itecekti. **O** da öyle yapmaya çalıştı. Ama yaran yok. Yaşlı kadın onun beceremediğini anladı. **Yanma** gitti. Bunun çok doğal olduğunu, utanmamasını söyleyerek yardım etmek istediğini belirtti. Kıçını yıkamasını ve kendine doğru çevirmesini söyledi. **O** da söyleneni yaptı. Kadın parmağını sokup, kalın bağırsağın, dışkı deliğinin ucunda toplanmış olan uzantısını ileriye itti. Çekip yıkadı parmağını. Artık kalkabileceğini anlattı. **O** da artık kalktı. Hemen gidip şalvarını giydi. Ceketini, terliğini de. Terliğin çevresine de bez parçasını sarık diye

sardı. Çıkıp gitmek için izin istedi. Yaşlı kadın, bakılması gerektiğini, o geceyi orada geçirmesini söyledi. Olamazdı, okuması gerekiyordu. Kadına bunu anlattı. Kadın diretti.

- Git kitaplarım getir, burada oku... anlamında konuştu.

O da kabul etti. Yürüyüp gitti camiye doğru. Aksırdı. Mendilini anımsadı. Gidip serili olduğu yerden aldı, burnunu sildi, sonra şalvarının cebine soktu. Yürüdü. Varıp camiye girdi. Bir kaç faki konuşuyorlardı. Onu görünce işaretleşerek seslerini kestiler. Belli ki konu kendisiydi. Bok çukuru, şeriat, kulleteyn, kulleteyne yuvarlanışı, çıkarılışı, götürülüşü.. Büzüle büzüle kitaplarına yöneldi. Aldı, gidecekti, vazgeçti. Şeriat gitmişti, hiçdeğilse öbürlerine iyi çalışmalıydı. Kadının evinde çalışamayabilirdi. Bunu düşünüp okumaya koyuldu. Bir hapşırma daha. Ardından bir daha.. Her hapşırmanın bir anlamı vardı. "Tek" olsa anlamı başkaydı, "çift" olsa başkaydı. Ve tek olunca:

- "Tek sabır" getirdim.. diyerek çift yapmaya çalışıyordu. Çünkü "tek sabır", uğurlu sayılamazdı. Çift olmalıydı. Çift olunca da:

- Çok şükür, çift oldu.. diyor, seviniyordu. O gün, ya da gelecek için iyi şeyler olacağı umudu doğuyordu.

- "Tek sabır"..

- "Çift sabır"..

- Tek, çift, tek, çift...

sıklaşmıştı. Tek mi, çift mi olduğu belirlenemez olmuştu. Burnu da durmadan akıyordu. Burnunu sildiği mendilde, kuru yer kalmamıştı. Başındaki terliğe sarık diye sarılı bez parçasını çıkardı. Kullanmaya başladı. Hapşırmalar ardarda. Hapşırmayı sümkürme izliyordu. Gözler, açık duran kitapta. Hapşırmalar, Sümkürmeler arasında okumaya da çalışıyordu. Bellemesi, ezberlemesi gereken şeyler vardı. Hapşırmalar, sümkürmeler.. Hızlanmıştı. Yine de kitabı kapatmıyordu. Kitapta okuduğu sayfanın kıyısındaki el yazısıyla yazılı kesimler ıslanmış, yazılar birbirine karışmıştı. Biraz daha direndi, sonra baktı ki olacak gibi değil; kitabı kapayıp öbürlerinin yanına koydu. Nezle ilerledikçe ilerliyordu. O bez parçası da sırılsıklam olmuştu. Bi yandan da başı ağrıyordu. Az da mide bulantısı vardı. Yer bulamayınca, sümüklerini işliğine silmeye başladı. Sümükler,

kendiliğinden de şıp şıp damlıyordu orasına burasına. İşlikten sonra iç gömleği de büyük ölçüde ıslanmıştı. Büyük geldiği için kollan katlanmış olan ceketinin kollarını uzattı, burnunu silmeyi sürdürdü. Gürültülü hapşırmalar. Ve yine gürültülü sümkürmeler. Aralarda da şıp şıp şıp. Bi yandan da gözlerden yaş geliyordu. Ağlarcasına. Kollara, ellere sil ha SİL. Sıra şalvarın ağında. Burnunu şalvarın ağına silmesi kolay olmuyordu. Eğilmesi bükülmesi gerekiyordu. Zorlana zorlana yapıyordu bu işi.

- Vay anam..!

Ne zor işti. Her silişten sonra kesilir diye umutlanırken yenisinin görüyordu.

- Hapşu!

- Zıkkımın kökü! Kesilmiyecek mi artık?!

Sil babam sil! Kuru bir şey bulamayınca ıslak olanlara siliyordu. Gözlerden, burundan akan sular birbirine karışıyordu. Ardarda patlayan hapşırmalar ve sümkürmeler sonunda daha da berbadı oldu: Burnu kanamaya başladı. Eyvah, şimdi ne olacak? Belanın katmerlisi. Burnuna tıkamak için bir şey baktı, bulamayınca ceketinin omuzundaki pamuk aklına geldi. Kimbilir kimin ne kadar giydikten sonra bıraktığı yamalı ceketin omuzunda delik vardı. Delikten biraz pamuk çıkardı. Dökülen kan damlaları arasında burnunun bir kanadını tıkadı. Öbür kanadından geldi. Öbürünü de tıkadı. Ağzından gelmeye başladı. Arka üstü yattı, kan ağzını, boğazını doldurmuş ve soluk alamaz duruma getirmişti. Hemen doğruldu. Burnundaki pamuklar pırtladı, kanlı kanlı önüne düştü. Her yan kana bulanmıştı. Nezle ve kan. Adamakıllı da terlemişti. İlgilenenler oldu. Ama ne kan duruyor, ne nezle. "Beterin de beteri var" derler ya, tam o sırada yine tırık gelmişti. Fırladı hemen kapıya doğru. Ne var ki tutamadı. "Küt küflerle şalvarına boşalttı. Acınacak bir durum. Ve de "çaresizlik". Paçalardan tırık aka aka doğru pınara. Pınar köyün taa dışında. İtsiz kesimi kollıyarak düştü yola. Ağlıya ağlıya. Yürüdü, yarım saat sonra vardı pınara. Ama çok fena: Büyük bir kalabalık. Su alabilmek için herkes orada. Hayvanlar da var. Yalaklardan su içmekteler. Bir yalağa yanaştı. Şalvarını çıkarıp girdi suyun içine. Oradakilere artık aldırmadan önce kıçını, sonra şalvarını yıkadı. Şalvarını sıktı, ıslak ıslak giydi. Öteki giysilerini de

yıkayabildiği ölçüde yıkadı. Yine hapşırmalar. Burnu artık ama akıyordu. Yine de sümükler kanlıydı. Yani aksa da kan sümüğe karıştığından pek belli olmuyordu. Hava açıktı, güneş vardı. Biraz öteye gidip uzandı. Bakanlara aldırmadan.. Uyuya kalmıştı.

Gözlerini açtığında, kendisini birinin sırtında bulmuştu. Husso'ydu bu. Meğer evine götüren yaşlı kadın da onun anasıymış. Kadın, Türko'nun camiden gelmediğini görünce, önce beklemiş, sonra camiye gitmiş, sormuş. Başına gelenleri ve pınara gittiğini öğrenince de Husso'yu bulup göndermiş ardından. Alıp eve götürsün diye. Husso da çeşmenin biraz ötesinde ölü gibi yatar bulmuş ve sırtlanmış, doğru eve.

Hemen yün yorganın altına soktular. Terletmeye çalıştılar.

- Bi terlese kurtulur.. diye düşünüyorlardı.

Hem "ateşler içinde" yanıyor, hem üşüyordu.

Yorganın altında, başına gelenleri düşündü bir süre. Karnının ilk ağrıyışı, "abdesthâne"ye koşuşu, tmklayışı, temizleme çabası, "şeriat"i koltuğunun altında unutuşu, delikten bok yığınına düşürüşü, Ahmet'le birlikte çabalan, "Şeriat"i çıkarayım derken aynı yığma batışı, orada boğulma tehlikesi atlatışı, kurtarılışı, sonra kulleteyn ve daha sonrası... Hele, kendini tutamayıp şalvara tırıklayışı... Neydi bu başına gelenler? Dalıp gitti.

- Ce?.â! Bir cezadır bu. "Şeriat"i pisliğe düşürdün! Cezanı çekeceksin!!!

Ses, gök kesiminden geliyordu. Bulutlardan. Tanrı, işte orada. Daha önce, söğüt ağacında, dalları yaratırken görüldüğü biçimiyle. Bu kez atlı. Çevresinde de melekler. Kanatlı kanatlı. Cami ve kulleteyn dC orada. Basra'lı, Kûfe'li âlimler de.. Hepsi bulutların üstünde. Ne var ki nur yok. "Alim"ler de nurlu değiller. Yüzler ve kılıklar çirkin çirkin. Niçin; belli değil. Bağrışıyorlardı:

- Suçlu!!

- Günahkâr!!!

- Cezasını çekmeli!!!

- "Şeriat"ı "abdesthane"ye götürmüştür. Ayeti ve hadisiyle birlikte pisliğe düşürmüştür. Büyük günâh işlemiştir!

- Tırıklı artık âlim olamıyacak!

- Olamıyacak!!!

Bağırmaların kendine yönelik olduğunu gören Türko, üzgün, ağlıyordu. Tann'ya seslendi:

- Yüce Tann, bir şey söylesene şunlara!

- Söyledikleri doğru!

- Doğruymuş! Herşeyi bildiğin halde, sen de onlardan yana!

- Günâh işledin!

- "Akıl, bâliğ" (ergin) değilim ki, günahkâr olayım! Karnımı ağrıtan da sensin. Şimdi suçu benim üstüme atirsin! Adâlet değil!

- "Alim" yapmayacağım seni!

- Yapmasan yapma! Sen yapmasan da ben olurum!

- Nasıl?

- Görürsün!

Ağlıyordu içli içli. Ne suçu vardı sanki?! Tann'ya küstü? "Daha da olmazsa gavur okuluna giderim!" diye düşündü. Sonra döndü; "hayır, ben yine âlim olacağım, görsün onlar!" diye söylendi.

- Olacağım işte. Büyük âlim olacağım! O Basra'll, Kûfe'li âlimleri geçeceğim!

- Olacahsın helbet!

Bi de ne görsün: Anası.

- Helbet olacahsın kuzum, anan kurban olsun. Alim olacahsın, sen onlara bahma. Sen ohu, gör nasıl âlim olabilirsin? Onlar da görsünler.

Anası hemen kollarını açtı, kucakladı, bağrına bastı.

- Ana, Tanrı kızdı, "âlim yapmıyacağım!" dedi.

- Desin o. Kızgınlığı geçer. Seni çok sevir o.

- Sevse karnımı ağrıtır mı, burnumu kanatır mı?

- Neyse sen de öyle deme!

- Ana!

- He yavrum!

Gözlerini açtı. Bir adam bağırıyor:

- Açın yorganı! Çocuğu boğacaksınız! Çekilin biraz!

"Doktor" diyorlardı.

Kartallı Köyü'nde de doktor olur muydu? Olurdu. Az kalırdı, yine

de. olurdu. Ama her zaman değil. Malı-davarı olanlarm hayvanlarına bakmak için geldiğinde. Hayvanlardan hastaların yanında, insanlardan hastalarla da ilgilenirdi. Hayvan sağlık memuruydu, ama "doktor" derlerdi. İyi ki o gün de gelmişti köye.

Hastanın rahat soluk almasını sağladı. Çantasında, iğnesi-ilacı bile vardı. Çıkarıp bir iğne yaptı. Sonra:

- Şunları da yedirin çocuğa! diyerek, yedirilmesi gerekenleri söyledi. Ve:

- Kurumuş gitmiş, çokça su içirin! dedi.

Molla Nâsır. Hâfiz Celâl; Ahmet ve başkaları da orada, başucundalardı. Ölecek diye hepsi korkmuştu. Gözünü açınca da sevinmişlerdi.

Tanrı kızarsa nasıl hoşnut edileceğini sordu. "İbadetle, "âlim" olmakla hoşnut edilebileceğini söylediler. "Şeriat"ın pisliğe duyduğu üzüntüyü anlattı. Artık üzülmemesini söylediler. Molla Nâsır çıkarıp bir yeni "şeriat" (kitabı) gösterdi. Ve armağan etti. Türko çok sevinmişti. Yatağın içinden doğrulup elini öperek karşılık verdi hocasına. Ancak bir derdi vardı: Dersleri kalmıştı. Kalkıp gitmeli, okumalıydı. Molla Nâsır, kalkmamasını, iyileşinceye dek kalmasını söyledi. Söz aldı. İyi çalıştıracağına ilişkin de Sözverdi. Hâfız Celâl de birşeyler söyledi. Biraz sonra çıkıp gittiler. Ahmet geri konuşlular:

- Babam diyir ki, o hele cy olup kalksın; dövmiyecem artık.

- Dögemez ki zeten (zaten).

- Niye?

- Benim hocam, artık Molla Nâsır.

- Essahtan, unutmuştum ben. Dögemez, doğru. Hocan o değil. Molla Nâsır.

- Ahmet, sen gene de babana söyleme, he mi?

- Söylemem, korhma. Söyler miyim heç?

Ahmet, herkesten çok sevinmişti onun gözlerini açıp konuşuyor olmasına. Yine geleceğini söyliyerek gitti.

Tavuk kesmişlerdi. Bir parça getirip önüne koydular. Hem de çok sevdiği budundan. Ayran da vardı. Lavaşla etten biraz yedi. Biraz da

ayran içti. Daha çok yemek için kendini zorladı. Yanındakiler de zorladılar. Ama iştahı yoktu. Yiyemedi daha. Biraz sonra da uyudu.

5-6 gün kaldı Hâlo Şivâno'lardan Husso'nun evinde. Daha da kalması gerekiyordu belki. Ama derslerinden dolayı kalmak istemedi. Orada da çalışabilirdi, arada sırada çalışıyordu da. Fakat gönlünce değil. Camide ve belirli yerlerdeki çalışması başkaydı, daha verimliydi. Cılız gövdesinin çelimsiz bacaklarında, gezip dolaşacak ölçüde güç bulur bulmaz izin istedi. İyice iyileşmediğini, birkaç gün daha kalması gerektiğini söylediler, ama dinlemedi. Üstünü-başını giyip çıktı. Bir-iki kitabı da koltuğunda gitti. Asıl yerine. Ve büyük bir açlıkla, özlemle derslerine, ezberlerine.

12

Hava güzeldi dışarda.

İçinde bir kıpırdama. Yaşamak gibi.

Metin ezberi için dışarıya çıkmalıydı. Her zamanki gibi. Koca kabaralı ayakkabıları giydi. Ama güçsüzken daha da güçsüzleşen bacaklarına, olduğundan da ağır gelmişti. Taşıyamayacağım anlayınca çıkardı; bi yana koydu. Yalın ayak kaldı.

Yürüyerek çalışması gerekiyordu. Bir ileri bir geri.. Gelenek öyleydi. Gel gör ki dizlerinin "fer"i yoktu. Gözleri karardı; düşecek gibi oldu. Duvara dayandı. Geçti işte. Yine de güçsüz. Çöktü. içine. Delikleri duvarın dibinde olan karıncalar vardı. bir çaba içindeydiler. Hiç zaman yitirmek istemezcesine bir o yana, bi bu yana gidip geliyorlardı. İnsancıkların yerine, yaşamı yakalamak istiyorlardı sanki. "Yaşamı yakalamak"! Tümünün olan bir yere, tümünün olacak ya da olabilecek bir şeyler taşıyorlardı. Hiçdeğilse büyük ölçüde.. Bunun coşkusu var gibiydi içlerinde. Kimi buğday tanesi götürüyordu tek tek. Gövdelerinden daha büyüğünü götürebilenler bile vardı. Ne şaşılası şey! Kimiyse küme küme olmuş, güçbirliğiyle daha büyüğünü götürmeye koyulmuştu. İşte bir küme. Koca bir başağı sürüklüyor. Kağnı arabalarıyla taşınan ve harmana götürülen buğday başaklarından. Yer yer düşer ve yeller alır, oraya buraya sürükler. Kimi yoksullar, arabalardan düşenleri, tarlada kalanları bir bir toplarlar. "Vergi" bile verirler bundan. Kör, yaşlı kocasıyla birlikte geçinebilmek için böyle başak toplayan bir nineyi anımsadı birden. Yaşlı kadın, topladığı buğday başaklarından, iki sandık dolusu buğday biriktirmişti. "Kışlık yiyecekleri"ni sağlamıştı böylece. Ne var ki, "devlet"in vergi görevlileri gelmişler, sandıklara yapışırcasına sarılan yaşlı kadını bağırta bağırta koparıp itmişler, bir de tekme atmışlar ve sandığın birini alıp götürmüşlerdi. "Devlet hazinesi" zenginleşsin diye! Karıncalar için böyle bir durum yoktu. Bir bir birileri gelip ellerinden almıyacaktı. Dalıp izledi Duvara tırmanan böcekleri de vardı. Bir süre de onlara baktı. Ezberine yöneldi sonra. Çöktüğü yerden kalkmadan..

"Emâli" adlı kitaptan, "ve mâin filu aslahu" diye başlıyan iki dize:

Yol gösterici, Kutsal ve Yüce olan Tann'ya,

İnsanlara en uygun olanı yapmak gerekli (farz) değildir.

"Sünnet ehli"ningörüşüne göre böyle. Tanrı, insanların yararına en elverişli olanı dilerse yapar, dilerse yapmaz. Yapmakta ve yapmamakta özgürdür. Başka türlüsü Tanrı için eksikliktir. "Mutezile" görüşüne göreyse, insanların yararına en elverişli olanı yapmak zorundadır Tanrı. Bağdat Mutezile'sine göre, bu zorunluk hem dünya, hem Ahiret işlerinde sözkonusudur. Basra Mutezile'sine göreyse, zorunluğun sözkonusu olduğu alan, yalnızca din ve Ahiret işleridir. Dünya işlerinde, dilediğini yapmakta Tanrı özgürdür. En elverişli olanı yapmıyabilir.

İslâm Tanrıbiliminin derin konularındandır bu.

Dizeleri ezberledi, anlamlan üzerinde durdu, düşündü; öbür dizelere geçti. Epeyce ezberleyip inceledikten sonra, "Emâlî"yi kapayıp koydu onu bir yana. Başını kaldırdı. Bakındı biraz. Üzerinde çuvallar yüklü bir kağnı, gıcırdayarak gidiyordu. Değirmene doğru. Zavallı öküzler, her "öküz" gibi zorlana zorlana çekiyorlardı arabayı. Yanında da bi it, dili dışarda soluya soluya ve arada bir de iğnelerini batıran sinekleri yakalamak için başını çevirip sağını solunu ısıra ısıra gidiyordu. Kağm tepeyi aşana dek izledi. Bakışlarını yere çevirdi sonra. Karıncalar çalışmalarını sürdürüyordu. tşte bir de gübre böceği. "Mayıs tıstanı". Top yaptığı boku, yuvarlıya yuvarlıya götürüyordu. Top, yüksekçe bir yere çıkarılıyor, sonra yuvarlanıyordu aşağıya. Ve tıstan, yeniden işe koyuluyordu. Bir daha, bir daha. tam gübre böceğine göre bir iş. Ayrıca sinek sürüsü. Türlü, irili ufaklı böcekler. Ayağa kalktı. "Tann çok boş şey yaratmış" diye düşündü. Sonra "tevbe estafirullah" dedi kendikendine. Koltuğunun altındaki kitaplardan öbürünü açtı..

"Kev'ab": Memesi daha yeni tomurcuklanmış kız. Çoğulu "kevâib". Ellerinde içki dolu bardaklarla kendilerini cennettekilere sunacaklar. Ayakta bir süre durarak düşündü. "Yeni tomurcuklanmış memeler" nasıl olur ki? Biraz yürüdü, yine durup düşündü. "Tomurcuklanmış meme". Anasının memesini bilirdi yalnızca. Birden

- Uf, aman, al da zıkkımlan! Çaka dişleye yaraladın, parçaladın bu kum "çendir"leri.

Anası, kısa aralıklarla doğurduğu kardeşlerini, Gülenaz'ı, Zinnur'u, Yeter'i emzirirken böyle diyerek memesini ağızlarına sokardı. Kuru göğüslere saldıran çocuk, süt bulamayınca, "sallak' memeleri çeker, uzatır, öfkeli öfkeli çiğnerdi. Suçsuz memeler sütsüzlükleri yüzünden hırpalarda bu yüzden. Uçları çatlak çatlak olmuştu. Kanarlardı da. Soğukta, sıcakta, karda -yağışta çıkarılıp çıkarılıp çocuğa uzatılmaları yüzünden bu duruma gelmişlerdi. Zavallı anası, ağlardı meme uçlarının acısından. Yine de bağrına bastığı yavrusunu emzirmekten geri durmazdı.

Peki "tomurcuklanmış"ı nasıl olurdu bu memelerin? Belli ki ağaçlardaki tomurcuklar gibi. İyi de süt olur muydu böylesinde? Süt yoksa neye yarardı? Üzerinde daha çok durmadı, geçti.

Karşıya baktı; zaman zaman görüp durumuna acıdığı kötürüm kızı gördü yine. Yansına değin toprağa gömülü evin öne doğru çıkık ve yıkık duvarının dibindeydi. 5-6 yaşında. Kalçadan yukarı sağlam. Belki de kalçalar da. Bacaklar işe yaramaz durumda. Ayak bileklerinden yukarıya doğru bükük. Ayakların altı üstüne gelmiş. Esmer, gözleri Üzüm gibi, Alı-güllü de bir fistanı var. Elinde ekmek. Tavuklar arasında. Elindekini kaptırmama çabasında. Gözleri ekmekte olan tavuklara karşı büyük bir savaş veriyor. Tavuklar üşüşmüş, çevresini sarmışlar. Önceden arkadan sokulup bir gaga atıp kaçıyorlar. Tümünü kapıp kaçmak için de fırsat kolluyorlar. Kızın silahı, elindeki küçük bir çubuk. Bir eliyle ekmeğini yiyor, öbür eliyle de kovmaya çalışıyor kanatlı canavarları. Tavuklar, ekmeği kaçırmayı kafalarına koymuş. Hiç mi hiç aman yermiyorlar. İşte kaçırdılar. Bu kez savaş birbirleri arasında. Kızın ekmeğinin kaçırıldığını ve ağladığını görünce fırlayıp koşmak istedi. Biraz koştu da. Ama bacaklarında ki gücü yetmedi buna. Hızlıca yürümeye çalıştı; bu kez de ayağı takılıp düştü. Tavuklar ekmeği didişiyor, çocuk da sesini pek yükseltmeden ağlıyordu. Tavuklara yetişip ekmeği kurtaramayacağını anladı. Bununla birlikte yapabileceği hiçbir şey yok değildi. Kitaplarını bıraktı. Taş, kesek, tezek ne bulursa alıp atmaya başladı. Attıklarından birini tutturdu da.

Ekmeği paylaşmaya dalmış tavukların tam ortasına düşmüştü attığı. Tavuklar için yıldırım düşmüş gibi oldu. Ekmeği bırakıp kaçtılar. Artık çabalamalı, kanatlı canavarlardan yeniden gelip kapmadan gidip almalıydı ekmeği. Olanca gücünü kullanıp hızlandı ve başardı. Kurtarmıştı. Ekmek didiklenip küçülmüş, çamur toz-toprak olmuştu ama, "ona da şükür". Sildi, temizledi ve götürüp kıza verdi. Kızın ağlaması durmuştu. Gözlerinden dökülen yaşlar, kalınca çizgiler oluşmuştu tozlu yanaklarında. Eliyle kızın yanaklarını sildi. Sonra kitaplarını aldı. Ve döndü; yıkık duvarın üstüne çıkıp oturdu. Ayaklarını da salladı keyiflice. Artık dinlenebilir ve orada da okuyabilirdi. Kıza bakarak düşüncelere daldı. Önce kendi bacaklarının da öyle olmadığına sevindi. Kızın öyle olmasınaysa üzüldü. Kim yapmıştı onu öyle? Yapan eden Tanrı'ysa, niye yapmıştı, ne istiyordu yaptığı için içerledi Tann'ya. Kendisi Tanrı olsaydı öyle yapmazdı. Herkesi iyi, güzel yapardı. "Sünnet ehli"ni tutması gerekiyordu, fakat görüşüne pek katılmıyordu. Ne demekti "insanların yararına en uygun olanı yapmak Tann'ya gerekli değil"? Gerekli olmaz olur mu? Mutezile'nin görüşünü daha doğru buluyordu. İnsanların yararına en uygun olanı yapmak zorundadır Tanrı. Madem ki "Tanrı'yım!" diye ortaya çıkmış, işlerini doğru-dürüst yapmalıdır. Ama yapmıyor işte. Şimdi bu zavallı kız ne yapsın? Elindeki ekmeğini bile tavuklara kaptırıyor. Bacakları tutsa, kaçıp uzaklaşabilecek, yürüyebilecek. Ne kötü! Acıdığı ve kızdığı için "tevbe tevbe" bile demedi. Kavga bile edebilirdi Tanrı'yı görse. Düşüncelerine ve duygularına gömülü bir sırada, evden bir başka kızın çıktığını gördü.

Bacakları sağlam, gezen, yürüyen bir kız. Yüzü kötürüm kızın yüzüne benziyor. Kardeş oldukları belli. Berikinden epeyce büyük. Genç kızlara özgü bükülüşleri bile var. 11-12 yaşlarında olmalı. Bükülüşleri de, birçok yerde olduğu gibi orada da kızları çok küçükken verir" olmalarından. Elinde taze bir lavaş. Sıcak sıcak. Yağlı. Lavaşı böldü, birazını kötürüm kıza verdi, kalanını da:

- "Buha!" (ye!).. diyerek ona götürüp uzattı. Kürtçe konuştular. Şunları diyorlardı:

- Ekmeğin tümünü bize verdin, sana hiç kalmadı.

Olsun, yine alırım, bizde çok var. Anam tandırda ekmek

yapıyor. Dur biraz daha getireyim.

Kız kopup gitti. Az sonra da döndü. Bu kez elinde İM lavaş vardı. Ortalarında da erimekte olan yağ. Yağlar, eriyip lavaşa yayılırken parmakların arasından da damlıyor aşağıya. Kız, fistanına damlatmamaya çalışıyor. Ne güzel de bir fistanı var. Kırmızılı, çiçekli. Tek tük bulunur böyle.

elindekini bitirince, kız lavaşın birini daha verdi. Ve çıkıp yanma olurdu. Onun gibi ayaklarını sallıyarak.. Yanyanaydılar. Kızın boyu biraz dikçeyse de uymuşlardı birbirlerine. Ne güzel, ne mutlu bir durum. İçinde yine bir kıpırdanma. Yine yaşamak gibi bir şey. İki yıl önce, hep birarada bulunduğu bir kız gözünün önüne geldi. Babasının imam olduğu Şirvanşeyih Köyü. Köyün ortasında bir pınar. Kaynaşır çocuklar bu pınarın başında. Üstündeki taşlara çıkar, ayaklarını sallarlar. O, hep, minik Sevdâ'nın yanında olmak isterdi. Araya başka çocuk sokmazdı. Sokulan oldu mu, kavga ederdi.

- Get ola, girme araya!

- Sene (sana) ne?

- Sevdâ, koyma onu!

aldırmazdı bile. Kendisi için itişenlerin çekişmesine karışmazdı, nazlı nazlı otururdu. O zaman iş başa düşer; kavga-dövüş sürüp giderdi. Kimi zaman da onun ille de Sevdâ'nm yanında bulunması doğalmış gibi benimsenir, yer ona bırakılır ve araya da kimse sokulmazdı. İşte şimdi yine tadına doyulmaz bir durum. Yanında, yıkık duvardan ayaklarını sallamış oturan, tatlı tatlı gülerek ekmeğini iştahla yiyen güzelce kız. Türkçe bilmiyor, ama zararı yok. Türko Kürtçe biliyordu.

- Bak seni tanıyorum. Sana bu köyde "Türko" diyorlar. Çok da zekîmişsin.

- Kim söylüyor?

- Herkes. Büyük Hoca Molla Nâsır da söylüyormuş. "Bu çocuk, büyük âlim olacak" diyormuş

- Olacağım elbette. "Kûfe'dekiler"den, "Basra'dakiler"den daha büyük.

Sen gördün mü onları?

- Görmedim, ama biliyorum.

- Nasıl biliyorsun?

- Kitaplarda okuyorum. Babam da söylemişti.

Konuşurken sorup birbirlerinin adlarım da öğrendiler. Kızın adı:Safo.

Safo'nun göğüsleri ilgisini çekti. Göğsündeki iki çıkıntıya gözü ilişti birden. Göğüs kapalı ve giysi kalın olsa da çıkıntılar belli oluyordu. "Tomurcuklanmış memeler" bu muydu acaba? Göstermesini istese kız gösterebilir miydi? Gösterse, o da baksa, kimse bir şey der miydi?

Kötürüm kzın, neden o durumda olduğunu sordu Safo'dan. İki-üç yaşındayken tandıra düşmüş, ayaklan yanmış; Bunu öğrenince daha. önce kınayıp kızdığı Tanrı'dan özür dilemesi gerekiyordu. Ama, Tann da çocuğun tandıra düşmesine meydan vermeseydi! Yine kızılacak yanı vardı.

Gözleri üzerindeydi. Aman, işte bir "tıstan". Küçük "tosbağa" yavrusu gibi. Fistanın altına doğru sokuluyor.

- Safo gel bu yana, tıstan, tıstan! Fistanın altından girdi.

Kucaklar gibi çekti Safo'yu kendine doğru. Safo da sıçrayıp aşağıya indi. Tıstan da savrulup düşmüş, aşağıda, ayakları yukarda çırpınıp duruyordu. Dönebilmek için. Bir süre debelendi, sonra döndü. Safo, taşla ezmek istedi, ama o engel oldu:

- Öldürme, günâh!

gitti.

O da çıkıp gidecekti artık: Ama Safo, biraz kalmasını istiyordu.

Biraz daha kal!

- Derslerim var. okumalıyım.

- Okursun. biraz da dinlen. Bak, çok zayıflamışsın.

- Bir sevolmaz.

Safo'nun ilgisini artırdığını görünce yüreklendi, "memeleri"ne bakmak istediğini söyledi.

- Safo. "Kev ab"

- Nedir o?

- "Memeleri yeni tomurcaklanmış kız"mış. Kur'an da geçiyor. Cennet kızlarındanmış.

- VaUaha! senin "meme"lerin de onlarmki gibi mi? Göster de göreyim!

- Burada olmaz, gel! Evde, anamdan başka kimse yok. O da tandırın başında ekmek pişirmeye dalmış.

Birlikte girdiler içeri. İçiçe bir kaç oda. Kapıları birbirine açılıyor. Kiminin de hiç açılıp kapanan kapısı yok. Tandırın bulunduğu kesini de, aynı evde ama, ayrı bir bölümde. İyice dipteki odalardan birine gittiler. Oraya-buraya yoğurt, ayran dökülmüş, üzerine de sinekler konmuştu. Yağ, peynir, kışlık yiyecekler oradaydı. Bir tulumdaki peynirin ağzı açıktı. Küflü küflü duruyordu. Safo, peynirin ağzını kapadı. Fistanını çıkardı, peynir tulumunun üstüne koydu ve çıkıp üstüne oturdu. Ayaklarını sallamıştı yine. Çırılçıplak.

- Haydi gel bak memelerime.

Baktı, elini dokundurdu. Çok, çok hoşlanmıştı.

- Demek ki cennet kızları senin gibi olacak. "Tomurcuklanmış memeler de" seninki gibi. Öğrendim işte.

- Haydi em!

- Ben bebek miyim?

- Babam, anamın memelerini emiyor.

- Sen nereden biliyorsun?

- Gördüm.

- Hadi oradan.

- Vallahi gördüm. Onlar şey ederlerken de gördüm. Uyuduğumu sanıyorlardı. Bense uyur gibi yapıyor, onlar işe girişirken yorganın altından bakıyordum.

Dudaklarını kızın memelerine dokundurdu. Daha da hoşuna gitmişti. Kızın da çok hoşlandığı belliydi. Memelerine, özellikle uçlarına dokunuldukça gıdıklanıyor gibi bir tepki gösteriyor olsa da, gülüyor, bir daha dokunulmasını istiyordu. Kız çıplaktı, ama nedense bacaklarını birleştirmişti. Bacaklarının arası nasıldı acaba?

ayırmasını söyledi.

-Olmaz!

- Niçin?

- Bilmem! Kızlığım gider sonra!

- Kızlığın nasıl gider?

- Sen şey yaparsın!

- Vallaha birşey yapmam ben.

- Öyleyse niye görmek istiyorsun?

- Fıkıh'ta, Şeriat'te, "ferc"den sözediliyor. "Ferc-ı dâhil (kadınlık organının iç kesimi), "ferc-i hâric" (kadmhk orgamnm dış kesimi) diye geçiyor. Nasıl olurmuş, görüp öğrenmek istiyorum.

- Öyleyse dışını gör!

- Tamam!

Orada biri gelip o durumu görse, çok doğal biçimde ve içtenlikle, bir "fıkıh" konusunu incelediğini söylerdi ona. Öylesine bir doğallık içindeydi. Yine de duyduğu mutluluk büyüktü.

Kız bacaklarını biraz ayırdı. O da. yaklaşıp baktı. Daha çok bir incelemeci gözüyle. Aldığı tadın bilincinde bile olmadan.

fistanını giydi. Çıkıyorlardı.

burada unuttun.

aldı.

- Haydi anamın yamna gidelim.

- Ben hiç okuyamadım, gideyim artık.

- Gel, çok kalmazsın orada.

Kız, çeke çeke götürdü. Tandırın bulunduğu bölüme vardılar. Biraz dumanlıydı. Kadm da elleri yana yana, gözlerini çırpıştıra çırpıştıra ekmek pişiriyordu. Ekmekler, gagala, lavaşıyla koca bir yığın olmuştu. Hamur da çok az kalmıştı. Sonuna gelmiş olmalıydı.

Kadm. bakıp da Türko'yu görünce büyük bir sevecenlik gösterdi. Hemen ekmek uzattı, kıza da -üstüne sürülsün diye- yağ getirmesini söyledi.

- Ben yedim.

- Nezaman?

- Biraz önce Safo getirip

- Olsun yine al, ye!

- Doydum, çok doydum!

- Kız ne iyi ettin de getirdin!

Safo, anasının çok sevineceğini biliyormuş demek ki.

- Ben burada çok kaldım, okuyup ezberleyeceğim çok ders var.

- Biraz ayran iç te öyle git! Haydi kız, koş da getir!

Safo, koşup getirdi ayranı. Yayık ayranıydı. Türko alıp içti. Ve hemen çıkmaya yöneldi. Safo uğurladı. Dışarıya birlikte çıktılar. Sık sık gelmesini söyleyen Safo'ya, tüm gövdesini saran bir sevgiyle baktı ve yürüdü. 15-20 adım ötedeki köşeden saptı. İvedi ivedi gidiyordu ki bir acı duydu.

-Ahh!

Diken batmıştı ayağına. Belli ki büyük bir dikendi. Eksik olmazdı oralardan. Bi an, çıkarılması için dönmeyi düşündü. Safo'nun anası çıkarabilirdi. Sonra vazgeçti dönmekten. Topallayarak yürüdü. Arada bir bastığında diken daha da batıyor; dayanılmaz acı veriyordu. Camiye vardı, Seydo'yu gördü. Ayağına diken battığını söyledi, iğne istedi. Seydo'nun ceketinin yakasında iğne vardı. Aldı, geçti bir yana oturdu. Tabanı yukarı gelecek bir biçimde ayağını büküp katladı. Eğildi üzerine. Yerini ve dikenin kendini görebilmek için tabanına tükürük sürdü. Yeri belli olmuştu, ama kendi gözükmüyordu. Yerini iğnenin ucuyla o yana bu yana genişletmeye başladı. Epeyce genişletti. Bir daha tükürükledi; baktı, yine görünürde bir şey yok. Yerini genişletmeyi sürdürdü. Bir yandan da derine doğru oyuyordu. Ucu gözüksün ve yakalanıp çıkarabilsin diye dişini sıkarak oydukça oydu. Kanatmıştı, kocaman da bir yara açılmıştı tabanında. Terlemişti. Ama çabalar boşuna. Seydo ilgilenip geldi:

- Dur kurban, sen bene (bana) ver hele!

İğneyi verdi, ayağını uzattı. Ve Seydo girişti işe. İğnenin ucuyla biraz uğraştı. Sonra tabanı sıktı. Olanca gücüyle sıktı ki, diken çıksın. Ama diken yerine kan çıktı. Berbat bir ameliyat. İki faki daha gelmişti. Cami cemaatinden de gelenler olmuştu. Dikilmişlerdi tepesine. Seydo başaramayınca işi bir başkasına verdi. Uğraş babam uğraş. Diken bir türlü çıkmak bilmiyordu. Ayağını çekmesin ve rahat

uğraşılsın diye kolundan-bacağından tutuyorlardı. Tüm çabalar sonuçsuz kaldı. Diken miken yok.

- Belki de diken batmamıştır!

Sırılsıklam ter içinde ayağa kalktı. Denemek için ayağını bastı. Basar basmaz da acısını duydu dikenin. Diken olduğu belliydi ve ilerliyordu. Daha da derinlere gömülüyordu. Ama gel de, oraya *birikmiş olanları inandır:*

- Diken miken yok, sene öyle gelir. İğnenin açtığı yara ağrir.

- Yar, vallaha diken var, inanmirsiz!

Çekilip gitti herkes. O da uğraşmaktan vazgeçti. Ne var ki acı birken iki olmuştu. Açılan yara da acıyordu bu kez. Ağrıyı, acıyı unutmak için derslerine döndü. Gönüldü kitaba.

13

Kulleteynde bir kalabalık. Anababa günü.

- Nedir, ne olmuş?

Topallıyarak varıp sokuldu. Genç bir kadın, saçını-başını yoluyor, sarsıla sarsıla ağlıyordu. Ağıllar dizerek. Ortada da bir çocuk. Kadın çocuğa sarılıyor, ayırıyorlar, gelip bir daha sarılıyordu. Sesi, yeri-göğü inletiyordu. Neydi, ne olmuştu? Çocuğu ölen bir ananın ağlaması doğal: Ama çocuk çok küçüktü. Çocuğu o küçüklükte ölen de ağlardı kuşkusuz. Ama öyle değil. O tür ağlama ve bağırma olağan değildi. Oralarda ve benzeri yerlerde, ölen ölür; kalan kalırdı. Ölenin yerine, yenisini hemen türctiverirlerdi. Kiminin aç-sefil kalacağı biliniyor olsa da. Tohum da, toprak da boldu çocuk üretimi için. Öyleyse bu genç ve daha nice çocuklar doğurabilecek olan kadının böylesine yana-yakıla, alabildiğine bağırarak ağlamasının özel bir nedeni olmalıydı. Anlattılar:

Çocuk, kulleteyne düşüp boğulmuş. Anası da kendini suçlu buluyormuş. Yüreği onun için çok yanıyormuş kadının. Şöyle olmuş: Çocuğunu kapının önüne bırakmış. Kendisi de, inek sağmaya, yayık yaymaya ve öteki işlere dalmış. Çocuk emekleyen bir çocuk. Sürüne sürüne gitmiş. Küllükte sürünmüş, sonra gidip kulleteyne yuvarlanmış. Kimi zaman kalabalık olan kulleteyn çevresinde, kimi zaman pek kimse bulunmaz. Herkes tarlaya-tumba gitmiştir o sıra. Ya da başka tür işe-güce dalmıştır. İşte bu olay da, böyle bir zamana raslamakta. Küllükte, kulleteyn çevresinde çocuğu hiç mi gören olmamış? Olmamıştır. Ya da gören olmuştur, ama çocuk ilgisini çekmemiştir. Çocukların o çevrede bulunması o denli doğal ki.

- Lâve, lâvemin! (Yavrum, yavrum!)

Parçalanırcasma ağlıyan kadını çocuğundan kopardılar bi kez daha. Zorla alıp götürdüler. Çocuğu da yıkadılar, sardılar, doğru mezarlığa.

İçinde -çocuk da olsa- bir "Adem oğlu" öldüğü için kulleteynin tümüyle boşaltılması gerekiyordu. Kollar sıvandı, paçalar yukarı çekildi, işe girişildi. Kovalarla çekilmeye başlandı. Boşalt ha boşalt! Birçok şey çıkarıldı suyu boşaltılırken: Çul-çapıttan, çoraptan -

pabuçtan, taştan tezekten kedi ölüsüne, kemik parçalarına değin her şey. Boşaltıldı tümüyle. Ve dipten yeni sular dolmaya başladı. Temiz sular. Bir süre sonra eski düzeyine ve eski durumuna gelecekti kulleteyn. Yine kirletilecekti. Yine türlü pislikler rahat rahat atılacaktı içine. Yine pisken, "temiz" sayılacaktı. Peki neden boşaltılmıştı öyleyse? Şeriat öyle dediği için, "fetvâ" öyle olduğu için. Suyun tümünün boşaltılmasının gerekip gerekmediği, mezhepte tartışılıyor olsa da fetva öyleydi. "Gereği" yerine getirilmiş oldu.

* * *

Fakilerin, Şeyh Şaban'ın tekkesinde toplanmaları istenmişti. Herkes gitti. O da gitti topallıya topallıya. Genişçe bir yer. Kilimlerin, halıların üzerine minderler konmuş, herkes yerini almıştı. Yeri olmayanlarsa duvarlara dikilip kalmıştı. Şeyh Şaban baş köşede. Kocaman kavuğuyla görkemlice kurulmuş. Üzerindeki işlemeli yeleği, yeleğin cebindeki uzun zincirli saat, elindeki parlayıp duran tesbihi, önündeki çok değerli olan "sigara tabakası", küllüğü ve sigara ağızlığı da görkemini tamamlıyor. Çevresinde, Molla Nâsır, Molla Zeki, "halife"leri, ağa ve ileri gelenler. Fakilerler birlikte kalabalık bir müritler topluluğu da vardı. Konu: Toplanacak zekat. Daha konuşulmamıştı, ama toplantıya çağrılırken bildirilmişti. Oturanların elleri dizlerinde, ayaktakilerinkiysc önlerinde. Çıt yok. Herkes Şcyh'in konuşmasını bekliyor. Biri sigara tabakasından sigara sarıp verdi. Bir başkası hemen davranıp büyük bir saygıyla sigarasını yaktı. Vc şeyh, kalın kaşlarının altından iri gözleriyle çevresine şöyle bir baktıktan sonra konuşmaya başladı. Asıl konudan önce, yerden, gökten, peygamberlerden, "evliyâ"dan, "mucize"den, "kerâmet"ten, "iman"lılardan, "kâfir"lerden ve hepsinden de çok "Allah aşkı"ndan sözetti. Anlattı, anlattı. O anlattıkça aşka gelenler oldu. Köyünde çoluk-çocuğunu bırakıp şeyhin tekkesinde kendini şeyhin hizmetine vermiş olanlardan Esmer'li Şamil ile Mollaşemdin'li Meczub Fâik aşka gelip:

- Allah! diye bağırdılar.

Şeyh, cennetten, cehennemden anlatarak konuşmasını sürdürdü. Ağzından ballar akıyordu. Öylesine kendinden emin, öylesine tatlı

anlatışı vardı ki.. Saygı, sevgi, korku, umut kaplamıştı her yanı. Herkes mest olmuştu. Türko'nun dışında. O da etkilenmişti ama, sorular belirmişti kafasında. Önce, şeyhin "sigara"sına takılmıştı. "Mekruh" olan sigarayı şeyh neden içer? Mutlaka sormalıydı. Sonra "ilim" herşeyin üstündeyken, bir "âlim" olan Molla Nâsır'ın anlatması gerekirken sözü neden ona bırakmıyordu ve hangi yetkiyle bu konuları anlatıyordu? Bunları da sormalıydı.

Biraz sokuldu ileriye:

- Kızmazsan soru soracağım!

Herkes şaşırmıştı. "- Sus!" diyenler, "- çıldırdın mı?" anlamında işaret edenler, dik dik bakanlar..

- Bırakın çocuk konuşsun! dedi şeyh.

- Sigara "mekruh" değil mi?

- "Mekruh" olduğu için ateşe verip yakıyorum ben de!

Şeyh, gülerek söylemişti. Çevresindekilerden gülmeye katılma hakka olanlar da güldüler.

- Hocam Molla Nâsır'm "makam"ı daha yüksek değil mi? O niye aşağıda? "Keramet"i ve "mucize"yi o niye anlatmıyor?

- Onun "makam"ı yüksek. Ama ben camideki yerini alıyor muyum? Va'zına, hutbesine ben karışıyor muyum? Hadi sen şimdi git otur yerine!

Kürtçe konuşulmuştu bunlar. Çünkü Şeyh Türkçe bilmiyordu. Türko'ysa Kürtçe konuşabiliyordu.

Şeyh, yerine oturmasını söylemişti ama, oturacak yeri yoktu ki.. Üstelik kızanlar, dürtükleyenler vardı. Sonra da kolundan tutup dışarıya çıkardılar.

Dışanya çıkarılınca ağladı, öfkesinden.

Caminin yolunu tuttu. Giderken kazlarla karşılaştı. Bir kesimi başlarını ona çevirmiş, ağızlarını açmış, fış fış ederek saldıracak gibi yaklaşıyorlardı. Bir taş alıp attı, kazlar uzaklaştı. Hava bozmuştu. Yağmur atıştırıyordu bile. Biraz hızlı yürümeliydi. Ama dikenini çıkaramadığı, üstelik yaralayıp bıraktığı tabanının üstüne basamıyordu ki hızlanabilsin. Gök gürlemesi, şimşek.. Yağmur bastırmıştı. Aksıyarak ve tepeden tırnağa adamakıllı ıslanmış olarak vardı camiye.

Vanr varmaz da "kerâmet" ve "mucize" konulânna baktı kitaplara. Dişinde de bir ağrı belirmişti. Ama çok değil. Bir süre sonra fakiler geldi. Şeyhin tekkesinde, fakilerin hangi tür zekâtı, nerelerden, nasıl toplıyacaklan ve getirince -ileride paylaştırılmak üzere- kimlere teslim edecekleri belirlenmiş. Takıldığı konuyu açtı fakilere. Kitabı da açarak, şeyhin "mucize" konusundaki sözlerinin kitapta anlatımlara uymadığını gösterdi Fakilcrsc konunun üzerinde pek durmadılar. işleri vardı. "Zıkat" (zekat) toplamaya gideceklerdi. Hazırlıklara giriştiler. İki gün önce de gidenler olmuştu. Şimdi, iki fakinin, bir de onun dışında kimse kalmıyacak artık. Konuşmalarına "göre, iki faki de bir-iki gün sonra gidecekti. Ona gelince: Onun durumu daha belli değildi. Güçsüz ve cılız gövdesiyle zekat toplamaya çıkamazdı. Hocası özel olarak okutursa kalmayı, yoksa Tutak'taki "bibi"sine (halasına) gitmeyi düşünüyordu.

"Mucize", "keramet", ikisi arasındaki fark, "büyü" büyüyle öbür ikisi arasındaki fark, "olağanüstü" durumların türleri... Kafasını doldurdu bu konular. Yatmcaya dek..

Biraz uyumuştu. Düş bile görüyordu. Ama kötü bir diş sancısıyla uyandı.

Dişi neden ağrırdı? "Kurt" yerdi, "sıçan" yerdi de ondan ağrırdı. Onunkinin birini de yemişlerdi. Ön üst dişlerinden birini. Sancısını unuttursun diye kalkıp kitaplara sarıldı. Akşamki "mütâlaa"dah yarım kalan incelemelerini bitirmeye koyuldu. Ne var ki dalga dalga gelen sancıdan, kendini veremedi bi türlü. Onun dişini yiyen, başkası değil; "kurt"tu. "Sıçan" olamazdı. Sıçan giremezdi ağzına. "Kâfir kurt" nasıl da girebilmiş, nasıl da yemişti? Girecek, yiyecek başka şey bulamadı mı?

Zonglamalar. Dipten ve derinden.

- Oy anam!

Anası olsa belki bir çare bulabilirdi. Kızkardeşi Zinnur'un kulağına kurt düşmüştü de anası çöple çıkarmıştı. Kız, kulağına sokulan çöpe dayanamayıp bağınnca da:

- Dur, geberesice, daha temizlenmedi, az kaldı.. diye azarlardı. Kızın kulağına sık sık kurt düşerdi. Her düşmesinde de anası böyle temizlerdi. Sonra Zinnur'un o kulağı artık kurtlardan tümüyle kurtuldu, yazık ki sağır oldu. Anası, bakmak zorunda olduğu koyunların yaralarında da kurtları çöple çıkarıp temizlerdi. Kocaman kocaman kurtlar çıkarırdı. Dişi yiyen kurtlar o kadar olamazdı. O büyüklükteki kurtlar dişe sığamazdı ki.. Ne olursa olsun dişi yemişlerdi işte. Anası olsaydı ağrıyı dindirirdi. Başını göğsüne koymasıyla bile dinebilirdi ağrı.

Orada yalnızca iki faki vardı. Onlar da hiç ilgilenmiyorlardı. Yataklarında uzanmış yatıyorlardı, ama hiç de uyuyor gibi değillerdi. Arada bir başlarını kaldırıp yeniden koyuyorlardı yasüga.

- Oy anam oy!

Oyuyordu sancı. Dişinden çok beynini oyuyordu. Burgu gibi. Tepesinin üstüne döndü, çırpındı, debelendi.

- Ah bir uyuyabilsem!

Bu ağrıyla uyku olur mu hiç? Beyni, önüne akacak gibiydi. İçine işliyordu sancı. Kökü derinlerde, dallan her yanını sarmıştı gövdenin. Büküle büküle. Ayrık-otu gibi.. Hayır, pençeli bir canavar. Zonglamalarla pençesini atıyor.

- Oy anam, dişim!

Saniye bile aman vermiyordu. Yatağında, eli yanağında. Kıvranıyordu. Yastığa başını koydu olmadı, yastığı kaldırdı, yüzünü yavaşça koydu olmadı, ne yaptıysa olmadı, olmuyordu. Ağrı direklenmişti bir kez.

- Oy anam, ölecem!

Ay doğmuş, doğudaki pencerelerden ışığı vurmuştu içeriye. Ama neye yarar? Ağrı soluk aldırmıyor. Debeleniyor ve ağlıyordu. Sessizce.

Biraz daha debelendikten sonra kalktı, işliğini, şalvarını ve ceketini giydi. Dışarıya çıkıt, bilinçsizce. Dışarıda ne yapacaktı; bilmiyordu. Ay ışığı, hava güzeldi. Gel gör ki aman vermeyen ağrı güzel değildi. Gece yansı. Üstüne basamadığı tabanı yüzünden topallıyarak yürüdü biraz. Köpek havlamaları, kuş ve böcek sesleri, uzaklardan gelen kurbağa vakvaklamaları; "sap", saman, ot, tahıl ve un

taşıyan kağnı "mazı"larının kilometrelerce uzaktan duyulabilen gıcırtıları.. Ve geceyi gündüze çevirme çabasında olan ay. Ay için kimi toplumlarda "erkeklik" uygun görülmüş. Oysa o gece, tümüyle "analaşmıştı". Öylesine sevecendi ışıklarıyla. Kucaklıyor, sarıyor, bağrına basıyordu.

İlerlemeyi sürdürdü. Adımlan Safo'lara doğru gidiyordu hep.

- Ah tatlı Safo!

Bir geliverse. Yine soyunsa. Ağrıyan dişin bulunduğu yanağı onun "tomurcuklanmış memeleri" üzerine koymak ne iyi olurdu. Ağrı-mağrı kalmazdı.

- Ah Safo, n'olur bir çıkıversen karşıya!

Oysa nerde Safo?! Gecenin o saatinde, yatağında mışıl mışıl uyuyordur. Ya da kendisinin anlattığı gibi uyur gibi yapıp, anasıyla babasının "şey elmeleri"ni izliyordur yorganın alımdan. Onlar şey etmek için alt üst olurken kimbilir neler duyuyordur.

İlerledi, gide gide; Safo'ların evinin önündeki yıkık duvarın üstüne çıkıp oturdu. Vc ayaklarını salladı. Daldı: Safo yanındaydı. O da ayaklarını uzatmıştı. Sonra soyunmuştu. İşte "tomurcuklanmış memeler" açıkta. Başını, yüzünü, yanağını koyuyor ve sürüyordu üzerlerine. Oh, ne sıcaktı, ne güzeldi. Yakınından bir kedinin miyavlıyarak sıçraması, onu da sıçrattı. Nc Safo kalmıştı, ne de saiâsı. Kendine gelirken dişinin sancısını yeniden duymaya başladı. Önceki ölçüsünde olmasa da.. Kediden korkmuştu. Duvardan aşağıya inince birden dikenli vc yaralı tabanının üzerine bastı, dişininkine baskın gelecek kadar acı duydu. Toparlanıp yürüdü. Bu kez camiye doğru. Daha büyük bir topallamayla camiye vardı. Açıp kapıyı girdi. O da nc: İçerdeki iki faki, üst üste!

Sineklerde de görmüştü benzer durumu. Avucuyla çok yakalamıştı. Üst üste binmiş olarak.. Kurbağalarda, tosbağalarda da görmüştü. Tavuklarda, kazlarda, "culuk"larda da. Koyunlarda, sığırlarda da.. Allarda, eşeklerde de... Hele atlardaki durum, çok belirgin ve şaşılasıydı. Derenin uygun bir yerinde aygırlar, kısraklara "çekilir"di. O sırada aygırların bacaklarının altından, soba borusu gibi ve up-uzun bir nesne; aşağı yukarı iner kalkar; tam kıvamına gelince de iki ön ayaklarını kaldıran aygır, kısrağa "atlar"dı. Hem de ne atlama. Daha görkemlisi olamaz.

öyle durumları hayvanlarda çok görmüştü. İnsanlardaysa ikinci kez görüyordu. Birincisi, Hâfiz Celâl - Husso olayında, ikincisini de şimdi.. Hayvanlarda görmüş olduğu için yadırganacak bir durum olmadığı düşünülebilir. Fakat öyle değil. Yadırgıyordu. Arada fark vardı çünkü. Hayvanların üstüsteliğinde bir erkek bir dişi olurdu. Ya şimdi ve daha öncekinde? Erkek erkeğe bir durum vardı. Üst üste gelenlerin İkisi de erkek. Biri dişilik yapıyordu sadece.

Fakiler onu görünce hemen ayrıldılar. Ne var ki, ne durumda yakalandıklarını biliyorlardı.

Olayı kimseye anlatmaması için Türko'ya ne yapmak gerektiğini düşündüler. En iyisi, onu da suça ortak etmek. İkisinin de belden aşağısı çıplaktı. Önlerini bile kapatma gereği duymadılar. Her şey meydanda. Ay ilerlemiş, ışığı, ön pencerelerden vuruyordu.

Türko'yu yanlarına çağırdılar. Önce sert davrandılar.

- Gel buraya!

Türko oralı olmadı. Eli yanağında, gidip yatağına girdi. Biri, takımlarını sallıya sallıya onun yanma gitti. Kolundan tutup çekmeye çalıştı. Ayak dirediğini görünce; ağlıyacağından, bağıracağından korkup bıraktı. Kim duyacaktı, orada, o saatte? Duyan olmazdı, ama yine dc belli olmaz. Yumuşak davranma yoluna gittiler. İkisi de onun yanma gelmişti. Dişileşeni, elini onun bacakları arasına soktu. Orasını elledi. Hoşlandığı halde hemen uzaklaştı o.

- Bırakın beni. Yoksa yarın sizi herkese söylerim.
- Senin hoşuna gitmir mi?
- Benim dişim ağrir.
- Biz senin dişinin ağrısını keseriz.
- Yaa, inanmirim.
- Vallaha da, billaha da keseriz ağrıyı.
- Haydi kesin!
- Sen hele bir yemin et. Bizi kimseye söylemiyeceğine..
- Söylemem!
- Vallaha de!
- Vallaha.
- "Dinime, imanıma" de!

- Dinime, imanıma.

- "Talakıma" (söylersem karım boş olsun) de!

- Benim kanm yok ki. Ben daha çocuğum.

- Büyüdüğünde olur.

-Talâkıma!

Ay ışığı aydınlatmıştı hemen her kesimi. Minberin ve bir-iki şeyin gölgesinin düştüğü yerlerin dışında her yan aydınlıktı. Pireler sıçrıyordu. Onlar da "cümbüş"teydi anlaşılan. Bitlerse, karınlarını doyurmuş, dikiş - sökük aralarındaki, yastık - yorgan kıvrımlarındaki gecekondularına çekilmişlerdi. Uyuyor görünüyorlardı.

İki faki de işi sağlama bağlama kararındaydılar.

- Şimdi de Kur'an'a el basacaksın!

- Basarım ama abdestim yok.

- Bazı imamların görüşüne göre câizdir.

- Bizim imamların görüşüne göre caiz değildir.

- Sen, "câizdir!" diye uy!

- Olmaz, günâh olur.

- Senin günâhı biz alırız.

- Siz de Kur'an'a el basın.

- Biz "cünüb"üz.

- "Ölese" (öyleyse) ben de basmam!

Türko belâ olmuştu. Oysa ne güzel bir iş yapılacaktı. İşi yarısında bıraktırmıştı. Bu engel bi kalksa ne iyi olurdu fakiler için.

İkisi de erkek olduğu halde, biri erkeklikte, öbürü de dişilikte çok istekliydi. Yarım bıraktıklan işi ille de bitirmek istedikleri, çıplak durmalarından ve erkeklik edenin önündeki o kocaman şeyden belli oluyordu. Kısrağa çekilen aygırınki gibiydi o şey.

İşlerini bitirmeye, Türko'ya abdest aldırmaktan başka bir yol olmadığını gördüler. Dişileşen faki kalktı, sağa-sola baktı; gidip kapının arkasında, bir köşede duran ibriği aldı, salladı. Baktı ki içinde az su var. İyi kullanılırsa abdest için yeter.

- Gel abdest al, su var.

Kalkıp gitti, serili olmayan yerde, faki suyu azar azar döktü, o da aldı abdestini. Su o denli azdı ki döküldüğü yeri bile pek ıslatmamıştı.

Abdest işi tamam. Sıra, Kur'an'a el-basıp antiçmekte. İki faki önlerini kapadılar ve hep birlikte mihraba doğru gittiler. Kur'an'lar oradaydı çünkü. İki faki, cünüb oldukları için Kur'an'a dokunamıyorlardı. O uzandı, "rahle"deki Kur'an'lardan aldı, önce öpüp başına koydu, sonra rahledeki yerine koyup üstüne elbastı.

- Yemin nasıl olacak?

- Burada biz şey ederken gördüklerini kimseye anlatmıyacağma yemin et. Nasıl söylersen söyle.

Türko, onların tam istedikleri gibi yemin etmişti. Rahatlamıştı fakiler. Andını bozmıyacağını kesin olarak biliyorlardı. Yemin de tamam. Şimdi dişte sıra. Dişileşeni, bir iplik çıkardı.

- Dişini çekip seni kurtaracağım ağrısından.

- Olmaz!

- Niye?

- Ağrır.

- Ben ağrıtmam.

- Vallaha de.

- Vallaha.

- Dinime imanıma del

- Dinime imanıma.

- "Talakıma" de!

Biraz duraksadı, ama öbürünün "-haydi de!" demesi üzerine o yemini de yaptı:

- Talâkıma!

Faki, ipliğin ucunda, dişe takılacak biçimde ilmik yapü.

- Haydi şimdi aç ağzını.

- Ağrıtmayacan ha, yemin ettin.

- Ağrıtmam korkma.

Açu ağzını. Gözlerini yumdu. Faki ilmiği taktı dişe. Birden ve çok hızlı çekti. Çıkmıştı diş. Kanıyla, iriniyle birlikte. Bayılacak gibi oldu, ama kurtulduğuna sevindi. Kurtulmanın sevinci öylesine baskın gelmişti ki, ağrıdı mı, ağnmadı mı, anımsamıyordu bile. Çıkan dişe baktı. Bir yanı kararmış ve oyuktu. Demek ki, kurt orasını yemişti. "Kâfir kurt"! Dişin, yatakların yığılı olduğu yere atılması bir

gelenekli. Sıçanların yemesi için. Ama öyle yığılı bir yatak yoktu. Elinde biraz tutup, evrip çevirdikten sonra kapının arkasına attı. "-Alın, yiyin de doyun!" dercesine. Yerine tuz basılması gerekiyordu. Kanıyordu da. Hangi delikte buldularsa buldular, alıp getirdiler ve dişin yerine bastılar. Ağzını da kapamasını söylediler. Herkes mutlu artık.

Bir rahatlık geldi. Yatağına uzandı. Uyuyacaktı.

İki fakinin işine engel kalmamıştı. Keyiflice bitireceklerdi işlerini. Giriştiler. Yine üst üste. İki sinek, ya da bir boğa bir inek gibi. He babam, dc babam; işlerini bitirdiler. Dişileşen faki pek doymuşa benziyordu. Öbürününse işi bitikti. Yayılıvermişti. Türko'ya gelince uyumamıştı. İzlemişti olanları. İçinde uyanan ve bastırmak zorunda kaldığı duygularla.. Bacaklarının arasındaki dimdik dikelmişti. Ama sonra inivermişti.

Çok ilerlemişti gece. Sağdaki pencerelerden ışıkları sarkan ay da batmak üzereydi. Kalkıp pencereden biraz baktı. Sonra uykusu geldi, gelip yattı. İki faki uyumuştu. O da uyudu.

14

Sabahleyin gözlerini açtığında, başucunda Abdurrahman'l buldu. Ne zamandır yoktu. Zekata, ya da köyünc gitmişti.

- Sen "hestesin" (hasta mısın) kurban?

Karşılık vermek istedi, ama sesi çıkmıyordu. Dişinin yerinden akan kan ve irin, ağzını-boğazını doldurduğundan konuşmasına elvermiyordu. Abdurrahman'ın anlattığına göre, sabahleyin iki-üç arkadaşıyla birlikte gelmişler, ölü gibi bulmuşlar. Biraz dürtmüşler, sonra bakmışlar ki kalkmıyor, bırakmışlar. Birkaç teneke buğday, biraz da yağ toplamış getirmişler. Yüklerini ilgiliye teslim edip yine gideceklermiş. Uzaklara.. Gece, üstüsteliklerine tanık olduğu iki faki dc oradaydı. Onlar da ona bakıyorlardı. Bakıştılar bir süre.

Toparlandı. Yastığının, yorganının da battığını gördü. Kalkıp yıkanmalıydı. Üstünü-başını giydi. Tam o sırada bir haber geldi.

- Ölen var, "Iskat" olacak!

"Iskat", düşürmek demek. Ölenin boynundan, borçların, günâhların "düşürülmesi"ne, Tanrı huzuruna temizlenmiş ve arındırılmış olarak gönderilmesine denir. "Gasil" (gusül değil) ile de, yani suyla bilinen türden yıkanarak da temizleniyor ölü. Ama "ıskat",la anndırılması başka.

Ölenin Tanrı borçları, başka borçları ve günâhları temizlenir. Tanrı adına. Mal varlığına göre. Din adamlarına, din öğrencilerine çok verilirse çok temizlenir, az verilirse az temizlenir. Bunun, Hanefi'lerdeki biçimi başka, Şafiî'lerdeki biçimi başka olur. Hanefi'lerde "devir" adı verilen biçimiyle uygulanır. "Devr"in büyüğü vardır, küçüğü vardır. Din adamları, ölü sahiplerine, hangi türünden istediğini sorarlar, ona göre yaparlar. Ölen zenginse, sahipleri de cömertse, büyüğünü, yoksa küçüğünü yapma yoluna giderler. Çok yoksulsa, hiçbir şey yapmazlar. Yani çok yoksul olan kişi öldü mü, borçtan, günâhtan arındırılmamış olarak gider öbür dünyaya.

Şafiî mezhebindeyse, arındırma işi, "ıskat arabası"yla gerçekleştirilir.

Iskat arabası gelmişti işte. Yanm kağnı büyüklüğünde. Ama dört

tekerlekli. Üzerinde de tahıl dolu çuvallar. Az sonra onlar kaldırılacak, yenileri konulacak. Çünkü ölen kişi, zengince.

Ağzı-yüzü, kurumuş kan ve irinle kaplıydı. Çenesinin altına değin. "Iskat" işi başlıyana dek, davranıp temizlenmeliydi. Abdest de almalıydı. Ama nerede? Kulleteynde olabileceğini düşündü. Çünkü içi daha yeni boşaltılmış ve temizlenmişti. Eğer iyice kirletilmemişse temizlenebilir, abdest de alabilirdi. Hanefi'liğine ters düşmezdi. Ama kirletilmemişse, pınara kadar gitmek zorundaydı.

Çıkıp kulleteyne gitti. Eh, idare ederdi. Ellerini, yüzünü, ağzını, çenesini yıkadı. Kurumuş kanı, irini, tırnaklarıyla kazıya kazıya temizledi. Cep aynasıyla da bakıyordu. Sonra abdest aldı. Pek içine sinmemişti, ama yetindi. Bi de başını kaldırdı ki: Safo. Karşısında duruyor:

- Safo!

- Bize gideceğiz.

-Niçin?

- Anam "ağuz" yaptı. Sen de yiyeceksin.

"Ağuz, hayvanın ilk doğurduğu sıradaki sütünden yapılan kaymak gibi bir şey. Yoğurdun kaymağıyla ağuzu çok severdi. Hele ağuzu.

- Gelirim de, "ıskat" var.

- İşin çok sürer mi?

- Sürer.

- Öyleyse çabuk gidelim, bi parça ye, hemen gelirsin.

Dişinin ağrıdığını, çekildiğini, yerinden akanlarla da yastığın - yorganın battığını söyledi.

- Onları da götürelim, anam yıkasın.

- Olur mu?

- Niye olmasın? Anam seni çok seviyor.

- Şimdi olmaz, yetiştiremeyiz. Daha sonra götürürüz.

- Şimdi götürelim ki akşama değin kurusun.

- Haydi öyleyse.

Gidip camiden çıkardı yasüğıyla yorganını. Oradakilere de çabuk döneceğini söylemeyi unutmadı. Gittiler Safo'yla. Yine aksıyarak. Topallamasının nedenini de anlatmıştı, Safo da cok üzüldüğünü belli etmişti.

- Ayağına da bakar anam:

- İyileştirir mi?

- İyileştirir.

Vardılar eve. Ellerindekilerle. Kadın karşıladı. Ellerindekileri aldı. Ağuzu da hazırlamıştı. Lavaşla birlikte.

Çabuk çabuk yedi. Ve kalktı. Kadın ayağıyla ilgilendi, ama zamanı yoktu Türko'nun. Çıkıp yürüdü. Topallıyarak da olsa ivedi ivedi vardı. Vardı ki herşey ve herkes hazır.

Ölü evinde "şivan" (ağıtlar, dövünmeler), Tann evinde bayram. Ölen neden ölmüş? Fakileri pek ilgilendirmiyordu. Onları ilgilendiren: "Iskat". Sevinç içindeydiler. Epeyce tahıl alacaklardı. O da seviniyordu. Onun da payı olacaktı. Satacaktı payını. Parasıyla kendine birşeyler alacaktı. Belki bir çift ayakkabı. İt ölüsü gibi ağır, kabaralı ayakkabılarından kurtulacaktı. Bir işlik, bir ceket bile alabilecekti belki.

Iskat arabası, caminin serili olmayan kesiminde itilecekti. Karşıdan karşıya.. İki faki bir yana, iki faki de bir yana geçti. Türko da aralarında. İtme başladı:

- Tanrı'nın rahmetine kavuşan, falan oğlu filanın tüm namaz borçlarından dolayı, bu arabanın üstünde bulunan tahılı alıp kabul ettiniz mi?

- Kabul ettik, geri size armağan ediyoruz.

Bu sözlerle araba bir o başa itiliyordu, bir bu başa. Yalnızca "namaz borcu" için. İki, üç, dört, beş... 10, 20, 30, 40, 50. Namaz borcu bitmişti. Sıra oruç borcunda. Türlü oruçlar var: Ramazan orucu, "kefaret" orucu, adak orucu. Araba, hepsi için ayrı ayrı, 20'şer, 30'ar kez itildi. O da itiyordu. Cılız bilekleriyle ve kıçından ter aka aka. Başka borçlar, başka günâhlar için de belirli sayıda itildi. Yalanlan için, yediği, içtiği, yaptığı ve baktığı haramları için. "Büyük günâhları" (günâh-ı kebâir) için, "küçük günâhları" (günâh-ı sağair) için. Borçlar ve günâhlar sayıldıkça sayılıyordu. Hepsi bitti, fakiler de bitti yorgunluktan. Yığılır gibi düştüler. Terlerini silmeye koyuldular. Hızlı hızlı soluyarak.. Oturanlar, yatanlar.. Türko da gidip yatağına atmıştı kendini. Biraz soluklandıktan sonra paylaştırma işi başlıyacaktı. Herkesin hakkı, "âdil" biçimde verilecekti. Gerçeklen de

pek haksızlık edilmezdi bu konuda. Paylar, emeğe göre değil ıskata katılanlar arasında kişi başına dağıtılırdı. Demek ki o da epeyce bir pay alacaktı.

Fakilerin karınları acıkmıştı. Ölü evinden getirilenleri yediler. Kannlanm doyurduktan sonra paylaştırma işine geçtiler. Bir teneke tahıl ona, bir teneke tahıl ona.. Öyle öyle, teneke teneke verildi herkese. Payını alan uygun gördüğü bir yere koydu. Türko da koydu payını bir yana. Payına bir kaç teneke buğday düşmüştü. Epeyce para ederdi. Ama kime satacaktı bu buğdayı?

Gece üstüsteliklerine tanık olduğu iki fakiye sordu:

- Benimkini siz satın alır mısınız?

İki faki, onu memnun etmek istiyordu. Kendilerine ısındırmak, olabilecek tatsız durumlara yol açmasını önlemek için.

İki faki, kendi, paylarını da satacaklarını, iyi parayla satın alabilecek birini tanıdıklarını söylediler.

- Bizimkini verirken seninkini de veririz.. dediler.

Abdurrahman da oradaydı. O da ilgilendi.

- Ben de payımı satacağım. Bakar, ben de sana yardım ederim.. dedi.

Öbürleri paylarını satmayacaklardı. Toplıyacaklan zekattan paylarına düşene ekleyip sonra satmayı düşünüyorlardı.

O sırada büyük hoca Molla Nâsır içeri girdi. Herkes toparlandı. Hoca oradaki fakilcri yanına çağırdı. (3 köyde toplanacak "öşr"den sözetti. Bir bölümünün hemen toplanması gerektiğini anlattı. Harmandayken toplanırdı "öşr". Harmandan tahıl eve ya da başka yere taşındıktan sonra toplanması zorlaşırdı. Hoca, fakilere görevi verirken, kimlerin kendilerine yardımcı olacağını da söyledi.

Abdurrahman, Tâhâ, Kâsım, Şehmus, Hamido vardı orada. Hepsi de o gün gitmek için hazırlanmıştı. Herkes yatağını - yorganını bile kaldırıp tanıdığına götürüp teslim etmişti. Oysa şimdiki duruma göre iki gece daha kalacaklardı hocanın buyruğuyla. Ama sorun değildi. İş işti çünkü. Üstelik, orada toplıyacaklan "öşr"den de paylarım alacaklardı.

"Öşr", asıl anlamıyla "onda bir", "ondalık" demektin Tarım ürünlerinden, özellikle tahıldan alman zekâtın adı. "Onda biri" alındığı

için bu ad verilmiş. Kaynağı Şeriat. Osmanlı yönetiminde "öşr"ü devlet alırdı., Bir vergi olarak. Kartallı Köyü'nde, bu köyün bağlı olduğu ilin öteki köylerinde ve daha birçok ilin birçok köyünde, Cumhuriyet döneminde de sürmüştür "öşr". Ama bu kez üreticiden onu alan; devlet yerine geçen şeyh, ağa ve molla üçlüsü ve adamlarıdır.

Molla Nâsır Türko'ya döndü:

- Sen de yanlarında git, alışırsın.

Ama nasıl gidecekti o? Yürüyecek durumda değildi ki..

- Benim ayağım ağriyor. Diken batmıştı, çıkaramadık, şişmiş.

- Şiş olan yere bir şeyler konsun, olgunlaşıp deşilirse yavaş yavaş dolaşırsın.

- Hocam, daha sonra ne yapacağım? Herkes gidecek, ben yalnız kalacağım.

- Ben de senin durumunu düşünüyorum. Köylere zekât toplamaya gidecek durumda değilsin. Herkes gelene dek senin gidecek bir yerin yok mu?

- Var. Tutak'ta halam var.

- İyi, sen de oraya git. Ama bir aydan çok kalma, geri gel. Fakiler de gelir o zamana..

- Çok kalmam, gelirim.

"Fâil" ve "mef'ul" olan iki fakinin sözünü ettikleri kişi öğle namazma gelmişti. Fakiler konuştular. Tahılların satışı konusunda anlaşmaya varıldı. Adam namazdan sonra arabasını getirdi; parasını verdikten sonra yükleyip götürdü. Türko da almıştı parasını ve pek sevinmişti. Tabanının derinlerinden gelen zonglamalara aldırmıyacak kadar..

Safo'lara gitmeliydi artık. Ayağının şişi, yastığı, yorganı için. Ve de Safo için. Fakiler harmanlara, o da sonradan katılmak üzere Safo'lara..

Vardı, kapıyı vurdu. Kapıyı açan, ürkünç bir adam. Boyu, ortanın üstünde. Saçı, sakalı birbirine karışmış. Saman, toz, toprak dolu. "Acâyip" giysili, kalın kuşaklı. Yine de gür kaşlarının altına derince gömülü gözlerdeki bakışlar sevecen. Hemen içeri aldı; önüne düşüp, ev halkının bulunduğu odaya götürdü. Kiler ve yemek odası olarak da kullanılan oldukça geniş bir oda. Safo'nun "tomurcuklanmış"

memelerini bu odada görmüştü. Bacak arasını da. Ama yalnızca "dış" kesimini. Safo, Sabo (kötürüm kız) ve anaları da oradaydılar. Yemek yiyeceklerdi, sofra hazırlanıyordu. Beş-altı kişinin sığabileceği büyüklükte ve taş-topraktan yapılma bir sedirin üzerinde. Bir kalbur. Üstünde geniş bir tepsi. Bir - iki "gagala" (yuvarlak ekmek) ve lavaş, yağlarının iyice gitmediği belli olan ağaç kaşıklar, büyükçe iki çanak. Sofranın yanında buharı yükselen pilav tenceresi. Ayran dolu bakraç. Duvarlara dayalı, ün, bulgur, buğday dolu çuvallar, yağ, peynir tenekeleri. "Koşat"lı tavandan ve tavana yakın yerdeki pencerenin sağından solundan asılı soğan, başak demetleri, "lazıt"lar, mısır, "kadid"ler (güneşte kurutulan pişmiş gibi olduğu için çiğ de yenebilen etler), köşelere konmuş sütler, yoğurtlar, "kurut"lar; duvarlara asılı; çapıtları eskimiş, islenmiş "üzerlik"ler, göze çarpacak yerde at nalı, göz boncukları... Ve sinekler, sinekler. Sofra hazırlanmıştı. Onu oturttular, kendileri de oturdu. Kaşıklamaya koyuldular. Bir pilava, bir ayrana dalıyordu kaşıklar. Yarışırcasına.. Yarışa, üşüşen sinekler de katılıyordu. Yerlerden, yiyeceklerden kalkıp sofraya, sofradan uçup, yerlerdeki yiyeceklere, süte, yoğurda konuyorlardı. Düşüp ölüyordu da zavallılar. Düşüp ölenlere baktı, batıp çıkmaya çalışanları izledi; düşüncelere daldı. Ezberlemeye çalıştığı "kırk hadis"ten bir hadise takıldı. " - Sineğin bir kanadı batarsa, öbür kanadını da batırır. Çünkü bir kanadında zehir, öbür kanadında panzehir vardır." diyordu hadis. "Bunca sineğin kanadıyla nasıl uğraşılır?" diye düşündü. Bir yandan pilavı ve ayranı kaşıklarken, öbür yandan da bakışlarını sinekler üzerinde dolaştırıyordu. Ve hadisteki öğüde kayıyordu aklı. "Üşüşen, sürüyle gelen ve yiyeceklere düşen bunca sineğin bir bir üzerinde durmak, kanatlarına bakmak, hangisinin hangi kanadının battığını; hangi kanadının batmadığını görüp ayırt etmek, batırılmamış olanları bir bir batırmak... Nasıl olur, nasıl olabilir? Nasıl başa çıkılabilir? Öyleyse neden öğütlenir bu?". Düşündü, düşündü; içinden çıkamadı.

Bol yağlı pilav ve ayranla karınlar doymuştu. "Tanrı'nın yerdiği nimete bin şükür". Kalkılacakü artık. Uygunca uzattığı ağrılı ayağını yavaşça çekti. Zonglayan tabanını gözü gibi koruyordu. Bir yere dokunmasın diye olanca özeni gösteriyordu. Doğrulup kalkmaya çalıştı. "Ahh", sakındığı durum başına geldi. Koruduğu tabanı, sediri ı kıyısındaki sivri yere değmişti birden. Hem de çok kötü biçimde. O

ânda aklı başından gitti. İçine işleyen ağrıdan bayılacak gibi oldu, düşmek üzereyken direğe tutundu. Ev halkının hepsi birden ilgilendi onun durumuyla. Başına biriktiler. Elinden, kolundan tuttular, oturttular. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Dayanılmaz acıya karşı koyabilmek için dişlerini sıkıyordu. Bi yandan da bükülmüş, tabanını, halkalaştırdığı avuçları arasına almıştı. Biraz sonra kendine geldi. Ve Safo'nun ağladığını gördü.

Kadın, koşup bir çapıt getirdi. Bir parça da ekmek. Ayağını uzatmasını söyledi. Taban kütük gibi şişmiş, kızarmış ve ateş gibi de yanıyor. Kadın ekmeği çiğnedi. İyice hamurlaştıktan sonra çıkardı ağzından. Çapıtm üzerine yaydı ve tabanın üstüne koydu. Sıkıca da bağladı.

- Bununla olgunlaşır, sonra deşilir, birşeyi kalmaz. Sabahleyin yine gelirsin; temizler; yine bağlarım.

Kadının ekmeği çiğneyip çapıta koymasıyla, anasının yaptığı bir iş gözlerinin önünde canlandı: Anası da ekmeği çiğner, ağzından çıkarır, tülbentin bir ucuna koyup düğümlerdi. Ve meme emmek için ağlıyan çocuğun ağzma (yalancı meme olarak) sokuştururdu. Anasının memesinde süt bulamamaktan huysuzlaşan çocuk da bunu ağzına alınca sesini keser ve emer dururdu.

Adam da onun ayaklarının çıplaklığıyla ilgilendi. Ölçüsünü aldı, keçi derisinden bir çift çarık dikmeye başladı. Bitirdi.

- Şimdilik bunları giyersin. Sonra sığır derisinden dikerim.

Kolay taşıyamadığı için her zaman giyemediği kabaralı ayakkabılarından daha iyiydi çarık. Güzelce giyindi. Tabanındaki sargıyı çikanp atüktan sonra.

Artık gitmeliydi. Hemen gitmek istediğini söyledi. Yastık, yorgan da yıkanmış, kurutulmuş, hazırdı. Kadın seslendi:

- Safo, haydi yardım ct dc birlikte götürün.

Safo yorganı, o da yastığı aldı. Götürdüler. Camide, döşek diye kullanılan minderin üzerine bıraktılar. Safo gitti, o da kitabına yöneldi.

Akşam oldu, güçlükle abdest aldı. Ayaklarını yıkarken sargının üstüne "mes verdi". Cemaatten gelen birkaç kişiyle birlikte namaz

kıldı. Herkes gidince yalnız kaldı. Okumaya koyulacaktı ki, Safo'nun, elinde ekmek ve bir küçük çanakla yoğurt getirdiğini gördü. Elinden aldıktan sonra Safo'yu gönderdi. Kamı aç olmadığı için uygun bir yere koydu getirilenleri. Yalnızlık, gittikçe "ben vanm!" diyordu. Okumaya kendini vermek istedi. Ama ayağındaki zonglamalar bırakmıyordu. Ortalık karanlıklaşmaya başlamıştı. İdare lâmbasını ateşledi. Yine cemaatten birkaç kişi geldi. Yatsı namazı kılındı. Cemaat çekilip gitti. Berbat bir yalnızlık. Ayağındaki ağrılar gibi içine işliyordu. Fakiler, yataklarını götürdükleri tanıdıklarında yatacaklardı. Bir-iki gün içinde o köydeki işlerini bitirince, başka köylere gideceklerdi zekât toplamaya. Keşke o da Safo'larda kalsaydı. Yalnızlığın böylesine zor olduğunu düşünememişti. Üstelik, utanmıştı da. O yüzden onlarda kalmayı önermemişti. Onlar, onun camide yalnız kalacağını bilselerdi, bırakmazlardı. Neyse şimdi geceyi geçirmeye bakmalıydı. Karnı acıkmıştı. Safo'nun getirdiklerini alıp önüne koydu. Ekmeğin her lokmasını kaşık gibi yaparak yoğurdu yemeye başladı. Yavaş yavaş yiyip bitirdi. Başını kaldırdı ki, idare lâmbası, pek "idare" edecek gibi değil. Yağı az kalmıştı. Yarım saat ya yeler, ya yetmez. Başka da yoktu. Söndürmeli, yatmalı, uyumalıydı. Kibriti, yanına, bulabileceği bir yprc koydu, lambayı söndürdü. Yattı, bir süre sonra da uyudu.

Gece yarısı, tabanından gelen zonglamaların saldırılarıyla uyandı. Her yan karanlık. Kibrit alıp çaktı, sözüm ona lambayı yaktı. Tabanını kucağına alıp üzerine eğildi. Yaranın ucu az kaşınıyordu. Ağrıyla birlikle. Sargıyı açmanın doğru olmıyacağını düşündü. Elini sargının üzerinde yavaşça gezdirdi. Biraz çok dokununca dayanılmaz bir sancı beliriyordu. Yine de dayanarak biraz kaşıdı. Sonra iki avucunu parmaklarıyla halkalaştırarak içine aldı tabanını. Çevresinden sıkmaya başladı. Ağrıyı çıkarıp atmak istercesine. Olmadı, yüzüne yaklaştırmaya çabaladı. Hiç olmadı. Zonglamalar iyice sıklaşmıştı. Derinden gelen atışlar, bir ân bile ara vermiyordu. Kötü bir düşmanla karşı karşıyaydı ve yalnızdı.

Savaşırken gözü tabuta ilişti. Kapının yakınındaki köşeye dayalıydı tabut. Yalnızca kendi çevresini aydınlatan idare lâmbasının baygın ışığından yansıyanlarla, olduğundan da büyük gözüküyordu. Büyüdükçe de büyüyordu. Canlanmıştı sanki. O yana bakmamaya çalıştı. Ne var ki, gözünü alamıyordu. Savaşmak zorunda olduğu

düşman iki olmuştu: Ayağındaki ağn ve karşıdaki tabut. Biraz sonra bir düşman daha eklenecekti: Karanlık. Lâmbanın yağı, bitti, bitecek. İki - üç tane de kibrit çöpü kalmıştı. Ezberindeki ayet ve dualardan okumaya başladı. Yetinmedi, gidip rahleden Kur'an'ı aldı. Sarıldı, sığındı. Tabut, gittikçe büyüyen gölgesiyle birlikte, kapıyı tutmuştu. "Cehennem bekçisi" görünümündeydi. Hayır, durmuyor, yürüyordu. Ve işte lâmba da söndü. Şimdi ne olacak? Yapılabilecek hiçbir şey yok. Koyu bir karanlık. Dışarısı biraz farklı, çıksa iyi olur, ne ki tabut var kapının orada. Korkunç bir hayalet gibi. "Gibi"si de yok, ta kendisi. Taşıdığı ölülerle özdeşleşmiş sanki. Ölüler tabut kılığına, ya da tabut ölüler kılığına girip canlanmış. Büyük bir korkuya kapıldı. Çıt olsa çıldıracak. "Tabutun canlanması...". Korku içinde düşünmeye koyuldu: "Tabut canlanır mı? Hayır olamaz. Tahtalardan yapılma. Tahtalar canlı değil. Canlanamaz da. Varlıklar, 'canlı ve cansız' diye ikiye ayrılmıyor mu? Tabutu oluşturan tahtalar, cansızlar kesiminden. Canlanmış olamaz. Canlanamayınca da zarar veremez...". Bu düşünceler sonunda bir güç buldu kendinde. Kur'an'ı yerine götürüp koydu. Okumayı mokumayı bıraktı. Dahası; gidip tabuta dokunmaya karar verdi. Korkusu tümüyle silinsin diye.. Ayağına da dikkat ederek, yavaş yavaş gitti; tabutu bulup eliyle dokundu. "Canlı" değildi. "Olamazdı da zaten". Her yan yine karanlıktı ama, içine aydınlık gelmişti bir tür. Kapıyı açtı, büsbütün rahatladı. Dışarısı da karanlıktı, ama zararı yok. Önemli bir düşmanı yenmişti. Tabut korkusu yoktu artık. Karanlık düşmanını da yenmiş sayılırdı. Ah öbür düşmanı, ayağındaki zonglamaları da bir yenebilse.. Geri içeri girip girmemekte duraksarken, terslik bu ya, yaralı ayağını eşiğe vurdu. Sarsılıp düştü.

- "Vay anam!!!"

Duyduğu acı, dayanılacak gibi değildi. Dayandı. Dişini sıkarak, biraz da ağlıyarak. Başka elinden ne gelirdi ki..? Bu sırada yaralı tabanından bi şeyler boşandı. Belli ki yara deşilmişti. Atışlar, zonglamalar da sona ermişti. Ağn, sancı diye birşey kalmamıştı.

- "Oh, kurtuldum!"

Rahatlamıştı. Üçüncü düşman da yenilmişti. Artık yatağına dönüp uyuyabilirdi. Savaşı kazanmış olmanın mutluluğuyla.. Öyle yapü, gitti, yattı ve uyudu.

* * *

- "Türko, Türko! Rabe, rabe!" (Türko, Türko, kalk, kalk!)

Kalktı Türko. Sabah olmuş, cemaat namaza gelmişti.

Üstüyle başıyla yattığı yatağından doğrulup toparlandı. Ceketinin iç cebine koyduğu parasına baktı. Bulamadı. İyice baktı; yok. Büyük bir telaşla yanını - yöresini aradı ve buldu. Cebinden kaymış, yatağına düşmüş, minderle yastığın arasma girmişti paralar. Alıp yerine koydu.

Abdest almak için yürüdü. İbriğinde su kalmamışsa, pınara dek gitmesi gerekecek. Baktı, biraz su var. -Yetindi, azar azar dökerek abdestini aldı. Namaz kılanlara katıldı. Namaz bitti, herkes gitti. O da biraz bekledikten sonra Safo'ların evinin yolunu tuttu.

Varıp kapıyı çaldı. Safo'nun anası çıktı. İçeri alır almaz da ayağını sordu. O da deşildiğini ve rahatladığını söyledi. Safo uyuyordu. Adam işe, harmana gitmişti. Sabo'ysa ağzı- yüzü bulaşık birşeyler yiyordu.

Kadm onu, Safo'nun yatağının bir ucuna oturttu.

- Uzat ayağını da açıp bir bakayım.

Kadın sargıyı açtı. Çiğnenip konmuş olan ekmek, kan vc irinden görünmez olmuştu. Şiş miş dc kalmamıştı. Kadm, başını öbür yana çevirmesini söyledi vc yarayı birden sıktı.

- "Ahh!"

Yarası oldukça acımıştı yine. İçinde kalan irin de "pırt" diye çıkmıştı. Bu arada dikenin de çıktığını söylüyordu kadın. Ve:

- "İşte, kocaman bir diken. Ağaç parçası gibi.." diye gösteriyordu.

Baktı; dikeni kendisi de gördü. Çok acılar çektirmiş, ama sonunda altedilmiş bir düşmana bakar gibi bakıyordu.

Kadm, bir çapıtla temizledi. Bir başka çapıtı da sarıp bağladı.

- Hava almaması gerek.. diye de uyarıda bulundu.

- Hava alırsa eskisi gibi mi olur?

- Öyle olmazsa da şişer yine. Ağrır.

Kadın kalktı, biraz süt pişirip getirdi, yanma da ekmek koydu ve

yemesini söyledi.

- Haydi kanam doyur.

Yedi, karnını doyurdu.

Harmana gidip "öşr"ün nasıl toplandığım görecekti, alışacakü, hocası öyle söylemişti. Ama harmanlara gitmek onun için pek kolay değildi. İtler olabilirdi. ît, hiç eksik olmazdı oralarda. Bunu kadına ahlattı. Kadın, Safo'yu da yanında gönderebileceğini, Saiö'nun itsiz yolları bildiğini söyledi. Ve Safo'yu kaldırdı.

Safo, uyanır uyanmaz onu görünce sevindi. Yanında harmana gönderileceği söylenince daha da sevindi.

- îyi, biz birlikte gider dolaşırız.

Safo, kalkıp giyindi. Biraz ekmekle ve sütle kamını doyurdu o da. Anasıyla ortaklaşa giydiği eski ayakkabıları da ayağına taktıktan sonra:

- Haydi gidelim.. dedi.

Ve birlikte çıktılar yola.

Kağnı tekerleklerinin, öküz, koyun, keçi tırnaklarının iz bıraktığı tozlu yollar. Tozlara irili ufaklı sap, saman, tahıl, çeşitli hayvan bokları karışmış. Yanlarda, yörelerdeki bokların altında küme küme "tıstan"lar (böcekler). Ve yollarda, çileli öküzlerin zorlana zorlana, sıça sıça, sıçtıklarını kuyruklarıyla çevreye saça saça çektikleri tahıl, sap, saman yüklü kağnı arabaları. Biri gidip öbürü geliyor. "Mazı"larındaki yeri - göğü inleten gıcırtılarıyla..

Yanyana yürüdüler. Konuşarak..

- Safo, senin başka kardeşin hiç olmadı mı? Yani Sabo'dan başka?

- Vardı öldüler. Biri kız, ikisi oğlan. Meryem, Said, Salih.

- Neden öldüler?

- Meryem, benden iki yaş büyüktü. Karnı ağrıdı, öldü. İki-üç yıl önce.

- Ya öbürleri?

- Said, benim küçüğümdü. Bir kadının gözü değdi, morarıp öldü. Geçen yıl. Salih de damdan düştü, öldü. Bir yaşındayken, Sabo'nun küçüğüydü.

- Safo, sana Arapça okutsam okur musun?

- Kızlar da okur mu hiç? Sen hiç gördün mü?

- Görmedim. Fakat sen okusan ne iyi olur!

- Kızlar okusalar da birşeye yarâmaz ki..

- Yarar.

- Neye yarar?

- Bilmem ama yarar.

Okusam senin gibi "âlim" mi olurum yani?

- Benim gibi olamazsın, ama yine de olursun. "Alime" olursun.

- "Alime" ne demek?

- "Alim"in dişisi.

Safo güldü.

- Vallaha, billaha olursun.

Safo, "âlim"in dişisi "âlime" diyerek bi daha güldü.

Safo'nun da okumasını i.sliyor muydu gerçekten? Yoksa sık sık birlikte olmak için mi bunu istiyordu? Kimbilir?

Yakıcı bir güneş vardı. Harmanların bulunduğu kesime gelmişlerdi. Genellikle biraradaydı herkesinki. Genişçe bir düzlük. Alabildiğine toz denizi. Bu deniz içinde küçüklü - büyüklü, kadınlı - erkekli köylüler. Nâsırlı elleri, çatlak, çıplak ya da çarıklı ayaklarıyla sap yayanlar, döven sürenler, harman savuranlar, sap - saman yığanlar. Yığınlar, çeçler. Ürünü bir daha kaldırmak, kölü hava koşulları gelmeden işi bitirmek için büyük çaba gösteren üreticiler, üretmeden üretimden pay alma çabasıyla oradan oraya koşanlar, fakiler, şeyhin, ağanın ve büyük mollanın temsilcileri.. Hepsi bir yarış içinde sanki.

Önlerine çıkan ilk harman Hâlo Şivâno'lardan Husso'nun. İnsan azmanı Husso, işe dalmış ki ne dalış.

- Selâmün aleyküm, kolay gelsin!

Husso dönüp bakınca, büyükler gibi selam verenin ve iyi dilekte bulunanın Türko'dan başka olmadığını gördü. Türko, yanında da bir kız.

- Ve aleykümüs's-selâm, hoş geldin. Sen de hoşgeldin kız.

- Hoş bulduk.

. - Hoş bulduk.

- Geçin şöyle bakim.

Niçin geldiklerini anlattılar Husso'ya. Harmanları dolaşacaklannı, fakilerin "öşr" toplayışlarım göreceklerini, Molla Nâsır'm böyle istediğini söylediler. Konuşurlarken iki faki geldi. Niçin geldikleri anlaşılmıştı. Husso, çeçin yanındaki tenekeyi daldırdı. Bir, iki, üç, dört.. dokuz, sayıp bir yana döktü. Onuncusunu fakilere verdi. Çuvallarına koydu. Elli teneke buğdayın beş tenekesi, fakilerin çuvalına girmişti. O harmandan çıkan o kadardı. Husso'nun başka çıkacak buğdayı da vardı. Birkaç gün sonra, onlar çıkınca, onlardan da "öşr" vermek boynunun borcuydu. Fakiler, aldıklarını yüklenip bir başka harmana gittiler. Türko'yla Safo da arkalarından.

Başka kollardan da başka fakiler ve görevliler dolaşıyordu.

Türko'nun ve Safo'nun katıldığı fakilerle 7-8 harman dolaşıldı. Hepsi de şöyle ya da böyle, yoksullar bile -daha çok da onlar- "öşr"ünü verdi. Bir harmanın sahibi direndi.

- Benim nüfusum çok. Çıkan tahıl zaten yetmiyecek. Bir de size veremem!

"Vermemek" ne demek. "Öşr", şer'an farz. Bu farzı yerine getirmek, "ben müslümanım!" diyen herkesten istenir. İsteyen bir devlet yoksa da, şeyh var, ağa var, molla var. Bunların gönderdikleri fakiler, adamlar var. Nc demek "veremem"! Peygamberin ölümünden sonra, Ebubckir'in halifeliği sırasında "öşr"ünü, "zekât"ını vermeyenler, direnenler olmuştu da, "kılıç"la yola getirilmişlerdi. "Dinden dönüş" sayılmıştı bunlar. Yola gelenler gelmişler, gelmiyenlerse kılıçtan geçirilmişlerdi. Şimdi adam kalkmış, "veremem" diyor. Olur mu "veremem"?!

Şeyhin temsilcisi gelip işe karışmıştı. Gerçi "zorlama" yoktu. Madem vermek İstemiyor, vermesindi. Ama sonunu düşünsündü. Şeyhin adamı harman sahibine gerekli öğüdü, gözdağıyla birlikte verdi. Harman sahibi bakü ki iş kötü. Yani sonunun kötüye varacağını düşündü. Vermeye râzı oldu. İçerliye içerliye verdi "öşr"ünü. Öfkeli ölkeli daldırdığı tenekelerle..

Dolaşılacağı kadar dolaşılmıştı. Toplanacak vardı daha. Onlar da yeni çeçler çıkınca ve başkalan eliyle toplanacaktı.

Herkes işini bitirmiş, biraraya gelmişti. Üst-baş, yüz-göz, toz ve saman dolu. Türko ve Safo da orada. Safo'nun kat kat olan fistanı, arkasından iki bölüm yapılmış saçları da saman ufaklarından, tozdan ne bulmuşsa toplamıştı hep.

Onun yanında Safo'yu görünce fakiler takıldılar:

- Türko bu kız da nereden çıktı?

- Bulmuş kendine göre.

- Bizden daha kazançlı.

Ne o, ne de Safo sesini çıkardı. Abdurrahman susturdu takılanları:

- Çocukları utandırmayın, susun. Safo, bacısıdır onun. (Yani ablasıdır.)

Her koldan ne kadar buğday toplanmış; onu konuşmaya başladılar.

Kâsım'la şeyhin özel adamı herkesten çok toplamıştı: 150 teneke. Abdurrahman'la arkadaşının topladığı da az değildi:

- Biz de 130 teneke topladık. Çoğunu Hamido sırtladı.

Şehmus'la Tâhâ'nın topladıkları da 105 tenekeydi. Yani 385 teneke toplanmıştı toplam olarak.

Bir dolaşmada bu kadar az sayılmazdı. Bir buçuk gün dolaşılmışu, ama bir dolaşma sayılırdı.

İlgililere teslim edilmişti toplananlar. Ne kadarı şeyhin, tekkesinin olacaktı? Kime ne kadar verilecekti? Üzerinde durulmadı. Sonra belirlenecekti. Kesin olan şuydu ki herkesin payı verilecekti. Kimsenin "hakk"ı yenmiyecekti.

Abdurrahman Türko'yu bir yana çekip konuştu. Safo'yla, nasıl tanıştıklarını sordu. Türko da anlattı birazım. Bu kez o sordu:

- Senin sevdiğin kızdan, Cemile'den bir haber var mı?

- Var, ama kötü.

- Nasıl?

- Üç karılı bir zengine vermeye hazırlanıyorlarmış.

- Sen ne yapacaksın?

- Kaçıracağım.

- Kaçar mı kız?

- Kaçar, gözü bende.

- Kaçırmak şer'an günâh d e p mi?

- Olursa olsun. Günâhı, kızı bana vermeyenlerin boynuna.

Şehmus bağırdı:

- Haydi Abdurrahman, gelmiyor musunuz? Kafa kafaya vererek ne konuşuyorsunuz öyle? Haydi gelin, gidiyoruz!

Gelip katıldılar ve hep birlikte yürüdüler köye doğru. Safo'yla o da yine yanyana. Köye vannca fakiler ayrıldılar. Her birinin gideceği yeri vardı çünkü. Safo'yla o kalmıştı.

- Safo, sen evine, ben de yerime..

- Camiye mi gideceksin?

- Başka nereye gideyim? Yarın da Tutak'daki halamlara gideceğim.

- Öyleyse bu akşam bize gidelim, bizde yat.

- Bilmem ki..

- Çok iyi olur bizde kal bu gece.

- Öyleyse yatağımı da götürelim. Zaten giderken size teslim edecektim.

- Haydi götürelim.

Camiye gittiler. Döşek diye kullanılan minderi, yastığı biri aldı, yorganı vc kitapları da öbürü... Götürdüler. Safo'nun anası kapıdaydı. Davranıp yardım etti. İçeri girdiler. Safo hemen anlatü durumu. Anası da doğrusunu yaptıklarını söyledi. Ardından da ivediyle birşeyler gelirdi: "Kaygana" (yağda yumurta), "çeçil" (bir tür peynir) ve lavaş. Karınlarını doyurdu. Sonra ne yaptıklarını sordu. Onlar da dolaşmalarını vc karşılaştıkları durumları anlattılar. Biraz sonra da evin erkeği geldi. Ona da anlatıldı her şey.

Akşamdan hazırlık yapılacaktı ki, sabahleyin, sıcağa kalmadan, o yola çıksın. Üç - dört kitabı ve konacak azığı için bir heybe bulup buluşturuldu. Çarıklar hazırdı. Kadın baktı; şişi ve ağrısı hiç kalmamış olan tabanla çarık giyilebilir. Yine de sarılması gerekiyor. Ayrıca çorap da gerekli. Sarmak kolay. Ama çorap? Adam:

- Benim çoraplarımı giysin. Ben idare ederim.. dedi. Ama kadın karşı çıktı.

- Şenin çorapların çok büyük gelir; çarıkların içine sığmaz. Ben şimdi birşey uydururum.

Uydurdu da. Eski çorap ve çapıt parçalarından kesip dikerek bir çift çorap meydana getirdi. Tam onun ayağına göre. Bu iş de bitmişti böylece.

Fakat bir iş daha vardı: Parasına kese.

Parasını da gösterdi. Cebinden kayıp düşebileceğini, bi kez de düştüğünü ve bulduğunu söyledi. Kadm bir de kese yaptı. Çapıttan. Ağzı büzgülü, uçkurlu. Ve para güzelce içine konup bağlandı.

Hazırlık bitmişti artık.

Ne ki, akşamdan vedalaşmak istedikleri vardı onun: Husso ve anası. İkisinin de çok iyiliğini görmüştü. Düşüncesini açıp, söyledi. Herkes uygun gördü. Kadın:

- Safo'yla birlikte gidin de çok kalmayın.. dedi.

Gittiler. Husso'nun anası vardı evde. Görür görmez, sevgi gösterdi; ikisini de oturttu. Husso'ysa daha gelmemişti. Hemen konu açıldı. Sabahleyin yapılacak yolculuk anlaüldı. Hazırlık yapılacağı söylendi. Sevecenlik dolu yaşlıca kadm:

- Durun ben de birşeyler hazırlıyayım.. dedi. Ses çıkarmadılar. Kadın, bir küçük torbanın içine ekmek, peynir ve güneşte kurutulmuş, pişirilmeden yenen et parçalarından koyup yerleştirdi. O sırada Husso içeri girdi. O da sevgi ve ilgi gösterdi onlara. Ona da durum anlatıldı.

- Demek Tutak'taki halana gidiyorsun!

- Evet!

- İyi, halan sevinir, sen de dinlenirsin.

- Çok kalacak mısın?

- Bir ay kadar.

- İyi. Peki yalnız başına mı gideceksin?

- Evet.

- Gidebilecek misin?

- Giderim.

- Nasıl? Yolu biliyor musun?

- Sora sora giderim.

- İyi. Sen erkek adamsın, korkmazsın!

Vedalaşıldı. Alacaklarını alıp çıktılar. Geç kalmadan gittiler Safo'lara.

Çok erken, tanyeri ağarırken uyandı. Kalkıp üstünü-başını, çoraplarını, çarıklarını giydi ivedi ivedi. Safo'yu da uyandırdılar. Onu biraz geçirsin diye. Heybe, küçük torba hazırdı. Heybeyi omuzuna koydular. Bir eline küçük torbayı, bir eline de küçük bir değnek verdiler. Safo da giyinmişti. Büyüklerin ellerini öptü.

- "Allah'a ısmarladık"!

Safo'yla birlikte çıktılar evden. Cami, abdesthane, küllük, kulleteyn.. Kulleteynde "taharet" yapanlar, yüzünde yüzen fırtıkları, çöpleri iterek sabah namazına abdest alanlar. Bir - iki horoz ötüşü. Telaşlı telaşlı mala - davara, işe - güce koşanlar. Arada bir bağırmalar, konuşmalar.. Koyun, sığır, köpek sesleri.. Kağnıların gıcırtıları. Ve sabahın serinliği...

Yürüdüler. Tutak'a giden yola girdiler. Konuşmadan ilerlediler. Sabah ezanı. Çığlık gibi çıkan bir ses.. Serinlikte damlara, kuru ağaçlara bir konan, bir uçan kargalar.. Köyü arkada bırakmak üzereler.

- Safo, artık sen dön.

- Biraz daha geleyim.

Biraz daha yürüdüler.

- Safo, sen dön artık.

- Peki.

Safo, dönmeden birşey diyeceğini anlatü.

- Hadi söyle!

- Sen Tutak'tan geldikten sonra, sana "meme"lerimi bi daha emzireceğim.

- İyi, çok hoşuma gider.

- Buramı da açıp göstereceğim.

- "Dış"ını mı?

- "İç"ini de!

- Ne iyi olur!

- Ama kızlığımı bozmazsın, değil mi?

- Bozmam.

- Hadi şimdi git,

- Allah'a ısmarladık.

- Güle güle. Çok kalma ha!

- Kalmam, kalmam!

Ayrıldılar. Sarılmadan, öpüşmeden.. "Şeherli" değillerdi ki..

"Ama kızlığımı bozmazsın, değil mi?", "bozmam". Düşünerek yürüdü. "Kızlık", "bozmak".. Safo'nun kafasında biçimlenmişti. Çok küçükken "ere veriliyor" oldukları için kızların böyle şeyleri öğrenmiş olmaları olağandı. Ya onun kafasında? Duyduklarından bi takım düşünceler oluşmuş gibiydi. Ne ki, gölgeliydi hep. Kitaptan, şeriatten çıkarabildikleri de vardı. Ama karma karışıktı.

"Kızlık, anlaşıldığına göre, dokununca bozulan, bozulunca yapılamıyan, düzeltilemiyen bir şey. Ama şey edilmedikçe bozulmuyor. Ben de şey etmem. Bakar, görürüm sadece. Bakmak da haram, ama ben daha küçüğüm, günâh olmaz... Safo. Memeleri. Bacakları. Bacaklarının arası. Orası..." Oldukça tatlı, daldıkça çıkılmak istenmeyen düşünceler, duygular. Bi durdu, bi yürüdü. Sabahın serinliğinde içini ısıtan duygu ve düşüncelerle..

Sabah namazım kılmamıştı, anımsadı, ama aldırmadı. "Bana farz değil daha. Akıl ve bâliğ (ergin) olmadım ki..."

Namaz onun için "farz" değildi. Ama Şeriate göre o yaştakinin de kılması gerekiyordu. Kılmayınca, Şeriat dövülmesini buyuruyordu. Namaz kılmayan çocukları ele alırken hangi yaştakilerin neyle, elle mi, sopayla mı dövüleceklerini bile belirlemişti Şeriat. Öyle olsa da, o sırada onu dövecek kimse yoktu. Sonra "kaza" da edebilirdi. Sorun kalmazdı o zaman.

16

Güneş doğuyor. Kendine özgü kokusuyla.. Tepelere vurmuş bile. Can yayıyor cömertçe. Taze taze.

Arapça dil bilgisi için ezberlediği ve "leyteş'-şebâbe yaûd..." diye başlıyan Arapça bir şiir diline geldi. Şuydu anlamı: "Keşke bir gün gençliğim geri gelse de, yaşlılığımın başıma getirdiklerini anlatsam ona."

"Muhal olanı temenni" deniyordu buna. Yani "olamıyacak şeyi dilemek".

Kocamışların bir daha elde edemiyecekleri gençlik, onun önündeydi. Ne güzel bir şey. Ne değerli bir fırsat. Düşündükçe mutlu oldu.

Coşkulu coşkulu yürüdü. O sıradaki adımlarıyla birilerine yetişecekmiş gibi. Yani şu yetişip geçmeyi kafasına koyduğu "âlim"lere.. Adımlarını ona göre aüyordu sanki.

Hangi kitapları okuduğunu, neleri ezberlediğini ve daha neleri okuyup ezberliyeceğini düşünüp gözden geçirdi:

"Emsile, Bina, Maksud, İzzi, Zuruf, Terkib, Sadullah, Avâmil, Şeriat. Bunları okudum. Subha-i Subyân, Emâli. Bunları da ezberledim. Kitaplardan da çok ezberlediğim metinler oldu. Çokça da âyet, sure ezberledim. Kışın da, Şerhu Muğni'yi, İzhar'ı bitiririm. Elfiye'yi de okur, ezberlerim. Şeriatten, kelâmdan da daha birçok okuyup bitireceklerim olur. Gelecek yıl da başka 'lim'lere geçerim. Birkaç yıl içinde, 15 yaşına gelmeden 12 ilmi bitiririm, icâzet alırım. 'Alamazsın' diyorlar; ama görürler alacağım. Gençliğimdeyken büyük âlim olacağım. Sonra da çatışıp, Basra'daki, Kûfe'deki âlimleri geçerim. 'Geçemezsin' diyorlar. Görürler..."

Ne yapıp ederek herkesi geçmeyi kafasına koymuş bir yarışçının tutkusu vardı içinde. Tüm varlığını sarıp sarmalayan bir tutku. "Aşk" gibi.

Yükselen güneş, ayak gömülecek kadar tozlu yol, gelip gidenler, kağnı arabaları, arabaların gıcırtıları, arasıra kalkan toz bulutları, hayvan ve insan sesleri, iki yanda tepecikler, dereler, taşlar, kayalar, çalılar, dikenler, uçan kuşlar, gezen, kıpırdayan, olduğu yere yapışmış

gibi duran irili ufaklı böcekler, karıncalar, çekirgeler, yer yer ok gibi fırlayan, bi kayıp geçen, bi durup bakan kertenkeleler, kabarttıkları toprakların, deliklerinin yanında iki ayak üstüne dikilip bakan, tehlike var deyip deliklerine kaçan köstebekler, bi inip bi kalkarak tane toplıyan, yükseklerde uçan kuşlar... Ve yürüyüş...

Karnı acıkmıştı. Yolun bir yanına çekildi. Bir taşın üstüne oturdu. Torbasını koydu, heybesini indirdi. Biraz ekmek, peynir, kurutulmuş et çıkarıp yemeye başladı. Yedikçe su içmek istiyordu. Suyu yoktu. Yiyip kamını doyurdu. Bi de su olsa.. Belki ileride bulurdu. Kalkıp yürüdü.

Epeyce yol almıştı. Susuzluk da bastırmıştı. Gelen-giden de yok. ©y.sa köyün yakınlarında ne kadar da çoktu. Uzaklaşınca arkası kesilmişti. Susuzlukla birlikte yalnızlık da çöktü içine. Yürümek zorundaydı. Kendi kendiyle arkadaşlık ederek..

Dik bir yokuş, iniş, düzlük, sonra yine yokuş, yine iniş vc alabildiğine düzlük..

Doğru yoldan gittiği kesindi, kuşkusu yoktu, çünkü yol hiç ayrılmamıştı. Daha önce öğrendiğine göre arada, solda, biraz yukarıda Esmer Köyü gözükecekti. Görünürlerde yoktu daha. "Demek ki daha var" deyip adımlarını hızlandırdı..

Güneş iyice yükselmişti. Yakıyordu da. Öğle yakındı, belki de olmuştu. Yine gelen giden yok. Olsa, cn başta su soracak. Ah bir su olsa. Çatlıyasıya içecek. Su bulanlar, suların başında olanlar kimbilir ne mutludurlar. Ah bir su olsa.. Soğuk bir su. Pınar suyu, "göze" (kaynak) suyu. Soğuk soğuk. Sıcak da olsa olur. Ah bir olsa...

Birden, biraz uzakta gördüğüne sevindi. Bulunduğu yerden seçilebildiğine göre: Kabuk. Karpuz, ya da kavun kabuğu. Keşke kavun kabuğu olsa. Tümünü yiyebilir. Karpuzunkinin dışı yenmez. Yalnızca içi kemirilir. Ona bile râzı. "Râzı" olmak ne demek, o sırada bir "hazine"dir o. Demek ki kavununki de olsa, karpuzunki de olsa bir hazine vardı karşıda. Bir ân önce kavuşmak için hızlandı. Ve sonunda kavuştu. Karpuz kabuklarıydı. Olsun. Çok, çok değerliydi onun için. Susuzluğunun giderilmesine yarıyacaktı. Pek kalınca kesilmemişler. Ama o kadarını bulmak da büyük mutluluk. Tam beş tane kabuk. Güneşten kıyılan içe doğru kıvrılmış, içlerine de toz, toprak

dolmuştu. Tozun, toprağın alt kesimleri de, kabukların suyuy ıslanmış, çamurlanmıştı. İyi ki öyleydi. Toz, toprak olmasay kabuklar kuruyup giderdi güneşin sıcağından. Tümünü aldı; kıyıy geçti. Oturdu güzelce. Heybe ve torbayla birlikte kabuklar da yanında. Hemen birini aldı. İçindeki çamurlaşmış tozu-toprağı eliyle sıyırdı. Vc kemirmeye koyuldu. Ayaklarını uzattı, yayıldı iyice. Keyfine diye yoktu. İşte mutluluk. O kabuğu bitirince ikincisini aldı. Onu da bitirdi. Üçüncüsünü, dördüncüsü, beşincisini. Tümünü kemirdi. İçlerini kolaylıkla temizleyerek.. Hepsini bitirmişti, ne ki susuzluğu gitmemişti. Azalmış olsa bile.. Kabukların dışı, çok ince bir kesim kalmıştı. Onları da yemek istedi. Ama duymuştu ki "dışını yiyen deli olur". Büyükler söylemişlerdi. Öyleyse yememeliydi, yemedi.

Çok yorulmuştu. Külçe gibiydi. Biraz yatsa, hemen uyuyabilirdi. Bu da çok kötü olurdu. Akşama kalmadan varmalıydı varacağı yere. Hiç değilse Esmer'e. Geceyi bu köyde geçirmesi iyi olur. Sabahleyin de erken kalkıp, Tutak'm yolunu tutar. "Haydi yürü"!

Yarım saat sonra düzlük bitti, bir tepe belirdi. Tepeyi çıkınca belki Esmer gözükür. Zorlana zorlana çıktı: Fakat Esmer yin gözükmüyor. Yanlış yoldan gitmiş olabilir miydi? Hayır. Çünkü yol hiç ayrılmamıştı. Kendisine de.

- Yol, doğru seni götürür.. demişlerdi.

Yol doğru olmasına doğruydu. Ama Esmer niye gözükmüyordu? "Hele yürüyeyim bakalım".

İniş, yine uzayıp giden bir düzlük. Yürü babam yürü. Susuzluk doruğunda. Yine su, mu yok görünürlerde. Böyle düzlüklerde dc kolay kolay su bulunmaz. Çarıklar ayakları sıkıyor. Çıllz bacaklar, "artık yeter!" diyor. Sallanıyor, ama yürümek zorunda. Yoksa akşama değin Esmer'e varamıyacak, "kurda kuşa yem olacak". "Haydi çabala"! Gücünü toplayıp yürüdü.

Düzlüğün sonuna varmıştı. İşte karşıda bir yokuş daha. Hem de dik. İyi ki çok değil. Esmer, onu üstünden gözükebilir. "Ha babam, gayret"!

Tırmandı, o yokuşu da çıktı. Çok kötü. Esmer yine gözükmüyor. Üstelik önünde bir dere var. Susuz bir dere. Yuvarlanır gibi indî dereye. Derenin yukarısına doğru baktı. Belli-belirsiz bir yeşillik

gözüne çarptı. Leke gibi. Gördüğü yeşillikse, su da olabilirdi. Ne ki epeyce yukardaydı. Yoldan sapıp çıkması gerekiyordu. Karar verdi ve çıkmaya yöneldi. Vardı ki gerçekten bir su. Vanr varmaz bir gürültü, bir haşırtı: Kurbağalar, su "tosbağa"ları (kaplumbağalar). "-Haydi atlayın, düşman var!" dercesine ve şaşılası bir iletişimle suya daldılar. Tosbağalar görünmez olmuş, kurbağalarınsa kimi oraya buraya sinmiş; çenelerinin altındaki torbacıklarını şişire şişire, kıpırdata kıpırdata durup bakıyor, kimi derinlerde, kimi de yüzeyde iğri bacaklarını açа uzata yüzüyor. Ayrıca balık gibi yüzen ve daha kurbağaya dönüşmemiş yavruları.. İçilir miydi bu su? "İçilir mi" de söz mü? Elbette içilir. İçindeki hayvancıklara aldırmadan eğilip suyu avuçladı. İçti. Bi daha, bir daha. Kana kana içti. Ve cana kana geldi. Gözleri ışıdı. Geçip bi yana oturdu. Heybesinden, torbasından çıkardıklarından yedi. Gidip bi daha su içti. Bi yedi, bi içti. Karnını şişirmişti iyice. Dizlerine fer gelmişti. Artık yola koyulabilirdi. Geç kalmamalıydı. kalktı. Aa bir de ne görsün: Kocaman bir yılan, ağzında da kurtulup çıkmaya çalışan bir kurbağa. Yılan, yutmak için ağzını her açışta kurbağa çıkmaya çabalıyor, yılan buna meydan vermiyor, yuttukça yutuyor. Bu korkunç durumu durup izleyecek mi? Yazık değil mi kurbağaya? Onun da canı var. Hemen davranıp bir taş aldı; yılana attı. Taş değmedi. Yılan uzaklaşıyordu. Bi taş daha, bi laş daha.. Sonunda tutturdu. Yılan kurbağayı bıraktı, akıp gitti. Kurbağayı, biraz hırpalanmış da olsa kurtardığına sevinmişti. "Pis, aşağılık yılan. Nasıl da yiyordu kurbağayı. Canlı canlı. Yiyecek başka bir şey bulamadın mı?! Zavallı kurbağaya hiç mi hiç acımıyordu. Tanrı niye izin veriyordu ona? Kurbağanın günâhı neydi? Tanrı'nın işlerine de hiç akıl ermiyor..." Kafası allak bullak olmuştu. Neyse yürümeliydi.

Yola, geldiği yerden dönmenin gerekli olmadığını düşünüp dönmedi. Yolun nereye doğru büküldüğü karşıdan gözüküyordu. Dere boyunca daha yukarı tırmanırsa, sırtın üstünden daha kestirmeden, daha kolay gidebilirdi. O yöne doğru yaya yolu da vardı zâten. Heybesini omuzuna, torbasını da eline aldı. Bir elinde de ağaç, yürüdü. Bacaklarına oldukça güç gelmişti. Biraz tırmanmıştı ki, burnuna bir koku geldi Çok kötü bir koku. Bir leş kokusu olmalı. Durup bakındı. Bir şey göremedi. Tırmanmayı sürdürdü. Koku daha da artmıştı. Durup

yine baktı sağa sola. O da ne: Çukura yuvarlanmış bir insan. Burnunu tuta tuta ve korka korka az yaklaştı: Adamın başı, boğazından kesilip koparılmış. Son derece korkup geri çekildi. Ve gücü yettiğince kaçmaya başladı. Soluk soluğa çıktı sırtın üstüne. Az durup dinlendi. Sonra, aşağıya, yola doğru yürüdü. Koşarcasına.. Ne korkunç şeydi gördüğü. Zavallı adamı, niçin kesmişlerdi? Nasıl kıymışlardı. Daha önce gördüğü yılanın acımasızlığıyla.. Daha da ötesi. Daha da korkunç. İnsan, "kurbağa" değil ki. Mal, davar da değil. Nasıl kesmişler? Hayvan boğazlar gibi. Nasıl yapabilmişler? Kesilen insan yalvarmamış mı? Kuşkusuz yalvarmıştır. Peki kesenler onun yalvarmalarına nasıl aldırmazlık etmişler, nasıl kulak tıkamışlar? Elleri nasıl varmış? Düşündükçe sarsılıyor ve yeniden düşünüyordu. Adam gözünün önünde kesilir gibi oluyordu. Adamın yalvarmalarını o ânda işitiyordu sanki. Ve sanki onu kesen canavarlar, gözlerinin önünde bagırta bağırta kesiyorlardı. Yılanın ağzından kurbağayı kurtarmıştı. Ama kesilen adamı kurtaramıyordu. Nc kötü! Bu kez daha çok, öncekiyle ölçülemiyccek kadar allak bullak olmuştu. Aklı yine Tann'ya kaydı: "-Tanrı'm, sen ulular ulusu değil misin? Sen olaya tanık olmadın mı? Niye izin verdin, niye engel olmadın? Kafası kesilen adam çok mu günâh işlemişti? Öyle bile olsa, nasıl böyle bir duruma izin verirsin?"

Kestirmeden yola ulaştı. Esmer Köyü yine görünürlerde değildi. Alt üst olmuş kafasıyla tozlu yola düştü yine.

Bir yarım saat daha yürüdükten sonra karşıda karartılar belirdi. Yolun üzerinde. Yolcu olmalıydılar. Yaklaştılar. Artık iyice seçilebiliyordu. İki eşekli iki insan. Acaba bir zarar gelir miydi bunlardan? "Hayır, ne zarar gelecek? beni de kesecek değiller ya! Niye kessinler, ben ne yaptım ki? Hem ben daha çocuğum, bana dokunmazlar..."

İşte eşekliler. Orta yaşta iki adam. Selam bile vermeye tenezzül etmediler. Kürtçe konuşuyorlardı. Onu öyle görünce: "-Bu çocuk da nereden çıktı?" der gibi bir tutum gösterdiler. Kürtçe konuştu onlarla.

- Esmer Köyüne daha var mı?

- Şu tepenin arkasında. Ama yol oradan geçmez. Yukarda, epeyce yukarda kalır. Sen oraya mı gidecccksin?

- Tutak'a gitmek istiyorum, ama bu gece Esmer'de kalacağım.

- Arkadaşın yok mu?

-Yok!

- Bak, şu tepeyi çıkar çıkmaz köy gözükür. Asıl yoldan ayrı bir kötü yol karşına çıkar. Taşlı-kayalı bir yol. O yola gir, yol seni götürür. Ama dikkat et, biraz ötede sürü var, sürünün de köpekleri var. Sürü yolu tutmuşsa, sen epeyce ötesinden dolaş. Haydi karanlığa kalmadan çabuk git.

- Amca ben gelirken şu sırtın arkasındaki derede bir ölü gördüm. Başı kesilmiş.

- Ta oradaki tepenin arkasında mı?

- Evet.

- Yol oradan geçmez ki, sen niye gittin oraya?

- Su için gitmiştim.

Adamlar hiç tepki göstermeden çıkıp gittiler. Belki de inanmamışlardı. Ya da "-Bize ne?" deyip önemsememişlerdi.

Yürüyüp önündeki tepeyi de çıktı. İşte sonunda gözüktü: Esmer Köyü.

Biraz daha yürüdükten sonra, köye doğru çok kötü bir yol ayrıldığını gördü. Çukurlu, sivri sivri taşlı bir yol. Sözü edilen sürü de yolun üzerinde. Ta, ötelerden dolaşmak yerine, oturup sürünün yoldan uzaklaşmasını beklemeye karar verdi. Hem de dinlenmiş olurdu. Karanlık batmasına da daha vardı. Oturup bekledi. Yarım saate yakın kaldı. Sürünün arkalara doğru uzaklaştığını görünce kalkıp yürüdü. Yine başı kesilmiş adamı düşünüyordu. Öldürülmüş bir insana daha tanık olmuştu. Ama başı filan kesilip koparılmış değildi. O da üstüyle-başıylaydı: Halis Bey'in kardeşi Reşid Bey. Ölüsüne, iki yıl önce, babasıyla birlikte gittiği Tutak'ta, bir evin arkasındaki çöplükte tanık olmuştu. Eli belinde, arkasının üstüne doğru kaykılmış, bir ayağıyla da külü aşağıya kürelemişti. Herkes başına birikmişti o sırada. Anlatıldığına göre, kardeşleri, adamı kimin öldürdüğünü biliyorlardı. Öyleyken kolluk güçleri, yarı deli bir dilsizi alıp götürmüşler, bir sürü sopa atmışlardı zavallıya. Kürtlerle Türkler arasında kan davasına dönüşen bir çatışma vardı. İlçe'nin içinde Türkler çoğunluktaydı. Gün gelecek, Tutak'ta belediye başkanlığını da

kazanacak olan Bedri Bey, "-Reşid Bey'i ben öldürdüm!" diye sağda solda söyliyecek ve bu övünmesini canıyla ödiyecekti. Oysa yine anlatıldığına göre, Reşid Bey'in kardeşleri, Ağrı'da birçok köyün sahibi olan ağalar (bu kardeşlerden Halis Bey, Ağrı milletvekili de olmuş, 27 Mayıs'da Yassıada'da yargılanmıştı), Bedri Bey'i görüp uyarmışlar: "-Bak, sağda solda, 'ben öldürdüm' diye övünüp durma, seni vururuz. Sırf onurumuz için vururuz. yoksa senin öldürmediğini ve düşmanımızı biliyoruz.." demişler. Ne ki Bedri Bey, aldırmamış. Sonunda da vurulmuş.

Dalgın dalgın gidiyordu. Birden önünden koca bir kertenkelenin hışırtı yaparak geçişiyle kendine geldi. Hava kararmaya başlamıştı. O da köye yaklaşmıştı. Bu köy, babasının ailesinin toprakları olan bir köydü. Rus'larla olan savaşta, "kaç ha kaç!"lıkta, hep birlikte Anadolu'nun iç kesimlerine doğru göçmüşler, Sivas'a varıp yerleşmişler. Şarkışla'nın Yapaltın Köyü'ne. Babası da kendisi de orada doğmuş. 5 yaşındayken, babası, yeniden Esmer'e göçmüş "hane"siyle. Babası, buradaki topraklarını yeniden elde elebileceğini düşünmüş. Ne ki çoktan ağaların pençesine geçmiş o topraklar. "- Babamın topraklarını almaya geldim!" diyen babasını da bi güzel kovmuşlar. Ne yapsın zavallı, o da, Kur'an'dan ve din kitaplarından bir parça öğrendikleriyle o köyde bu köyde imamlık yapma yoluna gitmiş. Esmer Köyü'nü ve bu köye ilişkin öyküleri çok dinlemişti babasından. Şimdi gidiyordu, bakalım karşısına neler çıkacak? Kimde kalıp konuk olacağım bile bilmiyordu. Rastgele gidiyordu işte.

Karşıda aynı köye giden birilerini gördü. Tarlalarındaki işlerinden dönüyor olmalıydılar. Hızlanıp onlara kavuştu.

- Ola sen kimsin, nerden gelirsin?

- Ben Abdul Hoca'nın oğluyum. Sizin köylü. Babası bu köyden gitmiş.

- Haa şu Abdul. Hoca da oldu.

- Ey hele dur, sen nereden gelirsin?

- Kartallı Köyü'nden gelirim. Orada ohirim.

- Yaa, demek ohirsin!

-Heeî

- Kimseyi tank misin, kime gidecen?

- Kimseyi tanımirim, bilmirim.

- Sen gelirken korhmadın?

- Korhmazdım da, kesilmiş adamı görünce korhtum, çok korhtum.

- Vıy, sen kesilmiş adam gördün?

-Hee.

- Ey hele dur nerede gördün?

- Derede.

Hem yürüyor hem konuşuyorlardı. Onunla yanyana yürüyen birden, durup arkadaşlarına döndü:

- Ola hele durun, bu çocuk bişeylcr söylir. Memiş, Abbas, Bayram, Dursun! Ola hele kulah verin de duyun. Bahın ne diyir bu çocuh!

Hemen ilgilenip durdular:

- Ne diyir ki?

- Kesilmiş bir adam görmüş.

Daha büyük bir ilgiyle toplanı verdiler başına.

- Hele dc nerede gördün?

- Diyirim ya, derede.

- Hangi derede?

- Göze var ya orada. Şoo tepenin ardında.

- Dur hele oğul, dorgu mu söylirsin?

- He vallah gördüm. Gözlerimle.

- Vıy ola!!!

- Kesilen böyük herif?

-Hec.

- Herifin neresini kesmişler?

- Başım. Koparmışlar eyce.

- Vıy ananın aşını içim!!!

- Başı da yanında?

- Hee. Amma, ayrı.

- Vıy baba!!!

- Demek koyun başı gibi kesmiş, yanına koymuşlar!

- Hee.

- Vıy ola!!! Vıy babanın ananın aşını içim!!! Heç ele de ola?

- Sen ne diyirsin Memiş Çavuş, olmir mi, çoh olir böle şeyler.

- Dorgı dorgı de heç belesini de duymadımıdı. Acep kesilen herif, kim, kimin nesi?

- Mutlah çoban Cemil'dir.

- Ey hele dur ola sen nereden bilirsin?

- Kaç gündür ariyirlerdi.

- Hee, ben de duydumudu. Bir bölük davarları da bulamamışlarıdı.

- Hc vallah dorği. Olur olur. O heriftir, vay başına!!!

- Acep kim yapmışür?

- Kim olacak, kürtler. Eşhıya kürtler.

- Ola hele dur, kürtlerin günahını niye alirsin? Ya başhası ise?!

- Başhası değildir, onlardır.

Tartışmayı bırakıp yürümeye başladılar yine. Köye vardılar. Onu herkesin zaman zaman toplandığı, köy odası gibi odası olan bir ağanın, Kâsım ağanın odasına götürdüler. Orada konuk olabileceğini söylediler.

Dik dörtgen bir oda. Tüm duvarların önünde taş - topraktan yapılma sedir var. Sedirlerin üzerinde keçe, keçelerin üstünde de, oraya buraya atılı minderler. Oda oldukça büyük. Sedirlerin genişliği en az iki metre. Ortası, sedirlerin önü çıplak ve toprak. Biraz ıslakça. Duvarın birinde yüklük; konuklara serilen yataklar katlanıp üst üste konulmuş. Duvardan asılı camlı, aynalı bir lamba. Kirli kılıflarıyla asılı iki - üç kitap. Biri Kur'an olmalı. Bir başka duvarın tam ortasında mihraba benzer bir başka oyuk. Oyuğun iki yanında, büyükçe, dörder parça camı olan perdesiz iki pencere. Pencerelerin sedirden yüksekliği, yaklaşık iki buçuk metre. Duvarlar beyaz badanalı ama kirli. Yer yer isli. Hele kışın kurulan sobanın borusunun geçtiği kesimler tümüyle isli. Ama oda, islen çok, toprak kokuyor. Bunda, orta yerin çıplak olmasının payı olmalı. Temizce süpürülmüş. Süpürge dc kapının arkasında, duvara dayalı. Üstü dam olduğu için tavan, "koşat"lı (kalın kalın ağaçlar atılı). Oda serince ve sakin.

Anadolu'nun bu tür, konuğa ve halka açık odalarında, vurdulu -

kırdılı "cenk" kitapları, cennetten, cehennemden, yerden, gökten söz eden ve mucizeler, kerametler de içine alan eski yazılı kitaplar okunur - dinlenir. "Siret", "Battal Gâzî", "Kara Dâvûd", "Kırk Suâl" gibi kitaplar. Hoca (imam) okur, odaya gelenler de dinler. Hazreti Ali hangi kâfir kalesini nasıl fethetmiş, hangi cenkte, ne kadar kâfir öldürmüş, bir vuruşla kaç kâfiri yere sermiş, hangi kahraman neler yapmış, İslâm uğrunda ne tür cihadlara girişilmiş? Sonra cennetin cehennemin kaç kapısı var, cennetlikler, cehennemlikler, cennettekilerc verilecek nimetler, huriler, gılmanlar, cehennemlikler, cehennemdekilerin nasıl yandıkları, gayya kuyusu, cehennem zebanileri, cehennemliklerin nasıl "feryâd" ettikleri, cehennemin üstündeki sırat köprüsü, Allah yolunda olanların bu köprüden nasıl yel gibi geçtikleri, kâfirlerin ve günâhkârların nasıl geçemeyip düştükleri... Dünyanın ve göklerin yaratılışı, gök katları, hangi kat göğün hangi madenden yapılma olduğu, hangi katla hangi peygamberin bulunduğu, gök katları arasındaki uzaklık, melekler, hangi meleklerin ARŞ'ı ve KÜRSİ'yi nasıl taşıdıkları, dünyanın hangi hayvanın üzerinde durdurulduğu, depremlerin bu duruşla nasıl bağlantılı olduğu.. Ve daha nice "bilgi"ler, "hikmet"ler, öğütler.

Zaman gelecek, bu "bilgi" vc "hikmet"leri halka sunan din adamlarının sundukları yerler, okudukları kitaplar, kılıkları, sunuş biçimleri değişecek; laik Cumhuriyet okullarından, İmam-Hatip okullarından, Yüksek İslâm enstitülerinden, İlahiyattan, büyük bir kesimiyle de Kur'an kurslarından çıkışlı oldukları görülecek. Ne ki biçimler değişse bile, özün, insana, topluma, evrene bakışlarının değişmediğine tanık olunacak. Yüzlerce, binlerce yıl ötelerden getirilen, yırtıldıkça yamanan, dar geldikçe genişletilen giysiler, Tanrı'nın yeni terzileri eliyle biçimlendirilip ve yamanıp müslüman cemaate yeniden giydirilecek. Politikacılarla elele verilerek...

17

Yorulmuştu adamakıllı. Çarıklarım çıkarır çıkarmaz, kendini hemen minderlerden birinin üzerine attı. Bi kaç dakika içinde de uyudu. Ama çok geçmeden, gürültüden uyandı. Lamba yanmış, üç - beş kişi de gelmişti.

Akşam namazını daha kılmadığını, abdest almak istediğini söyledi. Hemen ibrikle su, leğen ve havlu getirdiler. Biri suyu döktü, o da abdestini aldı, havluyla kurulandı. Geçti namazını kılmaya.

Namazı bitirdikten sonra, sofra geldiğini gördü. "Kaygana" ve tandır ekmeği.

Karnını doyurup çekildi, geçip duvara sırtını dayadı.

Birer, ikişer geliyorlardı odaya. Oda dolacağa benziyordu. Oysa odalarda yazın pek kimse bulunmazdı. Herkes işe - güce gittiği ve yorgun evine döndüğü için.. Gelen selâm verip oturdu. Her yeni gelene merhaba deniyor, o da ya herkese ayrı ayrı merhaba diyor, ya da tümüne birden merhaba yerine geçen sözcüklerle, "cemaate rahmet" biçiminde karşılık veriyordu. Başının kavuğundan, sırtının cübbesinden ve uzun sakalından köyün imamı olduğu belli olan hoca içeri girince topluluk şöyle bir "yekindi.

- Selâmun aleyküm.
- Aleykümü's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtuh.
- Merhaba hoca efendi.
- Merhaba.
- Merhaba.
- "Cemaate rahmet".

Sedirler tümüyle dolmuştu. Bir hasır getirdiler, onu da çıplak yere serdiler. Sedirlerde yer bulamayanlar, hasırın üzerine çömeliyordu. Sonunda hasırda da yer kalmadı. Bu kez gelenler, ayakta dikiliyor, duvara yaslanıyorlardı. Oda tıklım tıklım doldu. Biri en son gelenlerden olduğu halde, sıkışıp sedirden yer açtılar ona:

- Selâmun aleyküm.
- Aeyküm ü's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtuhu.
- Merhaba örgetmen bey!

- Merhaba hoca efendi.

- Merhaba...

- Merhaba Ellez dayı.

- Merhaba.

- Merhaba Yahya emmi.

- Merhaba.

- "Cemaate rahmet".

Öğretmen eğer "cemaate rahmet" sözünü söylemeseydi, merhabalar uzayıp gidecekti. Bu sözü söyleyince, " - yeter artık, hepinize merhaba!" demiş sayıldı.

Sigara içenler, sigara tabakalarını çıkarıp önlerine koydular, sarıp içmeye başladılar.

"Hoca efendi", sözü başlattı:

- Komşular, başı kesik biri görülmüş.

Daha önce duyanlar olmuştu. Köye gelen küçük yolcunun anlattıklan bir ölçüde yayılmıştı. Duymayanlar da vardı. Bunlar, toplantıyı duymuşlardı yalnızca. O nedenle kopup gelmişlerdi. Hocanın sözlerine şaşkınlık gösterdiler:

- Allah Allah!

- İnnâ lillah!

- Vıy ola!!! Bu nasıl iş!!!

Öğretmen sordu:

- Kim görmüş, başı kesik olan kimmiş?

Hoca, haberi kendisine veren Memiş Çavuş'un anlatmasını istedi. Memiş Çavuş da asıl haber kaynağının, köye gelen küçük yolcu olduğunu söyledi. Birden gözler ve kulaklar ona dikildi. Önce "hoş geldin" demeye koyuldular. Herkese bir bir karşılık vermeye çalıştı. "Hoşgeldin" ve "hoşbulduk" ya da "hoş gördük"lerin sonu gelmiyordu bi türlü. "Cemaate rahmet" gibi, topuna birden karşılık yerine geçen bir söz de icâd edilmemişti. "Topunuza birden hoş bulduk" da bir gelenek değildi. Küçük yolcunun küçüklüğüne bakmadan herkes "hoş geldin" demek için sıraya girmişti. Ve epeyce uzun sürdü. Sonunda asıl konuya geçtiler.

Hoca:

- Hele anlat oğul, ne gördün, nasıl gördün? deyip konuşturdu.

- Bir herifi kesmişlerdi, gördün çok korhtum.
- Nerede?
- Derede, bir gözenin orada.
- Gözlerinle gördün?
- Hee.
- Herif nasıl biriydi?
- Uzun bıyıhlı biri. İriydi de.
Hemen söze karışanlar oldu.
- Bir gözünde ağ varıdı?
- Ona bahmadım.
Bir başkası:
-. Başında da kel vandı?
- Onu da görmedim.
Bir başkası:
- Yüzünde yara vandı?
- Onu da göremedim.
- Hele dur, niye görmedin?
- Korhtum, tıhhat etmedim.
- Keçesi de vandı?
- Yohudu.
Bir başkası:
- Kurşağı (kuşağı) vardı?
- Vandı.
- Gırmızıydı?
-Hee.
Bir başkası:
- İriliği ne gadardı?
Orta boyludan biraz daha boyluca birini gösterdi:
- Şu emmi gadardı.
Odan, burdan sesler yüksekli:
- Çoban Cemil.
- Vallaha odur.
- Zeten (zaten) davarlarıyla ğaybolmuştu.

- Odur o. Ğaybolmuş, on beş - yigirmi gündür arirlerdi.

- Herifin evini, ocağını yıhtılar. Beş "horanta"sı (nüfusu) ortada kaldı.

- Yazıh oldu.

- Yazıh ki ne yazıh. Yapanlar Allah'tan bulsunlar.

- Kimler yapmıştır acep?

- Kim olacak, kürt eşhiyaları yapmıştır.

- Ne bilirsiz, heç belli olmaz. Türkler yapmaz mı? Bizim eşhiyamız yoh mu?

- Dorgı diyir, bizde de var.

- Acep niye yapmışlar ki?

- Kimbilir koyunlarına tamah etmişlerdir. Otardığı davarlara..

- Dorgi söylirsin Ellez Emmi de, herifin kellesini niye kesmişler?

Yahya dayı karşılık verdi:

- Herhal, tanınmasın diye. Bunu yapanlar kismeleri görünce de telâşeden bırahıp kaçmışlardır. Oğul olmaz mı? Neler olmaz!

- Olur mu olur.

- Ya çoban Cemil degil de başhasıysa?

- Odur o, başhası maşhası degil.

Deminden beri dinleyen öğretmen atıldı:

- Gidilip getirilse daha iyi olmaz mı? Fenerler alınsın, arabayla getirilsin.

- Hay babana rahmet örgetmen. En dorgusu bu.

Oda sahibi, bir adamına buyruğunu verdi:

- Ola Memmet! Süfü'yü, Hayrettin'i de al; atları koşun, gidin getirin.

- Bulabilir miyıh?

- Bulursuz, bulursuz. Kurbağalı gözenin yukarısındaymış. Bahsana çocuh, "kohirdi" diyir. Kohusundan bulursuz. Haydi geç kalmayın, çebik gidin gelin.

Ve gittiler bulup getirmeye.

18

At arabasıyla gidenler gelene dek beklenecekti. Herkes ilgiyle iyice öğrenmek istiyordu kellesi kesik adamın kim olduğunu. Bu arada EUez Emmi hocaya döndü:

- Hoca onların gelmesi epey sürer. Sen hele birez kitap ohu dinliyek.

Cemaat de bu öneriyi destekledi. "Kırk Sual" kitabından okunması kararlaştırıldı. Duvarda asılı kitaplardan biri oydu. Getirip hocanın önüne koydular. Camlı aynalı lambayı da yanına yaklaştırdılar.

Hoca okumaya başlayacaktı ki, birinin bir sorusu oldu:

- Hoca efendi, benim bir derdim var, onu hallet de kitaba sonra geç.

- Nedir derdin?

- Düğünlerde halay tutulir, oynanir. Bunun bir günâhı var mı?

- Helbet var. Halayda gollarını galdırıp oynayanın nikâhı-talâkı gider.

- Ey hoca, öleyse burada kimsenin nikâhı yoh.

- Tövbe estafirullah tövbe, ola sen ne diyirsin?

- Ele ya, buradakilerin hepisi gollarını da galdırmış halay da da oynamıştır. Belkim zamanında sen de oynadın gurban olduğum.

- Tövbe tövbe..

- E müslümanlar, dilinizi niye yuttunuz, işte hoca işte siz! Hanginiz halay tutmamışsa hocanın huzurunda galkıp desin, "halay tutmadım, öynamadım" desin. Bunu diyecek erkişi var mı?

Sesler yükseldi:

- Köv olur da halay tutmayan olur mu?

- Sırası gelince hepimiz halay tutarız, gollarımızı da oynaünz, götümüzü, bacaklarımızı da.

Hocanın karşılığı sert oldu:

- Siz halay tutirsiniz, tutmirsiz bilmem. Ben kitabı, şeriaü bilirim, onu sölirim. İşte gene diyirim ki, halay tutan, oynayıp gollarını galdıran kişinin nikâhı, telâki gider, hemi de hep gider. Başımız şeriate bağlı değil mi?

- Gurban olak Şeriate.

Bir başkasının da sorusu vardı.

- Hoca efendi benim de derdim var.

- Seninki nedir?

- Elhamdulillah hepimiz "Şeriat evi"ndeyiz, "Şeriatta âr olmaz" değil mi?

-Hee.

- Şimdi ben avradımın memelerini emememem mi?

- Emersen ola ki süt gaçar.

- Gaçarsa ne lâzım gelir?

- Avradın haram olur.

- Ey hele dur hoca, gurban olduğum hoca, avrat benim değil mi, "hem emerim, hem gömerim"!

- Gömersin, ona şeriat izin verir, ama, emmeye gelince, işte orada Şeriat "dur" diyir.

Cemaattekilerin konuşmalarına göre "emme de olur gömme de olur" görüşü yaygındı. Ne ki hocanın fetvası kesindi, kimse karşı çıkmadı artık.

Biri daha sordu. Herkesin sevgi gösterdiği hemen belli olan iri kıyım biri.

- Gurban olim hoca, bir de benimkini hallet.

- Seninki neymiş?!

- Bir misafirlikteyim. Gece güzel bir garı. Golu-bacağı açıh. Garının altından girdim, üstünden çıhtım. Sonunda onunla yattım ve yaplım.

- Bu nasıl iş?

- Elini öptüğüm hoca, bu sadece bir düş. Olur değil mi?

- Hee.

- "Bel"im gelmiş. Baktım ki donum-paçam batmış.

- Eeee?

- "Ee"si beni aldı bir "talaş". Hemi de ne talaş.

- Niyee?

- "Niye"si var mı gurban olduğum...

"Talaş"ının yani telâşının, kaygısının gerekçesini anlattı: Sabah namazını kılması gerekiyor, ama kılamıyor. Neden ki, "cünüb". Beli geldiği için boy abdesti alması gerekli. Ev sahibinden su istese, boy abdesti alacağını söylese, ev sahibi kuşkulanacak. Neden ki genç karısı var. "İşi pişirdi, karımla yattı" diyecek. Cünüblüğünü ona bağlıyacak. Boy abdesti almadığında da namaz kılınamayacak ve farz olan namaz geçecek. Telaşı, işte bu iki arada, bir derede kalmasından.

Böyle güç durumda "Şeriat"in ne dediğini anlatmaya koyuldu hoca.

- "Teyemmüm"ü (toprakla abdest almayı) câiz görenler var. Amma en iyisi: İmam Ebu Yusuf'un fetvâsı.

- Onun fetvâsı nasıl?

Hoca açıkladı. "Düşü azan", bir başka deyişle "şeytan atlayan" ve o yüzden beli gelen kimse, hemen davranıp "kamış"ını yakalıyacak, ucundan tutup "yılanın başını sıkar gibi" sıkacak. Ve de bir şeyle bağlıyacak. Böylece meninin çıkmasını önleyecek.

Ne var ki soruyu soran kişinin buna kafası yatmadı pek.

- Hele dur hoca, onu ben nasıl yahalarım o sıra? Haydi yahaladım; "yılanın başını sıhar gibi" de onun başını sıhtım; bağladım yerinden dolu dolu kopup gelen patlatmaz mı onu? Aman elini öptügüm, bir servetimiz var, o da elimizden gitmesin!!!

Gülüştüler. Hocada güldü. Ama karşılığını da verdi:

- Ey neydek, başımızın bağlı olduğu Şeriat öyle diyir. Ucu sıkılıp bağlandığında paünyacah olsa Şeriat öyle diyer mi?

- Gurban olim o Şeriate. Amma, ben sıhıp mıhmam, bırahırım çıhsın. Başımı derde sohmamam için o sabah namazını da gılmam, olur-biter.

- Tövbe tövbe.. Sen "ibadeti tahfif ederek kâfir olirsin", haberin ola..

"İbadeti tahfif etmek", herhangi bir ibadeti hafife almaktır. Gerçekten de Şeriat böyle hafife almayı "kâfirlik" sayıyordu. Soruyu soran kişi küçümsüyor muydu ibadeti? Bu belli değil. Belli olan oydu ki, adam "tek serveti" saydığım açıkça söylediği orasını, "şey"ini

önemsiyordu. Haksız da sayılmazdı. Onun için, cemaat hem hocaya, hem de ona hak verdi..

Başka sorusu olanlar da vardı, ama Ellez Emmi:

- Haydi kesin artıh. Hoca sen de kitabını ohumaya başla.. dedi; sesler kesildi.

Okunacak kitapta da sorular vardı. Adından da belli: "Kırk Suâl". Ne ki soruları soranlar, müslümanlar değildi, kâfirler ve âsilerdi. "Muhammed"in peygamber olup olmadığını anlamak için soruyorlardı. Sorulara "cevap" veren de Muhammed'di.

Birinci soru:

- "Alemlerin yaratılmasından haber ver yâ Muhammed"!

İkinci soru:

- "İlk yaratılan nedir haber ver yâ Muhammed"!

Üçüncü soru:

- "Göklerden ve yaratıklardan haber ver yâ Muhammed"!

Dördüncü soru:

- "Arş'tan Kürsi'den haber ver yâ Muhammed"!

Beşinci soru:

- "Arş'ı taşıyan meleklerden haber ver yâ Muhammed"!

Böyle sıralanıp gidiyordu sorular..

Kırkıncı soru:

- "Ahir zamanda âlemler nasıl harap olacak haber ver yâ Muhammed"!

Eğer,,Muhammed peygamberse, bunlardan haberi vardır. Öyleyse anlatmalıdır. Ve "haber" veriyordu Muhammed. Dolayısiyle Esmer Köyü'ndeki, daha nice köylerdeki, nice kentlerdeki, o çağdaki ve nice çağlardaki m üs lümanların "haber kaynağı"ydı. Kimi yörelerde ve çağlarda da "tek" haber kaynağı. Nereden geldin, nereye gideceksin, nasıl olmalısın, nasıl yaşamalısın, nasıl ekmelisin, nasıl biçmelisin, neyi nereye vermelisin, neleri görmelisin, neleri görmemelisin, neleri işitmelisin, neleri işitmemelisin, nesin, ne değilsin, o nedir, öbürü nedir, kim iyidir, kim kötüdür, yerlerde ne var, gökte, göklerde ne var, insanlar, hayvanlar, bitkiler, cinler, melekler ve nice nice "felek"ler..

Tümüne ilişkin "haberler", Yani "bilgi"ler. Alan alır, almıyan yaya kalır.

"İkinci Suâl"den başlayıp büyük bir keyfle okuyan imamın, kendi gibi sesi de çok tatlı ve dinlendiriciydi. Dünyanın en çekici, en tatlı masallarının bile kolay kolay veremiyeceği bir tadı veriyordu. Ve can kulağıyla dinliyordu herkes. Coşup taşarak..

- "Allah Allah! sen nelere gadir degilsin!"

- "Seni inkâr eden küllü kâfirdir"

- "Keremine gurban senin!"

Hoca okuduklarını daha da açıklasın diye sorular da yöneltiyordu arada sırada:

- Hoca şunu da anlat!

- Hoca bunu da anlat!

"Hak Taalâ. Evvelâ bir cevher yarattı. Yeşil zebercedden. Bir nazar kıldı; nazarın heybetinden cevher titredi, su oldu, mevce gelip kaynadı... Suyun yüzünde bir küf yarattı... Tabaka tabaka gökleri yarattı. Yedi kat gök. Her birinin kalınlığı beş yüz yıllık... Yedi kat yerleri yarattı. Her birinin kalınlığı beş yüz yıllık..."

Hocanın "İkinci Suâl"in cevabı olarak kitaptan okuduğuna göre: Yedi kat gök, "suyun buharı"ndan; yedi kat yeri de, yine suyun "küfünden, köpüğünden" yarattı.

- "Allah Allah, sen herşeye gadirsin yâ Rabbî!".

- "Amennâ ve saddaknâ!"

Büzüldüğü yerde, yüzlere bakan, sözleri dinleyen küçük konuk bir soru yöneltti hocaya:

- Hocam, gök katlarının, yer katlarının her birinin beş yüz yıllık olduğunu okudun.

-Hee?

- Yaya "yörüyerek"mi, arabayla mı? Yahud da, atla mı "beş yüz yıllık"?

Bu beklenmedik soru, dinleyenleri mest ederken, hocayı da şaşırtmıştı. Şaşkınlık, daha önce böyle bir soru hiç sorulmamasından mı, yoksa soranın bir çocuk olmasından mıydı? Belli değil. Hoca

bendini toparlayıp cevabı yapıştırdı:

- "Deve yürüyüşüyle herhal".

Bunu nereden bildiğini de açıklamıştı: "Seferi" için Şeriattaki uzaklık, "deve yürüyüşü"yle ölçülür. Öyleyse burada da aynı ölçü geçerli. "Beş yüz yıllık bir kalınlık", kitapta açıklanmadığına göre böyle anlamak gerekirdi. Yani göklerin ve yerlerin her bir katından öbür kata doğru "deve"yle yürüyen olsa, katı bir uçtan öbür uca, ancak beş yüz yılda geçebilecek. "Vay babo!!!"

Bir evde konukken başına gelen "düş azması"ndan söz açarak hocayı epeyce bocalatmış, cemaati de güldürmüş olan sevimli adam yine atıldı;

I - Ey gözüne gurban olduğumun hocası hele dur, şu bizim bildiğimiz deve, o "kat"larda nasıl bulunmuş da, kaç yüz senede yol aldığını görebilmişler? Deve oralarda ne arar? Haydi söylesene gurban olduğum!

- Hocanın cevabı da hazırdı:

- Hele sen söle, her şeye gücü yeten Allah'ın ona gücü yetmez mi? Helbet, ona da yeteri

- "Amenna ve saddaknâ!" (inandık, imân getirdik, onaylıyoruz!) sesleri.

Hoca için: "Allah'ın hikmetinden sual olunmaz!" biçiminde bir kurtarıcı cevap daha vardı, ama hoca bu kez bunu kullanmadı.

Bir başkasının sorusu:

- Hoca Efendi, "yeşil zeberced" geçti. Nedir "zeberced"?

- Onu da ancak Allah bilir. Değerli "mücevharat"tan biri herhal.

Demek "su"lar ondan yaratılmış.

- Heee, işte ondan.

- Gurban olduğum Allah sen nelere gadirsin.

- İnanmayan küllü kâfir.

Bir başkası sordu:

- Demek yedi kat gök suyun buharından, yedi kat yer de küfünden, köpüğünden yaraülmış hee?

- He can işte tam dediğin gibi.

- Küften, köpükten; onca yerleri, yedi kat yeri yaratmış Allah. Hee?

- Hee, gurban hee.. Yaratmaz mı goca Allah?

- Amennâ..

- O her şeye gadir.

- İnanmayan küllü kâfir.

Çaylar gelmişti. Çok geniş bir bakır tepsi üstünde, doldurulup tabaklarına konmuş bardaklar.. Yanlarında da şekerlerin küçük küçük kırılıp doldurulduğu küçük şekerlikler. Çay severler, "kıtlama" içerler. İçmeye başladılar. "Üfırrr firrrrmt ehhh..!" diyerek uzun uzun sesler çıkaran "fırt"larla.. Ve ağızlarda dilin altına sıkıştırılıp saklandığı belli olan şekerlerle..

Her toplantıda odada çay olmaz. Yoksa "başa mı çıkılır"? Ama yaz geceleri her zaman toplanılacak değil ya. Üç-beş kezi geçmez. Onun "misafir"i de bi şey tutmaz.

Sigara dumanıyla dolmuştu oda. Göz gözü görmüyordu. Ve içen de, içmeyen de alışıktı buna.

Çaylar içildi, namaza geçildi: Yatsı namazına. Yaşlıların, hastaların, yorgunların abdeslleri bozulmadan kılınması isteniyordu. Vakit geçmiş olsa da dışarıda bir ezân okundu. İçerde de "kamet". Namaz için kalkıldı.

Yaşlı Yahya dayı, hocaya dönüp yüksek sesle isteğini bildirdi:

- Hoca, herkes yorgun, sünnet kalsın.

- Haydi öyle olsun.

Duruldu namaza. Ayakta durmalara, eğilmeler, doğrulmalar, yere kapanmalar, oturmalar, selam vermeler. Farzıyla, vitir vacibiyle namaz kılınıp bitirildi. Tesbihler, dualar, tamam, bitmiştir.

Mihrap gibi yapılmış olan oyukta hocanın duruşu oldukça görkemliydi. Dudakları kıpırdıyordu. Hocaların dualarının, "zikir"lerinin herkesihkinden daha uzun olması gelenektendi de ondan. Bir şey okumamış olsa bile okuyormuş gibi dudaklarını kıpırdatır hoca. Genellikle böyle..

Kellesi kesik herifi getirmeye gidenler gelmemişti daha. Onlar gelmeden de kimse gitmek istemiyordu. En iyisi, yine hocanın

okumasını dinlemek, arada da söyleşmek.

Önerilir önerilmez, hoca yine başladı "Kırk Suâl"e. Birincisi bırakılıp ikincisi okunmuştu. Çünkü birincisi, daha önceki bir toplantıda okunup dinlenmişti. Hoca "Üçüncü Suâl"e ve cevabına geçecekken, biri bir soru sordu:

- Hoca Allah, Adem Aleyisselam'ı hangi günde yarattı?

- Onu, "Birinci Suâl"in cevabında okumuştum, dinlemedin mi?

- O mecliste ben yohtum hoca efendi. Vallaha yohtum.

Cemaât, "Birinci Suâl"i cevabıyla birlikte yeniden okumasını önerdi hocaya. Bilgiler, yenilenmiş olurdu. Unutulanlar olmuştu çünkü.

Ama yine de hoca, "Birinci Suâl"in cevabının tümünü değil de önemli yerlerini okumayı uygun gördü.

Hak Taalâ, âlemleri altı günde yarattı...

Pazar günü: Melekleri,

Pazartesi : Güneşi, ayı, yıldızları,

Salı günü : Gök katlarını ve gök halkını,

Çarşamba : Yer katlarını ve halkını,

Perşembe : Cenneti, hurileri, gılmanları...,

Cuma : Yeryüzündeki şeyleri ve Adem'i...

Cumartesi: Kalan herşeyi yarattı..."

Küçük konuk, "Kırk Suâl" kitabında verilen bu bilgilerin bir kesiminin, okuduğu kaynaklardaki bilgilere pek uymadığını görüyordu. "Söyleyim mi, söylemeyim mi" diye az duraksadıktan sonra söylemeye karar verdi:

- Hocam!

- He can?

- Alemlerin altı günde yaratıldığı ayette de var. Ama ötekiler, benim okuduğum hadislere uymir.

- Hangileri uymir?

- Bön şöle ezberledim: "Allah, Cumartesi günü: Yeryüzünü, Pazar günü: Dağları, Pazartesi günü: Ağaçları, Salı günü: 'Mekruh'u (kötülüğü), Çarşamba günü: 'nûr'u, Perşembe günü: Hayvanları ve

Cuma günü de: ikindiden sonra: Adem'i yarattı"

- Sen bunları nerden ezberledin?

- Müslim'in hadisinden.

- Müslim'in hadisi daha dorgudur. Ezberlemişşin efferim.

Dinleyenler hayranlık göstermişlerdi:

- Allah anasına, babasına bağışlasın.

- Maşallah subhanallah!

- Bin kere maşallah!

- Allah kem gözlerden saklasın.

- El kadar çocuh, dolup taşmış maşallah!

Bakışlarıyla da ilgilendiklerini gösteriyorlardı. Hele Ellez Emmi, Yahya Dayı gibi yaşlılar, Kâsım ağa, Atkesengil'lerden Muhtar Kerim, sevgi ve hayranlıklarını iyice belli ediyorlardı. Hoca da çok ilgilenmişti. Kitabı okumayı biraz geciktirip sorular sordu.

- Bu kövde çok kalacahsın?

- Yarın Tutak'a gideceem. Orada bibim var.

- Adın ne senin?

- Duran.

- Demek Esmer'li Abdul Hoca'nın oğlusun.

- Hee.

- Kartallı kövünde ohirsin.

- Hee.

- Hocan kim?

- Celâl Hâfız'ıdı, şimdi epeydir molla Nasır.

- Molla Nasır Türkçe bilmez ki?!

- Ben Kürtçe öğrendim.

- Maşallah.

- Hangi dersleri ohirsin?

Hangi dersleri okumakta olduğunu, hangi kitapları bitirdiğini, neleri ezberlediği sayıp sıraladı. Daha neleri okuyacağını, 5-6 yıl içinde "icazet" alacak duruma gelmek için çalıştığını, "Basra'lı, Kûfe'li

âlimleri bile geçmek için "azimli" olduğunu da söyledi.

- Maşallah...'lara

- İnşallah ...'lar eklendi.

Hoca, bir "suâl" \'e cevabını daha okuyup bırakmak üzere kitaba yöneldi:

"...Hak Taalâ'nın yaratmış olduğu gökler...

Birinci kal gök: Buhardan yaratılmıştır. Adı, Berkiya'dır. Müvekkel, (görevli) İsrafil'dir. Buradaki meleklerin en ulusudur. Yağmura müvekkeldir. Onun izni olmadan hiçbir yere yağmur yağmaz.

İkinci kal gök:

Has gümüştendir. Adı Kayyum. Baş müvekkel meleğinin adı: Mikâil...

Üçüncü kat gök:

Kızıl yakuttandır. Adı: Maun. Baş müvekkel meleğinin adı: Sedâil...

Dördüncü kat gök:

Kızıl altındandır. Adı: Hakuvra. Baş müvekkel meleğinin adı: Arkalun...

Beşinci kal gök:

Ak incidendir. Adı: Naun. Baş müvekkel meleğinin adı: E.slail...

Akıncı kat gök:

Sarı yakuttandır. Adı: Rakka. Baş müvekkel meleğinin adı: Melkâil...

Yedinci kat gök:

'Nûr'dandır. Adı: Uryaba. Baş müvekkel meleğinin adı: Refail'dir..."

Burada kesti hoca. Kitabı kapatıp kılıfına koydu. Kaldırıp astılar.

- Gidenler, niye gelmediler daha? Nerede kaldılar?

- Herhâl ariirler.

- Hele biraz daha durah, gelirler.

Genellikle herkes yorgun ve saat de epeyce ilerlemiş olduğu halde

kimse kalkıp gitmek ister görünmüyordu.

İlgiler yine küçük konuğun üzerinde toplandı. Derviş kılıklı biri sordu:

- Şeyh Şaban hazretlerini detanir misin?

- Tanirim.

- Kerâmeti zahirdir.

- Mubareğin üzünden de hep nur damlir.

Bir başkası dayanamayıp atıldı:

- Bırah Allah'ını seversen. Kürdün "kerâmeti mi olur. Hem ne "nur"u ne mubareği?! "Kürtten evliya koyma havluya" diye boşa mı demişler bre herif?

- Senin dinin imanın yoh. Evliyayı ne bilirsin, kerameti ne bilirsin!

Hoca tartışmayı kapattı:

- Hele durun canım, kavğayı-dövüşü bırahın da güzel güzel konuşah!

Belki de tanışman m önünü iyice almak ve konuyu değiştirmek için "kulleteyn"den söz açu küçük konuğa yönelerek:

- Kulleteynden sen de abdest alir misin?

- Yoh. Ben Hanefi'yim.

- Gene aynı ele pistir?

- Hee. Çoh pis. Fırtıhlı.

- Dediğin gibidir oğul. Şafii köylerinin çoğu ele. Mezhepleri cevaz verir. Bizimki vermir.

- Bizim mezhep, "aşrun fi aşrin"i şart koşir.

Hanefi mezhebine göre, bir durağan suyun, havuzun, pislik içine atılsa bile pis olmaması için, "aşrun fi aşrun" boyutlarında olması, yani havuzun her kenarının 10 arşın bulunması "şart"tır. Bunu söylemek istiyordu. Ama oradakilerden bunu anlayan pek yoktu. Belki hoca da anlamıyordu bunu. Ama çocuğun dediğini anlamış göründü. Tam o sırada da atlı arabayla gidenler içeri girdiler.

- Ne oldu ola, getirdiz mi herifi?

- Yoh.

- Ola niye?

"Niye"sini anlattılar:

Dereye, kurbağalı gözenin oraya ve tarif edilen yere gitmişler, fenerlerle bakmışlar, ama bulamamışlar, Sö/.ü edilen çukurda yokmuş başı kesik adam. Ama çevrede kokuyu duymuşlar. Ne ki koku her yandan geliyormuş. Aramaya koyulmuşlar. Bir yerde bir kola, bir başka yerde bacağa rastlamışlar. Gövdenin kimi kesimlerini de parça parça bulmuşlar. Kellesine gelince, o denli arayıp baktıkları halde bulamamışlar bi türlü. Gecikmeleri bundanmış. Buldukları parçaları da lcli.se doldurmuşlar, sonradan bulabilecekleri bir çukura gömmüşler. Gelebilecek ilgililere gö.stermek için..

- Allah Allah!

- Fe Subhanallah!

- Neûzü billah!

- Kim parçalamış cesedi?

- Kurt-kuş parçalamıştır herhal.

- Kesik kelle nereye gitmiş?

- Kimbilir?

Öğretmen, düşüncesini söyledi:

- Katillerin ya kendileri, ya da adamları buradadır. Başı kesilen adamın görüldüğünü de duyunca, davranıp gitmişler, parçalayıp atmışlardır sağa sola. Tanınmaması için.

- Hee, dorgu öğretmen bey. Dorgu sölirsin.

- Başım da bulunmasın diye kimbilir nereye gömmüşlerdir.

- Onu da parçalamışlardır, olmaz mı?

- Olur, hepsi olabilir.

Muhtar da öğretmenin görüşüne katıldığını söyledi. Ertesi gün, karakola, savcılığa söyliyeceğini, işin peşini bırakmayacağını anlattı kararlı kararlı.

Ve biraz daha konuştuktan sonra dağılıp gittiler.

Odada kalan ve oraya hizmet edenlerden olduğu anlaşılan biri,

yüklükten bir döşek indirip serdi. Ardından da yorganını, yastığını koydu.

- Haydi buyur, sen de yat artıh.

Küçük konuğun yatağa geçmesiyle uyuması bir oldu.

* * *

Kulleteyn. Büyük, bir kalabalık var. Başta Molla Nâsır; Abdurrahman, Seydo, Şehmus, Tâhâ, Osso, Kasım; Şeyh Şaban ve müritleri hep oradalar. Ayrıca küllük halkı, kadın, erkek, çoluk-çocuk. Çevresinde bunlar; içinde de kurbağalar, tosbağalar, çöplerle, fırıklarla birlikte yüzmekteler. Yanlarda yılanlar, kurbağalara saldırmaktalar. Ve işte kellesi kesik herif. Kellesini koltuğuna almış karşıda durmakla. Herkes de ona bakmakta. Herif yürüyor, kalabalığın üstüne doğru geliyor. Korkup panik içinde kaçıyorlar. Neden ki ölüden korkulur.

- Başı kesik! Böyle birinden korkulur mu?

- Olsun. Korkulur, daha çok korkulur. Değil mi ki ölüdür.

- Haydı çabuk kaçın, adam geliyor!

Safo da orada.

- Türko haydi sen de kaç, kaçalım!

Birlikte koşuyorlar. Sidik de bir yandan bastırıyor. Çok sıkıştı. Sidiklemek için duruyor.

- Safo, dur bekle, sidikliyim..!

Başlıyor sidiklemeye.

- Haydi çabuk ol, herif geliyor! Yakalıyacak!!!

Ve daha çişine yeni başlamışken yakalanıyor başı kesik herife. Korkunç bir şey. "Kara kuru" (karabasan).

Uyandı ki Kâsım Ağa'nın odasında. Yalakta. İşediği yer de döşek. "Eyvah! Döşeğe cullamışım!"

Korkunç durumun bir düş olduğuna sevinmeliydi. Ya döşekteki!? Cullaması da bir düş olsaydı sevinecekti. Ama bir gerçekti o.

Şimdi neolacak?

Sabahleyin görünce ne diyecekler?

- Akşamki çocuk var ya, şu herkesin "maşallah, subhanallah" dediği küçük molla?!

-Hee?

- Sen, gel temiz döşeğe cullâ.

- Ya?!!!

Böyle konuşup kımıyacaklar. Ve alay edecekler: "Molla molla gel döşeğe culla!" diye.

Neyse artık olan olmuştu. Şimdi birşeyler yapmalıydı.

Sidikli döşekten kalktı. Akşamdan kibritin nereye konduğunu görmüştü. Kolaylıkla bulup aynalı lâmbayı yaktı. Her zamanki gibi donu yoktu. Odada kimse bulunmadığı için şalvarını da giymeye gerek duymadı. Sidiği yıkasa iyi olurdu. Sabaha kadar kururdu. Sidik sidik kokmazdı. Böylece olayı da kimse bilmemiş olurdu. karşıda leğen ve suyla dolu ibrik vardı. Davranıp aldı; götürüp yıkamaya koyuldu döşekteki sidikli yeri. Ne var ki "yıkayım" derken kuru kesimlerini de ıslattı. Hemen hemen tümüyle ıslanmıştı döşek. Çok kötü. İyice "rezil" olacak. Yapılacak tek birşey kalmıştı: Erkenden kaçmak. Buna karar verdi. Şimdi, sidiğinin kalanım da tamamlamalıydı.

Kapıya yöneldi. Bu kez de şaşkınlıktan yine şalvarını giymemişti. Öylece dışarı çıkıp bir kıyıda culluyacaktı. Kapıyı açar açmaz, köpek havlamalarıyla karşılaştı. Hemen geri çekilip kapıyı kapattı. Belki aradan, eşiğin oradan "attırabilirdi". Ama yapmadı bunu. Neden ki, yaygın inanca göre: "Eşikten işeyenleri cin çarpar"dı. Sidiğini tutamıyordu da. Ortadaki hasırı kaldırdı. Şeyini eline aldı ve başladı; bahçesini sulayan bahçivan gibi orayı burayı sularcasına işemeye. İyice bitirdi. Ama terslik son bulmuyor ki: Kapı gıcırdayarak açılmaz mi? Bir de ne görsün: Akşam, yatağını seren adam. Kendisiyse "dal-daşşak". Bu da bir karabasan değil mi? Öyle korkunç. Ne ki bir düş değil tümüyle bir gerçek.

Adam donup kalmışcasına durup bakıyordu şaşkın.

"Allah'ın belâsı bu herif de nerden çıktı!"

Meğer, köpek havlaması üzerine uyanmış adam. Bir de ışığı görüp, odanın kapısının gıcırdadığını da duyunca fırlamış. "Acaba birşey mi var?" diye.

"Küçük Molla", iş işten geçmiş olsa da toparlandı. Büzüldü bir yana. Öyle kalakaldı. Bir suçlu olarak. Adam, onun çıplak durumunu, orada-burada küçük gölcükler oluşturmuş olan sidiğini görmüş, kokusunu da duymuştu. Ama döşektekini görmemişti daha. Neden ki, biraz uzakta, kapının arkasındaydı. Döşeğin durumunu da görünce kimbilir nc diyecekti. "Sidikli molla" Suçlu suçlu dururken bunu düşünüyordu hep.

Adam ses çıkarmadan ilerledi. Konuşmuyordu ama, bakışlarıyla konuşandan daha çok şey söylüyordu.

Terslik yine sona ermemişti:

Önüne bakmadan adımlarını atan adam, sidikli yerde ayağı kayınca kapaklanıp düştü. Hem de ne düşüş! Dizleri, üstü-başının bir kesimi, elleri vc çenesi sidikli çamura bulanmıştı. Öylesine ki "bir alâmet"!

"Küçük molla", adamın bağıracağını, kızgınlığıyla belki de, döveceğini düşünüyordu. Ama adam ne kızdı, ne de bağırdı. Tersine; gülüyordu.

Adam bir daha düşmemek için önüne bakarak gidip ibriğe baktı; içinde su yoktu. Yumuşak bir sesle vc şaşılası bir sevecenlikle konuştu:

- "Birezden gelirim.

- Karnın açsa, gelirken ekmek, yoğurt getirim.

- Aç degilim.

"Küçük molla", aç olmadığını söylerken kendini tutamayıp ağlıyordu da.

- Ağlama, niye ağiirsin? Suç benim. Yatarken işetmeye götürmedim. Sen dc itten korhup dışarı çıhamayınca böyle olmuş. Olacağı buydu, ağlama. Ben çebik gelir, burayı da temizlerim gurban.

Sonra çıkıp gitti.

"Herif nc iyi herif. Kızmadı. Döşeği görse belki yine kızmaz..?"

Bir süre sonra adam geldi. Elinde ibrik, ekmek, yoğurt yerine de sıcak süt vardı.

- Gel haydi gurban olim, al şu sıcak sütü iç epmekle!

Alıp sütünü içti. Ekmekten ısıra ısıra. Karnını doyurmuştu "-Şükür, karnımı doyurdum. Ama herif döşeğin durumunu daha görmedi. Görünce ne diyecek acaba? Suçun bende olmadığını söylediğine göre, yine iyi davranacaktır..."

O böyle düşünürken, adam döşeğin durumunu görmüştü bile. İslak döşeği katlayıp bir yana koydu. Yüklükten başka döşek çıkarıp serdi.

-Haydi gel yat benim babam. Daha sabaha çoh var.

"Küçük molla", yorganın altında şalvarını çıkarıp yatmaya hazırlanırken, adam da getirdiği sudan, yerdeki sidiklerin üstüne azar azar döktü, çapıtlarla da olabildiğince kuruladı. Bir yandan da nasıl uyandığını, nasıl geldiğini anlatıyordu. Ve

-Sen uyu şimdi... diyerek çıkıp gitti.

"Hızır mıydı bu herif? Yoksa evliyadan biri miydi? İnsan kılığında melekti belki de. Yardım için gelmişti..."

- "Rabc kuro, rabe!" (kalk ulan kalk!).. diye uyandırılmamıştı bu kez.

- "Kalk küçük molla kalk!".. diyerek uyandırmışlardı.

Vc bu kez Kartallı köyü'nde, camide degil; Esmcr'dc, Kâsım Ağa'nın odasındaydı. Kahvaltısı da yanına getirilmişti. Ekmek, yumurta ve süt. Kendisine bir de haber vardı:

- Tutak'a arabayla gideceksin. Seni bekliriz. Sen karnını eyce doyur.

Karnını doyurdu. Gitmek için hâzır olduğunu söyledi. Gelip aldılar.

19

üzerinde kimi boş, kimi yarısına dek dolu çuvallar bulunan bir kağnı. Boyundurluklarına koşulmuş, yürümeye hazır, kuyruklarını, kuru-yaş boklarla kaplı kıçlarının üzerinde sallarken nereye gideceklerini biliyor gibiler. Dingilleriyle birlikte dönen, demir çember geçirilmiş iki tekerlek. Muhtar, yanında bir-iki kişi daha. Atladılar arabaya- "Küçük molla"ya da atlamasını söylediler. O da atlamaya, çıkmaya çalıştı, ama başaramadı. Biri aşağıya indi, kucağına aldı ve arabaya koydu onu.

- Haydi sür arabayı, geç galdıh..

Sürücüsü, arabayı sürdü. Taşla-kerpiçle yapılı, duvarları ve önleri tezeklerle kaplı evlerin arasından, çeşitli pisliklerin karıştığı tozlu-topraklı yollardan, iz bırakarak yürüdü araba. Harmanların yanından dolaşıp köyü arkada bıraktı. Başlarını ve kuyruklarını sallıyarak çekiyordu öküzler. Koşulu oldukları boyundurukların alünda, uysal uysal.. Nice emekçiler gibi..

• Havanın tatlı sıcaklığı, ninni gibi gelen "mazı" gıcırtıları ve sürücünün öküzlere: "-Haydi ho babam!" diyerek seslenişleri arasında uyuyuvermişti. Sarsıntı ve gümbürtülerle de birden uyandı. İnişe geçilmişti. Oldukça dikti iniş. Yol da taşlı ve yer yer çukurlu. Yine de kağnı hızlanmıştı. Üstündekileri silkeleye silkeleye, paldır küldür gidiyordu alabildiğine. Önde, iki yandaki "kop"ları, varıp varıp, boyunduruk altındaki öküzlere vuruyordu. Kıçlarına kıçlarına ve arada kalan kuyruklarına. Öküzlerde bu tatsız vuruşlardan kurtulmak için koşar adıma geçmiş, "kop"ların tepelerine sıça svça gövdelerini öne atıyordu olanca hızlarıyla.

Uyanır uyanmaz, düşmemek için kağnıya yapışırcasına olduğu yere sarıldı. Başı da önde.. Bir süre sonra varılan yer düzlük. Bir de başını çevirdi ki ne görsün: Husso. Kartallı köyünden iki kişi daha İki dejandarma. Meğer o uyurken yolda arabaya binmişler.

- Sen misin Halo Husso?

- Türko! Senden bir gün sonra köyden çıktık, sen daha Tutak'a gitmeden yakaladık seni!

- Ne zaman çıktınız?

- Daha şafak sökmeden.

- Biz Esmer'den öğleye yakın çıktık. Demek onun için yetiştiniz. Peki ne var nc yok?

- Beni götürüyorlar. Karakola götürüyorlar.

- Sen nc yaptın ki?

- Kız kaçırdım.

- İnanmam!

- Vallaha! Hammame'yi kaçırdım.

- Ne zaman?

- Sen bize gelmiştin ya, o akşam. Sen gidincc. Gecc.

- Nasıl oldu hele anlat.

Araba bir yokuşu tırmanıyordu. Öküzler de zorlana zorlana çekiyordu. Boyunduruk altındaki boyunlarını iki yana büke büke, başlarını ve kuyruklarını sallıya sallıya. Yokuş iyice dikleşince ve öküzlerin de anık çekmeye güçlerinin yetmiyeceği anlaşılınca herkes arabadan indi. Bu arada Husso, yanyana gittiği Türko'ya anlatmaya başladı olayı. Türkçe bilmediği için kendi diliyle, yani Kürtçe.

Hammame'yi Dadikan köyüne vermişler. Şeyh Şaban'ın halifelerinden ve köyün ileri gelenlerinden Kâmil ağaya, 3. karı olarak. Husso'nun duyduğuna göre de bu işte aracılık eden: Hâfız Celâl. Neden ki, Hu.s.so'ya hıncı varmış Celâl'in. Hani şu olaydan. Hâfız, ineğin namusuna geçmiş; Husso da onu inek yerine koyup becermişti ya, ondan. O gün bugün "Allah'ın kıllı kürdü"ne içerleyen hâfız, Hammame'yi sevdiğini öğrenince, kızı "ona yedirmeme"ye karar vermiş kendince. Bir gün "cer" (bağış) toplamak için Dadikan'a gitmiş. "Halife" Kâmil ağanın konuğu olmuş.

- Ne var nc yok Kâmil ağa? Nasılsın?

- Ben iyiyim hoca can, ben iyiyim de karılar iyi değil. İkisinde de iş kalmadı artık. İkisi de çürüğe çıktı.

- Senin canın sağ olsun, seni yeniden evlendiririk; olur-biter.

- Hani nerede helâl süt emmiş!

- Bulunur, bulunur. Hem "hâlin vaktin yerinde", hem de koskoca Şeyh Şaban'ın "halife"sisin.

- Sen bulsana!

- Benim bildiğim bir kız var.

- Nerede?

- Kartallı kövünde. Güzel ve at gibi bir kız. Tam sana göre. Şeyh hazretleri de "himmet" ederse, "sene" verirler.

Şeyh hazretleri "himmet" etmiş, iş de olup bitmiş. Kolaylıkla..

Bütün bunları, Hâfız Celâl, Kâmil ağayla konuşurken orada bulunanlardan biri gelip anlatmış Kartallı köyünde. Husso'ya da böyle iletilmiş.

Hammame, Kulleteyn ve çöplük halkı içinde çiçekleşen, güzelliğiyle göze-çarpan bir kız. Husso'ya gönül vermiş. Husso da ona.

Nasıl?

Kimse bilemez.

- Seni çok seviyorum.

- Ben de seni. Tapıyorum sana.

- Daha görürken çarpıldım sana.

- Ben de sana.

- Biz birbirimize görcyiz.

- Kimse bizi ayıramaz.

Bir araya gelmişler de böyle ya da benzeri sözler söyleyebilmişler mi birbirlerine. "Kıro"lar, "kaçe"ler, bu tür sözler bilmezler. Ama birbirlerine, bu tür sözler söyleyenlerden çok daha güçlü anlatırlar sevgilerini. "Seviyorum" demeden severler ve "sevişme"den sevişirler. Husso'yla Hammame de öyle sevgili olmuşlar işte. Çayırda, tarlada, harmanda. Ve de kulleteynde, çöplükte, yani "küllük"te. Husso "taharet" alırken, Hammame gizli gizli bakarken. Kendine özgü görünüşlerle, bükülüşlerle ve "kaş-göz işaretleri"yle.. Sevmişler birbirlerini. "Vuruldum" demeden vurulmuşlar, "çarpıldım" demeden çarpılmışlar. Bir süre saklamışlar bunu. Ama sonra herkes anlamış.

Ne ki, sevenlerin arasında bitiveren "kara çalı", bu iki sevgilinin arasında da bitivermiş. Hem de "şeyh"li, "halife"li olarak..

İyi ki, Husso güçlü. Öyle "çalı"yı, malıyı dinlemiyecek, kökünden söküp atabilecek güçte. Hammame'sinin elden gideceğini öğrenir öğrenmez, yürümüş. Davranıp kaçırmış. Aynı akşam.

Yine aynı gece olayı öğrenmişler, şikayet için Tutak'taki karakolun yolunu tutmuşlar. Karakola varınca, Husso'nun "evli bir kadın"ı kaçırdığını söylemişler. İşte jandarmalar da bunun için gönderilmiş. Husso, kızı kaçırdığı evden jandarmaları görür görmez, güçlük çıkarmamış, hemen teslim olmuş.

- Biliyorum, beni bırakırlar. İki de tanık götürüyorum, onlar da anlatacaklar. Hammame'yi babasının evine götürdüler, ama, geri dönecceğine kuşkum yok!

- İnşallah.

- Kızla yattım, artık başkasına veremezler.

- Seni hapse sokmazlar mı?

- Sokmazlar. Çünkü kızın yaşı tutuyor.

- Peki sen Türkçe bilmiyorsun, karakolda nasıl konuşacaksın?

- Götürdüğüm adamlar Türkçe biliyorlar, onlar konuşurlar, anlatılanları da bana anlatırlar.

Güneş tepeyi aşmış, iyice eğilmişti, ama yine de sıcak vardı ve terleticiydi.

Dik yer çıkılmıştı, araba durduruldu, herkes bindi yine.

Jandarmalar konuşmaya başladılar. Biri Adana'lıydı:

- Dinime Allah'ıma adam suçsuz. Kız da küçük değil. Birbirini sevmişler. Şimdi senin sevdiğin kızı elinden alsalar da, 2 karılı bir adama verseler, sen durur musun?

Öbür jandarma Konya'lıydı.

- Ülen durur muyum heç? Hem ortalığı birbirine katarım, hem de alır, kaçırırım kızı.

- İşte bu adam da böyle yapmış.

- Sevenleri birbirinden ayırmasalar, sanki kıyama kopar.

- Allah'ını, kitabını s.liğimin dünyası böyle işte. İşin içine zenginlik girdi mi, iş değişiyor.

- Neyse sen de sövme, gavur oluyorsun.

- Olursam olayım. Karakolda da, bu adamın suçsuz olduğunu komutana söyliyeccm. Sen de söyle tamam mı?

- Söylerim, ben de söylerim.

Husso, askerlik de yaptığı haidc Türkçe öğrenememiş. Öğrenmek için çaba harcamadığı belli. Çünkü oldukça zeki. Jandarmaların konuşmalarını anlamıyordu. Ama anlayanlar aktardılar. Sevindi. Sevindiğini de belli eden bakışlar yöneltti jandarmalara.

Bir iniş daha. Yine hızlanan kağnının, sallıyarak, sarsarak paldır küldür gidişi. Yine "kop"ların, öküzlerin kıçlarına vuruşları. Ve yine bu vuruşlardan kurtulmanın yolunu, boyunduruk altında koşar adıma geçmekte bulan öküzlerin güçleriyle ileriye atılışları.

Sonunda yine düzlük. Karşıda da: Tutak. Arada sulu ve sulan yer yer gölleşen bir dere. Çamaşır yıkayan kadınlar, "çimen" çocuklar. Pat pat tokaç sesleri, bağrışmalar.. Uzun uzun kavaklar, oraya buraya serpilmiş söğütler. Ve de dalları dolduran, tatlan, ötüşerek daldan dala konan kara kargalar. Sürüyle.. Biraz ötede, kavaklı, söğütlü ve yüksek duvarlı mezarlık. Ve hemen karşısından başlıyan evler. Köylerde görülen, alışılan türden. Önleri mayıslı, yarı taş, yarı kerpiç duvarlı, duvarları ve damları tezekli-kermeli. Küçük küçük pencereli. Damlarının üstündeki bacalarında yer yer gözüken dumanlar.

İkindi olmuştu. Hava yine sıcaktı. Öylesine ki, orada, o sıcaklık pek alışılan türden değildi.

- "Oohooo!" denerek durduruldu araba. Herkes indi. Suyunun soğukluğuyla ünlü gözeden su içilecek, peynir ekmek yenecekti.

Arabadan inenler, döküldüler gözenin başına. Ve hemen suya saldırış. Kimi avuçla, kimi boylu boyunca uzandıktan sonra dayadığı ağzıyla.. Kana kana içliler. Suyla birlikte ufak tefek nesneler, yo.sunlar, minik canlılarda akıp gidiyordu boğazlardan. Ama kimse buna aldırmıyordu. "Ohh" serinlemişti herkes. Şimdi sıra, karınları doyurmada.

Azık çıkınları getirilip ortaya kondu: Lavaş ve gagala ekmekler,

çeçil peyniri. Herkes "yumuldu"' ekmeğe-peynire. Avurtlar şişirile şişirile.. Birkaç lokma, ardından gözenin soğuk suyu. Yolculuğun tadına doyulmaz mutluluğuydu bu.

- Ola öküzleri unuttuk. Arabayı yanaştırın da onlar da su içsinler.

- Deredeki sudan içerler.

- O da olur ya, deredeki su bulanık. Ömer can, haydi sen git de arabayı getirip yanaştır.

Ömer, iki avurdunu da adam akıllı şişiren iri bir lokma aldıktan sonra yöneldi, arabayı getirip yanaştırdı.

Ön ayaklarından kimini, gözenin çevresine aralıklı olarak dizili taşlara, kimini de aradaki çamurlara basan öküzler, boyundurukla birlikte başlarını indirdiler ve ağızlarını daldırdılar. İçmeye koyuldular. İnsanların içtiği kaynaklan. Ve de insanlardan daha iyi süzerek.. Soluya soluya.. Kuyruklarını ve kulaklarını sallıya sallıya.. Kandılar suya. Ve başlarını kaldırdılar. Birlikle, boyundurukla.. Özgür olsalar, belki ayrılıp her biri bir yiyecek bulacak çevrede. Yeşil ya da kuru bir ol. Ama şu zâlim in.sanlar bırakmaz ki.. İnsanlar insan oldukça, onlar da öküz oldukça bu böyle sürüp gidecek. Boyunlarında boyunduruk, boğazlarında yara ya da nasır eksilmeksizin.. Ne var ki hiç de mutsuz gözükmüyorlardı. Sularını içmiş, keyifli keyifli duruyorlardı. Burunlarından, ağız çevrelerinden sular damlıyarak.. Kağnıyı çekmiye hazırdılar artık.

Öküzler, gözenin suyunu bulandırmıştı. Su, yavaş yavaş durulmaya başladı. Duruldu, duruldu. Suyun, dipteki kumları atı alı vererek kaynayıp çıktığı yerler gözükecek kadar saydamlaşmıştı. İnsanın yüzüne gülüyordu yine.

Gözenin suyu, biraz ileride bataklıklar oluşturmuştu. Mal-davar, derenin kimi kez bulanık akan, her zaman da çeşitli pislikler taşıyan suyunu beğenmeyip insanların içliği suyuna koşarlar. Çamurlara bata çıka. O yüzden gözenin önü ve çevresi, tırnak izleri ve hayvan tersiyle dolu. Pislikler, çamurlarla bir karışım oluşturmuş. İnsanlarca da hayvanlarca da çok beğenildiği görülen göze, bu karışımla içli dışlı. Hem su vermekte, hem de süzülen sulan içine almakta..

Herkes suyu içmiş, karnını doyurmuştu. Artık gitmek gerekiyordu. Muhtar ve adamları savcılığa; Husso, tanıkları ve

jandarmalar karakola; o da "bibi"sigillere gidecekti.

Bibisinin evi, mezarlığın hemen üstündeydi. Evi bulmakta güçlük çekmiyecekti. Yine de şu ileride çamaşır yıkayan kadınlara bibisini sorsa iyi olurdu. Düşüncesini yol arkadaşlarına söyledi ve gidip sordu kadınlardan birine.

- Bibimi tanir misin?

- Hele dur, bibin kim, sen kim, kimin oğlusun?

- Bibim, "Cırık Ahmed"in karısıdır: Gülbeyaz.

- Haa, Gülbeyaz hala. İşte orada. Geliniyle çamaşır yıkir!!!

Kadın büyük bir coşkuyla müjde vermek için koşarken, o da vedalaşmak için yol arkadaşlarının yanma gitti.

- Muhtar emmi bibim burdaymış, Artıh siz gidebilirsiz.

- Ey, çok ey küçük molla.

Hepsiyle birer birer vedâlaştı. Husso da kucağına alıp yukarı kaldırdı, sonra yere indirip başını okşadı. Ayrılık konuşması yaptılar:

- Hâlo Hu.sso, işin bitince bibimgile gel.

- Nasıl bulurum bibingili?

- Mezarlık Mahallesi'nde. "Cırık Ahmet" dersen bulursun. Onun karısıdır bibim.

- Olur Türko, gelir seni bulurum.

Arabanın üstünden heybesini, torbasını aldı. Araba yürüdü. O da bibisine doğru yöneldi.

Müjdeci kadın haberi ulaşürmıştı;

- Kız, Gülbeyaz Hala! Müjdemi isterim, kardaşının oğlu gelmiş.

- Yalan söleme kız!

- Vallaha da yalan değil, billaha da. İşte gelir.

Ufak tefekti bibisi. Zayıf, el kadardı. 6 çocuk doğurmuş kadın o değildi sanki. Dertler, çileler belini bükmüş, yüzünü buruşturmuştu. Ama dünyalar güzeliydi. Bir coşku, sevgi, sevecenlik ambarıydı. Yeğeninin karşıdan geldiğini görünce, sevinçten çıldırmışçasına, elindeki çamaşırları fırlattı. Bir yandan da gelinine bağırarak koştu:

- Kız Huriye, Duran gelir.

Derenin kıyısından düzlüğe çıktığında Duran da yetişmişti.

Sarıldılar. Kadın hüngür hüngür ağlıyordu. Bırakıyor, bir daha sarılıp öpüyordu. Yüzünü-gözünü yalıyordu yeğeninin. Ağlaması da kesilmiyordu.

- Kız bibi, ağlama artıh. Niye ağlırsin?

- Şükür, şükür kavuşturana.

Bir süre sonra gelini Huriye de gelmişti. Başkaları da. Bir kalabalık oluşmuştu birden. Kadın, çocuk.. Neden ki, "Gülbeyaz Hala"nın gösterdiği coşku ve yeğenine sarılışları başlı başına bir olaydı. Huriye, duruma karıştı:

- Ana hele bırah da soluh alsın çocuh. Sen de ağlamayı kes, yeter!

- Bırah doyumumu alim. Ben buna gurban olim.

- Artıh hep yanında olacah, yeter yeter, gel şimdi geç şöle.

Huriye, kaynanasını uygun bir yere oturttu. Yanaklarına yağmur gibi döküldükten sonra kimi, burnundaki sümüklere karışarak süzülen göz yaşlarını sildi başının örtüsüyle. Duran da bibisinin dibine oturdu.

- Bibi!

- He cân!

- Dünyada yoh senin gibi.

- Bibin gurban olsun sene. Sen dünyayı nerde gördün?!

Çocuklardan biri yanaşıp sordu:

- Senin adın Duran?

- Hee.

- Anan baban var?

- Hee. Ya seninki?

- Benim adım Murat. Babam da Tahsin bey. Benim üç tene anam var.

- He üç tene ana olur?

- Olur. Dört teneydi biri öldü.

Karşısındaki çocuğun dediklerine şaşıp kalmıştı. Ama anladı çok geçmeden.

- Bildim. Baban ananın üstüne kuma getirmiş.

- Yoh, bilemedin.

- Ya nasıl?

Bibisi konuşmalarını kesti.

- Ola get ordan, gelmiş de ne yorirsin oğlanı!

- Hala, konişirik işte.

- Haydi haydi get işine. Oğlan zeten yorgun, bi de sen yorma.

Ama bu kez Duran merak etmişti.

- Bibi, bırah da sölesin. Babası anasının üstüne kuma getirmemiş, anası nasıl üç, dört olmuş?

- Oğul, senin dediğin gibi. Öz anası bir tane. Babası anasını hepsinden sonra aldığı için ele diyir. Bunun öz anasını, öbürlerinin üstüne kuma getirdi babası.

- Haa, demek ele.

- Yaa, benim yavrum. Haydi şimdi biz dorgu eve gidek.

Huriye atıldı.

- Ana oğlanın üstünü-başını burda degiştirek, ben yıkim, siz gidin.

- Hce, gurban olim Hayriye dediğin çoh dorgu. Öle yapah!

Derenin kıyılarında kazanlar kuruluydu. Hem su ısıtılıyordu, hem de kimi çamaşırlar -bitleri ölsün diye- kazanlara sokulup kaynatılıyordu. Akşama da daha vardı.

- Hayriye, kızım, oğlana bir "gölmek" ve işlik getir. Bir de şalvar bul. Yohusa, "enteri" menteri de olur.

Hayriye öbürlerini buldu ama, şalvar bulamadı. Yerine bir entari verdi.

- Haydi şimdi çıhar üstünü, gurban olim.

Ceketini, işliğini, altındakini çıkardı. Şalvarı kaldı.

- Şalvarını da çıharsana yavrum.

- Utanirim. Kanlar var.

- "Büllüg"ün mü görünür? Gurban olim verene, böyümüş de karılardan utanir!

Çıhar babam, çıhar, utanma. Sen daha çocuhsun. On yaşında bile yohsun daha.

- Bene bahirler.

- Kız "saçı sirkeliler"! Bahmayın oğlana. Haydi bahmirler, bahmirler, sen çıhar şalvarını. Haydi benim babam!

Çıkarıp verdi şalvarı. Eliyle de bacaklarının arasını kapattı. Gülüştüler.

Bibisi şalvarı eline aldı, içini dışına çevirdi. Çevirmesiyle de çığlığı koparması bir oldu.

- Vıy başıma gelenler! Bitler oğlanı öldürmüşler. Anasının babasının bir tek oğlunu.

Ve başladı ağlamaya.

Şalvarda, dikiş aralarında gecekondular oluşturmuş sıra sıra bitleri görmüştü çünkü. O yörede, o insanlarda bil öyle şaşılası bir şey değildi. Hemen herkeste bulunurdu. Ama böylesi de görülmemişti. Görülebilecek türden de değildi. Oysa bitler ona, o da bitlere öylesine alışmıştı ki.. Bitlere, açıp bakmıyordu bile. Bakacak zamanı da yoktu. Daldı mı derslere, öyle sürer giderdi. Kaşmirdi yalnızca. Bitten kaşındığını çoğu zaman düşünmez, düşündüğünde de aldırmazdı dersler arasında. Aldırsa bile yapabileceği bir şey yoktu pek.

Bil. Eklembacaklılar dalının böcekler alttakımından. 200 kadar türü var. 2 türü insan gövdesinde yaşar. Bu türlere de alışıktı insanlar. Ama o şalvarda görülen gibisine değil. Şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

Ve zavallı bitler, alınıp atıldılar kaynıyan kazana. Biraz sonra da bi güzel pişecekler. "Sırıtan geçinen" nice parazitler, hiç mi hiç ceza görmezlerken...

Bibisi hem ağlıyor, hem söyleniyordu:

- Savak (salak) babası, gözünün ağı-karası bir tek oğlunu götürüp attı Kürtlerin içine. Bakanı olmadı, edeni olmadı, olacağı buydu. Vah bibin öleydi de bunu görmeyeydi.

Huriye, oğlana entariyi giydirdi. Sonra:

- Haydi ana, siz şimdi gidin. Oğlanın karnı da acıhmıştır. Haydi durmayın!

20

- Param, param, param!

- Ne parası oğul, dur hele, ne parası?

- Bibi paramı ceketimde unuttum. Cebinde, kesenin içinde. Derede kaldı.

- Bi şey olmaz oğul, Huriye getirir, yitmez korhma. Kimse almaz.

- O paramla ayakkabı, işlik alacam. Şalvar, ceket de..

- O "keder" çoh mu paran var?

- Hec.

- Baban mı verdi?

- Yoh. "Iskat"tan aldım.

- Ola ıskat kim?

- Iskat insan değil bibi.

- Ey hele dur, ya ne?

- İnsan ölür ya!

- Hec.

- Günâhı da olur.

- Hec.

- İşte ıskat, o günahları temizlemek.

- Ey hele dur, kim temizlir günahları?

- Fakiler, Allah yolunda olanlar.

- Tövbe tövbe estağfirullâh. Ola onlar nasıl temizlirler?

- Arabayla..

- Tövbe tövbe! Nasıl arabayla ola? Arabayla heç temizlenir?

- Iskat arabasıyla. Üstüne buğda koyirler.

- Hec?!!

- O ona itir, o ona itir.

- Ola araba itilir?

- Bibi ele büyük araba değil. Küçük araba.

- Sonra n'olir?

- "Ölenin namaz borcu, oruç borcu, günahı için bunu alıp kabul ettiz mi?" denir

- Hee?!

- Öbürleri de "-habul ettik!" diyirler.

- Hail, desene bizim "devir" gibi.

- Bibi sen "devir" nedir bilirsin?

- Bilirim ya oğul bilirim. Ölenler için yapılır.

- İşte ona Şafiiler "ıskat" diyirler.

- Demek Kürtler ele diyir.

- Hee. Bibi sene bi şey soracam.

- Gurban olduğum ben derin bilmem ki!

- Benim kafamı karıştirir de..

- Hele de bahim nedir?

- "Ölenin namaz borcu, oruç borcu, günahı için alıp kabul ettiniz mi?" diyirler ya!

- Hee?

- Öbürleri de "kabul ettik!" diyirler!

-Hee?

- Ya Allah kabul etmezse?

- Ey hele dur, ben ne bilirim gurban olduğum? Son ohudun, ben ohumadım ki.

- Ohudum da kafam karişir.

- Daha derin ohursan örgenirsin. Hem şimdi çocuhsun daha.

- Ohuyup büyük âlim olacam.

-İnşaailah.

- Basra, Kûfe alimlerinden daha büyük.

- İnşallah. Helbet olursun. Olursun da, onlar nerede?

- Ben de görmedim.

- İşte Hayriye de geldi. Kız Hayriye, çocuğun ceketini getirdin?

- Hee.

Cekete baktılar. Cebinde kese, kesenin içinde de para duruyordu. Sevindi, birlikte sevindiler.

Akşam olmuştu. Tarladakiler, harmandakiler de gelecekti biraz sonra. "Terek"ten aynalı lamba indirildi. Gazı kalmamıştı, camı da islenmişti. Gaz koydular, camını da sildiler. Ve yaktılar lambayı.

* * *

En büyük oğlan, Huriye'nin kocası Refik askerlikteydi. Onun küçüğü tek kız olan Gülcnaz, gelin olacak yaştaydı. Onların küçükleri Faik, Memet, Hikmet vc Hamza. Faik'i okula vermemişler. Mehmet ilkokulda. Öbürleriyse daha küçük.

Sevinmişlerdi onun gelişinc. En başta "bibi"si, yani babasının ablası. Gözlerini yeğeninden ayırmıyordu.

Gelin görün ki, sevinmeyen, dahası hiç mi hiç hoşlanmıyan da vardı. Ailenin babası: Cınk Ahmet.

"Cınk", gözlerinden dolayı takılmış bir ad. Göz kapaklan "cırılmış", yani yırülmış gibi. Üst kapak üste, alttaki de alta yapışık duruyor. Sürekli sulanan, bebeklerine dek etlerle kaplı gözler, yerlerinden fırlamış.

Kendisiyse orta boylu, sarışın.

Cırık Ahmet, gözünü "hizmetkârlıkta" açmıştı. Yaşamın ağır koşulları altında sağlıyagelmişti geçimini. Tutak'taki "beg"lerin ahırlarını temizler, mallarına-davarlarına bakar, hayvanlarının "mayıs"larını, koca koca sepetlerle sırtında taşıyıp dökerdi. Beylere ayrıca da, omuzluklarla tatlı su taşırdı sürekli. İşte bu yüklerin ağırlığı altında kala kala "cırılmış" gözleri. Ayrıca, hem bacakları, hem dc beli bükülmüştü. Sırtı da kamburlaşmıştı adamcağızın. Büyük oğlu Refik tc onun tam benzeri. Küçük yaşta sokmuştu onu da ağır ağır yüklerin altına. Onun da bacakları eğrilmiş, sırtı kamburlaşmıştı. Ama çok akıllıydı. Herkeste hayranlık uyandırmıştı Refik. O nedenle, Tutak'ın en güzel kızlarından biri olan Huriye'yi alabilmişti. Refik, evlendikten sonra da ayrılmamıştı babasından.

Bireylerin hemen hepsinin, ailenin geçimine az ya da çok katkısı

olurdu. Bunu sağlıyan babaydı. Yani Ahmet. Başta baba, elbirliğiyle çaba harcıyan aile bireyleri "muhannete muhtaç olmıyacak" ölçüde bir geçim sağlamayı başarmışlardı.

Durumlarının düzelmesinde, Ahmed'in hep bağlı kaldığı ilkelerinin payı büyüktü. Ötekilere de aşıladığı temel ilkelerinin başmda, şu geliyordu: "Belâ gelecek işlere girmemek".

- "Garışma, neyine gerek"!

Sık sık kullandığı sözler arasındaydı bu. Kimseyle kavgaya girmez, kavga olunca da "şâhid mâhid yazarlar" diye hemen sıvışırdı.

Eline geçeni saklama alışkanlığının da geçiminin düzelmesinde payı az değildi. "Sakla samanı, gelir zamanı." atasözüne yüzde yüz bağlılık gösterirdi. Çul-çaput, kutu, düğme, ağaç, çivi.. eline ne geçerse alır eve getirir, kolaylıkla bulabileceği, alabileceği yerlere kordu. Öteki bireylere de bu alışkanlığı aşılamıştı.

Ailenin geçim durumu, eskisine oranla çok düzelmişti. Ama, Ahmed'in ona, buna iş yapması, yardıma koşması yine sürüyordu. Soyadı "Yardımcı"ydı ve lam bu soyadına uygun davranırdı. Karşılığını da alırdı doğal olarak, İşte öyle geçinip giderdi Yardımcı ailesi.

Ailenin geçiminin düzelmesi, Ahmed'in "cimri" denecek ölçüdeki tulumlu davranma alışkanlığını bırakmasına yetmemişti. İşte bu yüzdendir ki, karısının yeğeninin gelişi pek sevindirmemişti onu. Gerçi yeğen bir çocuktu, dahası bir konuktu, bugün var, yarın yok; ama yine de Ahmed'i tedirgin ediyordu.

- "Ya çok kalırsa"!

- "Ya temelli kalırsa"!

Böyle düşünüyor ve alabildiğine rahatsız oluyordu Ahmet. Birkaç gün, yalnızca surat asmakla yetindi. Sonra söylenmeye de başladı:

- Kız bu oğlan, yeğenin daha çok galacak mı burada?

Sık sık sorardı karısına buna. Karısıyla tartışmaya da başlamıştı:

- Daha ne "keder" kalacak bu oğlan?

- Ne oldu, geberdin mi? Oğlan geleli daha gaç gün oldu da sorup durirsin? "Zeten" yem ir, içmir. Gözü hep kitaplarda, ohumada.

- Yemirmiş, içmirmiş..! Gözüm "kor" sanki!

- iki gözün de "kor" olur inşallah!

- Kız bah, ağzımı açtırma. Gizli gizli de yedirdiğini bilmir miyik, görmedim mi?

- Hele dur, ne yedirmişim gizli gizli? Ne yedirdim de o kor olasıca gözüne böyüdü?

- Ne bulursan yedirirsin. Yoğurdun ğaymağım da ona yedirirsin hep.

- "Kel fesat"mı haber verdi?

"Kel fesat" dediği, oğullarından Mehmet'ti. Mehmet'in başında büyükçe bir demir para kadar kel vardı. Çıban yeri. Küçük konuğun gelmesinden, hele kalmasından Mehmet de hoşlanmamıştı hiç. Neden ki, kimi yiyeceklerine, onun da ortak olduğunu görüyordu. Dahası da vardı: Anası, yoğurdun kaymağını ille de yeğenine ayırıp yediriyordu. Mehmet, bu durumu babasına iletince, babası çılgına dönmüştü. "Elin dığası, gelmiş çocukların rızğını yiyir!" diyerek söylenip durmuştu.

Ahmed'in karısıyla tartışmalarına küçük konuğun kendisi de tanık olmuştu birçok kez. Bir gün şöyle konuşmuşlardı:

- Kız bah hele, artıh dayanamirim, babasına mektup yazdır da gelsin dığasını götürsün. Gendi dığalarımızı geçindirdik te o mu galdı?

- Aşın da ekmeğin de başına çalın.sın herif!

- Babanın "gor"una (mezarına) sıçarım senin!

- Babama da, "gor"una da gurban ol. Ne patlirsin, yazdırim; babası gelir götürür! Babamı, "gor"unu ne gariştirirsin "kor" olasıca adam?!

- Ben bilmem, bu dığa daha çoh kalmasın bu evde. Elimizde - avucumuzdakini, onun bunun bohunu dökerek kazanirik.

- Vıy, gözün çıhsın senin! Nasıl ki çıhmış?

- Çoh söleme, kes sesini!

Zavallı kadın ağlamaya başladı.

- Ah benim savak gardaşım, ah! Sen kalh, gözünün ağı-garası bir tek oğlunu götür Kürtlerin içine at, sonra da çocuk gelsin, böle "hınzır"ın aşına-ekmeğine muhtaç olsun. Ah canı sagolasıca gardaşım, ah!

Bibisini böyle ağlar ve sızlanır görünce, yanına gitti.

- Bibi, eniştemin dediklerini duydum. Sen de ağlama! Ben zeten galmıycam. Seninle "bogün" çarşıya gidek, paramla alacahlarımı alah (alalım), sonra ben giderim. Sen ağlama, bene de ağlamak gelir! Ağlama he mi?

Bibisi de artık ağlamayı kesti. Belki daha çok ağlayacaktı, içi de doluydu; ama oğlanı üzmek istemedi. Burnunu çekti, sonra da hem göz yaşlarını, hem de burnunu "yazma"sının ucuyla sildi.

Tam o sırada biri, bir haberle geldi:

- Gülbeyaz hala! Duran'ın hocası Hâfız Celâl gelmiş, "oğlanı babasına götürecem!" diyirmiş.

Haber, bir ölçüde sevindirmişti bibisini. Hâfızı sevmiyor olsa bile o da biraz sevinmişti. "Anamı, babamı da görürüm" diye..

Gel gör ki, babası, Erzurum'un Hınıs ilçesine bağlı Simo köyündeydi. İmamdı orada. Tutak'sa oraya, yaya bir kaç gün uzaklıktaydı. Motorlu araç bulunmazdı. Atı, arabayı da öyle herkes bulamazdı. Hâfız Celâl'in taa oralarda işi neydi? Bir işi olmalıydı. Bir çıkar kokusu almasa, adımını bile atmazdı.

Sonradan anlaşılacaktı ki, Celâl "cer" peşinde. Öğrencisinin babasının da yardımıyla daha iyi "cer" yapabileceğini ummuş. Onu götürürse, işin daha da iyi yoluna gireceğini düşünmüş. Hatun'u (Duran'ın anası) da görebilirdi orada. Bir zamanlar Hatun'la evlenmek için az mı çaba harcamıştı? Bu gidişle hem ziyaret, hem ticaret olacaktı.

İşte Celâl'i, taa oralara iten, bu hesaplarıydı.

Ahmet, karısıyla tartıştıktan sonra, haberi olamadan çıkmıştı.

- Bibi, eniştem nere gitti?

- Cehennemin garayoluna..!

- Haberi duyunca çok sevinecek!

- Sevinmez olsun, gözü çıhsın inşallah!

Faik girdi içeri. Dayısının oğlunu çok severdi. Hep birlikte olsun isterdi. O da onu severdi.

- Faik ben gidirim.

- Nere gidirsin?

- Simo'ya.

- Yalan.

-Vallaha.

- Sen nasıl gidecen?

- Hafız Celâl gelmiş, o götürecek. "-Ben götürecem." demiş

Faik çok üzülmüştü habere.

- Ana!

- Ne diyirsin ola, gavurun sıpası?

- Duran'ı bırahma, gitmesin!

- Gavur baban da ele mi diyir?

- Demek onun yüzünden.

- Ya kimin yüzünden olacah?

- Böyürsem ona gösteririm!

- !!!

- Dayımı görürsem, seni bu gavura niye verdiklerini soracam. Seni verecek başha goca bulamamışlar mı?

- Ah oğul, ben bu herife geliriken dayın küçükdü. Hepimiz yetim galmıştıh. Bu herif "azablıh" (hizmetkârlık) edcridi; Anamdan isteddi. Anam ne etsin? Dul bir karı. 3 yetimi geçindiremirdi. Kaldırıp verdi beni, yazı-gader. Allah'ın emri de öleymiş; iş olup bitti. Emrine gurban olim Allah'a! Alnımın gara yazısı işte!

- Sen de bizi ondan doğurmayaydın?

- Hele eşşegin sıpasına bah! Ey dur hele, neydeydim? Onun nikahı altında başha birini mi bulaydım?

- Olmazdı he mi?

- Ey heç olurdu?

Ahmet içeri girdi o sırada. Güleçti. Belli ki, ona da haber vermişlerdi.

- Duran! Hâfız Celâl, babanın imam olduğu köve gidecekmiş, seni de götürecegini sölemiş.

- Bilirim. Duyduh.

- Gitmek istirsin?

- İstirim. Görestim anamı, babamı.

- Herhal, onlar da seni göresti.

İyi ama, Hâfız Celâl şimdi nerede? Kimlerde kalıyor? Ne zaman yola çıkacak?

Ahmet enişte, bütün bunları iyice öğrenmek için çıktı.

O da hazırlanmalıydı bir yandan. Ayakkabı, ceket, şalvar alacakü, arlık almalıydı.

- Bibi, haydi şimdi biz çarşıya gidek de alacahlarımızı alah,

- He oğul gidek!

Bibisi çarşafını aldı ve çıktılar.

Bir ceket, şalvar, işlik almışlar; parasının birazı da artmıştı. Cici giysilerini hemen de giymişti. Birden başkalaşmıştı sanki.

Bibisiyle çarşıdan evç doğru yürürken arkadan bir ses işittiler:

- Gülbeyaz hala!

Koşarak yanlarına gelen, bir gençti.

- Gülbeyaz hala! Senin yegenini mahkemeden istirler.

- Estagfirullah, oğul ne mahkemesi?

- Başı kesik adam görmüşmüş.

- Tövbe estağfirullah; ola sen ne diyirsin, başı kesik adam kim?

Araya girip bibisine anlattı:

- Bibi ben gördüm. Esmer'e gelinken gördüm. Herifi kesmişler, başını da yanına koymuşlar.

- Vıyy Allah esirgesin, Allah başlara vermesin.

Dönüp mahkemenin bulunduğu binaya gittiler. Vardılar ki Hâfız Celâl de orada. Husso ve Hammame de.. Hâfız da yasa dışı nikâh kıymaktan sanık olarak çağrılmış. Önce Hâfız Celâl'in gidip elini öptü.

- Hocam, beni götürecekmişsin, ele dediler.

- Hee, götürecem. Bir-iki gün sonra yola çıhanh.

- Ben hazırlandım.

- Ey, pekey!

Sonra Husso'ya yaklaşıp konuştu.

- Hâlo Husso, senin işin daha bitmedi mi?

- Beni o gün bıraktılar, gittim, şimdi mahkemeye geldim. Komutan iyi adamdı, beni serbest bıraktı. Ama iş mahkemeye götürüldü. Şimdi duruşma var, biraz sonra çağırcaklar, bakalım ne olacak?

- İyi olur inşallah. Beni görmeye niye gelmedin?

- İşler ivediydi gelemedim, mahkemeden sonra uğrayacaktım.

- Ben de Hâfız Celâl'le babama, anama gideceğim. Hınıs'ın bir köyüne. Babam orada imam.

- Demek bu adamla gideceksin?!

- Evet. Biraz kalıp sonra yine geleceğim sizin köye.

- İyi.

Husso, Hammame, babası, Hâfız Celâl, Kâmil ağa ve tanıklar içeri alındılar. "Türko" da, bibisiyle birlikte girdi içeri. Girmeleri gerektiğini sanarak..

Husso'dan başlandı. Önce kimlik belirlemesi yapıldı. "Tercüman" aracılığıyla. Sonra soruldu:

- Mûsâ kızı Hammame Söğüt'ü zorla kaçırdığın ileri sürülüyor, doğru mu?

- Vallah "nızanım" (vallaha bilmiyorum).

Husso "bilmiyorum" derken, "Türkçe bilmiyorum, söylenenleri anlamıyorum." demek istemişti. "Tercüman" araya girdi, Türkçe'ye çevrildi. Soruya verdiği tüm karşılıklar aktarıldı ve yazıldı. Husso, kızın 18 yaşını aştığını, zorla kaçırmadığını, anlaştıklarını, birbirlerini çok sevdiklerini ve öyleyken babasının kendisine vermeyip 2 karılı bir adama verme yoluna gittiğini, bu arada kızın hiç haberi olmadan Hafız Celâl'in, kızla adam için nikâh kıydığını söylemişti.

Hammame'ye geçildi:

Yine kimlik belirlemesi. Ardından soru:

- Bu adam; Hüseyin (Husso) Şivano Cino, seni zorla kaçırdı mı?

- "Nızanım" (bilmiyorum, Türkçe anlamıyorum)!

Soruyu, anlayacağı dile, yani Kürtçe'ye çevirdiler. Soruya verdiği karşılık da çevrildi. Husso'yu sevdiğini, babasının Husso'ya vermeyip evli bir erkeğe, iki kuma üstüne verdiğini öğrenir öğrenmez Husso'yla anlaştıklarını, evden çıkıp Husso'ya gittiğini söylüyor ve hâkime, Husso'dan ayırmaması için yalvarıyordu. Bunlar da yazıldı.

Kızın babasına geçildi:

Kimlik belirlemesi ve sorular, cevaplar, Kürtçe'ye, Kürtçe'den Türkçe'ye çeviriler, tutanağa geçilmesi.. Kızın babası, Husso'nun, kızını ayarttığını, sonra da kaçırdığını, söylüyor, Husso'nun cezalandırılmasını isliyordu.

Ardından Kâmil Yılmaz dinlendi.

Kimlik belirlemesinden sonra soruldu:

- İki karın varmış senin," doğru mu?

- Yoh.

- Kaç karın var?

- Karım heç yoh!

Gerçeklen de Kâmil Yılmaz, iki kanlı olsa da, resmen "bekâr" gözüküyordu. Hiçbiriyle evliliği, "resmi" değildi. Zâten resmi nikâh o yörede fazla yaygın değildi. Kimileri hiç bilmiyordu bile bu tür nikâhı.

- Demek ki karılarından hiçbiriyle resmi nikâhın yok.

- Yoh.

- Yani "nikâhsız" yaşıyorsun?

- Estafirullah, heç "nikahsız" olur?

Adam, bir çeşit "itiraf"ta bulunmuştu. Belki de yargıcın amacı bunu sağlamaktı. Bu itirafı; başka itiraf izledi:

- Nikâhın var mı?

- Elhamdülillah, var.

- Nikâhlarım kimler kıydı?

- Şey, hâkim Beg..

- Hadi söyle!

- Hocalar.

- Peki son nikâhını kim kıydı? Hammame'yle olanı?

- Hâfız Celâl.

Bunlar da tutanağa geçti.

Sıra; Hâfız Celâl'in yasa dışı nikâh kıymasına ilişkin davada:

Kimlik belirlemesi. Ve sorular:

- Hammame Söğüt'le Kâmil Yılmaz için dini nikâh kıydığın ileri sürülüyor, ne diyorsun?

Hâfız'da bet-beniz kalmamıştı. Sapsarı kesilmişti zavallı.

- Tövbe estağfirullah!

- Nikâh kıydın mı, kıymadın mı; onu söyle!

- Nikâh değildi Hâkim Beg!

- Ya neydi?!

- Duayıdı!

- Ne duası?

- Şey, "ya mukallibel-kulûb...".

Yargıç, yaşlı biriydi, dinsel nikâhlarda hocaların neler okuduklarını biliyordu, ağzı da yatkındı okunanlara:

- "Ve'n-kihû'l-eyâmâ"yı da okudun mu?

Ağzından kaçırdı hâliz:

- Ohudum!

- O, âyet değil mi?

- Hee, Nûr suresinde.

- Mânâsını da biliyor musun?

- Bilirim.

-Nedir?

- "Eyyimlerinizi evlendirin!" demek.

- "Eyyim" ne demek hoca?

- "Evli olmayan, bekâr." demek.

- Peki senin nikâhını kıydığın Kâmil Yılmaz da "bekâr"mıydı?

- "Hükmen" bekâr sayılırdı.

- Ne demek "hükmen"?

- "Şeriat-ı ğarrâ"ya göre..

- O ne demek? "Ğarrâ"nın mânâsı ne?

- "Alnı ak" demek.

- Öyleyse "Şeriat-i garrâ"da, "alnı ak şeriat" demek?

- Hee, ele Hâkim Beg!

- Şeriatin "yüzü ak" mı?

- Elhamdulillâh!

- Sen Şeriatçı mısın?

-Hâşâ!

Başka yörelerde, başka mahkemelerde ve özellikle kentlerde olsaydı, "bu sorunun davayla ilgisi yok." denirdi belki de. Oralarda bu türden çıkışlar, pek alışılan türden değildi. Kaldı ki, bu türden bir çıkış olsaydı, yargıç, böyle bir sorunun davayla yakından ilgili bulunduğunu söyleyebilirdi.

Hâfız'dan sonra bir-iki kişi daha dinlendi. Karar için "gereği düşünüldü". Verilen kararın özeti: Kız "reşid" olduğundan ve bir "zor kullanma" bulunmadığından, Hussso suçsuz.

Husso "beraat" etmişti, ama durum, Hâfız Celâl için değişikti. Hâfız, "yasa dışı dini nikâh kıyma"nın sanığıydı, cezalandırılabilirdi. Ancak, davaya ilişkin kanıtlar yeterli görülmediğinden adları verilen tanıkların dinlenmesi için duruşma, iki ay sonraya bırakıldı.

Ve herkes çıktı.

Ne var ki, "başı kesik" adamdan sözedilmemişti hiç. Oysa, o da, bibisi de, orada ondan da sözedilebileceğini sanıyorlar, bekliyorlardı. Mubâşire sordular. Mubâşir listeye baktı, onun adının bulunmadığını, savcılıktan çağrılmış olabileceğini söyledi ve savcının odasını gösterdi.

Gösterilen kapıdan içeri girdiler. Karşıda, masasında oturan bir adam.

- Ne istiyorsunuz? diye sordu.

Bibisi konuştu:

- Bu benim gardaşımın oğlu. Duran.

- Peki isteğiniz ne?

- Canınızın sağlığı, bizim heç istegimiz yoh.

- Niçin geldiniz buraya?

- Vallaha ne bilim, siz çağırmadız (mı)? Ocaklardan ırah, bir herif kesmişler. Sen sölesene oğul!

Bu kez o konuştu:

- Ben gördümüdü.

- Neyi gördün çocuğum?

- "Başı kesik herif"i.

- Haa, lamam tamam. Dur bakim senin adın, soyadın neydi?

Adını, soyadını söyledi, başı kesik adamı nasıl gördüğünü anlattı. Savcı da ifadesini yazdırdı. İşlerinin bittiği söylenince de çıktılar.

Artık arkalarına bile bakmadan, hızlı hızlı gidiyorlardı evlerine doğru.

21

Geniş bir kap içinde ortasında süt ya da yağ gölleştirilerek yenen bir karışım olan "haşıl" pişirilmişti o akşam. İşte-güçte olanlar da toplanıp gelmiş, kimse dışarda kalmamıştı. Tandır başında yenecekti. Lamba alınıp getirildi, uygun bir yere kondu. Sofra kuruldu ortaya. "Sele"den ekmekler "indirildi". Ağaç kaşıklar getirildi, dizildi.

"Peşhun"un (sofra tahtasının) çevresine oturdular. Oturanlarla kaşıklar sayıldı. Bir kaşık eksik. Başka kaşık olsa getirilecekti, ama yok. İki kişinin aynı kaşıkla yemesi gerekiyordu. Evin anası, sorunu çözümledi:

- Ben, onunla barabar yiyerim. Zaten az yiyecem, iştahım yoh..

"Onunla" derken kocasını gösteriyordu.

İki kişinin aynı kaşıkla yemesi çok doğaldı. Daha çok kişi de aynı kaşıkla yerdi sırasınca. Kaşığın hiç bulunmadığı zamanlarda da elle, ekmek kaşıklaştırılarak yenirdi.

Evde yeğen olmasaydı, kaşıklar tam gelecekti, Ahmed'in de onun yüzünden, karısıyla aynı kaşığı paylaşmaktan pek hoşlanmadığı belliydi, O da bunu anlamıştı.

- Bibi, eniştem "gendi" kaşığıyla yesin. Seninle ben barabar yiyck,

- Yoh, bibin gurban, biz eniştenle her zaman barabar yerik.

Kaşıklar daldırıldı haşıla. Ve ortasındaki "süt gölcüğü"ne. Kaşığın ucuyla biraz haşıl alındıktan sonra kalanı sütle dolduruluyordu. Bir yarış başlamıştı sanki. O da ister istemez bu yarışa kendini kaptırmıştı. "Haşıl"ı da çok severdi. Hele ağzı yana yana yemeyi. Ne var ki, eniştenin bakışlarına gözü kaydı. Denetlercesine, ağzına gidip gelenleri sayarcasına baktığını görünce, bıraktı elindeki kaşığı. Ve çekildi.

Bibisi gördü ve ilgilendi.

- Niye yemirsin gurban olduğum?

- Yedim.

- Ne yedin ki.. Bir guş gadar yemedin. Haydi ye benim yavrum,

ye! Çekinme!

- Doydum!

- O kederle doyulur mu oğul? Gel ye haydi!

Kadıncağız çok direndi, ama boşuna. Artık yediremedi bi türlü.

Oğlan sofradan yan aç kalkmıştı, ama sonra bibisinin birşeylerle kamım doyuracağını biliyordu. Bibisi yedirmeden yatırmazdı onu. Birşeyler bulur, gizli gizli yedirirdi. Oğlan, bunu bilmenin rahatlığı içindeydi biraz da. Bunu bilmese yemesini sürdürebilir miydi? Bu kuşkulu işte. Eniştenin sofradan uzaklaştırmak için bilerek yönelttiği belli olan bakışları karşısında oğlanın yemeyi sürdürme gücünü kendinde bulamadığı kesindi.

Geçip Mehmet'in ilkokul kitabına bakmaya koyuldu. "Gavur yazısı" olduğu için okuyamıyordu. Askerliğine değin de okuyamıyaeaktı. Resimlerine bakıyordu yalnızca. Birçok kez bakmıştı, yine bakıyordu. Çeşit çeşit meyveler vardı. Dallarında, çocukların ellerinde. Hemen hiç birini görmemişti. Adlarını da Mehmet'ten öğrenmişti. Birinin adı: Kiraz. Dalında ve bir çocuğun elinde. Görünüşü ne denli de güzel! Tadı da güzel olmalı. Resimdeki bu meyveleri, gerçekten de görenler, yiyenler var mıdır? Bunları bulup yiyebilen çocuklar- bu dünyada gerçekten varsa ne denli mutludurlar kimbilir? "Keşke o. çocuklardan biri de ben olsaydım"! Meyvelere, öteki resimlere baktı, baktı.. Sayfalardan birini bitiriyor, öbürüne geçiyordu. Üzerinde dura dura, doya doya bakıyordu. Baktıkça da kendini bir başka dünyada buluyordu. Cicili bicili bir dünya. Okşayıcı, çarpıcı bir dünya. Kopamıyordu bir türlü. Kaç kez bakmıştı, yine bakıyordu. Ve fırsat bulsa daha nice kez bakacaktı. Ah bir de şu "gavur yazısı"nı okuyabilse. Memet'in kitabı gibi, okul önlüğü, yakalığı da çok çekici geliyordu ona. Sıra sıra oluşları, sıralarda okuyuşlan, okul önünde oynayışları.. hepsi, hepsi çekici, büyüleyiciydi. Memet de kıskandırmak için, okuldan gelince abarta abarta anlatıyordu. Topunu göstererek:

- Bak, benim topum var. Senin de var mı? Biz okulda hergün oynirik. Top oynirik, başha şey oynirik. Öğretmenimiz, teneffüste: "-çıkın, oynayın!" diyir, biz de oynirik..

Kendi hocaları olsa oynamaya bırakmaz. "Oynamak, haramdır"

derler. Kitaplarında da "küllü lu'bin haramun", yani "her oyun haramdır" diye yazılıydı. "Ah haram olmasa da ben de oynasam". İlkokul kitabında da oyun oynıyan, sıralarda okuyan, cicili bicili giysiler içinde dizi dizi oturup çalışan, dolaşan çocukların resimleri de vardı. Hepsi göz alıcıydı.

Onun kitaba dalıp baktığını, Memet görmüştü. Hemen fırlayıp yanma gitti.

- Bırah kitabımı!

- Al, kitabını yemedik ya!

- Yarpahlarını bozirsin.

- Neydirim de yarpahlarını bozirim?

- Yırtarsın, öğretmenim döger.

- Senin kitabının yazıları hep "gavur yazısı".

- Olsun senin yoh ya!

- Benim de kitabım var. Seninkinden çoh.

- Seninkilerde hiç resim yoh.

- Benimkilerin yazısı, raüslüman yazısı.

- Ben sevmirim.

- Sen "gavur". Senin öğretmenlerin de gavur. Baban da.

- Senin baban benim dayım olmasa ben de senin babana gavur diyerim.

- Benim babam gavur degil ki. Namaz gılir.

İkisi de birbirine öfkelenmişti. Birbirini yiyecek gibiydiler. Memet, babasına bağırdı:

- Baba, hele bah oğlan sene "gavur" diyir.

- Diyer, oğul diyer. Hem etmegimizi yiyer, hem de bene gavur diyer!

Babası, yani Ahmet enişte, "cırık" gözlerini daha da "cırarak" öyle bir bakmıştı ki öğlan ne yapacağını şaşırmış ve başlamştı ağlamaya. Onun ağlamasını bibisi görmüştü. Kadıncağız dayanamadı:

- "Kel fesat"! diye bağırdı Memet'e.

Kadınla kocası arasında kavga çıkmaya kıl payı kalmıştı ki gelin melin araya girdi de durum yalışü.

Aradan bir süre geçti. Yatma zamanı geldi. Yataklar serildi.

- Haydi herkes yatağına!

Herkes yatağına, yatmaya geçerken bibisi de onun yanına gelmişti. Elinde bir dürüm ekmek.

- Bibin gurban olsun, al bunu ye de sonra yat!

Dürümün içinde "sarı yağ" vardı. Boncuk, boncuk. Yedi ve yattı.

Düş görüyordu:

Memet'inki gibi, daha da güzel okul önlüğü vardı. Ak yakalığı da. Cıvıl cıvıl okul öğrencilerine katılmış oynuyordu. Her şey oynuyordu. Top da oynuyordu. Kendi topu da vardı. Oyundan sonra herkes gibi sıralarda yerini aldı. Önünde resimli kitaplar. "Gavur yazısı"nı da okuyabiliyordu. Yazılara, resimlere, resimlerdeki meyvelere bakarken, şaşılası birşey oldu: Resmini gördüğü meyveler ve ağaçları, önünde belirdi birden. Türlü türlü meyveler. Alıp alıp yiyordu. Hepsinden.. Ve dallarına da tırmanarak.. Çok mutluydu. Belki de cennetti burası..

Güneşli bir gün.

Evin biraz aşağısındaki "pınar"a gitmişti. Su içenler, su dolduranlar, oynayan çocuklar, sulara-çamurlara bata-çıka dolaşıp yiyecek ariyan, bulduklarım ivedi ivedi yutan tavuklar, kazlar, ördekler..

O da gidip bir avuç su içti. Kanmadı, oluğa ağzını dayadı; bir de öyle içti. Suyun akışını izledi. Su, oluğunu doldurmuyordu. Su içenlerden, su dolduranlardan fırsat bulunca da elini oluğun ağzına kapadı, suyu tuttu. Arkada biriken su bu kez, oluğu doldurmuş olarak ve deli deli akmaya başlamıştı. Bi kez daha yaptı bunu. Bi kez daha, bi kez daha.. Öyle yapmak, çok hoşuna gidiyordu. Suya egemen olmuş, dilediği biçimi veriyor gibi görüyordu kendini. Olağanüstü birşey yapıyormuş gibi oluyordu. Yine içmeler, yine su doldurmalar.. Çocuklardan kimi çamurlarla, kimi sularla oynuyordu. Kimiyse oraya-buraya taş aüyordu. O da bir taş alıp fırlatü. Taş, zavallı bir kaza

rastlamıştı. Canı yanan kaz, kanat çırparak ve bağırarak uzaklaştı.

O sırada bir kadın gözüktü. Hayır, "kadın" değil; bir "dev"di. Öylesi hiç yoktu. Bölünse her bir parçası, oradaki kadınlardan en az biri kadar olurdu. Çok uzun boylu ve "tavlı" (şişman).

Kimdi bu kadm? Nasıl bir "herifin karısıydı?

Sokulup sordu birilerine.

- Müftünün karısıdır.. dediler.

"Müftü"nün ne demek olduğunu, yani anlamını, okuduğu kitaplardan biliyordu. Ama müftünün, böyle bir kadmm kocası olabileceğini düşünmemişti. Müftünün karısı böyle olduğuna göre, kimbilir kendisi nasıldı? Gördüğü kocalar, karılarından iriydiler hep. "Müftü de bu kadından iridir." diye düşündü. Demek ki müftü, "devin devi".

Kadın, giyinişiyle de öbür kadınlardan başkaydı. Üstü-başı daha düzgündü. "Şehirli"lere daha çok benziyordu. Kara çarlı filan değildi. Başında bir örtü vardı, ağzında yaşmak yoktu. Saçlarının bile bir kesimi önden gözüküyordu. "Baldır"ları da.. Ayaklarındaki "iskarpin"se yeni ve oldukça görkemliydi.

Kadına yaklaştı. Ağzını açıp şaşkın şaşkın bakarken kadm da onunla ilgilendi.

- Ola ne-bahirsin ele savak savak?

- Heç..!

- Kimin oğlusun?

- Babam, anam burda değil. Bibim burda.

- Kim bibin?

-"Cırıh Ahmet"in karısı, Gülbeyaz.

- Sen burda mı kalirsin?

- Ben Kartallı kövünde ohirim. Bibimi görmege geldim.

- O kövde ne ohirsin?

- Arapça ohirim.

- Arapça öğrendin mi?

- Hee.

- Gel seni müftüye götürim.

O da çok istiyordu müftüyü görmeyi. "Dev"in yanında parmak kadar kalıyordu. Arkasına düştü, birlikte gittiler.

Vardıkları yapı, iki katlı, yüksek duvarlarla çevrili bahçesi ve ağaçları olan bir yapı. Bir çok da pencereleri var. Merdivenlerle çıktılar. Müftünün makamının bulunduğu odaya girdiler.

Kadın kocasına onu tanıttı:

- Elendi hazretleri, bu çocuk, cırıh Ahmet'in karısı Gülbeyaz var ya, onun kardaşınm oğlu. Kartallı kövünde Arapça ohirmiş.

- Ya, demek Arapça ohir, hem de bu yaşta?

Gidip müftünün elini öptü. "Müftü dc bu muydu"? Hiç de "dev" gibi değildi. Üstelik, karısının yanında çocuk kadar kalıyordu. "Allah Allah, bu herif bu karının kocası nasıl olir"?

- Şöle otur bahim, Arapçadan neler ohudun?

Neler okuduysa, bir bir sayıp anlattı. Hayır, olamaz! Bu yaştaki bir çocuk, bu kadar dersleri, kitapları okumuş olamaz. Olursa bu bir "mucize"dir, "keramet"tir.

Müftü, gerçek olup olmadığını anlamak için sorular sordu, kitaplar gösterip okuttu. Evet, doğru! Ağzı açık kalmıştı adamın. Karısıyla birlikte hayran hayran bakıyorlardı. Olağanüstü bir şey bulmuş gibi oldular. Kadın ayrıca "Bunu bulan benim!" havasındaydı.

-Efendi hazretleri! Bu çocuh senin yanında ohusa nasıl olur?

- Bilmem ki, ister mi? Hec, ister misin oğul?

- İslerim amma..!

Çocuğun "amma"sı vardı gerçekten. Tutak'ta kimin evinde kalacaktı? Bibisinin olağanüstü ölçüdeki sevecenliği, yeğenini çok seviyor oluşu, onlarda kalmasını sağlamaya yetmezdi. Evin asıl sahibi "cırıh Ahmet'ti, o da çocuğun o evde kalmasını hiçbir zaman istemezdi. Sonra çocuk, Kartallı Köyündeki molla Nâsır'a çok ısınmıştı. Molla Nâsır da onu çok seviyor, özel ilgi gösteriyordu. Ayrıca, Kartallı'daki "faki"ler de çok önemliydi. Fakiler içinde birlikte çalıştıkları, derslerinde yardımlarını gördükleri de vardı. Tutak'ta kalsa tek başına okumak, arkadaşsız çalışmak zorunda olacaktı. Bütün bunlar düşündürmüştü çocuğu.

Müftü de hesaplı adamdı. Deneyimli kişiydi. Ahmet'i de çok iyi

tanırdı. Onun tanıdığı Ahmet, çocuğu evinde kolay kolay barındırmazdı. Karısına bunu da açtı. Karısı:

- Canım efendim, Ahmet senin sözünden çıkmaz. Sen çağırtır söylersen, kabul eder.. dedi. Ama müftünün içinde bir düğüm kalmıştı yine de. Karısıyla konuyu uzun uzun görüştüler. Sonunda Ahmet'in çağrılmasına karar verilmişti. Ve çağrıldı.

Ahmet müftünün huzuruna gelince, çok büyük bir saygıyla elini öptü. Ve namaz kılar gibi ayakta el bağlayıp müftünün buyruğunu bekledi.

- Ahmet, oğul, bu çocuh senin karının, Gülbeyaz'ın yegeni degil mi?

- Hee müftü efendi.

- Oğul, bu oğlan gibisini hiç görmedim heç. Çoh çoh zekâlı. Bu oğlana yardım etmek çoh sevaptır. Sen razı olursan, onu ben burada ohutmah istirim. Hee, ne diyirsin oğul?

- Müftü efendi hazretleri, çocuğun babası var, bene ne düşer?

- Oğul babası onu burada ohumasına ne diyecek?

- Bilmem ki. Babası, onun Kartallı köyünde ohumasmı istir.

- Baba.sı nerde?

- Erzurum'un bir kövünde imam.

- Sen edresini ver, ben ona mektup yazim.

- Zeten, Hâfız Celâl onu götürecek.

Yazılacak mektubun, Hâfız Celâl'le gönderilmesine karar verildi.

Müftü Şükrü Balcı, çocuğun babasını çok iyi tanıyordu.

- Abdul'u ben imam yaptım.. dedi.

Gerçekten de Abdul' u ilk imam yapan oydu. Tutak'a bağlı Musik köyüne, ücretini köylüler vermek üzere imam yapmıştı. Abdul da, bir yıl o köyde kaldıktan sonra, köyden köye imamlığını sürdürmüştü.

Müftü, eski yazının ustalarındandı. "Hattat"tı. Yani son derece güzel yazı yazardı. Mektubu yazdı. Abdul'un oğluna verdi. Cebine koyup babasına vermesini söyledi. Sonra bir para uzattı:

- Al, bu parayı da al, cebine koy.

- Benim param var.

- Kim verdi?

- "Iskat"tan almışıdım.

- Yaa, demek Şafiiler "ıskat"a katirler seni. Bizim mezhepte, sen reşid olmadığın için katılamazsın. Neyse sen gene bu parayı al!

Aldı, onu da, çıkardığı kesesine koydu.

Ahmet, oğlana:

- Haydi gidek.. dedi. Ve çıktılar.

Gülbeyaz ağlıyordu.

- Niye ağlirsin bibi?

- Benim başıma taşlar düşsün, senden ayrılıcam, sen yarın gidirsin...

- Yaa, kim dedi?

- Hâfız Celâl haber göndermiş.

- Gidirsem gidirim, sen niye ağlirsin?

- Oğul gurban olim, sene bahamadım, yediremedim, içiremedim.

- Bahtın, bahtın, çoh ey bahtın. Daha nasıl bahacan?!

- Seni verene gurban olim.

- Ben gene gelecem. Babam getirir, babamı da görürsün.

- İnşallah..

O günü, hep, ertesi gün gidecek olmanın sevincini yaşıyarak geçirdi. Anasını, babasını, nenesini ve "kızlar"ı (kardeşlerini) çok "göresmişti" çünkü. Hâfız Celâl'den ve onunla yolculuk etmekten hiç mi hiç hoşlanmasa da, özlediklerine kavuşacak diye çok seviniyordu. Bu sevinç yüzünden kitaplarını ve okumayı da bir yana bırakmıştı. Hemen kavuşacakmış gibi can atıyor, sabırsızlıkla bekliyordu ertesi günü. Bir içeri, bir dışarı girip çıkarak..

22

Güneşin doğmasına daha var. Hafız Celâl hazır. Onu da hazırlamışlar. Kitapların ve yo! azığının konduğu heybe, torba. Ayakkabı mı, çarık mı giysin diye biraz tartışıldıktan sonra, yolda daha hafif olur düşüncesiyle çarık giymesi kararlaştırıldı. Yine de "cici ayakkabıları" orada bırakılmadı, ağırlığı olsa da torbaya yerleştirildi.

Bibisinin, enıştesi "cırıh Ahmet"in ve Huriye'nin ellerini öptü. Faik'le sarıldılar. Yıldızının hiç barışmadığı Memet'e bile sarılır gibi yaptı. Vedâlaşmalar, tcnbihlcr ve Gülbcyaz'ın yağmur gibi dökülen göz yaşları. Sabah biraz serinse de hava güzeldi. Güneş doğup biraz yükseldikten sonra yakıcı sıcak başlıyacak. Artık geç kalınmaması gerekiyordu. Her şey bir daha gözden geçirildi. Herşey tamam. Ve hocalı, öğrencili yolcular yola çıktılar..

Yolculuk, köyden köye oldu. Köy odalarında, köylerin evlerinde ya da köy imamlarında, muhtarlarında konuk olarak.. Yaya.. Kimi zaman da ât, ya da öküz arabasıyla.. Yolda rastladıkça biniliyordu. Yorucu ve çok çileli bir yolculuk. tam dokuz gün sürdü. Varacakları köye, Simo'ya daha çok varken bile ikisi de bitmişti yorgunluktan. Hâliz Celâl de bitikti ama, küçük arkadaşının hiç mi hiç yürcyecek durumu kalmamıştı. Celâl, onu sürüklüyordu bir çeşit. Biraz dinlendiler, sonra yine yürüdüler. Ve dokuzuncu günün öğlesinde vardılar. İyice bitik olarak.. Çocuğun boyu sanki daha da küçülmüş, kolu, bacağı iyice erimiş, cılız gövdesi iyice cılızlaşmıştı. Zaten kayan gözleri, daha da kayar olmuştu.

Simo, aynı adı taşıyan bir dağın eteğinde kurulu bir Çerkez köyüydü. Erzurum'un Hınıs ilçesine bağlı. Oldukça temiz. Söğüt ağaçlarıyla kaplı. Evler aralıklı, sebze, karpuz, kavun ekilen bahçelerle çevrili. Duvarlar yüksekçe ve ak badanayla badanalı. İnsanlarının, başka yerlerde alışılmadık biçimde elleri, yüzleri temiz.

Babasının satın alıp genişlettiği, köyün de iyi bir kesiminde bulunan üç odalı, bir ahırlı ve bahçeli evine yüz yüzelli adım kala, k z kardeşlerinden, kendinin bir küçüğü olan Gülenaz'ı gördü. Gülenaz çocuklarla oynuyordu. "Ağa beg"ini önce tanıyamadı. Sonra tanır tanımaz, müjde götürmek için eve koştu:

- Anaaa!!! Ağabegim geldi! Kız anaaa..!

Anası, sesi duymuş ve oğlunu da görmüştü. Koşup kucaklamak, bağrına basmak istiyordu, ama yapamadı. Çünkü bir "herif vardı oğlunun yanında. "Elin herifi"ne doğru koşulmazdı. Başında örtüsü, ağzında yaşmağı olsa bile.. Oğlu da anasına koşup kucağına atılmak istiyordu, ne ki o da yapamadı. Onda da güç yoktu. "Dizlerinin dermanı kesilmişti". Ana-oğul, kavuşacakları ânı sabırla bekledilerı. Anası biraz durup baktıktan sonra, seğirtip evden minder çıkardı. Gelmekte olduğunu gördüğü "herif" için. Bahçeye koyacakü. Götürüp koydu.

Vardılar sonunda. Bahçenin kapısından içeri girdiler. Anası, ağzını-yüzünü iyice kapatarak, bahçede, kaynanasının yanında hazırladığı yere buyur etti işaretle. Ve elindekileri bırakan oğlunu, kaynanasının da, herifin de göremiyeceği bir yana çekti; bağrına bastı.. İkisinin de coşkusu dorugundaydı. Ana-oğul doyasıya sarıldıktan, koklaştıktan sonra, sıra kızlara "ağabeg"lerinin sarılmasındaydı. Ağabeg, önce Gülenaz'ı sarılıp öptü. Sonra Zinnur'a, sonra Yeter'e, sonra yeni yürümeye çalışan Râbia'ya. Bir de kundakta bebek vardı, o içerdeydi. Nenesine de sarılıp elini öptükten sonra, kundaktaki bebeğe koştu. Onu da gidip öptü. Ve yine bahçeye, nenesinin, hocasının yanma gelip oturdu.

Anası, Hâfız Celâl'i önce tanımadı. Sonra *oğlu söyleyince* tanıdı. Celâl, onun çocukluk ve gençlik arkadaşıydı. Celâl, Hatun'un peşine düşmüştü. Ama alamamıştı. Zaman zaman dalaşmışlar, kavgaya tutuşmuşlardı. Bir kavga sırasında Celâl'in düştüğünü ve bundan yararlanarak göğsüne çıkıp "ağzına culladığını" anımsadı Hâtun. Artık o bir herif olmuş, kendisi de evli bir karı. Onun için gidip konuşamadı. Yalnızca, işaretle "hoşgeldin" dedi. Hâfız Celâl'le nene konuştu:

- Hoşgeldin hâfız efendi.
- Hoşbulduh.
- Nasısın, iyi misin?
- Elhamdu lillah! Ellerinden öperim. sen nasısm, iyi misin?
- Çok şükür, ölmedim yaşirim işte.
- Allah, imandan -Kur'an'dan ayırmasın.

- Amin oğul, âmin. Asıl olan o.

Hâfız Celâl, Hatun'la da konuşmaya can atıyordu. Ama konuşamadı. Yalnızca, Kaynanasına işittirmemeye çalışarak:

- Hatun nasısm? dedi. Âma sesli ve sözlü karşılık alamadı. Aldığı karşılık, "iyiyim" anlamına gelen bir işaretti. El ve baş işaretiydi. Çünkü kendisi bir hoca karısıydı, dinin buyruklarına daha çok uymak zorundaydı. Dindeyse, karılar, heriflerle sesli ve sözlü olarak konuşamazlardı. "Söz" de, "ses" de "nâ mahrem"ler karşısında "haram"lar arasındaydı.

Oğlu da, Celâl de, "Abdullah Hoca"yı sordular. Camiye gittiğini öğrendiler.

Celâl, neneyle Abdullah Hoca üstüne konuştular.

- Abdullah Hoca nasıl iyi mi?

- Allah'a çok şükür, o da iyi. Namazdan namaza camiye gidir, ezanını ohir, namazını kıldırır-gelir. Başha işi yoh. Biraz sonra gelir.

- Köylülerle de arası eyi mi?

- Eydir oğul, ey. Amma bu çerkezlerin eyiliği, kötülüğü heç belli olmir. Bir baharsın eyiler, bir baharsın kötüler.

- Bol ücret verirler mi?

- Verdikleri ücret ey: Yüz teneke buğda.

- Yaa, çoh eymiş.

- Ey elhamdu lillâh. Bin şükür.

Biraz sonra Abdullah Hoca da gözüktü. Oğlu hemen koşup sarıldı, Hâfız Celâl'le birlikte geldiklerini söyledi.

Hoca gelir gelmez, hâfıza sarıldı, öpüştüler.

- Hoşgeldin.

- Hoşbulduh.

Ayakta "hâl-hatır" sordular, oturduklarında bir daha sordular. "Daha nasısın, daha daha nasısın..?"lar sürüp gitti.

Hoca, karısına bağırdı:

- Kız, git etmek, yemek hazırla acıhmışlardır.

Hâtun, hazırlamıştı bile. Yumurta, "kartol" (patates) hazırlamıştı ivedilikle. Evde zaten fazla birşey bulunmazdı. Getirip önlerine koydu.

Akşama da bulup buluşturarak başka yiyecek hazırlayacaktı. Hoca ha: zaman: "-Kız etmek getir, yemek getir!" derdi, eve sık sık da konuklar getirirdi, ama evde ne var, ne yok pek bilmezdi. "Bulup buluşturmak", Hâtun'a düşerdi hep.

- Nasıl, Hâfız efendi; senin "köle"n ey ohuyabildi mi?

"Köle" dediği, kendi oğluydu. O çevrelerde, özellikle "din kibarları" arasında biri kendi çocuğundan sözettiğinde, karşısındakine: "-Kölen, köleniz!" diye sunardı. "Kibarlık" gereğiydi bu.

Hâfız, soruyu anlamıştı.

- Ohudu ohdu, hemi de çoh iyi ohudu. Çoh zeki maşallah.

Hâfıza, çocuğun hangi dersleri okuduğu, dersinin nerelere geldiği sorulsa, bilemiyecekti. Molla Nâsır'dan hangi dersleri aldığını, yani son dönemini bilmiyordu çünkü.

- Senin cyligini nasıl öderik?

- Böle zeki çocuğu herkes ohudur. Allah, sene verdigini kimseye vermemiş. Benim de oğlum var, amma böle zeki degil, zor ohudirim, ohumir.

- Bu oğlanın çoh böyük âlim olmasını istirim.

- Bu oğlan olur.

- İnşallah..

Çocuk, cebinden, müftü Şükrü Balcı'nın yazdığı mektubu çıkarıp babasına verdi o sırada. Babası mektubu okudu. Hâfıza da gösterdi. Yazının güzelliğine de hayran oldular.

- Müftü, çocuğun Molla Nâsır'da okuduğunu yazir, sen de ohumir mi ki?

- Kürtçeyi öğrendikten sonra, bende ohumaya tenezzül etmedi artıh.

- Estağfirullah, ey hele dur şimdi Molla Nâsır'da mı ohir?

- Hee, büyük hoca ohidir.

- Müftü, "ben ohidim!" diyir, sen ne diyirsin?

- Münasiptir. Müftü hattattır, gözel yazı da örgetir.

Hâfız, Kürtleri hiç sevmezdi. Ama Molla Nâsır'a çok büyük ölçüde saygılıydı. Arapça bilgisine, hocalığına hayrandı. Bunun için

onda okuyordu. Ne ki, Tutak Müftüsü de, çocuk için çok önemliydi. Özellikle yazı ve Kur'an yönünden. Kürtler, ne iyi yazı yazmayı bilirlerdi, ne de iyi Kur'an okumayı. Molla Nasır bile, Kur'an'ı "tevcid"iyle okuyamaz, yazıyı "imlâ"sıyla yazamazdı. Bunu, çocuğun babasına anlatı. O da zaten biliyordu bu durumu az-çok. Ne var ki, enişte Cırık Ahmet'in huyunu, çocuğu pek barındırmak istemiyeceğini de biliyordu. Onu "memnun" etmek için birşey ler vermek gerekirdi. Ama çocuğun babasında da "imkân" yoklu. Belki imkân bulabilirdi, ama çocuğunu "bedava" okutmaya alışmıştı. Yeni bir gider zor geliyordu. Düşündü uzun uzun.

Getirilenler yenmiş, karınlar doymuşlu. Çay da getirildi. Hâfız ve Abdul Hoca, üçer-dörder "istikan" (bardak), kulama çay da içliler. Bir-iki bardak da nene içti. Belki oğlan da içmek isterdi, Hâtun da içmek isterdi. Ama büyüklerin ve babaların yanında çocukların çay içmesi "ayıp"lı. "Karı"ların da.. "Elin herifi" olmasaydı Hâtun da içebilirdi, ama herif vardı.

Çaylar içilirken, hâfız, kendini doğrudan ilgilendiren konuya girmek isledi.

- Abdul Hoca, buralarda hocalara itibar nasıl? Biraz şöle etrafa çıhsah, eli boş mu, eli dolu mu dönerik, ha fikrin nedir? Sen bene yardımcı olur musun?

- Başım gözüm üstüne hâfız efendi, ne demek, tabii yardımcı olurum. Olurum da buralarda iş yoh. "Zekat" mekat veren çoh olmaz. Türk kövlerinde hemen hiç âdet degil. Kürt kövlerinde var, onlar da herkese vermirler. "Türk" dedin mi hiç vermirler. Çerkez kövü olarah da bir bu köv var. Bunlar da zekât vermeye pek alışıh degil. Yalnız bir-iki saat uzakla bir böyük köv var. Karaçoban kövü. Türk de, Kürt de var bu kövde. Hacıya-hocaya çoh itibar edirlermiş. Bir adamını bulah da sen oraya bi gel. "Nasib-kısmet", baharsın seni memnun ederler.

- Bi bah, bah da ben bi gidim o köve. Çoh ihtiyacım var. Taa, buralara keder çıhıp geldim, elim boş dönmiyim.

- Yaa doğru sölirsin. İnşallah eline bi şeyler geçer. Sen bu gece istirahat et, ben baharım. O kövde tesiri olan bir adamı muhakkak bulurum. Sene yardım etmek, boynumun borcu.

- Allah razı olsun.

- Senden de. Senin az mı eyligin oldu?

Bu konuşmalar olurken cemaatten Hacı Mûsâ çıka geldi.

- Selâmün aleyküm.

- Va aleykümüsselâm Hacı Mûsâ.

Hacı Mûsâ'nın da altına bir minder kondu. Bir bardak da ona getirildi. Çay konup sunuldu. Hoca, hacıya, konuğunu tanıttı. Biraz öteki konuda da durulup konuşuldu. Hacının çevre köylerinde ve bu arada Karaçoban köyünde etkisi, tanıdıkları olduğu ortaya çıktı. Hacı, hâfızı sevindiren sözler söyledi. Epeyce konuştular. Nasıl yardımcı olunacağı belirlendi. Mektup yazma uygun görüldü. Hacı hemen mektup yazdırdı hocaya. Birkaç mektup yazıldı. Zarf bulunmadığı için kağıtlar katlanıp verildi hâfıza. Ayrıca, hemen ertesi gün yola çıkılması kararlaştırıldı. Hoca ve hâfız birlikte yola çıkacaklar. İkindi olmuştu. Hâfız yorgundu, camiye gidemeyeceğini söyledi. Hocayla, Hacı Mûsâ gitti.

Hoca, ikindi namazını kıldırır kıldırmaz döndü. Hâfız, yorgunluktan uyumuş, üstünü örtmüşlerdi. Oğlan da çok yorgundu, ama sevincinden uyumamıştı. Kesilmiş olan tavuğun tüylerini, anası ve bacılarıyla birlikte yoluyor, hem de konuşuyorlardı tatlı tatlı. Oğlan, ayrıldığı süre içinde gördüklerini hemen oracıkta anlatabilecek ve kısa bir süre içine sığdırılabilecekmiş gibi anlatıyor, anlatıyordu. Baba da gelip katıldı konuşmalara. Oğluna neler okuduğuna ilişkin sorular yöneltti. Babanın altına bir minder getirip koydular. Nene de belini (uta tuta geldi yanlarına. Onun da altına minder getirip koydular. Öbürleri yalın ayak, çıplak yer üzerinde çömelmiş durumdalar. Kimi tüy yoluyor, kimi izliyor. Hava da çok güzel. Oğlan babasının sorduğu sorulara karşılık vermekle yetinmedi, fırlayıp gitti, kitaplarından bir-ikisini getirdi coşkuyla. Babasına daha çok kendini kanıtlama çabasındaydı. "- İşte bak, neler öğrendim, Kürtlerin içinde boşuna kalmadım." der gibiydi. Yorgunluğu morguniuğu unutmuştu. Birden canlanmıştı sanki. Aile bireylerinin tümü hayranlıkla izliyordu. Özellikle de Nene:

- Verene gurban. Bin kere mâşâllah. Görür misin benim

yavrumu? Allah kem gözlerden sahlaya.. diyordu sürekli.

Oğlan, Arapça kitaplardan birçok satırlar okudu, anlamını anlattı. Ayrıca ezberlediklerinden okudu, açıkladı. Tavuğun yolunması işi bitmişti. Parçalanmasına, yıkanıp tencereye yerleştirilmesine sıra gelmişti. O iş de orada yürütüldü. Baba - oğul konuşması, bir yarışmaya, bir boyölçüşmesine dönüşmüştü. Çünkü oğlanın okuduklan ve açıkladıkları karşısında, baba da geri kalmış gözükmek istemiyordu. "- Ben de bir şeyler biliyorum. Ben de daha çok şey biliyorum.." havasındaydı. Oysa birçok yönden baba çok gerilerde kalmıştı. Oğlanın birçok öğrendiklerini baba bilmiyordu: Oğlan Arapça dilbügisini, oldukça ileri sayılabilecek ölçüde öğrenmişti. Babay.sa bu alanda hiç okumamıştı. Oğlan, elindeki Arapça kitaplan okuyabiliyor, anlamını verebiliyordu. Babaysa bunları okuyamıyordu bile. Oğlan birçok şey ezberlemişti Arapça metinlerden. Şiirler ezberlemişti, dini öğütler ezberlemişti, hadisler ezberlemişti. Hepsini de olabildiğince Türkçeye çevirebiliyordu. Babaysa bunlardan habersizdi. Buna karşılık, Türkçe kitaplarda, ibadet ve dini "kıssa"lar (öyküler) alanında okudukları çoktu. Cemaatine de bunlardan anlatıyordu. Bunların çoğunu da oğlu bilmiyordu. Ama oğlan bunları küçümsüyordu. Tartıştılar:

- Baba o Türkçe kitapların çoğu asılsız.

- Hele eşşeğin sıpasına bah. Nerden bilirsin asılsız olduğunu?

- Vallaha asılsız. "Sahih" (sağlam) hadislere uymir.

- Uyir uyir, sen daha öğrenecen. Derslerin daha yuharılara çıhtığında öğrenecen.

Babası; oğlu, umduğundan da çok okumuş diye hem seviniyor; hem de kendisinin geri kalmış olmasına üzülüyordu. Ama geri kaldığını "itiraf" etmiyordu bir türlü. Babalığın "hükmünü" göstermeye çalışıyordu. Zaman zaman da azarlamalara başvuruyordu. Ama nene araya giriyor, torunundan yana ağırlığını koyuyordu:

- Ne kıshanirsin, işte benim oğlum (torunum) daha çoh ohumuş, daha çoh bilir!

- Ana sen ele diyirsin, şımarir.

- Şımarmaz benim yavrum şımarmaz.

Ana da karışmadan edemedi:

- Vıy, senin gözün götürmir mi ne? dedi kocasma.

- Sus kız sen!

- Vıy anam, hele herifin derdine bah. Karşısına almış oğlanı, çekişip durir. Niye götürüp bırahtm taa Kartallı'lara? Ohusun diye degil mi? Sevinip "ögüneceğin" yerde, "didikleyip" durirsin çoh ohudu diye. Helbet..

- Kes yeter. Seni mi dinliyek?!

- ! ! !

Tartışma kesildi. Parçalanıp temizlenen tavuğun yerleştirildiği tencere, hemen oracıktaki ocağa konmuş; ocak ta yakılmıştı. "Tavuklu pilav" pişecekti.

Hafıza gidip baktılar; hafız uyanmış.

Abdul Hoca, konuğunun yanma bir uğrayıp nasıl olduğunu sorduktan sonra camiye yöneldi. Akşam namazı olmak üzereydi çünkü.

- Hoca, dur ben de gelim.. dedi hafız.

Hemen abdest suyu getirdiler, ivedi ivedi abdest aldı. Ve birlikte gittiler camiye.

Onlar gidince, nene de, ana da oğlana yumuşak biçimde uyarıda bulundular:

- Gurban olduğum, babana karşı gelme! Çoh bilsen de az bilmiş ol! He mi benim yavrum?

- Hee. Amma ben "büyük âlim" olacam.

- Helbet, inşaallah.

- Babam da olacah mı..? O Arapça ohumir ki..

- Sen ohirsin, âlim olacan fahat, o, senin baban.

Çocuğun kafası yine karışmıştı. Çok şey öğrendiğini, babasından niye saklamalıydı? Babası neden tedirgin oluyordu? Alim, çok âlim olmasını isteyen, "- benim oğlum, Basra'daki Kûfe'deki âlimler kadar âlim olacak." diyen babasının kendisi değil miydi? Öyleyse neden istemez gibi tutum gösteriyordu şimdi?

Uyanlar sürdü:

- Hem bah oğul, onlarla namaza da gitmedin!

- Yoldan geldim, yorgunum.

- Bilirim de yavrum, gene de gitmeliydin. Haydi bari abdest al da, burda gıl namazını. Şimdi gelirler. Geldiklerinde seni namaz gılarken görsünler.

İstemeye istemeye abdest almaya koyuldu. Gevşek gevşek davrandı. Epeyce sürdü abdest alışı. Sonra namaza durdu. O, namazı bitirmek üzereyken de babasıyla hafız döndü camiden.

Yemeyi bahçede yemeye karar verildi.

"Peşhun", tencere, genişçe ve derince bir kap, kaşıklar, ekmekler, soğan.. Bu sofra, yalnızca büyüklere hazırlanmışı. Ananın dışındaki büyüklere. Ana (Hatun), "elin herifi"yle bir sofrada yemek yiyemezdi. Büyüklerin sofrasına oğlan da katıldı. Öbürleri ayrı yiyeceklerdi. Büyükler yiyip bitirdikten sonra. Kalanı. Hep böyle olurdu.

Büyükler karınlarını doyurdular. Artanı da küçükler yediler. Aynı kaptan..

Ardmdan çay getirildi. Yine büyüklere.. Küçükler çay içmez. "Çok ayıptır".

Yenildi, içildi, tatlı tatlı söyleşiye geçildi.

- Hele anlat hafız efendi, anlat!

- Ne anlatim?

- Molla Nâsır'la, "Kürt"lerle aran nasıl?

- Bırah Allah'ın Kürtlerini. Ama Molla Nasır'la aram eyi. Eyi hocadır o.

- Hee, çoh öğirler onu. "Onun gibi hoca heç yoh." diyirler.

- Dedikleri yalan değil. Ben öle hoca heç görmedim. "Ulûm-u Arabiyyeyi, ulûm-u diniyyeyi yutmuş hep". Senin oğlan da yarın öle olur.

-Şeyh Şaban nasıl?

- O mu?! "Evliyalık" taslir. "Kürtten evliya, koyma havlıya" diye bir söz var hani, onun evliyalığı da ele bir evliyalıh. Amma baba, bizim beyinsiz Türklerden de heriften medet umanlar var.

Hafıza "kürt" sözü edildi mi, tüyleri ürperirdi. "Kürt talebeler"le de sürekli tartışırdı. Çekişir, kavga ederdi. Eline yetki verseler, "dünyayı kürtlerden temizleyeceğini" söylerdi. Çocukluğu, gençliği de, "Türk-Kürt" çatışması içinde geçmişti. Gerçekte, sıradan halkın bu konuda bir sorunu olmazdı. İki kesimdeki "ağa"lar, "bey"ler ve adamlarının çıkar çaüşması olmasaydı içiçe kardeş kardeş yaşanıyordu. Birbirlerine kız alıp vermeler de oluyordu. Birçok yerde, birbirlerine "akraba" olmuş Kürtler, Türkler vardı. Gelin görün ki çıkarlan çatışanların "körük"lerinden esip gelen yeller, kimi yerde, çok ciddi boyutlarda "Türk-Kürt" çaüşması oluşturmuştu. Bununla birlikte Türk kesiminden de, Kürt kesiminden de "ağa"lar, "bey"ler, çoğu kez yağlı ballı yaşarlardı üst düzeyde. Kimseye pek çaktırmadan...

Hafız Celâl, Kürtlerle nasıl kavga ettiklerini, onları nasıl önlerine kaüp kovaladıklarını, onlann Türklere hiçbir zaman dayanamadıklarını, hepsini dize getirdiklerini anlatır dururdu fırsat buldukça. İşte yine anlatıyordu.

- "Ah bu Kürtler, âhhh!!!"

Oysa Kartallı köyünde "Kürtler"in ekmeğini yiyordu. "Nankör herif" diye içinden geçirdi oğlan. Ve ayrılıp içerde tesbih çeken nenesinin dizinin dibine gitti.

Abdul Hoca da "Kürt"leri pek sevmezdi. Karısı Kürt olduğu halde... Hatun'un yanında Kürtleri alabildiğine yererdi. Kadıncağız da kimi zaman yumuşak biçimde karşılık verir; kimi zamansa korkusundan onaylardı onu. "Koca pençeli koca"sını.

- Hee dorgu sölirsin, eledir bizim Kürtler. Kötüdür... derdi.

"Türko" da bir zamanlar sevmezdi Kürtleri. Onlann içine ilk bırakıldığı sıralarda. Ama giderek hepsine alıştı, ısındı. Dahası sığındı. Onların çok çok iyiliklerini gördü. Ve tümünü sevdi. Kimilerini daha çok... Anasının "Kürt" oluşunun da onlara ısınmasında büyük payı vardı. Çünkü anasını çok severdi. Babasından çok çok fazla...

Gülenaz soluk soluğa koşup haber getirdi:

- Ana, gız ana köve "çarşı" gelmiş!

- Sus kız geberesice! Ne bağirirsin, oğlan uyir! Uyandırırsın. Gurban olasın onun tırnağına. Siz "yarıh"lar (kızlar) hepiz gurban olasız! Siz neye yararsınız?

Bu tür azarlamalara kızlar alışıktı. Çünkü kızların ailede hiç değeri yoktu. Kız çocuğu mu "yanh"tır. Bacak aralarındaki durum, "yarılıklık", onlar için hep bir kınanma nedeniydi. Abdul Hoca'nınkiler de az değildi. Bir "yarık" olmuş, yetmemiş, bir daha. "Allah'tan işte"! Artık "yetsin" diye üçüncüsüne "Yeter" adı konmuş; ama "Allah yine yeter dememiş"; bir "yarık" daha gelmiş. 1, en çok 2 yıl arayla ard arda dizilmişler. "Allah'ın hikmetinden suâl olunmaz"! Bunca "yarık"lar içinde "bir tane büllüklü" var. Onun için de o değerli. Hem "tek", hem de oğlan. Çok küçük ve cılız durumuna bakmaksızın alınıp Kürtlerin içine atılmış, ona o yaşta inanılmaz çileler çektirilmiş ve çektirilecek olsa da aile için o çok çok değerli.

Gülenaz hemen sesini yavaşlatu.

- Ana, gız, ağabegime çarşıda her şey var. Erik de var. Ağabegime alah kız!

- He gız he hee şimdi sus!

Eriğe de, kaysıya da "erik" denirdi. Katırlarla, eşeklerle gelirdi. Büyük büyük sepetlerle, heybelerle. Çevreden, meyveli yerlerden mevsimine göre ne bulunursa getirilirdi. Çok çok uzaklardan... İncik boncukla birlikte getirilip köy meydanına dökülürdü. Köye "çarşı" geldiğini gören, duyan ve alacak gücü olan koşardı bir şey almak için. Neden ki, her zaman gelmezdi. Oğlan nenesinin çok özlediği dizinin dibinde ve "peştamalının altında" uyurken sesi duymuş, kulak kabartmıştı hemen.

- Çarşı gelmiş heeei

- Hee..!

Zinnur, Yeter de sokulmuşlar araya. Eller, yüzler toz toprak içinde.. "Çarşı" -ki kimi yörede de "çerçi" derler- sözü bile hepsi için en büyük umut, mutluluk. Katırları, eşekleri ve getirdikleriyle bir bütün oluşturan satıcılar karşıdan gözüktükçe başka dünyalardan bir süre için gelip herkese istediğini vermeye hazır mutluluk elçileri gibi bir hava veriyordu. Ama ya onlardan birşey alabilecek güçte olmayanlar için..? İşle öyleleri için çok, çok kötüydü. Öylelerinin sayısı da az değildi.

Hatun, bir torba alıp buğday çuvalına gitti. Torbaya epeyce bir buğday koydu. Kuşku.suz oğlanın halın içindi bu. Sonra alıp gelirdi.

Kızlarda nasıl bir sevinç! "Ağabeg"lerinin yüzü suyu hürmetine aldıklan buğdayla "çarşı"ya gideceklerdi. O buğdayla kimbilir neler neler alacaklardı. O sırada birşeyler paylaşmak ister gibi hemen bitiveren kazlar, hindiler de gelmiş çocuklara doğru boyunlarını uzatmışlardı. Çocuklarsa onlarla bir şey paylaşmak istemiyordu. "Size bir şey yok, gidin buradan!" dercesine uzaklaştırdılar ailenin bu kanatlı üyelerini.

Hatun torbayı oğlana verdi.

- Haydi gurban olim, bacılarını al da "çarşı"ya gidin. Canın ne isterse al. He mi gurban olim...

El ele tutuşuldu. Oğlan Gülenaz'ın, o da Zinnur'un, o da Yeter'in elinden tuttu. Torba oğlanın sırtında, "çarşı"nın yolu... Hangi şey tutar bu mutluluğun yerini..? Başta "büllüklü", yanında da "yarıklar" dizi dizi..!

Hâfız Celal'le Abdul Hoca'nm "sohbet"i çok koyuydu. Arada bir karşılıklı bilgi "tartma"ları olsa da bu çok sürmüyordu. Hâfız bilgiliydi. Üstelik Abdul Hoca'nm bilmediği Arapça'yı iyi biliyordu. Bildiğini de gösterip baskın geliyordu. Hele Hatun ara sıra hizmet için yanlarına geldiğinde iyice coşuyordu. Abdul Hoca'ysa Türkçe kitaplardaki dini bilgileri edinmişti. Bu bilgilerle kendi oğluna kafa tutar gibi çıkışlar yapabiliyorsa da, Hâfız Celâle aynı türden çıkışta bulunamazdı. Söyleşileri yalnızca din üstüne de olmadı. Çok çeşitli konulan, köyleri, köylüleri, geçim sıkıntılarını...da içine alıyordu. Özellikle de Celâl'in "cer" konusu üzerinde duruldu. Ve yatsı namazına değin sürdü. Bu namaz kılınır kılınmaz da yataklar serildi...

23

Abdul Hoca ve Hâfız Celâl, sabah namazından önce, kararlaştırıldığı gibi yola çıktılar. Karaçoban köyüne doğru. "Cer" yapacaktı hafız. Yeni bağış toplıyacaktı kendine. Hoca da ona yardımcı olacaktı. Öyle oldu.

Hafızın sesi çok güzeldi. Buna bir de Arapça'sı filan eklenince çok ilgi gördü. Ezanıyla bile büyülemişti herkesi. "-Böyle güzel bir sesli kimse şimdiye dek hiç gelmedi köye." yargısı yaygındı. Celâl, okuduğu Kur'an'la da hayranlık uyandırmıştı. Hem sesi, hem de "tecvid"iyle... Onun gibi "tecvid" bilen o yörede yoktu. "Dilli bir adam" olduğu için "va'z"ları da çok ilgi uyandırmıştı. "Ağzından ballar aktığı"nı söylüyordu herkes. Kısa bir süre içinde köyde yayılmıştı ünü. Bunda, Abdul Hoca'nın payı da az değildi. Ama hâfızın kendisi de bunu sağlayacak güçteydi.

Karaçoban Köyü, Hâfız Celâl nedeniyle "va'z" lar yönünden olduğu gibi "fetvâ"lar yönünden çok yoğun ve ilginç bir dönemi yaşıyordu.

Karaçobanlı köylü, yanında 20-21 yaşındaki oğluyla "fetvâ" için hocaya gelmişti. Oğlanın durumunun çok önemli olduğu, hocanın "va'z"larının ışığı altında anlaşılmıştır. Durum, alabildiğine ciddi. Delikanlı hocanın konuşmalarını dinledikten sonra bunu anlamış, derdini babasına anlatmıştır. Eğer hocanın sözleri yanlış anlaşılmamışsa, evli olan bu genç insanın karısı kendisine "haram". Buysa bir felâket. Olaysa şöyle:

Oğlanın bir kaynanası var. Hem genç, hem de güzel. Güzellikte kızıyla yarışır durumda. Damad, kaynanasının elini öpmeye gider. İşte ne olursa orada olur. El öpme sırasında, delikanlının aklına hocanın "va'z"ları gelince heyecanlanma ve ardından içinde bir "uyanma" olmuştur. Yani "şehvet". Böyle de olunca, hocanın "şer'î açıklamaları"na göre "hurmet-i müsâharet" meydana gelmiş olması

gerekiyor. Dolayısıyla da oğlanın karısı elden gidiyor. Oğlanın ailesi bir kaygı, bir telaş içinde. "Nedir bu başa gelen"? Belki bir yol bulur diye de babası oğlanı alıp hocanın yanına getirmiştir. Durum bu.

Köylü yalvarıyor hocaya bir çıkış yolu bulsun diye.

- Aman hoca efendi oğlanın ocağı yıkılacak. Oğlan ilaha önce de kaynanasının elini öpmüştü; ama hiçbir şey olmamıştı. Bu sefer nasıl olmuşsa olmuş işte. Gendisi annatsın...

Hafız Celâl, oğlana dönerek kendisine iyice yaklaşmasını söyledi. Kasketi önünde hocaya doğru ilerleyen oğlanın durumundan, çok utandığı belli. Ama ne yapsın? "Şeriat işte"! Oğlanın rahat anlatması için babasının oradan gitmesi gerekiyordu; bırakıp gitti. Delikanlı, Hâfız Celâl'le başbaşa.

- Geç şöle otur hele.

Sıkıla büzüle oturdu oğlan.

- Şimdi annat, netlin ele?

Delikanlı anlattı olayı. Ne ki Hâfız Celâl, ayrıntı istiyordu:

- "O sırada şehvet, lemse mukârin oldu mu"?

Delikanlı hiçbir şey anlamamıştı.

- Annamadım efendim. Ne "oldu"mu?

Hoca ne demek istediğini açıkladı;

- Yani tam o sırada mı şehvetlendin? El öperken mi?

-Hee!

- "Alet de mutaharrik oldu mu"?

Delikanlı yine anlamamıştı.

- Bunu da arınamadım hoca efendi.

- Oğlum, yani senin "şey"in kahtı mı o sırada?

Delikanlı başını eğdi ve "evet" anlamında salladı.

- Söle söle, Şeriatta utanma olmaz. Dilinle söle. Kahtı mı, kahmadı mı?

- Kahtı!

- Nasıl kahtı, tam şöle mi, yohusa şöle mi?

Delikanlı "şey"in o sırada adamakıllı kalktığını anlatmaya çalıştı.

Ne var ki diliyle anlatınca hoca yine istediği karşılığı alamamıştı.

- Elinile annatsana oğul, elinile annat. Görset elinile.

Delikanlı "şey"in o sırada ne denli kalkıp dikeldiğini, iki başağının ortasından ve şalvarının üzerinden eliyle göstererek anlattı. Böylece hoca anlamıştı ki, genç adam, kaynanasının elini öperken "şehvet"e gelmiş ve "âlet"i o sırada "tam mütaharrik olmuştur". Peki ne yapabilirdi şimdi? Hoca yüzünü, alnını buruşturup düşünmeye koyuldu. Ne ki hiçbir kurtuluş yolu yok. Oğlanın karısı, bu olay nedeniyle, kendisine "ebedî haram" olmuştur. Çünkü "hurmet-i müsaharet", yani "hısımlık nedeniyle haramlık" gerçekleşmiştir o "şehvet"le. "Al belâyı başına"! Hâfız, oğlana bir çıkış yolu göstcrememenin sıkıntısı içinde. Oglansa bir umutla onun gözlerine bakıyor. Hâfız düşündükçe düşünüyor. "Ulan eşşekoğlu eşşek biraz yalan söyleyip kurtulsana. Aletim o sırada kahmadı descne itoğlu it." Hoca onun biraz yalan söylemesini çok islerdi, ama oğlan "Şeriat"ı düşünüp herşeyi açıkça anlatmıştı. "Günâh" olmasın diye... Aslında oğlan, el öpme sırasında "şehvet"e gelirken "Şeriatın ne dediğini" bilcbilmiş olsaydı, "çare"si de vardı. Bunu da anlattı hoca.

Şöyle olabilirdi:

El öpme günü. Damad ve kaynana. Damad uzanıp kaynanasının elini öpüyor. El elc dokununca olağan dış bir coşkulanma. Damadda önü alınmaz bir cinsel istek. Oğlan, gerekeni yapmazsa durumun neye yolaçacağının bilincinde. Kaynanasının eli dindeyken yanındakilere sesleniyor:

- Hemen bir "perde" getirin!

Herkes şaşırıyor ne "perde"si istiyor diye. Ama o direniyor:

- Duymadınız mı perde getirin dedim. Haydi acele.

Bulup buluşturuyorlar, bir "perde" alıp getiriyorlar.

- Perdeyi bu araya gerin!

"Ne yapmak istiyor acaba"?

Delikanlı bir eliyle kaynanasının elini tutarken, öbür eliyle de göstererek perdenin, kendisiyle kaynanasının arasına gerilmesini ve oradaki herkesin dışarı çıkmasını istiyor. Dediğini yapıyorlar. "Bir bildiği var" diye. Perdenin bir yanından eli yine kaynanasının elinde.

Kaynana da şaşkın, ama ses çıkarmadan "işin sonu bir şeye varacak" diye bekliyor. Elele olsalar da arada perde olduğu için oğlanı artık görmüyor kaynana. Ve oğlan başlıyor yapılması gerekeni yapmaya: Perdenin bir yanından sokulu eliyle kaynanasının elini yine sıkıca tutarken öbür eline "şey"ini alıyor. Koyuluyor "menisini getirme"ye. Kalkan "âleti tükürükleme" ha babam de babam; sonunda "meni" gelmiştir. Meni dökülecegi yere dökülüyor, oğlan işini bitirdikten sonra şalvarını çekiyor yukarı. Kaynanasının elini de tutmasına artık gerek olmadığı için bırakıyor. Perdeyi de kaldırıyor ortadan. Kaynanaysa hiçbir şey anlamadan bakıp duruyor. Damadın açıklamasıysa yalnızca şu kadar:

- "Şeriatın icabı".

Hâliz Celâl oğlana anlatıyordu:

- İşte o zaman böyle yapsaydın, "şehvetin tedâisi ortadan kalkardı" ve bir şey lâzım gelmezdi. Bunu yapmadığından şimdi garın sene "haram". Çoh çoh "câhillik" etmişsin oğul. Başha da çaresi yoh. Ne yapah yoh işte!

Oğlan boynu bükük ve çaresiz çıkıp gitti hocanın yanından.

Va'zları ne durumlara yolaçarsa açsın, kimse Hâfız Celâl'i kınamıyordu. Kötü durumlar karşısında da "Şeriata boyun eğiliyor"du.

Hâliz kısa süre içinde ününü çevre köylere bile duyurmayı başarmıştı.

Vc gördüğü "itibar"ı, ilgiyi, "cer" alanına dönüştürmeyi bilmişti. Çokça zekât toplanmıştı hafıza. Küçük, büyük baş hayvan olarak, tahıl olarak.. Bir başka başarı da, toplananların, pazarlanmak üzere, Hınıs'a, Erzurum'a gönderilmiş olmasıydı. Hayvanlar, satılacak hayvanlara, tahıl da satılacak tahıllara katılarak gönderilmişti. Hâfızın kendisi de onlarla birlikte gidince, Abdul Hoca dönmüştü Simo'ya.

24

"Türko" nenesine bilgi veriyordu,

- Nene "kulleteyn" i bilirsin?

- Ola oğul "kunnetin" nedir, ne bilim?

- "Kunnetin" değil nene, "kulleteyn",

- "Tayın"ını mayını da bilmem, na.sd bilim?

- Nene gene deyemedin, "kulleteyn".

- Eşşegin sıpasına bah, ben ne bilim o dedigin nedir?!

- Nene "kulleteyn" bir göl.

- *Nasıl bir göl?*

- Bizim evimiz keder bir göl. Fırtıhlı göl. (havuz)

- Nerde gördün o gölü?

- Karıallı kövünde. *Başka kövlerde de varmış.*

- Neydirler o gölde?

- Taharet alirler, abdest alirler, fırtıhlarını silirler atirler içine. Kap yıhirler. Kül, tezek düşir içine, Kürtler, bu gölün suyundan alıp yemek de pişirirler. Benim için karışir (midem bulanıyor).

- Vıyy, başlan batsın pis Kürtlerin.

- Nene öle deme!

- Niye, senin anan da Kürt olduğu için mi?

- Anam Kürt. Hemi de, Kürtler eyi insanlar. Fakilerin garınlarını onlar doyurirler. Yohusa fakileri kim doyurur? Benim garnımı doyuran da onlar değil mi?

- Ey ogul, Allah râzı olsun, ne diyim? Ben pisliklerini söledim.

- Anam pis mi?

- Anan Kürtlükten çıkü da ondan. Pis değil.

- Yoh nene pislik şeriatlarından..

- Ele mi?

- Ele!

* * *

Köylüler, imanlarının ücretlerini kendileri öderdi. Genellikle buğday karşılığı "tutarlar"dı imamlarını. Şu kadar teneke buğday. Bununla birikte, imamın; tarla, çayır işlerine de göz yumarlardı. Dahası, bu yönde yardımcı bile olurlardı. Köyün ortak topraklarından ekeceği, biçeceği yerler ayırırlardı. Bu topraklarda eker, biçerken imamın kimi namaz vakitlerine geç kalmasını, ya da biç gelmemesini hoşgörürlerdi. Bu, hem imamın, hem de köylülerin işine geliyordu. Köylü, fazla ücret ödemekten kurtulmuş oluyordu bu yolla. İmam da, köylünün verebileceğinden çoğunu elde edebiliyordu. Zamanla, orta durumlu bir köylüden daha iyi duruma ulaşan imamlara bile rastlanabilmekteydi.

İşte Abdul Hoca da Simo köyünde bu duruma ulaşmıştı. Simo'da satınalıp genişlettiği bahçeli, ahırlı bir evinden başka, mal-davarı bile olmuştu. Dahası, güçlü ve dayanıklı bir kişi olmasından, kendisine ayrılan toprakları ekip biçmekle yetinmemiş; kendisi de toprak satın almıştı. Yetişebildiği kadarını, karısı Hatun'la birlikte ekip biçiyor; yetişemediği kesimleri de ücret karşılığında ektirip biçtiriyordu. Hatun aynca mala-davara da bakıyordu. Sürekli işler, Hatun'un üzerindeydi. "At gibi" ve şaşılası bir dayanıklılıkla her yana koşuyor, bir sürü işi birarada görüyordu kadıncağız. Tarla-çayır işi bitince Abdul Hoca, cami işinden başka bir işe hiç mi hiç bakmazdı. Ya cemaatle "sohbet" eder, ya oturup tesbih çeker, ya dinsel öyküleri içeren kitapları okur, ya da yatardı sürekli. Her hizmetinin de görülmesini eksiksiz isterdi. Hizmetinde bir eksiklik gördü mü, Hatun'u acımasızca döverdi. Ve bu dövme olayına sık sık rastlanırdı. Kadın, birçok kez ölümün eşiğinden dönmüştü. Öylesine dövülmüştü. Ama kocasının dövdüğünü kimseye yansıtmazdı kolay kolay. Kadının, hem dövülebileceğine, hem sevilebileceğinc inandırılmıştı. Daha doğrusu, bunu bir "değişmez kader" olarak benimsemişti Hatun.

Abdul Hocanın durumunun biraz iyi olması, aile bireylerinin iyi yiyip iyi içtikleri, iyi beslendikleri, giyim-kuşamlarının iyi olduğu anlamına gelmiyordu. Bu yön çok mu çok berbattı. En kötü durumlu köylünün beslenmesinden ve giyim, kuşamından farklı değildi. Çünkü

Abdul Hoca, eline geçeni, mal-davar, ya da toprak satınalmaya veriyordu hep. İnek, öküz, koyun sayısını çoğaltıyor, tarlasını, çayırını genişletiyordu.

Hocanın gittikçe büyüyor olması, giderek köylülerin, özellikle de bir kesiminin hoşuna gitmez olmuştu. İmamı buyrukları altında görmek isleyenler, iyice tedirgin olmuşlardı. Ayrıca imam Türk'tü. Köyün tümüyse Çerkez'di. Bir Türk'ün, durup dururken güçlenmesi hiç de sevimli gelmiyordu.

Bütün bu nedenlerle, Abdul Hoca, Simo'da artık pek sevilmiyordu. Köylüyle arasındaki ilişki oldukça bozulmuştu. Arka çıkanlar da vardı kuşkusuz. Ama bunların sayıları çok değildi. İçlerin de güçlü kim.seler de azdı. Kısacası, hoca yalnız kalmıştı büyük ölçüde. İlişkilerin bozulmasından sonra, hocayla köylüler arasında zaman zaman kavgalar da oluyordu. Hocanın dövülmesine bile rastlanıyordu. Ne ki, hoca yılmıyordu. Savaşımını sürdürüyordu.

- Mezin Ahmet, bu Çerkezler, seni burada durdurmazlar.

Abdul Hocaya söyleniyordu bu. Söyliyen de karısı Hatun'du. Hatun, taktığı bu adla seslenirdi kocasına. Aslında "Mezin Ahmet", Şarkışla'nın bir köyünde herkesin biraz safça tanıdığı bir müezzin adıydı.

Hoca, karısını hem azarlar, döverdi; hem de sırasında dinlerdi. Bu uyarısını da yabana atmamıştı, Simo'da, Çerkezlerin içinde ev, tarla, çayır satın aldığına pişmandı artık. Esmer'de, ağaların elinde kalan topraklarının acısını çıkarırcasına Simo'da satınalma yoluna gitmişti, ama neye yarardı? Tekti, yalnızdı bir sürü istemez kimselerin karşısında.

- Bilirsin, ben de bilirim amma, bir kerre yanıldık. Kurtulmah da zor olacah.

- Get, başha bir kövde imamlıh bul, satah-savah gidek.

- Hele dur bahah, Allah Kerim.

Öğle olmuştu. Hoca camiye, Hatun da mala-davara yöneldi. Oğlan da, birçok kez dayaklarını yediği Tepo'nun çocuklarıyla oynamaya güünişti. Çocuklarla, kimi zaman çelik-çomak, kimi zaman da "aşıh" (aşık) oynardı.

Hoca camiye giderken, iki kişinin, yolunu kestiğini gördü. İkisinin de niyeti iyiye benzemiyordu. Yolunu değiştirip biraz uzaktan gitmeyi denedi, ama hayır, adamlar yol vermiyorlardı. Ellerinde sopalar. Canavar gibi de bakıyorlar. Bunlara karşı birşeyler yapmak gerek. Ama, ne? Hoca, kendini savunabilecek birşey bulabilmek için çevresine bakındı; taştan başka birşey yok. Korkak da davranmamak gerekiyordu. Yoksa adamlar daha da çok yürekleneceklerdi. Hoca, hiç oralı değilmiş gibi ve adamları görmezlikten gelerek yürüdü. Adamlar laf attılar. Ana-avrat sövmeye başladılar. Hoca üstüne almıyormuş gibi davrandı. Ama boşuna. Karşıdaki eli sopalıların saldıracakları belli. Çevredekiler dc bakışıyorlardı. "-Ne yapıyorsunuz, hocaya böyle laflar söylenir mi?" diyen, araya giren yok. Başka zaman, başka ortam, başka yerde olsa böyle bir şeyin olabileceği düşünülmez bile. Hocaya karşı gelinmez. Hele kötü söz, hiç söylenmez. Hele hele saldırmak, dövmeye kalkmak, dövmek.. hiç olamaz. Bir terbiyesizlikte bulunan kimse, hemen susturulur, cezalandırılır. Çevreden bakanlar, hocanın dövülmesini ister gibi bakıyordu. Kadın, erkek, çoluk-çocuk.. hep seyirci. Biraz ötede, hocanın oğlunun da içlerinde bulunduğu çocuklar oyunlarım bırakmış, kavga izleyicilerine katılmak üzere koşmuşlardı. Hocanın oğlu baktı ki, sövülüp sayılan ve saldırıya uğramak üzere olan, babası. Hemen eve, anasına haber vermeye koştu. Anası yoktu. Mala, davara gitmişti. Oğlan, orada gördüğü bir dirgeni alıp döndü. Babasına yardım etmek istiyordu. Hoca, kimsenin kendisine yardımcı olmadığını da görünce, bir anlık bir karar ve hareketle, eli sopalı iki kişiden birinin elindeki sopayı aldı. Ve hemen yana çekildi. Karşısındakiler artık kolayca saldıramazdı. Kendisi de saldırmadı. Tam bırakıp yoluna gideceği sırada, oğlu, aklı sıra babasına yardım için elinde dirgen geliyordu. Elinden sopası alınmış olan, hemen çocuğa doğru koştu, yetişip dirgeni aldı elinden. Ve dönüp, hocaya dirgenle saldırdı. Korkunç bir boğuşma. Ard arda vurulan dirgenler ve sopalar, hocanın iflahını kesiyordu. Çocuk, ağlıyor, bağırıyor ama elinden birşey gelmiyordu. Boğuşma, bir evin duvarının yanındaydı. Çocuk damın üstüne çıktı, orada bulduğu büyükçe taşı, saldırganların üzerine yuvarladı. Taş, babasının üstüne de düşebilirdi. Ama çılgına dönen oğlan, bunu düşünemedi. Saldırganlar, ne olduğunu şaşırıp saldırıyı bıraktılar. Hoca da kendini toparlamaya çalıştı. Hemen ardından, olanca

gücünü kullanarak, yüzü-gözü kan içinde camiye doğru ilerledi. Vardığında cemaat birikmişti.

- Ey cemaat, görün hocanızın halini. Bu durumdaki insan, size imam olacah, önünüze geçip namaz kıldıracah! İşte gözlerinizle görün. Peygamberi nasıl sevindirdiğinizi anlayın!

Sözler de çok etkili olmuştu. Hemen ilgilendiler.

- Hangi kâfir oğlu kâfirler bunu yaptıysa cezasız bırakılmasın!

- Başka köyler bunu duyarsa bize ne der?

- Muhtarı-azası yok mu köyün? Bu zâlimler kimlerse cezalandırsınlar.

Hacı Mûsâ da oradaydı. Mûsâ, hocayla iyi konuşurdu. Arkadaştılar.

- Hoca, söyle, o kâfir oğlu kâfirlerin kimler olduğunu söyle, ben yalnız başıma gidip onların hakkından gelim! Onların hakkından gelmedikçe de gelip arkanda namaz kılmıyacam. Haydi söyle!!!

Hacı, kükrüyordu. Ağzından köpükler saçılıyordu. Az-çok arkası da vardı hacının. Oldukça etkili olduğu söylenebilirdi. Ama hocanın karşısında olanlar, daha güçlüydü. Hocanın karşısında bir Tayfur Ağa vardı ki, çok "hükümlü"ydü. Köyde, yeni yazıyı bilen okur - yazar hemen hiç yokken, Tayfur Ağa'nm çocukları büyük kentlerde fakültelerde okurlardı. Çokca adamları vardı. Zengindi çünkü. Köyün yansına yakın toprağı vardı. Hocayla bir süre arası iyiydi. Ama "bitinin biraz kanlandığını" görünce hocayı sevmez oldu. Yine de olay karşısında cemaat üzgün görünüyordu. Hacı Musâ cemaati de kınadı.

- Hocanın başına gelen hâdise, yeni değil. Daha önce de saldırmalar oldu hocaya. Ne yaptınız? Siz oturup sesinizi çıkarmazsanız, zavallıyı öldürürler de. Camiye niye geliyorsunuz? Sevap kazanmak için mi? Allah rızasını elde etmek için mi? Hocanm başına gelenlere seyirci kalmanıza Allah râzı mı olacak?

- Hacı, hele dur, sâkin ol! Elbette ki onların yanma kalmıyacak.

- Onların yanma kalmıyacakmış! Daha öncekiler kalmadı mı sanki?

- Yine de sâkin ol hele. Muhtarı da çağıralım, birşeyler yapalım.

Su getirmişler, hocanın kanlarını temizlemişler, yaralarını

sarmışlardı. Hoca biraz kendine gelir gibi oldu. Ama namaz kıldıracak gücü yoktu. Hele ezan okuyacak gücü hiç kalmamıştı.

- Hacı sen ezan ohu. Namazı da geç, sen kıldır.

Ordan burdan da zorladılar; hacı çıkıp caminin damında ezan okudu. Sonra da inip cemaate namazı kaldırdı. Ve hemen muhtarı çağırdılar.

Muhtar, saldırganları bulup getirdi. Saldırganlar, hocanın elini öptüler. Barışmışlardı artık. Olay kapandı. Hocanın yediği dayak da yanına kaldı.

Duran çocuklara katılmış oynuyordu yine. Simo'ya geleli hemen hiç okumuyor, sürekli oynuyordu. Bir daldı mı, akşama değin başım kaldırmıyordu. Yemeyi-içmeyi bile aklına getirmiyordu. Nenesi ve babası da bu duruma çok kızıyorlardı.

Epeyce aşık ütmüştü. İki cebini de şişire şişire doldurmuştu. Çok mutluydu. Kartallı köyünde kitaplarına dalarken, dersleri yükselirken vc yeni şeyler öğrenirken duyduğu mutluluğa benzer bir mutluluk duyuyordu oyundan vc kazandığı aşıklardan. Tadına doyulmaz oyuna alabildiğine daldığı ve kendinden geçtiği bir sırada, korkunç bir pençeyi, ensesinde duydu. Ve yuvarlandı. Babasının pençesiydi yuvarlıyan. Babası demek, ölüm demekti. Anasını döverken, nasıl giriştiğine, zavallı kadını yerde nasıl serili bıraktığına nice kez tanık olmuştu. Kendisi de kaç kez yemişti onun dayağını. Kaç kez öldürülesiye dövülmüştü. Onun için babasını, Azrail'le bir tutardı. Azrail'ini görür görmez, toparlanıp fırladı. Azrail'i de arkasından koşuyordu. Ama yetişemedi.

Babasını kolladı. Babasının akşam namaza gittiğini görünce, eve girdi. Biraz ekmek alıp yiyecek ve hemen geri çıkacaktı. Gece de ahırda, samanlıkta kalırdı belki. Birçok kez olduğu gibi.. Babasının korkusundan..

İçeri girince nenesi, anası, bacıları vardı.

- Ana çoh acıhtım.

- Bir parça ekmek al, ye, çıh! "Çebik" (çabuk) ol ki, baban gelip yahalamasın. Yahalarsa öldürür. Sen oynarken yahalamış, köpürirdi. "-Elime geçirirsem öldürecem!" diyirdi. Haydi çebik.

Anası yukarıda, kimse uzanmasın diye asılı bulunan, el kadar ekmek alıp verdi.

- Ana gurban olim, biraz de yağ sür.

Anası biraz da yağ sürdü. Dışarı fırlayacaktı ki, babası içeri girdi. Korkudan sanki kanı donmuştu çocuğun. Anası araya girip yalvarmaya başladı.

- Beni öldür de, çocuğu bırah. Daha kaç gün oldu geleli, yavrum gene gidecek. Gurban olim dövme onu. Zaten korhusu gendine yeter.

Babası dövmedi artık. Ne ki, dövmeden beter bir şey yaptı:

- Ola getir o cebindekileri!

Çocuğun cebindekiler, canı gibi sevdiği aşıklardı. Aşıklarının istenmesi, canının istenmesi gibiydi. Korka korka babasına doğru adımlarını atarken ağlıyordu bir yandan da. Ama babası onun ağlamasına da, yalvarmasına da bakmadı. Anasının yalvarmalarına da aldırmadı. Cebinden aşıklarını boşalttırdı. Ne yapmak istediğini herkes sezmişti. Belliydi çünkü. Boyalı, "kınalı kınalı" aşıklar. "Heneke" adı verilenlerin içine kurşun dökülmüş. Çocuk bunları bir sürü çabayla, uğraşa uğraşa ve "alnının teri"yle kazanmıştı. İki cebinden, 15-20 tane aşık çıkmıştı. Bakanların yüzüne gülüyordu hepsi. Öylesine alımlı, öylesine tatlı. Acımasız baba, bunları aldığı gibi, önündeki yanmakta olan ocağa attı. Bunların atıldığını gören çocuk da kendini attı ocağa. Parçalanırcasına çığlık kopararak.. Baba çocuğu tuttu, yukarı kaldırdı, yere vuracaktı, karısı kollarından yakaladı.

- Çocuğu öldürecen mi deli herif? Aşıhlarını atman yetmedi, bir de çocuğun gendini mi öldürecen? Çocuğu bırah da git Çerkezlerle başa çıh. Gücün çocuğa mı yetir? Yavrum, babasının, anasının yanına bunun için mi geldi? Sen de heç merhamet yoh mu?

Hatun bunları söylüyor, hem de ağlıyordu. Küçük çocuklar da ağlamaya başlamıştı. Neden sonra, nene de olaya karıştı, oğluna durmasını söyledi. Hoca bıraktı çocuğu ve geçip oturdu. Ve güzelim aşıklar yanıyordu ocakta.

25

Görkemli Simo dağı. Önünde, otlatmak için götürdüğü 15 koyun, 2 dana, 2 inek, 2 öküz, 1 tosun. Boynunda azığını, kitabını koyduğu heybesi, elinde sopası. İrili ufaklı yamaçlar, dereler, tepeler. Çalılıklar, kayalıklar. Sıra sıra, sivri sivri taşlar. Söğüt ağaçları, alıç ağaçlan, yaban armudu ağaçları, kuşburnu ağaçları.. İğri büğrü yollar. Sızan süzülen yol yol sular, alarak çıkan göz göz kaynaklar. Kadife gibi yerlere serilmiş yeşil bitkiler, kökünden kopmuş, kurumuş ve yel önünde savrulup giden otlar. Yeşilleri türlü türlü. Tüylü, tüysüz, yapraklı yapraksız. Dar, uzun yaprakları kol gibi yanlara atılmış olanları. Kısa, geniş yaprakları gül gibi açılmış olanları. Kartlaşmış "kenger"ler, "boğa dikenleri", çiçekli - topuzlu dikenler. Boncuk boncuk üzerlikler, yavşanlar, süpürgelikler, durmadan kokularını yayan kekikler. Sürü sürü kuşlar... Simo dağı. Nice savaşlara sahne olduğu için yer yer boş kovanlara, kurşunlara da raslanan ulu dağ.

Hayvanlar mutlu. İstedikleri otu bulabilmekteler. Dilediklerini koparıp koparıp yemekteler. Yanlarında su da bol. Kolayca sularını içmekteler. Hava da şimdilik güzel.

Bir kaynağın başına oturdu. Azığım çıkarıp koydu önüne. Ekmek, peynir vardı. Peynirden bir parça aldı, ekmekten kopardığı bir parçanın içine koydu. Yemeye koyuldu. Kaynağın suyu, lekesiz. Olduğu gibi görünen, göründüğü gibi olanların duruluğunda. İçinde ne var, ne yok ortada. İşte kum taneciklerini taa su yüzüne değin atı atıveren, özgürlüğüne kavuşmak için kabuğunu patlattığı yerin derinliklerinden kaynayıp gelen su fiskeleri, göz yuvarlarına dönüşmüş doğum yerleri ve çevresinde kum tepecikleri. Ne güzel "göze". Çevresine yalıyarak gittikçe yuvasını genişleten ve önünde oluşturduğu akağında nazlı nazlı akıp giden şiir gibi bir su. İçiyle, dışıyla güzellik işte bu. Akağın iki yanında türlü desenli halı gibi serili yeşil bitki örtüsüyle güzelliğe güzellik katılmakta. Çimler üzerinde gezen, yerden yiyecek topluyan, küçücük gagalarını batırıp batırıp su içen, arada bir kanat çırpıp uçan minik kuşlar ve "cik cik"leri, sözleri-sazları güzelliği bütünlemekte. Ve bu güzelliklerle yarışan başka güzellikler.. Ekmek peynir, su istetmişti. Ellerini iki

yana destek yapıp eğildikten sonra ağzını uzatıp su içti. Başını kaldırdı bi daha içti. Gidip ekmek ve peynirden bi kaç lokma daha aldı. Varıp sudan bi daha içti. Bu kez avuçla.. Parmaklarının arasından sular aka aka.. Gidip yemeyi sürdürdü. Ekmeği, peyniri bitirdi. Daha olsa, daha yiyecekti. Yazık, bitmişti azığı. Midenin kalan boşluğunu doldurmak istercesine, ağzını dayayıp yine su içti. Kalkıp gerindi. Otlattığı hayvanlar aklına geldi. Sağa, sola baktı, taa uzaklarda olduklarını gördü. Heybesini aldığı gibi koştu. Kavuşmuştu hayvanlara. Toplayıp aşağılara, biraz önceki kaynağa doğru götürdü. Ve varıp yine oturdu orada. Bu kez kitabını çıkardı, okumaya koyuldu. Öğrendiklerini ve ezberlediklerini gözden geçirdi. Amacını anımsadı: "Alim olmak". Hem de "Basra'daki, Kûfe'deki âlimlerden daha büyük âlim olmak". Bu da yetmez, başa geçmeliydi. "Cumhurreisi" dedikleri nasıl başa geçmişti? "Akıllı olduğu için". Ülkedeki "en akıllı insan"ı bulup başa geçirmişler. Kendisine de bu yol açıklı. "En büyük âlim" olur ve "en akıllı insan" olduğunu da gösterip kanıtlarsa, "başa geçebilir"di. Demek ki bugünün "şu çelimsiz" çocuğu, yıllar sonra, herkesin gidip soru soracağı, akıl danışacağı "bir büyük kişi", bir "cumhurbaşkanı" olacak. Peki ne yapacak o zaman? Ne yapmalı? Önce çocukların isledikleriden başlamalı. Çocuklar aşık mı istiyor; verilmesini buyurmalı. Her türlüsü. "Kınalı kınalı aşıklar". Çocuklar, "haşıl" mı isliyor; yağlı dürüm mü isliyor; "elli pilav" mı isliyor; sağlayıp doyurmalı hepsini. Erkeklerin, kadınları ve çocukları dövmelerini, kesinlikle yasaklamalı. Malı çok olanlardan alıp, malı az olanlara vermeli. Herkese, yiyecek - giyecek dağıtmalı. Herkese büyük büyük evler, Tutak'taki gibi konaklar yaptırmalı. Bütün bitler, pireler, sinekler, yılanlar, köpekler öldürülmeli. "Fırtıklı - fırtıksız" tüm kulleteynler kaldırılmalı. Pınarlar akıtılmalı. Bolca kavun - karpuz ekilmeli. Meyve ağaçları dikilmeli. Herkese al, araba verilmeli. Bütün bunları ve daha başka şeyleri sağlamalı o. Sağlıyacak. Hele bir "âlim" olsun; hele bir "başa geçsin"! Kötüler ve kötülükler görür gününü; "hepsini temizliyecek"! Her yanı "cennet" yapacak. Hele bir "âlim" olsun, hele bir "başa geçsin"!!! İyi ama "âlim" olmak, "başa geçmek", çalışmadan olmaz ki! Öyleyse, aşık oynamasını yasaklarken ve aşıklarını yakarken babası "haksız değil". Neden ki, bunlar okumasına engel. Anasının, babasının yanına geleli, hemen hiç okumamış

olması çok kötü. Hiç zaman yitirmemesi gerekirdi. "Böyle zamanlarım geçip giderse ben nasıl âlim olurum, nasıl başa geçerim?" Dalıp gitmişti. Okumayı sürdürdü. Saldırdı satırlara. Okudu, okudu.. Başını kaldırdı ki hayvanlar yine yok. Bu kez, bir yerde de gözükmüyorlar. Hemen fırladı heybesini alarak. Bir tümseğin üstüne çıkıp baktı. İşte oradalardı. Tatlı tatlı otluyorlardı. Yanlarında da kuşburnu ağaçları. Kırmızı kırmızı, kimi ham, kimi olgun kuşburnular. İçlerinde küçük, sert, tüylü çekirdekler. Tüyleri, ele, ağıza batan türden. Çekirdeklerin de, tüylerin de ayıklanıp temizlenmesi gerekiyor yemek için. Ne tatlı bir meyve.. Daha tatlısı da var mıdır? Ayıklayıp temizlemekten usanıncaya dek yedi. Karşıda yaban armutları da vardı. Varip biraz da onlardan yedi. Topladıklarıyla heybesini de doldurdu. Anasına, bacılarına götürecekti.

Sağdan, soldan yürüyen, birleşen bulutlar. Hava bozacağa benzer. Hayvanları toplayıp götürse iyi olur. Yağmura tutulmadan eve gitmeli. Ama daha akşam olmadı. "Akşam olmadan eve gidersem babam kızar". Gitmekten vazgeçip beklemeye karar verdi. Biraz sonra yağmur atıştırmaya, hava gürlemeye başlamıştı. Hayvanları biraraya topladı. Kendisi de, yatan bir öküzün bacaklarının arasına sokuldu. Gevişliyen öküz, başını çevirip baktı, sonra başını yine uzatıp gevişini sürdürdü. Gök gürültüsü, şimşek, hızlanan yağmur.. Ve öküzün bacakları arasında uyuya kalmışü.

Uyandığında yağmur durmuştu. Akşam olmuş, hava da kararmıştı. Sığırlar hep oradaydı. Ama ya koyunlar? Koyunlar yok. Yukarı çıkıp baktı. Görünürlerde koyun moyun yok. Çılgın gibi düştü ortalığa. Aramaya koyuldu. Karanlık gittikçe bastırıyordu. Epeyce aradıktan sonra koyunları buldu. Ama "dur hele bir sayım". Saydı. Beşi eksik. "Eyvah ne yapacam şimdi?" Heybesini, belirli bir ağacın altına, gözükecek biçimde astıktan sonra aranmaya başladı. Bir aşağı - bir yukan. Koş babam koş. Bir deli şaşkınlığıyla çırpındı. Sonra biraz kendine gelip bilinçli aramaya koyuldu. Aradı, taradı; bulamadı. Karanlıktan biraz uzaklar seçilemiyordu artık. Hayvanları hemen önüne katıp götürmeyi düşündü. Köy, epeyce uzaklardaydı. Hemen çıksa, bir - bir buçuk saatte ancak ulaşabilirdi. Ortalık daha da kararmadan yola çıkmalıydı. Biraz daha kalsa, kurt tehlikesi de olabilirdi. "Fakat, koyunları bulmadan gidersem, babam beni de, anamı da öldürür." Biraz

daha aramaya karar verdi. "Bu kadar uzaklaşmamalıydım" diyerek kendisini kınadı. Köyden o kadar uzaklaşması, hem hayvanlarını iyi otlatmak, hem de dağ meyveleri bulup yemek, toplamak içindi. Aramayı sürdürdü. Bir ses. Kadm sesi. Hem de anasının sesi:

- Duraaaaan!!!

Demek anası da onu aramaya çıkmıştı. " - Bu oğlan niye gelmedi, malla - davarla nerde kaldı?" diye düşünerek..

- Ola Duraaaaaan!!!

- Burdayım, ana burdayım.

- Duraaaaan..!

- Anaaaaa! Ben burdayım, burdayım..!

Sonunda anası işitmişti onun sesini.

- Ola orda mısın?

- Burdayım.

Anasının karaltısı gözüktü. Görür görmez de hemen yanına koştu. Bir yandan da ağlıyordu.

- Ola nerde kaldın, niye bu keder bekledin?

Ağlıyarak karşılık verdi anasına.

- Uyumuşum, koyunlar uzahlaşmışü. Onları aradım.

- Buldun mu?

- Buldum da beşi "eskik".

- Baban ikimizi de öldürür.

- Barabar arıyah.

- Olmaz, artıh gedek. Karanlıh bastırdı. Daha geç kahrsah elimizdeki leri de kurda - kuşa yediririk. Hani inekler, öküzler nerde?

- Aşağıda otlirler.

- Heyben?

- Aha şoo ağaçta asılı.

- Haydi seğirt, al, gidek.

Koşup aldı heybeyi. Boynuna taktı. Koyunları da alıp sığırların yanına indiler. Ve hepsini önlerine katıp köyün yolunu tuttular. Bir-bir buçuk saat sonra da vardılar.

Yolda, beş koyunun eksik olduğunu babaya söylememeyi, ertesi gün gelip aramayı kararlaştırmışlardı.

Vardıklarında, baba yan gelmiş yatıyordu.

- Kız getirdiniz mi hayvanları?

- Heee!

- Ey otlamışlar mı?

- Heee, otlamışlar, karınlarını şişirmişler.

- Ey. Şimdi bir "istihkan" (bardak) çay yap da içim.

- Çebik yaparım, çocuğun kamını bir doyurim.

Anasının ;getirdiği ekmekle yoğurdu yedi. Geçti bir köşeye büzüldü.

Anasıyla birlikte, güneş daha doğmadan çıktılar koyunları aramaya, Otlatılacak malı-davarı, uygun bir yamaca sürdükten sonra.. Tırmandılar koca dağı. Tırman ha tırman. Aynı "göze"nin yanma vardılar. Başladılar sağı-solu taramaya. İki koldan. Bir-iki saat aradılar; yok. İkisi de yorulmuş olarak biraraya geldiler. Karınları da adamakıllı acıkmıştı. Gidip "göze"nin başına oturdular. Ekmek, peynir. Hem yediler, hem içtiler, hem kaygılı kaygılı konuştular.

- Ana koyunları bulamasah neyderik?

- Bilmirim ki. Baban öldürür bizi.

- Ana bulmasah heç demiyek babama.

- Ya örgenirse?

- Örgenemez. Nerden örgenecek?

Gerçekten de Abdullah Hoca, malı-davarı karısı Hatun'a bıraktığından; malla-davarla pek ilgilenmezdi. Rahattı. Çerkezlerle ilişkileri bozulmamış olsaydı keyfine diyecek yoktu. Malı-davarı karı görsün, kendisi yan gelip yatsın. Yine de terslik bu ya, ilgileneceği tutabilirdi.

Karınlarını doyurduktan sonra bîr daha aramaya çıktılar. Yine iki koldan. Bu kez iki-üç saat. Yine biraraya geldiler, yine

bulamamışlardı.

- Ana çoh korhirim. Babam bizi sağ bırahmaz.

- Hele dur bahah, Allah Kerim.

- Babama demiyek, he mi?

- Hee, heec! Bulamasah demiyek.

Soluklanıp bir daha çıktılar. İyice baktılar. Yok, yok, yok.

- Ana "hırhızlar" (hırsızlar) çalıp götürmüştür.

- Olur mu olur oğul. Allah'larından bulsunlar.

- Kurtlar da yemiş olur mu?

- Kurtlar yemiş olsaydı, "cemdek"lerini (ölülerini) bulurduh.

- Hepsini yemezler mi?

- Yemezler.

Biraz daha aradılar. Hiç bakmadıkları yerlere, derelere bakülar. Yine yok. Önlerinde bir dere kalmıştı. Oldukça dar, dikenli kuşburnu ağaçlarıyla kaplı. Ağaçların aralarından girmeye çalışarak ilerlediler. Ve sonunda buldular. Ama sağ olarak değil. Kurtlar, boğup boğup bırakmış hayvanları. Beşinin de cemdeği ortada. Oralarından-buralarından biraz parçalanmış olarak.. Bir süre baktılar "cemdek"lere. Elden ne gelir? Olan olmuş.

(Jzüldüler. Ama rahatladılar da. Artık aramadan kurtulmuşlardı çünkü. Dağ meyvesi toplıyarak eve doğru yönceldiler. Ana-oğul, dertli denli konuşarak.

- Ana ben "âlim" olursam, seni böyük evlerde, Tutak'taki gibi konahlarda yaşatacam.

- Hele sen bir "âlim" ol da..

- İnanmir misin ana?

- İnanirim oğul da, bu "zâlim baba"nın elinden neydeceyik bilmirim? İnsafı, merhameti heç yoh. Gözlerini cırarah yörüdü mü, Azrail kesilir.

Konuştular, konuştular. Temel konu: Zalim baba" ve kurtuluş yolu olarak görülen "âlim olmak"

* * *

Bir küçüğü olan kızkardeşi Gülenaz'la birlikte, sabah erkenden çıkmışlardı. Malı - davan karşı "yamaca vuracaklar", sonra da tezek toplayıp getireceklerdi. Anaları öyle "tenbih" etmişti.

Hayvanlan önlerine katıp götürdüler, yamaca sürdüler. Artık otlardı onlar. İkisi de tezek toplamaya koyuldu. Top top, ya da yassı yassı. Kimi iyice kurumuş. Kiminin altı yaş. Altlarında türlü böcek, "tıstan". Buldukları tezekleri alıp alıp birlikte taşıdıkları telise atıyorlardı.

- Ağabeg, tıstanlardan korkırım.

- Onlardan korhulmaz gız. Onlar insanı yemez ki?

- Yaa, yerler.

- Vallaha yemezler. Onlar bizden küçük, nasıl yesinler?

- Amma "dişlerler" (ısırırlar).

- Dişlemezler de.

- Yaa?!

- Vallaha. Bah ben elime alirik, dişlirler mi heç?

- Amma sen oğlansın. Benden korhmazlar.

- Elese, madem korhirsin, sen tezek toplama!

Güienaz tezek toplamadı. Ağabeyiyle birlikte yürüdü ve ağırlaşıncaya dek telisin bir ucundan tuttu.

- Ağabeg, ben yoruldum.

- Ben "sene" demedim mi gelme? Niye geldin?

- Ey anam gönderdi. "Ağabegine yardım et!" dedi.

- Yalan sölirsin.

- Vallaha yalan sölemirim.

- Haydi sen şöle otur. Telisin yanında.

Güienaz oturdu. Ağabeyi, topladığı tezekleri kucağında biriktiriyor, kucağı doldukça da getirip telise boşaltıyordu.

Bir gelişinde baktı ki Güienaz ağlıyor.

- Niye ağlirsin kız?

- Haydi gedek eve!

- Ey, ey, gedek.

Zaten telis de oldukça ağırlaşmıştı.

- Haydi tut da, arkama alim.

Sırtına vermek için Gülenaz'm gücü yetmedi. Bu kez, kendisi sürükleye sürükleye telisi bir kayanın üstüne çıkardı. Ve sırtına almayı başardı.

- Haydi gız şimdi gedek.

Telisin altında bacakları titriyordu. Düştü düşecek. Ve düştü sonunda. Telisle birlikte yuvarlandı. Tezekler dökülüp saçıldı. Toplayıp doldurdular yine. Ama taşıyamıyacağı belli.

- Gülenaz!

-Nee?

- Tezeklerin birezini senin eteğine doldurah mı?

- Hee, doldurah.

Birazını, Gülenaz'm fistanının eteğine doldurdular. Kalanım oğlan yine bir kayanın üstüne sürükleyip oradan sırtına aldı. Yine zor taşıyordu. Birkaç adım atmışlardı ki, bu kez kız yuvarlanmıştı ayağı takılarak. Yine saçılan tezekler, yine tezeklerin toplanıp telise doldurulması.. Baktılar ki hepsini götüremiyecekler. Yarısını, orada belirli bir yere döktüler. Kalanını oğlan telisle sırtlandı. Artık taşıyabiliyordu. Soluklana soluklana gidiyorlardı. Oğlanın bumu kanadı. Zaten sık sık kanardı. Hele bir ağırlık taşıyınca, bir işe zorlanınca. Gülenaz, oralardan bir çapıt bulup getirdi. Yırttılar, bir parçasını kanıyan burun deliklerine tıkadılar. Kan, öbüründen de gelmiye başladı. Onu da tıkadılar çapıtla. Bir süre sonra kan kesildi. Ama oğlanın üstü - başı batmıştı kandan.

- Anam yıhar!

-Hee!

Yeniden yola düzüldüler. Yavaş yavaş. Vardılar.

Oğlan, sırtındakini, ocağın yanına götürüp bıraktı. Gülenaz çoktan eve koşmuştu. Oğlan da sallana sallana gidip girdi içeri.

- Ana!

Seslendi, oraya buraya baktı anası için. Odalardan birine vardı ki, anası yatakta yatıyor. Başına birikmişler. Babası da orada.

- Anama n'oldu? Anaa!

Babasına sordu, babasının sesi çıkmadı. Oradakilere sordu. Yine kimseden karşılık yok. Ağlamaya başladı.

Yüzü kireç gibi, kendinden geçmiş durumda yatan kadın, oğlunun ağlaması üzerine başını çevirdi oğluna doğru.

- N'oldu ana, sene n'oldu?

Kadm güçsüz, yavaş bir sesle karşılık verdi.

- Ağlama yavrum, ben eyim, duvardan düştüm, geçer, bişeyim galmaz.

"Duvardan düştüm" derken doğruyu söylemiyordu. Gerçeği saklıyordu. Gerçek, çok sonraları anlaşılacaktı: Hatun'u o duruma sokan, kocası Abdul Hoca'ydı. Hoca, her nasılsa koyunların eksik olduğunu görmüştü:

- Gız, bizim koyunların hepsi tamam mı?

-Hee.

- Ben on "tene" saydım.

- Yanlış saymışsın herhal.

- Yanlış degil, degil. Tam pn tene.

- Beşi de oralarda bi yerlerdedir.

- Haydi bul getir!

- Elimde işim var, sonra baharım.

- Bırah işini. Koyunları bul.

Hatun, nerden bulsun koyunları? Koyunlar gitti. "Gavurun kurtları", boğup "cemdek"lerini yere sermişti., Şimdi Hatun onları diriltecek değü ya, nasıl bulup getirsin? Kekeledi, birşeyler söylemek istedi, örtbas etme yoluna gitti., Ama yaran yok. Hoca sezmişti bir kez.

- Gız çoh çebik koyunları bul, yohusa gebertirim seni.

"Buyurun cenaze namazına". "Herif işin peşini bırakmıyacak". Hatun, olayı kapatmanın hiç mi hiç yolu olmadığını anlayınca, kocasının "merhamet"ine sığındı. Ama var mıydı "merhamet"? Kadın, olayı açıklar açıklamaz, hoca deliye döndü. Ağız köpürmeye, gözler dönmeye başladı. Eline, ayağına sarılarak "merhamet" dileyen karısını,

Bununla da kalmadı, gitti; koca bir ağaç eline geçirdi. Gelip tüm gücüyle indirdi kadına. Artık kadın serilivermişti. Hoca bir an, durdu. Hatun'un kıpırdamasını bekledi. Kadm, kıpırdamıyordu. Soluk bile aldığı anlaşılmıyordu. Hoca, birden kadını öldürdüğünü düşündü, korktu, telaşlandı. Varıp kıpırdatmaya, kaldırmaya çalıştı. Kalkma şöyle dursun, kıpırdama bile yok. Soluğunu yokladı. Soluk alıyordu kadın. "Çok şükür". Gitti, yüklükten bir döşek indirdi, bir odanın sedirine serdi. Kucağına aldığı kadını, götürüp yatırdı. Ve başında beklemeye başladı. Yarım saat, bir saat. Kadm kıpırdamaya başladı.

- Hatun. Hatun.

Hatun'da cevap yok. Kıpırdaması da kesildi. "Kurtulacah mı acaba?" Hoca bekledi. yarım saat, bir saat, bir buçuk saat, iki saat.. Hatun bir daha kıpırdadı. Bi yandan öbür yana dönmeye çalıştı, ama başaramadı. Bitkin bitkin soluk alıyordu. Yavaş yavaş gözlerini aça.

- Hatun, gız Hatun! Ey misin?

- Ey.. Eyim. Gur.. Gurban.. Kurbanın olim. Oğlanı dögme!

- Sen tek ey ol, dögmem, Vallaha dögmem oğlanı.

Hoca, karısının ölmediğine çok sevinmişti. Karısının iyileşip ayağa kalkması, eski durumuna gelmesi için koyunların tümünü verebilirdi. Koyunlar ne söz; tüm malını-mülkünü vermeye hazırdı. Kapıldığı öfke yüzünden yaptığına çok, çok pişman olmuştu. Bü pişmanlığı, Hatun'un önündeki duruşuyla.da anlatıyordu. Ama hatun bunu görecek durumda değildi daha. Karısını iyileştirsin diye Tanrı'ya yalvaran, dualar okuyan hoca, arada sırada da karısına sesleniyordu.

- Gız Hatun nasısm, eyi misin? Eyileşecek misin?

- Hee, hee.

- İnşallah, inşallah. Gız beni çoh korkuhttun.

- Gorhma..!

Hatun, kocasının pişmanlığını anlamıştı sonunda. Birşeyler de söylemek istiyordu, ama söyliyebilecek gücü yoktu.

- Hatun, bi şey içer misin? Getirim!

- Hee.

- Ne içersin?

- Su, su.

- Süt getirim, daha ey gelir.

- Getir.

Hoca, yiyeceklerin, tahılın, unun, bulgurun bulunduğu odaya gitti. Süt peynir gibi şeyler de o odada bulunurdu. Sütü aramaya başladı. Oraya baktı, buraya baktı; yok. Olmadık yerlere bakıyordu çünkü. Mutfak işleriyle hiç ilgilenmediği için sütün, süt kabının nereye konulmuş olabileceğini bilmiyordu. Terekten birkaç kap düşürdü. Şangur şungur. Çinko kapların orasından burasından çinkoları atü. Kapları toplayıp yerine koydu. "Bu süt nerede?" Bir de "tandır sekisi"nin köşesine baksa, oradaki ağzı kapaklı tencerede bulacaktı sütü. Bulamayacağını anlayınca, karısının yanma gitti.

- Sütü bulamadım. Yerini de hele!!!

Soluk, sararmış, zayıf yüzünü olanca sevecenliği ve sevimliliğiyle kocasına çeviren Hatun, gülümsedi.

- Hele gel otur yanıma... anlamında, eliyle işaret etti.

Hoca, büzüle büzüle, suçlu suçlu vc bağışlanma dileyen bakışlarla oturdu hemen yanıbaşına. Birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı.

Biraz sonra bahçeden nene gelip içeri girdi. Onlann bulunduğu odaya varınca, birden durakaldı. Yarı telaşla oğluna dikti gözlerini.

- Ola ne ettin garıya?!

- !!!

- Sölesene ola ne ettin?

- !!!

Hatun, güçsüz güçsüz kaldırdığı eliyle ona da oturmasını işaret etti. O da oturdu ve suskun bakmaya koyuldu.

Hoca, anasına, sütün nerede olduğunu sordu. Yerini öğrendi. Gitti, bir tasa biraz koyup getirdi.

- Gız hele birez iç.

Ana-oğul yardım ettiler; Hatun sütten bir kaç yudum içebildi. Başını yine yastığa koyarken yavaş bir sesle dua ediyordu:

- Allah râzı olsun, Allah tuttuğunu altın etsin..!

O sırada da Güienaz içeri girmişti. Ardından da ağabeyi. İkisi de biraz ağlayıp sustular. Analarını o duruma sokan nedeni öğrenemeden..

26

Bir sürü iş. Ev işi, mutfak işi, ahır işi, bahçe işi, yırtığı-söküğü dikip onarma işi, kirlileri, pek de olmayan çeşmeye, ya da dereye götürüp yıkama işi.. Hepsi de Hatun'u bekliyordu. Zayıftı. Ölümün eşiğinden döndüğü günden beri daha da zayıflamıştı. Ama düzelmişti. Eski diriliği, güzelliği yeniden gelmişti genç kadına.

- Çok şükür, bugünlere de şükür.. dedi içinden.

"Şükür" derken, 3-4 yıl önceki yaşamını, Musik köyündeki yaşamını anımsıyordu. Kocası, imamlığa ilk adımını bu köyde atmıştı. Bir ev göstermişlerdi hocaya. "Terkedilmiş" bir ev. "Perili ev" diye de ünlenmişti. Gece oldu mu, kimse, hele çoluk-çocuk yanından-yakınından geçmezdi. "Cin var" diye. Köyde, alışılmadık biçimde, yüksek duvarlı bir ev. Ne ki, "harap mı harap"tı. tutak'a gelen bir kaymakamın girişimi ve özendirmesiyle, kimi yakın köylerde yapıldığı gibi, burada da okul diye yapılmış. Birkaç gün, oradan-buradan derlenen çocuklar, gidip "ders" görmüşler. Ama öğretmen kaçmış. Sonra da "mektep" öylece bırakılmış. Yıllar geçince de "harap" olmuş. Ve "cinli-perili" diye kimse yaklaşmamış. Evin içinden yukarıya, tavana bakılınca, kıyıdan-köşeden ışık gözüküyor. Delik deşik çünkü. Kar-yağmur, çocukların "cinlere" diye attıkları taşlar yüzünden.. İmama, evini taşıması için burası uygun görülmüştü. Çünkü, "hoca"ydı, "okur-üfler, cini-periyi kaçırır"dı. Sonra başka ev de yoktu zaten. Herkesin başım soktuğu "bir göz, iki göz dam"ı vardı. Kimse kendi "dam"ını veremezdi. Çok evli, geniş evli zenginler yok muydu köyde? Vardı. Kerim ağanın, Kasım ağanın, Kâmil ağanın köyün yarısını tutan evleri vardı. Her bir çocuğun birkaç evi. Geniş geniş evler. Ahırlarıyla samanlıklarıyla... Ama üç ağanın üçü de, yakınırdı. "-Damlarımız yetmir.." diyerek.. Doğrusu bu ya, geniş aile bireyleri, malları-davarları, hizmetkarlarıyla ancak sığıyorlardı evlerine. Ağalardan her birinin bir kaç karısı, her kandan da doğup yetişmiş çocukları ve çocuklarının çocuklan vardı. Kısacası, imama, verilebilecek başka ev yoktu köyde. Hocanın kendisi de bu evi uygun görmüş, dahasi sevinmişti. Köylüyle anlaşır anlaşmaz, Tutak'ta bulunan evini, taşıdı. Anası, karısı, 5-6 yaşında oğlu, biri 4, öbürü 2

yaşında iki kızıyla taşındı bu eve. Mevsim, sonbahar.

Hocanın 3-4 koyunu, iki keçisi, biri kısır iki ineği, bir danası ve iki de tosunu vardı. Bunlar için de yer gerekliydi. Ama yer yoktu. Ya evin bir kesimi bölünüp aynlaeak, ya da yanıma bir ahır yapılacaktı. Başka yolu yoktu.

Bu gibi sorunlarla Hoca pek ilgilenmezdi. İlgilenecek biri vardı: Hatun. O, ne yapar eder, bir çözüm bulurdu. O, yoku var eder, varı çoğaltırdı. Ayrıca da, elinden geldiğince herkese mutluluk verirdi. Dertler içinde bile dertsiz, sevinçli, Coşkuluydu. Hem kadın, hem erkekti.

Hatun, kollan-paçaları sıvadı. Önce, evin bir kesimini bölmeyi düşündü hayvanlar için. "Olamaz" deyip vazgeçti. Karar verdi; evin bitişiğine üç duvar yapıp çevirecek, evin bir duvarından yararlanarak bir ahır yapacaktı. Ama yalnız başına yapması kolay olmıyacaktı. Bu arada ilgilenmek, bakmak zorunda olduğu çoluk-çocuk ve hayvanlar da vardı. Hepsinin yemesine, içmesine o bakıyordu. Ahırın yapımı için bir yardımcı gerekiyordu. Bu yardımcı, hoca olamazdı. Düşündü-taşındı; biraz ilgilenir gördüğü komşusunun yardımına başvurdu. Komşusu da acıdı, yardım etmeyi kabul etti. Ve birlikte başladılar ahırın duvarlarını yapmaya. Hatun yalın ayak, ağzından da yaşmağını eksik etmeyerek, taş taşıdı, su taşıdı, çamur, harç kardı; komşu adam da duvarları yaptı. Hocaya gelince: Ağaların odalarında, "keyfinde-âleminde"ydi.

Hatun, bulup buluşturduğu ağaçlarla, duvarların üstünü örtmeyi de başarmıştı. Yine komşunun, komşuların yardımıyla. Kendini sevdiriyordu çünkü. Çevresinde herkes, seve seve yardım ediyordu.

Hoca bir gün geldi ki, ahır yapılıp bitmiş. Evin de, tam olmasa bile, olabildiğince orası-burası onarılmış.

Bir sorun kalmıştı: Yakacak ve soba. Yakacak için, hayvanlardan elde edilen tezek yetmezdi oranın kışına. Biraz daha tezek, çalı-çırpı edinmek gerekiyordu.

Hatun, bir yandan eve, çocuklara ve hayvanlara bakarken, bir yandan da dağlara düştü, tezek, çalı-çırpı topladı. Ve çuval çuval taşıdı. Gebe, "karnı burnunda" olarak.. Sonunda yakacak dâ sağlanmıştı olabildiğince. Ya soba?

Hem soba, hem boru gerekliydi. Nerden bulunup, nerden alınacaktı? Hemen hiç "imkân" yoktu. Genç kadın, oraya-buraya atılmış paslı tenekeleri topladı. Bunlardan, fırın biçiminde bir soba ve borular yapıp ortaya koydu. Tenekeden fırının ve borularının dış kesimlerine de, kumla, tuzla kardığı çamur sıvmıştı. Öylesine ki, fırının ve borularının tenekeden değil de, çamurdan olduğu sanılıyordu. Bütün bunları, üç gün içinde bitirmişti Hatun. Öbür işlerini de pek aksatmadan. Abdul Hoca, akşam odadan eve gelirken iki de "konuk" alıp getirmişti. Evde, yiyecek-içecek bir şey var mı, yok mu düşünmeden. Böyle şeyleri düşünmek, onun geleneği değildi. Konuklarıyla gelip, evde fırın biçimindeki çamurdan sobayı ve borularını, hem de lam kurulu olarak görünce şaşırdı. Konuklar geçip minderlere otururken, bu şaşılası nesneye bakıyorlardı. Şaşkın şaşkın. Hatun, yarattığı şeylerden hep mutlu olurdu, bu kez de çok muuuydu. Başında örtüsünü, ağzında yaşmağını eksik etmeden sobayı yaktı. Sobanın üstten iki gözü vardı, bir gözüne yemek tenceresini, bir gözüne de çaydanlığı koydu. Ve öbür işlerle ilgilenmeye koyuldu.

Soğuklar iyice düşene değin, hemen her şey oldukça iyi gitti. "İdare" ediliyordu. sorun hiç yok değildi: Gök gürültülü, sağanak biçimindeki yağmurlar sırasında yalnız kalışı, Hatun'un zaman zaman tüylerini ürpertiyordu. Hele geceleri, gazsız, lambasız olarak.. "Cinli-perili" diye ün salmış bir evde. Ayrıca sık sık deprem de oluyordu bu yörede. "Bu bel vermiş duvarlar bir zelzeleye dayanmaz." diye düşünüyor ve korkuyordu kadın. Ama kışın, başına gelecek dertler karşısında bunlar, çok küçük, önemsiz kalacaktı.

Sonunda kış geldi, karakış bastırdı. Oranın kışı. Aman vermeyen, "zâlim kış". Uluyarak esen tipisiyle soluk kesen, ayazıyla el-ayak doğrayan, solukları daha çıkar çıkmaz donduran, insanın "canının içine işleyen" kış. Kış ki ne kış! Ama Abdul Hoca için hava hoş. Alır yanına oğlunu, doğru odalardan birine. Gittiği ağaların odaları sıcacık. Bakar keyfine. Anası da torunlarını yanma alarak komşulara, nerede sıcak yer bulursa oraya gider. Okuması-üflemesi de olduğu için herkes buyur eder. Ve kalır zavallı Hatun. Yapayalnız. Kolay ısıtılamayan, ısıtıldığında da çabuk soğuyan ve yakacak yetmediği için çoğu kez soğuk kalan "perili ev"de.

Sancdan tutmuştu Hatun'un. Doğuracaktı. Sancılar, dışardaki tipi

gibi gelip gelip saldırıyordu. Kadın, yine yapayalnızdı. Ne kaynanası, ne çocukları, ne de kocası vardı yanında. Kaynanası olsaydı, ebelik ederdi. Kocası olsaydı, hiçbir şey yapamasa da, doğumun kolay olmasını sağlamak için çıkıp kapıda ezan okurdu. Oğlu olsaydı, birşeyler getirip götürürdü, birşeylere yardı. Sancılar sıklaştı. Hatun, kıvrana kıvrana "doğum hazırlığı" yaptı, kendi kendini doğurtmak için önlemler almaya çabaladı. Artık doğurdu-doğuracak. Sancılar ara vermiyor, aman vermiyordu. Serdiği yalağa gidip uzandı. Ve doğurdu. Kendi kendinin ebeliğini yaparak.. Bir süre sonra çocuğu aldı, kız mı oğlan mı baktı; kız olduğunu görünce çok üzüldü. Ard arda üç kız oluyordu çünkü. Göbeğini kesti, yıkadı, çaputlara sardı ve götürüp yatağın bir yanma uzattı, üstünü örttü. Bu iş, tamamdı. Sıra, sobayı ateşlemekte ve akşama yetişmesi için üstüne "aş" koymakta. "Anıksız" (yağı-soğanı pek olmayan, yavan) da bir "bulgur aşı" pişirilecekti. Sıcak sıcak içmek için. Akşam eve gelenler, çocuğun ağlamasıyla farkında oldular doğumun.

Asıl zor günler, bundan sonra: Hatun, "çıt kırıldı" türünden kadınlardan değildi kuşkusuz. Kendikendine ebelik edebilen bir kadındı. Ama "kadın"dı. Her kadın gibi onun da, "lohusa"lara özgü sorunları, güçsüzlükleri, gereksinimleri olacaktı. Doğaldı bu. En başta, soğuktan korunmalıydı. Çocuğunu emzirecekti, ona göre besin almalıydı, lohusalık durumu geçene ve gücünü toparlıyana dek çok yorulmamalıydı. Ne doğru dürüst sıcak yuva, ne de doğru dürüst yiyecek içecek vardı. Lohusa da olsa, Hatun'u bekliyen işler dağ gibiydi. Ev, çoluk-çocuk işleri de, dışarı işleri, mal işleri de yalnızca onun sırtındaydı. Aile düzeni öyle kurulagelmişti. Hatun, bu düzene boyun eğmek zorundaydı. Bir sürü "zâlim" karşısındaydı: İçinde bulunduğu yoksulluk bir zâlimdi. Bütün bunlara karşı gençti, diriydi, ama "kadın"dı. Üstelik göğüslediği sorunlar yüzünden ve besinsizlikten "erimiş akmış"tı. Buna şimdi bir de lohusalık eklendi, çocuk emzirme eklendi.

Sıkıntılar bastırınca türkü çağırırdı Hatun. Yanık yanık türküler söylerdi. Bunlarla dertlerini bastırır, yeniden dirilmişçesine canlanır, girişirdi işlere. O lohusalıkta da, yeni çocuk doğurmuşluğu filan unuttu, türkülerle işlere koyuldu. O zayif gövdeden hiç beklenemiyecek bir güçle daldı. Ne dalış. Uluyarak esen tipisiyle soluk

kesen, ayazıyla el-ayak doğrayan, solukları daha çıkar-çıkmaz donduran, insanın "canının içine işleyen" o zâlim kış, vız geliyordu sanki. Daldı. Ev işlerine, mal-davar işlerine. Evi süpürüyor, çocukları yedirip doyurmaya çalışıyor, bebeği emziriyor, yıkanacağı yıkıyor. Ve geçiyor ahıra. Mallara, davarlara yem veriyor, altlarını süpürüp temizliyor. Boklarım sepetlere dolduruyor. Sırında zayıf bacakları büküle büküle ve çoğu kez de yalın ayak, karda-tipide, dışarı götürüp döküyor. Çocuğun ağladığım işitiyor, koşuyor çocuğa. Çoğu kez, yemeden içmeden seğirtiyor, meme veriyor çocuğuna. Almadığı besini veriyordu Hatun. İnanılmaz biçimde.. Ardından yine ev, çoluk-çocuk işleri, yine ahır, yine malı-davarı yemleme, yine bokları süpürme, yine sırtlanan bok sepeti ve yine bok sepetinin altında söylenen türküler. Ve yine koşup, ağlıyan çocuğu emzirme. Almadan verme.. Kar, soğuk onu tepeliyeceğine, o, karı tipiyi tepeliyordu. Çoğu kez, soğuğa meydan okuyan çıplak ayaklarıyla.. Sıcak odalardan beri gelmiyen kocası, nezle olurken, soğuk alırken, o ne nezle oluyor, ne soğuk alıp hastalanıyordu. Uluyan kışa meydan okumak buydu.

Ne var ki, tezek, yakacak tümden bitince çaresiz kalmıştı kış ortasında. Yakacak için hiçbir yerde umut yok. Ev, soğuk mu soğuk. Höllüğüyle terlikte çaputlara, yorgana sanlı olsa da bebek, donacak. Şimdi ne yapsın zavallı Hatun? Her çaresizlikte "çare" bulan kadın, bu kez kalakalmıştı. Komşuların yakacakları, kendilerine ya yeter, ya yetmez. Biraz ötede Kâmil ağaların var. Hem de bol. Ama onlar da kimseye vermezler. Vermiyorlar da isteyenlere. Kış ve soğuk kadar, ağalar da "zâlim", acımasız. Gidip gizlice alınabilir. Adı hırsızlık olsa bile.. Herkes biliyor ki, böyle durumlarda bu türden hırsızlık "helâl". Ne var ki, onlar da onu bildikleri için, gerekli önlemi almışlar. Bekçileri, "kuş uçurtmayan" hışnikli köpekleri var. Ama Hatun kafaya koydu; ne yapıp edecek, gidip sokulacak, tezek mezek ne bulursa, alıp, bir başka adıyla "çalıp" getirecek. Jandarmaların beklediği, tehlikeli tel örgülerle çevrili, hemen ötesinde mayın döşeli bulunan sının geçme çabasındaki insanlar gibi, korkunç da olsa tehlikeyi göze almıştı. Uluyan tipiye karşı "nârin" gövdesini vererek dışarı çıktı. Büzüle büzüle vardı ve süzülerek "cümle kapısı"ndan tezekliğe girmeyi başardı. Hemen işe girişti: Yanında götürdüğü çuvala çabuk çabuk *doldurdu tezekleri. Ve* sırtına aldı. Yine aynı dikkat ve süzülüşle

kapıdan çıktı. Tipide sendeliye sendeliye eve vardı. Sobanın yanına boşaltü. Sobayı doldurdu, ateşledi, ısındı. Çuvalı alıp bir daha çıktı. Yine tipiyle savaş, yine olanca dikkat, yine "cümle kapısı"ndan süzülüş. Tezeklik, tezeklerin çabuk çabuk dolduruluşu. Çuvalın sırtlanışı. Ama bu kez bir terslik: Köpek havlaması. Köpeğin havlamasını işitince, bir yana sindi. Ama köpeğin havlaması kesilmiyordu. Ardından bekçi, yani hizmetkâr çıktı. köpeğe seslendi, köpeğin havlaması durdu. "Kimse mi var?" diyerek oraya buraya baktı. Ve sindiği yerde Hatun'u gördü. Yanma varınca tanıdı. Hatun korkmuştu. Ama hizmetkâr, korkmamasını söyledi. Tezek dolu çuvalı da kendi sırıma aldı. Halun'a:

- Haydi düş önüme gedek.. dedi.

Hatun önden, hizmetkâr da sırtında çuvalla arkadan gittiler. Eve vardılar. Hatun içeri girdi, kapıyı açık tuttu. Adam da kapıdan içeri çuvalı koyar koymaz döndü. Hatun dua ediyordu arkasından:

- Allah râzı olsun, Allah ne muradın varsa versin..

Ve kendikendine söyleniyordu: "Dünyada ne ey insanlar var!"

Aradan bir süre geçti; kapı çalındı. Hatun, kapı açıp açmamakta önce duraksadı. "Kim olabilir?" Önlem olarak eline küreği aldı, gidip açtı kapıyı. Bir dc nc görsün: Aynı adam. Bu kez sırtında kocaman sepet. Yine tezek dolu. Adam onu da içeri boşalıu. Ve konuştu:

- Bacı, ağanın haberi yok. Haberi olsa vermez. Onun ne imanı, nc insafı var. Aman sen de ağzından kaçırma, başım belâya girer.

- Kimseye sölemem gardaş, Allah senden bin kerre râzı olsun. Kimseye söler miyim hiç?

Adam giderken Hatun:

- Gel olur da, biraz ısın, sonra get.. diyemedi. Dedikodudan çekinerek,. İçeri çağırsa, adam da girmezdi belki. Adam gitti. Tipi de uluyordu.

Hatun, Simo köyünde, "çok şükür" derken, bütün bunlan ve daha nice çileleri anımsıyordu işte.

27

Hatun, elinde "bel", türküler raurddanarak "mayısı belliyor"du. "Bel"i, yani ucu sivri, düz ve keskin küreği, helva gibi döküldüğü yerde yayılıp bastırılmış olan, bir karış kalınlığındaki hayvan boklarını, bir pasta ya da baklava keSer gibi kesmek için dik tutuyor, "mayıs", yani kesilecek boklar üzerinde, boklara bulanmış ve incecik çıplak ayağıyla, bir kıyısından da yüklenip bastırıyor; dilim dilim kesiyordu. Kan ter içinde.. Karşıdan oğlunun geldiğini görünce durdu:

- Nedir oğul, niye geldin, malı-davarı nettin?

- Ana, mal-davar yamaçta otlir. Sene deyeceğim var.

- Ne deyecen?

- Ben artıh gedecem.

- Nereye ola?

- Kartallı'ya. Tutak'a da gederim amma, bibimin herifinden hoşlanmirim.

- "Fırtıhlı Kulleteyn"i mi görestin? Yohusa bitleri mi?

- Derslerim "savudu" (soğudu).

- Savumaz savumaz anan gurban olsun, biraz daha gal.

- Yoh, gedecem.

- Ey hele dur, nasıl gedeeen, kim götürecek?

- Ben gederim. Sora sora gederim. Hem geliriken yolu da öğrendim.

- Vıyy bu oğlanın derdine bah. Oğul, ahlına uyup çıhma, gedemesin, yollarda galırsın Allah etmeye.

- Yollarda galmam ana. Gederim. Derslerim çoh "savudu". Hem "yüskek" (yüksek) dersleri ohuyacam. Yaşım geçir.

- Hele bu deli oğlanın söledigine bah. "Yaşı geçirmiş". Gurban olduğum daha senin yaşın ne ki? On yaşında varsın-yohsun.

- Olsun. Çebik âlim olacam.

Konuşmalar uzayıp gitti. Oğlan kararlıydı, Tutak'a ya da Kartallı'ya dönmek istiyordu. Bu istekte, Safo'yu özlemiş olmasının da payı var mıydı? Belki. Ama, "âcelesi" de vardı, derslerde hızlı yol

almalıydı ki, zamanı geçmeden, "Basra'daki, Kufe'deki", ünlerini duya duya kafasında ülküleştirdiği âlimler gibi olsun, daha da "yüksek mertebe"ye ulaşsın. Ömrü boyunca, mal-davar otlatacak değildi ya!

- Hele sen bir mallara-davarlara get, ahşam gonoşuruh.

- Kamımı doyurim, ele gedim.

Kadın, gidip seleden bir parça ekmek aldı, üzerine de yağ sürdü, oğluna verdi. Bir yandan da gözlerinden yaş akıtıyordu. Sessiz sessiz. Ayrılık gözükmüştü çünkü.

Oğlan kamım doyurup gitti. Hatun da, yine "mayısı belleme"ye yöneldi. Dilim dilim, kalıp kalıp kesiyor, sonra her iki kalıbın uçlarını birbirine getirerek ve az yatık olarak dikiyordu. Tüfek çatar gibi. Kurusun diye.. Sonra bunlar, uygun bir yerde üst üste dizilip "kalak" yapılacaktı kış için. biraz sonra "belleme" işini bırakıp eve gitti. Çocuğun yıkanacak bezleri vardı, yıkadı ve sermek için bahçeye götürdü. Bahçenin duvarına bezleri sererken, bitişik bahçede Tepo'yla karşılaştı.

Hatun'lann bahçesiyle Tepo'nun bahçesini, bir duvar ayırıyordu. duvar çok yüksek olmadığı, kimi yerlerinde az yıkık olduğu için iki bahçedeki insanlar da birbirlerini -belden yukarı olsun- diye görebiliyorlardı. Tepo, Hatun'lann komşusuydu. Duldu. Hatun'a âşıktı. Fırsat buldukça ilgi gösteriyor, yardımcı olmaya çalışıyordu. Çeşitli işlerde yardımcı oluyordu. Bahçe işlerinde, sap-saman işinde, mal-davar işinde. Hemen koşup el alıyordu. İlgisini ve bu çabalarını öylesine artırmıştı ki, Hatun rahatsız olmaya başlamıştı. "Ya bir dedikodu çıkarsa?" diye. Kocası kötüye yorar diye. Kaynanasının gözü üstündeydi zaten. İş görürken yaşmağı biraz ağzından çenesinin altına doğru kaydı mı, kaynanası yaygarayı koparırdı:

- Ağzını elin herifleri gördü, oğlanın namusunu iki paralık edecen..! Türünden.

Hatun, Tepo'yu da uygun bir dille, birkaç kez uyarmıştı. Ama Tepo aymamış, tersine, ilgisini artırdıkça artırmıştı. O gün yine orada Hatun'u görünce hemen ilgilendi. Dahası: Bir şey söyliyeceğini belirtip yaklaşarak, "aşkını ilân etti".

Hatun, gören-eden var mı diye, sağa sola baktı, kaynanasının kulak kabarttığını gördü. "Felâket". Kaynanası,

- Bu karının göynü olmasa o herif böle sölemeye cesaret edemez.. diyebilirdi.

Bir ân düşündü Hâtun, Tepo'ya durup beklemesini söyliyerek, hızlı adımlarla eve gitti. Yağ tenekelerinden birine baktı, dibinde biraz yağ vardı. Tenekeyi alıp çıktı dışarı. Doğru, Tepo'nun bulunduğu köşeye. Tepo, duvarın arkasında, köşede, Hatun'un vereceği karşılığı umutla bekliyordu. Hatun, önce elindeki yağ tenekesini duvarın üstüne yerleştirdi. Sonra da eteğini toplayarak kendi çıktı duvarın üstüne. Tepo'ya biraz yaklaşmasını söyledi. Tepo, coşkuyla yaklaştı. Ve Hatun, tenekenin yağını, Tepo'nun başından aşağıya boşalt D.

- Di get gavurun herifi! "Sene okkader (o kadar) dedim pöçüğümü (arkamı) bırah! Duymadın!" Hadi get şimdi!!!

Tepo şaşkın ve perişan. Başından yağlar süzülüyor. Üstü-başı yağ içinde.

- Ben sene nettim, ne kötülük ettim ki bunu yaptın? Hocanın zulmü, dögüp sögmesi sene daha mı eyi gelir?

- Sen kurban ol hocaya. Sesini de çıharma, duyarsa seni de öldürür, beni de.

Kaynanası olayı izlemişti, ama hiç belli etmiyordu. O da kaynanasının olayı izlediğini biliyor, ama bilmezlikten geliyordu.

Hatun'un, Tepo'ya karşı acımasız davranmasında, kaynanasının payı az değildi.

28

Oğlan, mala-davara gideceği yerde, Tepo'nun çocuklarıyla oynamaya gitmişti. Zaman zaman böyle yapardı. Kaçamak yaparken de, babasına karşı dikkatli, duyarlı olurdu. Babasını gördükleri zaman haber vermelerini, çocuklara da tembih etmişti. Parasıyla satın aldığı birkaç aşığı vardı. Çocuklarla oynamaya girişli. Çocuklar, babasının uzaklarda gözüktüğünü söylediler. Hemen fırladı. Arkalardan dolaştı, doğru yamaca. Giderken iki köpekle karşılaştı. Arka arkaya bitişmişlerdi. Biri bir yana, öbürü öbür yana çekiyordu. Şaşıp kaldı bakarken. Nasıl olmuş da böyle olmuşlardı? Ne olmuştu bunlara? Böyle birşey hiç gönnemişti. Oradan geçen birkaç çocuk gördü. Onları çağırıp köpekleri gösterdi. Çocuklar alışıktılar. Köpeklerin niye o durumda olduklarını biliyorlardı. Ona da açıkladılar. Erkek köpeğin, önce dişi köpeğin üstüne ön ayaklarını alarak çiftleşmeye geçtiğini, cinsel organını öbürünküne soktuğunu, sonra kimi zaman cinsel organının sokulduğu yerde kaldığını, "köpek çatışması"nın böyle meydana geldiğini, erkek köpeğin ayaklarını indirip ters döndüğünü ve onun için birinin bir yana, öbürünün öbür yana çektiklerini anlattılar. Bir süre sonra, kendiliğinden ayrılabileceklerini söylediler. Durup çocukları dinledi. Sonra çocuklarla birlikte köpeklere taş attı. Köpekler, birbirini ters yöne çektikleri için kaçamıyorlardı. Çocuklar da acımasızca taşları yapıştırıyordu. O, taş atmaktan vazgeçti. Çocuklara da atmamalarını söyledi.

- Size öyle taş alsalar, vursalar razı olur musunuz?

- Ama onlar köpek!

- Olsun, onların da canı var.

- Sen niye demin taşı attın?

- Bilemedim, yanıldım..

Çocuklarla Çerkezce konuşuyordu. Kartallı'da, Kürtçeyi biraz da Arapçayı öğrenince, daha önce öğrenmiş olduğu Çerkezceyi biraz unutmuştu. Yine Simo'ya gelince, unuttuklarını yeniden öğrenmişti, artık yine rahat konuşabiliyordu Çerkezceyi de. Nedense etkili olmuştu çocuklar üzerinde. Çocuklar da taş atmayı bırakmışlardı.

Hayvanları getirirken Zeki'yle karşılaştı. Zeki, Tepo'nun oğullarından. Yaşıttılar. Önce konuştular, sonra güreşe tutuştular. Zeki güçlüceydi. Nasıl güreşileceğini de biliyordu. Tuttuğu gibi altına aldı onu. Zeki'nin altında biraz bocaladı, sonra:

- Kolum, kolum.. diye bağırdı.

Kolu, altla çok kötü kalmıştı, bükülmüştü.

- Kolum, kolum.. Kırıldı, kolum kırıldı!

Alabildiğine bağırıyor ve ağlıyordu. Zeki kaçtı. O da hayvanları 100-150 metre kala bırakıp, ağlıya ağlıya eve gitti. Anası karşıladı:

- Ne var ola, n'oldu?

- Kolum kırıldı, kolum!!!

- Sen ne ettin de kırıldı?

- Zeki'yle gülcştik.

Hatun, kıza ve söylene bakü kola. Kırıktan-çıkıktan anlardı.

- Çıkmış bu kol!

Kendi yöntemiyle ve oğlanı ağlaıa ağlata, kolu yerine oturttu, sardı, sıkıca bağladı ve boyundan astı.

- Bir yere vurmaz, değdirmczscn çcbik cylcşir. Ağlama arlık sus. Baban şimdi akşam namazından gelir; sahın babana gülcşıiğini deme, çoh kızar.

- Demem.

- Hayvanları getirirken yıhıldım, böle oldu.. de!

- Öle diyerim de, yalan olmaz mı?

- O keder yalan da olsun. Bir de babanın sopasmı yeme..

Baba Abdul Hoca geldi namazdan.Geçip sedirdeki minderine; olurdu.

- Gız, ne pişirdin?

- Bulgur aşı pişirdim.

- Ey, getir gamım çoh acıhtı.

Kurulan sofra; ev bireylerinin, sofranın çevresinde dizilişleri; "bcsmclc"lcr, ekmek ısırmalardan sonra, önce büyüklerin, sonra küçüklerin, kaşıklarını çorba tasma daldırışları.

Abdul Hoca şöyle bir baksa, oğlunun sağ kolunun sarılı olarak boynundan asılı olduğunu, oğlanın, sol eliyle çorbayı kaşıklamaya çalıştığını görürdü. Ama hiç bakmıyordu çevresine. Karnını doyuruncaya dek de bakmadı. Sonra farkında oldu ve sordu:

- N'oldu ola goluna?

- Çıhmış.

- Ne ettin de çıhtı?

- Hayvanları getirirken oldu.

- Kendiliğinden mi oldu?!

Hatun söze karıştı.

- GeJiriken yıhılmış, kolu altında kalmış. Ben eyce sardım, birkaç güne galmaz, cyleşir.

Hatun, oğlanın öbür konusunu açü:

- Mezin Ahmet, oğlan getmek istir.

- Ne cehenneme?!

- Aman herif, ağzını hayra aç.

Bunu söylerken, Hatun ağlamaya da başladı. Sözlerini sürdürdü:

- Yavrum geleli daha ne kadar oldu? Geldi-geleli de hep malın-davarın peşinde. İşte şimdi gene gedecek ğurbete. Gözümüzden ırah, bahanı-edeni olmıyacah, gene kirin-bitin içinde kalacah, ser-sefil olacah. Sen de heç baba yüregi yoh mu da, öle diyirsin? "Ne cehenneme gedecek?" diyirsin? Dilin nasıl tutir? Heç acımir misin, ha, heç mi acımırsin?! Başha oğlun mu var, gözün ağı-garası bir oğlan!

Bu konuşma, Abdul Hoca'yı oldukça etkilemişti. Hoca, sustu. Başını öne eğerek derin derin düşündü. Kayan gözlerinin biri bir yana, öbürü öbür yana gidiyordu. Özellikle düşündüğü zaman gözleri böyle olurdu. Bir çıkmazda olduğu belliydi. Epeyce sessiz düşündükten sonra Hatun'a döndü:

- Çoh doğru sölirsin, doğru sölirsin de, ne yapah şimdi? "Yer demir; gök bahır".

Çıkmazlar karşısında hoca hep böyle derdi. Zaman zaman, karısı da bu sözü söylerdi. "Yer demir; gök bakır!"

Herkes suskun ve düşünceliydi.

Hoca konuştu yine:

- Bu hınzır Çerkezler de işi azıttılar, bizi burda yaşatmayacahlar.

Hatun, kocasını çok iyi anlıyordu. Üzüntüsünü paylaştı.

- Malı-mülkü burda almamıza ey etmedik, amma olan oldu bir kerre. Allah'tan hayırlısı. Ben diyirim ki, sen hemen get, başha yerde bir imamlıh ara.

- Yahm kövlerin imamları var. Bir Şirvanşeyih'in imamı yoh.

Hoca, Simo'ya gelmeden önce Şirvanşeyih köyünde imamdı. Çerkezler daha çok ücret verince buraya gelmişti. Bir de Şirvanşeyih'i "ahlâk" yönünden "çok düşük" buluyordu. Herkes, birbirinin karısını kaçırıyordu. Hemen herkesin birden çok karısı vardı. Usandıkları zaman, karılarını değiştiriyorlardı. Hocanın çok yadırgadığı, şaştığı durumlar meydana geliyordu. Bir gün Ramiz ağa, muhtarın iki karısını birden kaçırmıştı. Muhtar da gidip, Ramiz ağanın iki karısını götürmüştü. Olaylar herkesin gözü önünde oluyordu. Herkes de, olağan karşılıyordu. Değişiklik isteyen kocalar da, kanlarının alınıp götürülmesine pek ses çıkarmazlardı. Pazarlık bile yaparlardı aralarında. Bir cuma günü, hoca camiden gelirken, muhtar önüne çıktı.

- Dur hele, hoca sene bir şey deyecem.

- ?

Muhtar, hocayı bir yana çekti. Oturdular. Muhtar başladı konuşmaya:

- Bah hoca! Ramiz ağayla sen ey konişirşin, ben konişmirim. Benim kanlara tad vcrmirmiş. Çok dögirmiş. Bene gelip haber verdiler. Ben garıları ona, dögsün, kötülük etsin diye vermedim. Hele Cennet'in dögülmesine heç dayanamam. Sen "münâsiplik"le ağnat, karılarımı dögmesin. Eğer dögerse, gider çeker alırım. Onun kanlarını da ona gönderirim. Yoh cger dögmezse, ey tutarsa, biraz daha galsınlar. Sen ağnat ona!

Hoca oradaki durumlara alışmıştı, ama yine de şaşıp kalmıştı muhtarın tutumu ve söyledikleri karşısında. Kendi karısının da birgün elinden alınabileceği kuşkusuna düşmüştü. Bir dayanağı vardı, o da karısının sağlamlığı.

Abdul Hoca, "ahlâk" yönünden "düşük" bulduğu köye bir daha gitmek istemiyordu. Onlar bir kaç kez gelip: "-Gel gene bize imam ol!" demişlerdi, hoca kabul etmemişti.

29

Hatun'la kafa kafaya verip düşündüler, çözümler aradılar. Sonunda hocanın çıkıp imamlık yer aramasına karar verdiler. Birkaç gün sonra hoca yola çıkacaktı. Önce oğlanı götürüp yerine yerleştirecek, sonra da imamlık yer aramaya koyulacaktı.

Ama oğlanı okuması için Tutak'a mı, yoksa Kartallı köyüne mi götürüp bırakmalıydı? Karısıyla, bu konuyu da konuşup tartıştılar.

Hatun, çocuğun, Tutak'ta okumasından yanaydı.

- Orada bibisinin yanında galır, bibisi bahar.

Ama, hoca "cırık Ahmet"i, yani eniştesini çok iyi tanıyordu.

- Cırıh râzı olmaz.

- Müftü konuşmuş ya!

- Olsun. Onun canı cihar.

- Sen bir şey vererek râzı edersin.

- Neyimiz var ki?

- Birşeyler satah, para ver Cınh'a.

- Neyi kime satah? Çerkezler sattırır mı heç? Gene en eyisi: Kartallı.

- Orada da çocuh perişan olir.

- Ne yapah. Ohumah kolay değil, bircz de perişan olsun.

Karı-koca, daha bir süre tartıştılar. Sonra bir karara vardılar bu konuda da:

Hoca, oğlanı önce Tutak'a götürecek. Enişteyle, müftüyle bi görüşecek. Eğer orada kalınabilecek bir ortam varsa, orada bırakacak, yoksa doğru Kartallı'ya.. Ama Kartallı'ya da bıraksa, arada sırada bibisinin yanma gitmesi, üstünün-başının yıkanması için bibisiyle konuşup görüşecek. Ayda, ya da iki ayda bir.. Kar-kış bastırana dek, oğlan yalnız da olsa gidebilecek; kışınsa, birilerine tenbih edecek, onların çocuğu götürmelerini sağlayacak. Kısacası, işleri yoluna koymadan, çocuğun yanından ayrılmıyacak hoca.

* * *

öğle üzeri. Ailenin bireyleri mutlu mutlu içeri dışarı girip çıkıyordu. Zaman zaman olurdu bu tür mutluluklar. Genellikle de, pişen yemeğin çeşitine bağlı olarak oluşurdu. O gün de bir "culuk" (hindi) kesilmişti. Bir kesimi kebap oluyor, bir kesimi de bulgurla pişiriliyordu. Ocağın üstündeki kara dipli kazan, dibinin karasına aldırmadan görkemli görkemli duruyor, güzelim yemeğin kokularını çevreye yayan buharlar çıkarıyordu. Küçük çocuklar da çevresinde dört dönüyordu. Keyifli keyifli.

- Ola mala-davara bahtın mı?

- Bahtım ana. Yamaçta otlirler.

Yemek pişmişti. Oğlan, kazanın üzerinden bir parça kaçırdı eli yana yana yedi. Biraz da bacılarına verdi. Onlar da ellerini, dillerini yakarak yediler. Ana bağırdı:

- Ola ne yapirsiniz? Babaz namazdan gelsin, sofra gurulsun o zaman yeyin. Korhmayın, çoh, hepinize yeter. Cırılana keder yersiz. (Yani yırtılana dek yersiniz.)

Ana her yemekte, benzer sözleri söylerdi, herkese, sofranın kurulmasını beklemesini bildirirdi. "Ama dinleyen kim?" Hele oğlan, hiç dinlemezdi. Elini, dilini yaka yaka yemeyi çok severdi. Sıcak tencerenin üstünden kaçırarak..

Baba da geldi. O da yemeğin çekici kokusunu almıştı. Mutlu mutlu, sedirdeki yerine gitti, minderine oturdu.

Sofra tahtasının, ardından tencerenin, kaşıkların, ekmeklerin, suyun getirilişi. Herkesin, sofra çevresinde dizilişi. Hindinin, anasının eliyle parçalanışı, paylaştırılışı, herkesin payının, önündeki ekmeğinin üzerine konuluşu. Pilavın büyükçe bir kapla ortaya yerleştirilişi. Aynı kaptan herkes kaşıklasın diye.. Ve büyüklerden başlıyan saldırış..

Herkes tıka basa doyurdu kamım. Eller ağızlar yağlı. Biraz sonra sabun, ibrik ve leğenin getirilişi, ellerin ağızların yıkanışı, aynı "peşgir"le silinişler.

Yemek işi bitince çocuklar dağılmıştı. Hocanın ve anasının çayı geldi. Hoca, uzun uzun çekerek ve ses çıkararak keyifle çayını içerken, oğlan sokuldu:

- Baba, kızmassan bi şey deyecem.

- Haydi de bahalım ne deyecen?

- Sen anamı niye dögirsin, günah değil mi?

- Hele eşşegin doğurduğunun sorduğu suale bah. Böyürsen örgenirsin, kanlar dögülür.

- Niye?

- Kur'an öle diyir. Nisa suresinin 34. ayetinde Allah diyir ki: "Karılarınızı dögün!".

- Amma, karı herife karşı gelirse. Anam sene karşı gelmir ki.. Her işi görir. Yıkiyir, yedirir, içirir. Bah, yemek pişirdi, yedirdi, doyurdu.

- Kazanan kim? Ben kazanirim.

- İşleri gören de, hep anam. Sen imamlıktan başha ne iş yapirsin? Tarlaya, harmana gettiginde de anam yardım edir. Çoluk-çocuğa, mala-davara bahan da anam.

- Eşşegin sıpasına bah hele. Nasıl da anasını korir!

30

Güzel güzel otluyorlardı hayvanlar. İnekle dana yanyana. Dana şımarık. Anasının başını uzattığı otları, önünden, ağzından alıp alıp kaçırıyordu. Anası da her ana gibi bundan mutlu oluyor gibiydi. Biraz ötede, güçlü ayaklarıyla kavradığı yerde, deli deli ollayan tosun. Gücünün ve "saltanat"ının doruğunda. Hemen yanıbaşında öküzler. Boyunduruk altından kurtulmuş olmanın tadını çıkarmaktalar. Özgürlüğün mutluluğu. Ama şimdilik. Az ötede koyunlar. Koyun koyuna, boyun boyuna "yayılmaklalar" ağızlanna göre olanı bularak.. İçlerinde bir görkemli: Koç. Hepsinden başka olduğunu kanıtlarcasına kıpırdıyarak, dans ediyor gibi. Otundan, otlanmasından da geri kalmıyor. Ne ki, en çok ilgilendiği şey, başka: Egemenliğindeki koyunlardan, üstüne atlamasını isteyenlerin "-gel, atla!" anlamındaki çağrısı. Çağrıyı alır-almaz; hemen gidip atlıyor. Ön ayaklarını dişinin üstüne koyarken, arka ayaklanyla yere basıyor ve upuzun, sip sivri nesnesini, sokmak istediği yere kolaylıkla sokuyor. Çok geçmeden de güçleri birkaç saniyelik erkekler gibi fişeğini atmış, işini bitirmiş olarak iniyor. Biraz otluyor, bir daha. Biraz otluyor, bir daha. Bir daha, bir daha.. İki atlayış arasında biraz otlamadan edemiyor. Atlama gücünü otlardan alıyor sanki.

Bunları izliyordu hep. Hava da oldukça güzeldi. Koçun koyuna atlayışını izlerken, köpeklerde tanık olduğu çiftleşmeyi, köpeğin kancığına atlayışını anımsayıp göz önüne getirdi. Karşılaştırdı. Benzerlikleri vardı, ama benzemezlikleri de vardı. Erkek köpeğin cinsel organı, koçunkine oranla hem kalın, hem de topuzlucaydı. Sokulduğu yere kolay giriyor, ama kolay çıkmayabiliyordu.

Koça yaklaştı. Eliyle sırtını, okşadı. Sonra eğilip o sivri nesnesini tuttu. Yuvasına çekilmiş olan nesneyi, üstündeki derinin üzerinden o yana bu yana kıpırdatmaya, deriyi ileri-geri etmeye ve itmeye başladı. Receb'in Murat ırmağının kıyısında eliyle "kusturmak" için erkeklik organına yaptığı gibi.. koçunkini de elle kusturup kusturamayacağını görmek istiyordu. Ve görüyordu: Kusturuyordu koçunkini de. Koçunki de atı atıveriyor, "fırtığını" fırlatıveriyordu. Denemesinden ve sonucundan memnun olmuştu.

* * *

Bir gecesi kalmıştı. O gece yatacak, ertesi gün sabahleyin, babasıyla birlikte yola çıkacaktı. O gidecek diye evde bir sessizlik, bir sönüklük vardı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Anası için için ağlıyordu. Bir yandan da yol hazırlığı yapıyor; Çerkezlerin "velibah" dedikleri börekten pişiriyordu. Nenesi, elinde Kur'an okuyordu. Babası iki çift çarık diktirmişti: Biri ona, biri de kendine.

Bir gecede anasına doymak, bir yıllık, birkaç yıllık doyumunu almak istercesine durup durup sarılıyordu. Boynuna sarılıyor, kucağına atılıyor, yüzünü-gözünü öpüp yalıyordu. Biraz duruyor, bir daha yapıyordu. İçinden, anasının memesini emmek geldi.

- Ana, memeni çıhar hele.

- Neydecen ananın kuru "çendir"lerini kurban olduğum?

- Biraz emecem.

- Vıyy, hele oğlana bah! Ola oğul bebeklegin mi tuttu?

- Ana kurban olim çıhar.

Anası, şaşkın şaşkın göğsünün düğmelerini çözdü, elini soktu göğsünden. Ve çıkardığı memeleri:

- Al bahah neydecen! diyerek oğlana uzattı.

Bacılarını emzirirken oldukça diri diri gördüğü memeler "fısalmış" (havası kaçan bir balon gibi sönmüş) ve pörsümüştü. Uçları da çocukların ağzında çekile, çiğnene yaralanmış olmaktan dolayı kapkara kararmıştı. Ağzına alamadı. Eliyle okşadı, yüzüne sürdü. Sonra bir daha sarıldı anasına.

- Ana, âlim olacam, ele gelecem!

- İnşallah âlim olursun. Allah muradını versin, emeklerine sefilliğine değsin!

- "Allâme" olacam.

- "Allama" ne demek oğul?

- "Allama" değil, "allâme".

- Her neyse, manası ne?

- Alim var ya!

- Hee?

- Onun "mubalağalı ismi fâil"i. "Çoh, çoh âlim demek. Ben de öle olacam.

- İnşallah.

- Basra'nınkileri de, Kûfe'ninkileri de geçecem.

- İnşallah inşallah oğul, inşallah.

Nenesi, okumasına ara verip, anlamlı anlamlı bakarak seslendi:

- Geldin geleli, hiç ohudun mu ki?!

- Biraz ohudum nene. Ohuduhlarımı gözden geçirdim.

- Unutmamış mısın?

- Yoh, unutmadım. Nene unutur muyum heç?

- Ey, inşallah!

- Nene, gelim de bir "mesel" (masal) söle.

- Get oğul, ben Kur'an ohirim.

- Gurban olim nene, "mesel" söle.

Nenesinin masallarını çok severdi. Özellikle de "üç oğullu padişah" masallarını "oynaşlı kan" masallarını, "kırk haramiler" masalını, "Terzi Kızı" masalı, "Keloğlan" masallarını..

Nenesi, nazlana nazlana masa! anlatmaya hazırlanınca, çocuklar çevresine birikmişti hep. O da gidip, başını nenesinin dizine koyarak kendini vermişti.

"Bir varmış, bir yohmuş, Allah'ın kulu çohumuş, evvel zaman içinde..."

31

Sabahın en erken saatinde, ev halkı ayaktaydı. Ayrılık vardı. Baba-oğul yolcu edilecekti. Hazırlık tamamdı. Oğlanın çamaşırları, kitapları ve baba-oğula epeyce yetecek yol azığı heybeye, torbalara yerleştirilmişti. İkisi de sıkı giyinmişti. Çünkü soğuklar başlamıştı. Hele sabahları, oldukça serin oluyordu. Yolcuları Tanrı'nın koruması için nene sürekli okuyor, dua ediyordu. "Selâten tünçinâ"yı okuyor, Kur'an okuyor, çeşitli dualar okuyup üflüyordu. Hiç durmuyordu dudakları. Ananın da gözleri. Durmadan ağlıyordu. Burnunu çeke çeke. Yaşmağıyla, yazmasıyla da, burnundan ve yanaklarından süzülenleri siliyordu arada bir. Kızlar da az üzüntülü değil. Büyükleri, Gülenaz ağlıyor." Ağabeg"lerinden ayrılıyorlar çünkü. Ya "ağabeg"? O da onlar kadar üzgün. Bacılarına sarılıyor, öpüyor, okşuyor. Sonra dönüp anasına sarılıyor. Ona da sarılıyor, öpüyor. Ama, en az orada sevdikleri kadar tutkun olduğu bir amacı var. Onun tutkusu ve coşkusunu taşıyor olmasa, oradaki sevdiklerinden kolay kolay ayrılamaz. Yine de göz yaşlarını tutamıyor, ağlıyor sessiz sessiz.

Anası Hatun'un kafasındaki konulardan biri de onun yatak sorunuydu. Kartallı'da döşek tc, yorgan da çok küçüktü. O büyüyünce daha da küçülmüştü bunlar. Yastığı da pek işe yaramazdı. Kadıncağız, tavukların tüyünden bir yastık, bir'de yün yorgan yapıp hazırlamıştı. Ama götürülmesi kolay olmaz diye kocasına bir türlü söyliyemiyordu. Sonunda dayanamadı ve söyledi:

- Mezin Ahmet, kurban olim, bir tüy yastıh, bir de yorgan var. Çocuğun, orada döşek diye altma serdiği minder çoh küçük. Yorganı da.. İkisini birleştirip altına sersin. Bu yorganı da üstüne alsın. Ağırlıh olacah ya, kurban olim, bu yorganı ve yastığı da götür. He mi?

- He he, haydi gelir.

Hatun gidip yastığı ve yorganı getirdi. İçiçe büktüler, güzelce bağladılar. Kollar geçirildikten sonra sırta alacak biçimde yaptılar. Eksik birşey kalmamıştı artık. Hatun'un içi de biraz olsun rahatlamıştı. Tembihlerini yağdırdı. Kimini bir nice kez yineleyerek söylüyordu.

- Tutak'ta kalırsa bibisi bahar. Fahat, Kartallı'da kim bahacah? Gene perişan olacah yavrum.

Anasını biraz daha rahatlatmak için hemen karşılık verdi:

- Ana, Kartallı'ya gederisem, Safo'nun anası bahar bene.

- Safo kim ola?

- Bir kız.

- Sen tanir misin?

- Hee. O da, anası da bene çoh bahir. Yedirirler, içirirler. Safo'nun anası üstümü başımı yıhir.

- Vıyy Allah razı olsun.

Hatun, kocasına seslenerek:

- Aman herif, sen de onları gör de, daha ey bahsınlar. Aman gurban olim.

- Görürüm, görürüm. Haydi biz geç kaldıh, gidek artıh.

Baba-oğul yola çıktılar. Arkadan yine yağan tenbihler, dualar..

* * *

Yollarının üzerindeki ilk köy, Hamzaşeyih köyüydü. Köpeklerin havlamaları arasından geçtiler. Biraz ilerledikten sonra Murat ırmağı karşılarına çıktı. Kıyıda oturup soluklandılar biraz. Azıklarını koyup yediler. Koca Murat ırmağı. Yatağına yayılmış, kıyılarını yalıyarak büküle büküle akıyor. Kimi kesimlerinde, üstünde çukurlar oluşarak.. Kartallı'da, Tutak'ta da karşılaşıyorlardı bu ırmakla. Kartallı, Tutak nere, orası nere?! Aradaki uzaklığı, Hâfız Celal'le tam dokuz günde alabilmişlerdi.

- Baba, biz Hâfız Celal'le gelirken burada az daha boğulirdik.

- Ben "dayaz" (sığ) yerini bilirim, oradan geçerik. Önce seni geçiririm, sonra da yükümüzü.

Hoca, oğlunu omuzlarına aldı, bacaklarını da boynundan uzattı. Kendisi de şalvarı, donu çıkarmış, "ud yeri"ni bir eliyle kapatıyordu. Öylece girdi ırmağa. Çok iyi bildiği uygun kesimlerinden "temk nli"

adımlarla ilerledi. Su göbeğine kadar vanyor, oğlanm ayakları da su içinde kalıyordu. Hoca, dualar da mırıldanarak, yavaş yavaş gitti ve kıyıya vardı. Ve yükler için hemen döndü. İki dönüşle de yükü taşıdı karşı kıyıya. İvedi ivedi de donunu, şalvannı giydi. Ardından, yola düzüldüler. Geceyi, hocanın daha önce imamlık yaptığı ve yolları üzerinde bulunan Şirvanşeyih köyünde geçirecekler. Vardıkları zaman daha akşam olmamıştı, ama köylüler bırakmadılar eski imamlarını.

- Bu gece burada kal, yarın sizi arabayla "Kop"a kadar gönderirik.. dediler.

"Kop" dedikledi, Muş'un Bulanık ilçesi.

32

Şirvanşeyih'te bir de yakınları vardı: "Kirve". Sünnette "kirve", çocuğu dizine, kucağına oturtur, sünnetçi de sünnet ederdi. Bundan sonra da, "kirve" ile, çocuk ve anası babası arasında birçeşit "akrabalık" oluşurdu. Oradaki kirveleri, Ramis ağaydı. İki katlı evi vardı köyde. Başka da iki katlı ev yoktu. Ramis ağanın, "odası da açıktı" her zaman. Ve herkese. Ramis ağa, Abdul Hoca'yı ve oğlunu görür de bırakır mı hiç? Bırakmadı. Ertesi gün, Kop'a kadar da at arabasıyla o gönderecekti.

Akşam, "Abdul Hoca geldi" diye herkes toplanmıştı odada. İki karısını,Ramis *ağanın iki karısıyla* *değiştiren muhtar da gelmişti. Bu şaşılası şeydi. Çünkü Ramis ağayla, muhtarlığı biç bırakmıyan* muhtar küsülUydü. Demek ki barışmışlar. Karılarını değiştirmenin dışındakolay anlaşabiliyor olmasalar da.. Muhtarın da odası vardı ve onunki dc açıktı. O, herkesi kendi odasına, Ramis ağa da kendi odasına çekmeye çalışırdı. Kimin odası daha kalabalık olursa, onun göğsü daha ç o k kabarırdı. Birbirlerinin odalarına d a pek gitmezlerdi. Köyde çoğunun olduğu gibi, onların da dörder kanlan vardı. Ama ikisinin de ikikarısı epeyce eskimiş, "işe yarar olmaktan çıkmış"tı. O nedenle de bunlar "sâbit"ti, bunları değiştirme gereği duyulmuyordu. ikisinin de i k i karısı genç ve güzeldi. Aralannda zaman zaman değiştirdikleri de bunlardı. Muhtann karılarından Cennet adlı olanı, güzelliğiyle ünlüydü. Cennet'i bir kumasıyla birlikte Ramis ağa kaçırmıştı. ft^htar da Ramis ağanın iki karısını kaçırmıştı karşılık olarak. "Kaçırma", gerçek anlamında değil, lafın gelişi. Gerçekte, kadınlar götürülürken kocaları biliyordu ve karşı koymuyordu. Danışıklı bir durum. Karşılıklı olarak getirdikleri kanlarla, doyumlannı alana ve usanana dek yaşıyorlar, usanınca da yine karşılıklı olarak herkes kendi karılarını geri alıyordu. Ufak tefek tartışmalar olsa da, "alan da veren de memnun" oluyordu. Karılar da pek "şikâyetçi" görünmüyordu. Karşılıklı "kan değiştirme", köyün, öteden beri sürüp gelen bir geleneğiydi. Yalnız buna "değiştirme" değil de, "kaçırma" adı veriliyordu.

Hoca merak ediyordu: Cennet, acaba nasıl kocasının yanında mı,

Ramis ağanın yanında mı? Biraz sonra durum aydınlandı: Cennet, yine Ramiz ağaya kaçırılmıştı. Yine kumasıyla birlikte. Odadakilere hizmet eden, çay getirip götüren de, Cennet'ti. Oyalı ve boncuklu "yazma" sıyla (başörtüsüyle) çok alımlıydı. Cilveli cilveli hizmet ediyordu. Cennet ki ne "Cennet"..!

Muhtar, "Abdul Hoca'nın hatırı için odaya geldiğini" anlatarak söze başladı. Ve köylerinin imamı bulunmadığını, bütün köylünün de Abdul Hoca'yı istediğini anlatü. Bir süre bunun üstüne konuştular. Herkes istiyordu gerçekten. Ama hoca, şimdilik söz vermiyordu. Çocuğu, okusun diye uzaklara, Tutak'a, ya da Kartalh'ya götürüp bırakacağını, imamlık içinse kararını sonra, dönüşte vereceğini söyledi. Bu arada hoca, bir rahatsızlığını belirtmeden edemedi:

- Bu kövdeki "karı kaçırma" işinden hoşlanmirim. İşin doğrusu bu!

Ramis ağa, biraz okumuş bir kişiydi. Eski yazıyı bilirdi. Eski yazıyla birçok kitaplar okumuştu. Hocanın sözlerine karşılık, yerinden hafifçe kıpırdayarak:

- Hoca, "kan tebdil etme". Kur'an'da da yoh mu? dedi.

- Yoh "lebi" (tabii). Kur'an'da da olur mu heç böle şey?

- Hoca, sen daha ey bilirsin ya, Kur'an'da da var.

- Kur'an'ın neresinde var?

- Ahzab Suresinde.

Gerçekten de Ahzab Suresinde 52. ayetinde, peygambere seslenerek: "-Bundan sonra, sana hiçbir kadın, cariyelerin bir yana, güzellikleri ne kadar hoşuna giderse gitsin, hiçbirini, başka bir eşle, değiştirmen, helâl olmaz!" dendiği görülüyordu. Demek ki peygambere, bu buyruktan önce, karılarını, güzellikleri hoşuna giden başka kanlarla d e ğ i ş t i r m e s i helâl"di. Kimi yorumculara göre, bu "helâl"lik, peygamber için bir daha geri gelmemek üzere ortadan kalkmış, kimilerine göreyse, yalnızca bir süre ortadan kalkıp sonradan yine geri gelmişti. Her. neyse, demek ki, sözü edilen ayetten önce böyle bir "helâl"lik vardı ve peygambere, karılarından dilediğini, güzelliği hoşuna giden başka kanlarla "değiştirme" izni veriliyordu. Sonuç, "karı değiştirme" diye bir olay vardı demek. Peygamber için

var olan, başka inanırlar için niye olmasın?

Ramis ağa, hocaya başka bir ayet daha gösterdi; Tahrim Suresinin 5. ayeti. Bu ayette de, peygamberin karıları, Tanrı katından ileri sürülen koşullar çerçevesinde davranmazsa, o karıların, "daha iyileri"yle, "evlenmiş ya da hiç evlenmemiş kadınlarla, kızlarla, değiştirilebilecekleri" bildirilmekteydi.

Abdul Hoca, Ramis ağanın gösterdiği ayetler konusunda birtakım yorumlar ileri sürmüştü, ne ki inandırıcı olmamıştı Ramis ağanın söyledikleri karşısında. Hoca da, kimseyi yolundan çeviremeyeceğini görerek susmak zorunda kalmıştı. Bununla birlikte, hocaya oldukça saygı gösterildiği görülüyordu. Ramis ağa da çok saygılıydı.

Çaylar içildi, tatlı tatlı söyleşiler oldu. Sonra vakit ilerleyince herkes birer-ikişer çıkıp gitti odadan.

- Baba bit erkege bir karı yetmir mi? Allah niye dört karıya izin verir?

- O'nun hikmeti. Hikmetinden suâl olunmaz.

- Benim ahlım kabul etmir.

- Senin ahlın daha ne ki?!

- Peygamberimizin karıları dörtten de çohmuş.

- Hee. O, Allah'ın sevgili kulu.

- Ayrıca cariyesi de varmış.

- Hee.

- Ramiz emmi Arapça ohumamış amma çoh bilir.

- Boh bilir.

- He vallaha bilir.

- Sus ola! Bilmesi onun başına çalına. Bahsana ne diyir? "Karı degiştirme Kur'an'da varmış"! Heç ele şey ola?

- Ama ağa görmir misin ayet gösterir. Ben de bilirim. Ayette "tebeddele" geçir. "Tefa'ul" babından. Bu babın "bina"sı "lâzım (geçişsiz)" amma burada "muteaddi (geçişli)". "Tebdil", yani "değiştirme" manasında.

Baba ister istemez, biraz şaşkınlık, biraz da hayranlıkla dinliyordu

oğlunu.

- "Bedel"den. Yani bir kanya "bedel", başka bir kan. Yaa, vallaha ele. Demek ki var kanlan degiştirme. He vallaha.

- Sus ola eşşegin sıpası sus. Sus da get yat.

Yatmıştı. Ne ki kafasındakiyle...

* * *

O gün düğünleri vardı Safo'yla. Türko Safo'suna kavuşacaktı. Kız bi kal daha güzelleşmişti. Hem de ne güzel. Onun gibisi dünyada olmazdı. Bakıyordu işte. Alımlı alımlı. Çekip alıyor, içine, taa içine sokuyordu oğlanı. Her zamankinden daha çok, daha bir özlemle. Koşup gelip elini tuttu. Çekip sürüklüyordu.

- Dur kız, nereye?

- Gel gidelim artık. Haydi gidelim.

- !!!

Türko bilmiyordu nereye gideceklerini. O gün düğünleri olduğunu biliyordu, ama ötesini bilmiyordu.

Safo'yla her zamanki gibi Kürtçe konuşuyordu. Ve Safo neler anlatmıyordu ki! Yerden anlatıyordu, gökten anlatıyordu. Ve işle bir bilgi daha veriyor.

Köye "Peygamber" gelmiş. Herkes toplanıp gitmiş onun yanına. başta Şeyh Şaban, Molla Nâsır ve mollalar, fakilcr. Abdurrahman, Şehmıs, Osso, Kâsım... Ayrıca Hâlô Şivâno'ların Husso da oradaymış.

- Yaaa?!

- - Vallahi'l- Azîm! Billahi'l-Azîm.

Demek "Peygamber" de çıkıp gelmiş!

Safo, Peygamber'in geldiği eve alıp götürüyor. Varıyorlar ki çok büyük bir kalabalık. Erkekler, kadınlar, oğlanlar, kızlar. "Peygambcr"in kanlan, cariyeleri de gelmiş. "Ne de çoklar!" Melekler de var. Kanatlı kanatlı melekler. Biraz sonra da "Allah" gelecekmiş. O

da inecekmiş gökten.

"Peygamber", Safo'yla Türko'ya baktı. Özellikle de Safo'ya... Türko'nun hoşuna gitmedi. Türko Safo'yu çekip yavaşça konuştu:

- Hadi biz gidelim.

-Niye?

- İşte, gidelim.

- Söylesene niye?

- "Peygamber" sana bakıyor, sonra seni elimden alır.

- Nasıl alacak?

- Alır vallaha. "Ayet" mayet gelir alır. Ya da kendininkilerinden biriyle "değiştirir". Haydi biz kaçalım!

Kaçıyorlardı ki uyandı uykudan.

Sabahleyin yola çıktılar at arabasıyla. Ramis Ağa koşturmuştu. Büyük bir kalabalıkla uğurlandılar.

Öğleye doğru varmışlardı ilçeye: "Kop". Bir başka adıyla: "Bulanık". İlçe ama biraz büyükçe köy. Öteki köyler gibi.

Yaya bir saat, iki saat aralıklarla serpilmiş köyler. Birbirinin tıpkısı. Serilmiş yatıyorlar bozkırlarda. Kimbilir kaç yüzyıldır hiç mi hiç değişmeden. Kıraç tarlalar. Taşlı topraklı, iğri büğrü, inişli çıkışlı, yarlı çukurlu, atlı eşekli, öküzlerin ya da atların çektiği kağnılı ve yer yer bulutlara varıp dayanan tozlarıyla dumanlarıyla yollar. Heybeli, torbalı, kazmalı kürekli, çanklı, kuşaklı, bezlere, paçavralara bürülü, pıtrak ve toz toprak yüklü, çileli insanlar. Yolda bayırda, tarlada çayırda, emekleri ucuz, kendileri ucuz. Kimi uyuz, kimi sıtmalı. Ama savaşlarda birer "kahraman". Barışlardaysa, yoksulluğa, ağaya, beye, jandarmaya yenik. Dedelerden, babalardan neyi nasıl almışlarsa, sürdürdükleri o. Ne değişmekle, ne değiştirmekteler. Ne de böyle birşeyin olabileceğini düşünmekteler. Köyler, hep "yeni âdet istemeyen köyler". Mezarlıkları insanları; insanları ve evleri

mezarlıkları gibi. Sürü sürü topluluklar. Başlarında da çobanlar. Muhtarlar, imamlar, mollalar, şeyhler, ağalar, beyler, "hokumat" adamları ve adamlarının adamları. Uşaklar, yavşaklar, bitler, pireler, keneler, sinekler, itler, kurtlar ve daha neler neler... "Yeni âdet bilmeyen eski köyler"in ayrılmaz, ayrılamaz birer parçaları. Öyle gelmişler geçmişleri boyunca. Öyle getirilmişler, öyle götürülmekte. Büyük baş, küçük baş hayvanlar. Mandalar, öküzler, inekler, eşekler, atlar, danalar, taylar, sıpalar, kuzular, keçiler, tavuklar, kazlar, "culuk"lar.. Ve başlarında çobanlar. Hayvanları insanlarını izlemekte, insanları da hayvanlarını. Kalın kalın çizgileriyle.. Canlılarında "can" kalmamış, geçmişlerin çilesiyle ve "bin bir acı"yla dolu. Anadolu. Özellikle de Doğu Anadolu. Üst üste binmiş çıplak tepeler, dağlar. Alınları, insanlarınınki gibi kırış kırış. Nice savaşlara sahne olmuş, üzerlerinde nice kanlar dökülmüş, canlar yitirilmiş. Ve bu olayları bi türlü bitmemiş; şu türlü bu türlü de olsa sürüp gitmekte. Verimli olabilirken verimsiz topraklar. Sulanması yağmura bağlı. Ölü toprakların üstüne zamanzaman ağlayıp göz yaşları döken bulutlardan gelen "rahmet"ler, binlerce yıllık inançlardan kalma "yağmur duaları"yla Tanrı'dan istenmekte. Ama isteğe göre olmamakta. Bulutların göz yaşları kimi zaman daha yukardayken donmakta, gülle gibi dolu olarak ya da "lepe lepe" (kar olarak) düşmekte. Birkaç ay yaz, geri kalan kış. "Kılıç gibi gelen" ve geldikten sonra, çoğu kez "gitmek bilmeyen" kış.

Kış başlamak üzereydi. Kimi günler yağan yağmurlar, akşamlan, geceleri kara dönüşüyordu.

33

Baba-oğul, köyden köye gittiler. Kimi yerlerde, rastladıkları arabalara biniyorlardı. Öküz arabalarına... Kimi yerlerde, bu arabalarla özel olarak gönderiliyorlardı. Kimi yerlerdeyse, yaya olarak gidiyorlardı. Sekizinci günde Tutak'a yaklaştılar. Bir buçuk - iki saat daha yürüseler, Tutak'a varacaklar. Bir ses işittiler. Arkalarına döndüler ki: iki jandarma. Halktan oldukları halde halka karşı hazırlanmış iki "Anadolu zebânisi". 300 - 500 metre öteden, koşarak geliyorlar. Hoca, çok korkardı jandarmalardan. Çok korkutulmuştu, çok "zulüm" görmüştü. Jandarma, yörenin insanları için "korku" ve "zulüm" demekti zaten. Ama hoca için aynca korkunçtu. "- Durun!" sesleri karşısında, baba-oğul, ister istemez durdular. Jandarmalar, gelip kavuştular:

- İyi yakaladık seni! Kaç gündür senin peşindeydik!

Hocaya söyleniyordu bu. Hocanın yüzü kireç gibi olmuştu. Dudakları da morarmış, titriyordu. Hoca, neden arandığını, peşine neden düşüldüğünü titrek bir sesle sordu. Jandarmalar, azarı, küfrü bastı:

- Sus ulan bir de soruyor, alçak herif. Suçsuzmuş gibi konuşuyor. Çıkar nüfus kâğıdını.

Hişnikli köpekler bile bunlar kadar korkunç değildi hoca için. Hoca, elini ceketinin cebine attı, nüfus kâğıdını aramaya başladı. Korkudan, telaştan bi türlü bulamıyordu. O bulamayınca da, jandarmalar bir yandan dipçikle dürtüyorlar, itiyorlar; bir yandan da en ağır sövgülerle sövüyorlardı.

- Vallaha billaha cebimdeydi.

- Cebindeymiş! Seni namussuz seni! Anasını avradını... Şimdi seni de, çocuğunu da burada bir düzelim de aklın başına gelsin!

Hoca ne yapacağını şaşırmıştı, oğlu da ağlıyordu. Hem de sövüyordu içinden.

Oğlan ağlıyarak:

- Baba ceketini ver bir de ben bahim.. dedi.

Jandarmaların tüyler ürpertici aşağılamaları, dürtüklemeleri arasında hoca ceketini çıkanp verdi oğluna. Oğlan, bir sürü şeyin doldurulduğu cepleri orada bir yere döktü ve nüfus kâğıdını buldu. Sevinçle babasma verdi.

Hoca nüfus kâğıdını jandarmalara uzattı. Jandarmalar alıp baktılar.

- Askerlik yapmamışsın sen.

- Yaptım, orada yazılı.

- Ananın, karının a.'ında mı yazılı, nerede yazılı?

Artık hoca dayanamadı. Korkudan arınmış büyük bir öfkeyle, çekip aldı nüfus kâğıdını ve gösterdi:

- İşte burada yazılı; terbiyesiz herifler! Sizin mahsadınız başha, soymah istirsiniz, bende de para - pul yoh. Ellerinizdeki tüfeklere güvenirsiniz. Yohusa ikizi de burada haklardım pis herifler. Size Türk askeri denmez.

Jandarmalar hiç beklemedikleri bir karşı çıkışla karşılaşmışlar, kalakalmışlardı. Şaşkınlıkları geçtikten sonra yine küfürle iki yandan biraz dipçik kullandılarsa da hoca artık korkmuyordu. Oğlunu da çekmiş bir yana, ağlamamasını söylemişti.

Jandarmalar "alttan almaya" başladılar. "Kötü niyetleri olmadığını" söylediler. Karşılarındakinin hoca olduğunu da bilmiyorlardı. İşini - mesleğini sordular. Hoca tehlikeyi bildiği için mesleğini söylemedi.

- Çiftçiyim.. dedi.

Ama oğlu, babasının "imam" olduğunu söyleyince hocalığı da ortaya çıkmış oldu. Jandarmalar bundan yararlandılar:

- Bir de yalan söylüyorsun "çiftçiyim" diyerek. Hoca olduğunu saklıyorsun. Büyücülüğün - üfürükçülüğün anlaşılmasın diye.. Köylerde senin büyü, üfürük yaptığını söylediler. Biz de onun için senin peşine düştük. Ve şimdi yakaladık. Seni Karakola götüreceğiz. Bir sürü de dayak ye orada, aklın başına gelsin.

- Büyü, haramdir, ben öyle şey yapmam.

- Sen derdini Karakolda anlat. Haydi gidiyoruz.

Hep birlikte yola koyuldular. Dereyi, ardından tepeyi aştılar. : daha yürüdükten sonra Tutak karşıda gözüküyordu.

Bu arada hoca, müftüyü tanıdığını, müftünün çok iyi dostu olduğunu söyledi, kendisine yapılan kötülüğü, hakareti anlatacağını belirtti. Jandarmalar ürkmüştü bu açıklama üzerine. Dostluk göstermeye başladılar. Biri, zorla hocanın elini çekip öptü, özür diledi. Öbürü dc özür dilemeye katıldı.

- Anasını, avradını s.tiğimin köylüleri, demek ki bize yalan söylemişler, seni yanlış tanıtmışlar. Bilseydik, sana hiç öyle davranır mıydık? Elhamdulillah biz de müslümanız. Hocalara bizim de "hörmet"imiz var. Ama biliyorsun, kanunlarımız büyüyü, üfürüğü yasaklamış. Başımızdakiler bizi sıkıştırıyorlar. "Biz de emir kuluyuz". Kaymakama hergün sıkı emirler geliyor, kaymakam da başımızdakine mir veriyor.

Jandarmalar, baskı gerekçelerini uzun uzun anlattılar. Tutak'a varmadan hocanın gönlünü almaya çalıştılar. Yükünün taşınmasına yardım ettiler. "Müftü"den çekiniyorlardı çünkü. Müftü, arkalıydı, Tutak'ın ileri gelenlerindendi. Tutak'taki Kaymakam'dan, Ağrı'daki Valiye kadar, müftüye saygı gösteriyorlardı. Tutak'taki karakolda bulundukları için jandarmalar da bu durumu biliyordu.

Jandarmaların biri:

- Benim de babam, Kayseri'de imamdır. Babam duysa bizim yaptığımızı, beni evlatlıktan reddeder. Hoca efendi, ne olur bizi affet! dedi.

Hoca da yumuşamıştı.

- Af Allah'a mahsus. Allah affetsin. Bir daha da kimseye zulmetmeyin.

- Sağ ol hoca efendi.

Tutak'a gelmişlerdi. Jandarmalardan aynlış. "Cırık Ahmet"in evi, abla Gülbeyaz'm duygulu karşılayışı, enişte Ahmet'in hiç de içinden gelmediği belli olan "hoşgeldin"i.

* * *

Hoca, enişteyle konuştu:

- Müftü sene ne dedi?

- Duran'ı çok begenmiş ohutmak istir. Gene de sen müftüye bahma, oğlanı Molla Nasır'a götür. Biz de geder, gelir baharıh.

Abdul Hoca bir de gidip Müftüyle görüştü. Müftü, oğlanı olağanüstü buluyordu ve okutmak istiyordu. Ne var ki, oğlanın tek kalabileceği evin sahibi, "Cırık Ahmet" istemiyordu.

Yine tek çare: Kartallı köyü.

Oğlunu alıp yine Kartalh'ya götürdü ve Molla Nasır'a "teslim" etti. Aynı gün de ayrıldı Kartallı'dan.

34

Kartallı Köyü camii, yine fakilerle, fakilerin yataklarıyla, kitaplarıyla ve eşyasıyla dolmuştu. Topladıkları zekâtlarıyla dönmüşlerdi çünkü. Zekâtlardan kendilerine düşenleri almışlar, paraya dönüştürmüşler ve olabildiğince gereksinimlerini de karşılamışlardı. Soğuklar da adamakıllı başlamıştı artık.

"Faki"ler, "Türko"nun aralarına döndüğünü görünce sevinmişlerdi. Neden ki, birbirlerine oldukça alışmışlardı. Abdurrahman, Osso, Şehmus, Abdurrazzak, Salih, Tâhâ.. hep oradalardı. "Talib"lerden Seydo da.. Yalnız Hâfız Celal ve öğrencileri olan oğlu Ahmet, Tutak'lı Receb gözükmüyorlardı. Demek ki gelmemişlerdi daha. Belki de hiç gelmiyeceklerdi.

Babasını da çok tanıştırmak istediği halde bi türlü fırsat bulamadığı Safo'lara gitti. Hem geldiğini bildirecekti, hem de onlardaki yatağını alacaktı. Varıp kapılarını çaldı. Safo'nun anası çıktı. Görür görmez tanıdı ve coşkuyla içeri aldı. Safo, Sabo (kötürüm kız) ve babaları da içerdelerdi. Türko'nün döndüğüne hepsi sevinmiş, coşku göstermişlerdi; Kürtçe konuştular:

- Hoş geldin.
- Nerelerdeydin?
- Niye geç kaldın?
- Seni çok merak etük.
- Gelmiyeceksin sandık.
- Artık gitmiyeceksin, değil mi?
- Ananı, babanı da görmeye gittin mi?

Daha bir sürü sorular yönelttiler. O da anlattı. Önce Tutak'a gittiğini, sonra Hafız Celal'le babasının imam olduğu S imo köyüne gittiklerini, orada çok kaldığım, anasını, babasını, bacılarını, nenesini ve karşılaştıklarını anlattı özet olarak. İleride sırası geldikçe, uzun uzun anlatacağını söyledi. Akşam olduğu için kalkıp gitmeye yöneldi. Karnını doyurmadan bırakmadılar. Mercimekli pilav pişirmişlerdi. Birlikte yedi ve kalktı. Yatağıyla, giderken bıraktığı bir kaç kitabı alıp

gidecekti artık.

- Yatağımı ve kitaplarımı alıp gideyim.

Safo'nun anası getirdi.

- Safo yardım et, götürün.

Safo'yla birlikte aldılar ve götürdüler. Simo'dan getirilen "denk"in ve kitapların yanma koydular. Safo döndü.

Fakiler, kitaplar, yataklar. Ve çabuk çabuk kılıverdikleri namazlarını bitirir bitirmez çıkan cemaatten kişiler.

Yine "ders"ler alınacak, "müzakere"ler, "mütâlaa"lar, "metin ezberleri" olacak, sabahları: "- Rabe, rabe!" (Haydi kalk, kalk!)"lar, türlü pisliğin yuvalapdığı, çöplerin, "fırtık"ların, balgamların kol kola, kucak kucağa yüzdüğü, şeriat ürünü kulleteynde "şapur - şupur"lar, "taharet"ler, "abdest"ler, eskilere eklensin diye yeni fırtık ve balgam fırlatmalar, çoğu buradan alman sularla pişirilen her tür yemeğin kapı kapı dolaşılarak büyük kulplu kazanlarla toplanıp getirilmesinin adı olan "râtib"ler, kısacası: Küllükler - çöplükler halkıyla, birer molla adayı olan "faki"lerin, "tâlib"lerin, "molla"ların güz ve kış dönemlerindeki yaşamlarından biri daha başlıyacak. Halkın şeriat terzilerine biçtirilip diktirilen ilkellik giysisini, zâlim düzenle bütünleşen şeyhlik, ağalık, mollalık yararına sürdürmek için...

- Yeni yorgan ve yastığın dürülü olduğu "denk"i önüne koyup iplerini çözdü. Eski minderle yorganı birleştirip döşek olarak, uygun bulduğu bir köşeye serdi. Üstüne de yeni yastığı ve yorganı koydu güzelce. Kitaplarını, heybesini, torba.sını yanına yerleştirdi.

Artık akşam ve yatsı namazları için abdest almalıydı, sabah namazı için de abdest suyu hazırlamalıydı. Daha önce yapüğı gibi. Kulleteyn, ona göre değildi çünkü. Buradan abdest almaya, içi gibi, mezhebi de el vermiyordu. Bu mezhebin başka tür ilkellikleri olsa da... Her zaman kullandığı abdest ibriğini aradı, buldu. Ve doğru pınara. 10-15 dakikalık itstz yolu izleyerek gitti, sırasını bekleyip suyunu, abdestini aldı. Ve yemden doldurduğu ibriğiyle döndü.

Akşam namazı, küçük bir "mutâlaa", yatsı namazı, daha uzunca bir "mütâlaa", bir parça ekmek, köy çeçili ve yatış saati.

* * *

"Rabe! Nımej, nımej!" (haydi kalk namaz, namaz!)

Kalkmamak olabilir mi? Kimse kalkmamazlık edemez. Kalkmamaya yeltenen, hemen tekmeleri yer ard arda. Haydi gel de

Aralarında üstüyle - başıyla yatanların da bulunduğu fakiler, kalkar kalkmaz fırladılar, kulleteyne döküldüler. Her zamanki gibi. Sıyrılan şalvarlar, ortaya konan üçlü takımlar, kulleteyne uzanan sol avuçlarla alınan ve takımlara çarpılan sular. "Şap, şap, şap.." Şalvarlar yukarı. Çekilen uçkurlar, bağlanan kuşaklar, sıvanmış kollarla abdeste yönelmeler, yeniden çömelmeler. Taharet sularının süzülüp döküldüğü, bir bataklığı andıran kulleteynin, çöplerden, "fırtık"lardan, balgamlardan ve türlü pisükten oluşan örtüsünün, abdest için uzanan ellerle yırtılması, açılan yerden, ne denli kirli, ne denli pis olsa da "şer'an temiz" say dan suyun avuçlanması, ağıza, buruna götürülmesi, yüze çarpılması, yüzden süzülen suların ağıza çekilmesi, sümkürmeler, boğaz ayıklamaları, kulleteyne fırlatılan yeni "fırtık"lar, yeni balgamlar... Biten abdestierden sonra, "fırtık" (sümük) için de kullanılan çarşaf gibi mendillerle el, yüz, kol, silmeler.. Doğru camiye.. Islak ayaklarla basılan hasır, kilim üzerinde kılınacak namaz için sıra sıra oluşlar, eğilip kalkmalar, yere kapanmalar, iki "rek'at" bitince oturmalar, "ettehiyyatu"lar, başların önce sağa, sonra sola çevrilmesiyle verilen selamlar. Ve namazdan çıkış.

"Râtib"e hazırlık. îki kulplu kazanla ev ev dolaşıp yemek, ekmek toplıyacak dört öğrenci gerekli. Her gün. Bu görev, nöbetleşe yapılacak. Hangi gün, hangi dört "faki"nin görev yapacağını belirleyen, gösteren çizelgeyi hazırlama çabası. Çizelge hazır. Abdurrahman, Osso, Abdurrazzak, Şehmus, bir; Memo, Tâhâ, Mısdo, Musâ da bir; Kadir, Kâsım, Yahya, Halil de bir... "Türko" da Abdurrahman'larla birlikte yedek olarak çıkacak.

İlk görev, Abdurrahman ve arkadaşlarının. "Türko" da birlikte. Çıkmak üzereler. Safo. Elinde ekmek"ve bir küçük kap yemek. Türko'ya yaklaştı, elindekini uzattı. Abdurrahman, durumu anladı ve onu Safo'yla bırakarak arkadaşlarını alıp götürdü.

Türko, arkadaşlarından ayrılmayı hiç de doğru bulmuyordu. Ama Safo'yu da kırmak istememişti.

- Safo bunlan niye getirdin?

- Yemen için.

- Ama "râtib"..

- "Râtib"i seviyor musun?

- Evet. Hayır da evet. Sen bir daha yemek getirme olur mu?

- Olur, Ama anam "götür" derse?

- Arkadaşlarından ayrılmak islemiyor, "ayıp olur" diyor dersin,

- Peki.

- Yalnız, bu yemek tabağı kalsa iyi olur. Çünkü benim hiç tabağım yok,

- Kalsın, bizde çok tabak var. Kaşık da kalsın.

- Ben sizi görmeye gelirim.

- Akşam gel, olur mu?

- Bu akşam Husso'lara gideceğim. Daha sonra gelirim.

Her zamanki gibi Kürtçe konuştular bunları. Neden ki, Safo, hiç Türkçe bilmiyordu, "Türko"ysa Kürtçeyi iyi öğrenmişti artık.

Safo gitti. O da çekilip bir yana getirileni yemeğe koyuldu.

Safo'ların gösterdikleri yakınlığa bakılırsa, onlarda da yiyip içebilirdi. Dahası onlarda yatıp kalkabilirdi. Ama bu, orada "faki"lerin geleneğine tersti. O köylü olan öğrenciler de vardı, onlar da camide yaüp kalkıyorlar, "râtib"den yiyip içiyorlardı. Bu, kendine özgü bir disiplinin gereğiydi. Mollalar ve fakiler, bu durumu, peygamber dönemindeki "suffe ashabı"na benzetiyorlardı. Peygamber Mekke'den Medine'ye "hicret" ettiğinde, Medine'de, bugünkü adıyla "Mescidu'n-Nebi"yi, yanıbaşına da, adı "Suffe" olarak anılan, gündüzleri Kur'an okuyup öğrenme ve öğretme yeri, gecelcriyse Kur'an öğreticilerinin, öğrencilerinin ve barınacak yeri olmayanların yatakhanesi biçiminde kullanılan bir oda yaptırmıştı. Fakiler ve mollalar, peygamberin kurduğu "Suffe"nın öğrencileri ve Öğreticileri gibi görüyorlardı kendilerini. Ve bundan birçeşit dinsel "gurur" duyuyorlardı.

O da bunu biliyordu, aynı gururdan yoksun kalmak istemiyordu. Öteki fakilerden ayrıldığı zaman, sevimsiz bir duruma düşecekti,

tanım bilincindeydi.

Akşam namazını kıldıktan ve "râtib"ten arta kalma yemeği yedikten sonra, yatsı namazının hemen ardından başlıyacak olan "mütâlaa" saatine kavuşmak üzere Husso'lara gitti. Geldiğini bildirmek için. Husso'lar onunla ilgileniyordu çünkü.

Vardığında Husso evde yoktu. Anası kapıyı açtı.

- Hoşgeldin yavrum. Ne zaman geldin?

- Dün geldim.

Kadının elini öptü. Husso'yu sordu hemen. "Hapse atmışlar".

- Neden?

- Hammame için girdiği bir kavga yüzünden. Dadikan'lı Kâmil ağanın adamlarından birini yaralamış.

Adamlar dövsünler diye Husso'nun üzerine gönderilmiş. Çünkü Kâmil ağa, mahkemenin Husso'yu serbest bırakmasını bir türlü içine sindirememiş. Hammame'nin elinden alınması da onu kudurtuyormuş. Adamları, Husso'nun karşısına çıkmışlar. Husso çift sürüyormuş o sırada. Sövmüşler ve ardından saldırmışlar. Husso, bir demirle karşı koymuş. Ve içlerinden birini ağır yaralamış. Öbürleri de kaçıp gitmişler. Sonra karakol, "şikayet", jandarmalar... Husso yakalanıp götürülmüş. Ve hemen içeri tıkılmış.

- Hammame nerede?

- Babasının evinde. Onun da iki gözü iki çeşme.

- Husso'yu bırakırlar mı?

- Bilmiyorum. Bırakırlar mı, ne zaman bırakırlar? Allah bilir.

- İnşaallah bırakırlar. Çıktığı zaman Hammame'yi alır mı?

- Babası vermiyor.

- Yine Kâmil ağaya mı verecek?

- Bilmem ki. Kızlığı gitti diye Kâmil ağa almaz herhalde.

Kızlığın ve "kızlığı gitmiş olma"nın ne demek olduğunu az çok öğrenmişti. Hem kitaptan, hem ordan - burdan, hem de Safo'dan..

"Mütâlaa" için camiye hemen dönmek zorunda olduğunu söyledi.

- Kamını doyur öyle git.

- Gelirken "râtib"ten kalanla kamımı doyurmuştum.

Husso'nun ve Hammame'nin durumuna üzülmüştü. "Seven insanların, birbirinin olmasına niye engel olurlar sanki?"

Cami, yatsı namazı, "mütâlaa" ve yatıp uyuma.

35

Yeni dönemin ilk dersi, o gün alınacaktı. Öncesi hep, eski derslerin gözden geçirilmesi; "müzâkere"ler ve "mütâlaa"larla geçmişti.

Büyük hoca, Molla Nasır, sabah "râtib"inden ve herkes yiyeceğini yedikten sonra görkemiyle içeri girdi. "Nakış"lı yün çorapları, geniş şalvarı, uzunca cübbesi, "köstekli saat"inin zinciri üzerinden sarkan kuşağı, sarığı - kavuğu ve yer yer aklaşmış süpürge gibi sakalıyla ağır ağır ilerledi; mihrabın yanında kendisi için konmuş olan minderin üstüne oturdu. Koşup rahleyi getirdiler, önüne koydular. Herkes sessiz, saygılı ve ayakta. Hoca işaret edince oturdular. Hoca olanca ciddiliğiylc fakileri süzdü. Herkesin tamam olup olmadığını sordu. Gerekli bilgiyi aldı. Başka günler, herkese o ders vermezdi. O, yalnızca belirli fakilere ve "tâlib"lere ders verirdi. Geri kalan da, "tâlib"lerden alırlardı derslerini. Ama o gün, herkesin dersini büyük hoca verecekti. "Teberrükcn". Yani "mabarekliği" ve uğuru olsun diye. Her yeni dönemde, derslere başlanırken öyle olurdu. Buna son derece önem verilirdi. İlk dersi hocadan almak ne denli "şeref"se, bundan yoksun kalmak, büyük bir "tâlihsiz"lik sayılırdı. Derslerdeki zorluklar, başa gelecek terslikler, sıkıntılar da bu talihsizliğe bağlanırdı. Bu nedenle, herkes sırasına geçmişti. Hocanın vereceği dersi bekliyordu coşkuyla. Hoca, ilk dersi, uzun boylu vermezdi. Birkaç satır, kimine de bir - iki sözcük ile başlangıç yapardı. "Teberrük" (uğur) için bu kadarı yeterliydi. Daha sonrasını, herkes kimden ders alıyorsa, ondan alırdı.

Büyük hocadan ders almak için o da gidip sıraya girdi. O, yalnızca ilk dersi değil, asıl dersi de Molla Nasır'dan alacaktı. Derslerini büyük hocadan alması, geçen dönemin ortalarında başlamıştı. Böyle olmakla birlikte yeni dönemin ilk dersi, onun için de önemliydi. O da heyecanlıydı. Hepsinin küçüğüydü. Koca koca fakiler sırasında yerini alırken nokta gibi kalmıştı. Kitabıyla birlikte elleri dizlerinin üzerinde, gözlerini hiç ayırmadan hocaya bakıyordu. Sırası gelen dersini alıp çekildi. Ona sıra geldi. Önceki dönemde, dersleri daha bitmeyen kitabı değil de, daha sonra, daha üst basamakta

okunması gereken kitabı getirmişti.

- Oğlum, bu "İzhar". Daha "Avâmiri bitirmemiştin sen.

- Hocam, "Avâmil"den çok az kalmıştı. Onu da kendi kendime bitirdim. Hepsini biliyorum. İsterseniz "imtihan" edin.

- Haydi getir de bir bakim.

Hemen gidip Avâmil'i getirdi. Açıp, önceki döneme bırakılan yeri gösterdi. Hoca, oradan okumasını, çevirmesini (Kürtçeye. Çünkü hoca Türkçe bilmiyordu.) söyledi. O da okuyup çevirdi. Çok beğenen hocadan aferin aldı.

- Şimdi İzhar'a geçmeyi hakkettin!

Ve o da dersini alıp çekildi.

Yeni dönemin ilk dersi bitmişti. Hoca kalkınca herkes de kalktı. Yine çıt yok, büyük bir saygı. Ve büyük hoca çıkü.

* * *

Caminin içinde büyük bir gürültü. Tartışmalı "müzâkere", alınan derslerin karşılıklı gözden geçirilmesi, bilmeyenlerin bilenlere sormaları, yüksek seslerle "tekrâr"lar, sözcüklerin nereden nasıl geldiğinin öğrenilmesine yarıyan "i'lâl"lar, sözdizimlerinin türlü yönlerinin öğrenilmesine yârıyan "terkib"ler, "şeriat (fıkıh) mes'eleleri", Arapçadaki söz ustalıklarını, anlam derinliklerini, bunlara ilişkin "bedii san'at"ları içine alan "alâka"lar, "fesahat"lar, "belâgat"lar, daha yüksek basamakta okutulan "mantık" konuları, "tasavvurât", "tasdikât", kimi zaman "akâid" adı da verilen ve "Tanribilim" demek olan "kelâm" konuları, "tefsir" ve "hadis" konuları ve daha başka konular birbirine karışmıştı camide. Her sabah olurdu bu. Bir - iki saat sürerdi. Vazgeçilmez, aksatılmaz bir gelenekti. Biraz sonra başlıyacak olan "metin ezberi" ve yatsı namazından sonra başlıyan "mütâlaa" gibi...

"Müzâkere" bitti. Kitabını alan, metin ezberi için dışarıya.. Metin ezberleri, yazın camiinin çevresinde, başka uygun yerlerde, açık havada ve ayakta, iki nokta arasında gidip gelerek olurdu. Kışın da kapalı yerlerde, özellikle ahırlarda.. Artık soğuklar kendini epeyce belli ettiği

için ahırlara yöneliş başlamıştı bile. Dışarı çıkan fakilerden tek tük de olsa ahırlara gidenler vardı. "Türko" da üşüdüğü için dışanda kalmayıp, kitabını da alarak Safo'lara gitmişti.

Pek sıcak ve elverişli olmasa da Safo'ların da bir ahırı vardı. "Şimdilik bu kadar sıcaklık yeter". Ne ki orada metin ezberlemesi kolay olmayacaktı. Neden ki, Safo gelip gidecek, konuşacak, "meşgul" edecekti. Öyle de oldu.

- Safo, ezberlemem gereken çok metin var.

- Ben şimdi giderim, ezberlersin.

Ama Safo hemen gitmedi.

"Fe hâzihi..."

- Bu okuduğun nedir?

- İzhâr.

- Ne demek?

- Anlamazsın. "Nahiv"den..

"Fe hâzihi risâletün..."

- O dediğin ne demek?

- Hangisi, "nahiv" mi?

- Evet.

- "İ'rab"dan sözeder.

"Fe hâzihi risâletün fîmâ yehtâcu ileyhi eşeddel ihtiyacı..."

- İhtiyaç" mihtiyaç diyorsun. Ne ihtiyacı?

- Safo ne olur bırak da biraz çalışayım.

- Karnın acıkmadı mı?

- Hayır, daha öğleye var, biraz çalıştıktan sonra gider, sabahki "râtib"ten kalandan yerim.

- Ekmek, yoğurt getireyim ye!

- Hayır, istemem. Safo bak böyle yaparsan bir daha gelmem.

- Senin yanında kalmamı istemiyor musun?

- İstiyorum, ama dersim, ezberim var.

- Ama o hiç bitmez ki!

İkisi de haklıydı. Onun ezberlemesi gereken dersleri, Safo'nun da onunla konuşma isteği vardı. Kınanabilirler miydi?

36

Olanca tutkusuyla, açlığıyla sarılmıştı derslere. O dersi bitirip öbür derse, onu bitirip bir başkasına dalıyordu. Durmadan okuyor, ezberliyordu. Kimi zaman fakiler gelip onu zorla koparıyorlardı dersten - kitaptan. Yemeyi - içmeyi unutuyordu. Kimi zaman, camide, ahırda, kendini verdiği kitaplar üzerinde düşüp uyuya kalıyordu. "Nahiv", "kelâm", "hadis", "fıkıh", "tefsir"... Kitaplar devriliyor, dersler ilerledikçe ilerliyordu. Aradan birkaç hafta geçince dersler şaşılası biçimde ilerlemişti. Fakiler de, hocası da şaşıyordu. Fakiler arasında olduğu gibi, Kartallı köyünde de herkes birbirine gösteriyordu. Bu süre içinde, arada sırada gelen Safo'yla hiç ilgilenmez, Safo'lara da gitmez olmuştu. Abdestten, namazdan, "râtib" işinden ve yeme - içme konusundan kurtulur kurtulmaz kendini atıyordu derslere. Çoğu kez ahırlarda ve camide- Okuma, ezberleme, "müzâkere", Mütâlaa". Yine ders, yine okuma, ezberleme, yine "müzâkere", "mütâlaa".. Herkes günde bir ders alırken, o hocaya yalvarıyor, dersini yaptığını, okuyup bellediğini, ezberlediğini söylüyor ve aynı günde iki ders, üç ders, kimi zaman da dört ders birden alıyordu. Öğrendikçe derslerin tadını alıyor, tad aldıkça da daha çok kendini verip koyuluyordu. Küçücük dünyası, bütünüyle "dersleşmişti". Yüksek derslere tırmanmıştı. "Mantık", "maanî" gibi. Okuyup geçtiği alanlarda da derinleşiyordü. Bir yandan da okutmaya başlamıştı. Aşağı derslerde olanlara ders veriyor. Bu da çok yararlı oluyordu kendine. Unuttukları olursa, anımsanmış oluyordu. Birlikte aynı dersleri, aynı kitapları okuduğu faki arkadaşlarının derslerine de yardım ediyordu. Orada, burada arayıp buluyorlardı onu. Çıkaramadıklarını sorup öğreniyorlardı.

- Hâfız Celal, oğlu ve Receb gelmişler.

İlgilendi. Köyde bir tanıdığının evine geldiklerini öğrendi. Ev sahibi, Şeyh Şaban'ın müritlerinden. Hafız, Şeyh Şaban'ı da, müritlerini de pek sevmez, ama orada ister istemez sever görünür. Barınmak için, şeyhin de yardımıyla o eve yerleşmiş. Ne kendisi, ne

oğlu, ne de Recep "Kürt fakileri"ne karışabiliyordu. Hâfız Celal'in dersler için ilişkili olduğu tek kişi, Molla Nasır'dı. Kafasına koyduğu müftülüğe yükselmek için büyük hocadan ders alıyor, oğlunu ve Receb'i de kendisi okutuyordu. Receb'i okumaya zorlıyan da anası, babasıydı. Kendisinin okumada gözü yoktu pek. "- Hâfız'dan, biraz va'zedecek kadar birşeyler öğrenirsem yeler." diyordu. Hafız Celal'in oğlu Ahmet de öyle. Onu da Hâfız zorluyordu.

Celal ve öğrencilerinin geldiklerini öğrenince yanlarına gitti. Ne de olsa, Celal, onun da hocalığını yapmıştı. Bir de yol arkadaşlıkları olmuştu. Ahmet'i ve Receb'i de çok severdi. Sonra hepsi "Türk"lü. Babasının Türk olması nedeniyle Kürt olan anasını daha çok seviyor olsa da, kendisini "Türk" sayıyordu. Kürtlere karşı Türkleri savunmalara bile girmiş, daha çok bu nedenle "Türko" diye ad almış değil miydi? Şimdi "Kürt faki"leriyle arası çok iyiydi, hem sevgilerini kazanmıştı, hem de seviyordu onları. Kaynaşmıştı onlarla. Böyle olmakla birlikte, "Türkler başka"ydı kafasında.

Varınca, eski hocasının elini öptü. Öbürlerine de "hoşgeldin" deyip sarıldı. Konuştular:

- Nerde.siz, nerde kaldız? Biz derslere başlıyalı 2 ay oldu.

Celal, Erzurum'da, Kars'la, Ağrı'da epeyce dolaşmış, "cer"den elde ettiklerini salmış, bir küçük te "ticaret"e girişmiş, sonra Tutak'ta, "Medeni Kanun'a aykırı nikâh yapmak" suçundan bir-iki hafta "içeri tıkılmış", daha sonra Dadikan'lı Kâmil ağanın çabalarıyla ve Şeyh Şaban'ın "himmet"iyle "yakayı kurtarmış".

- Bu iki ay içinde sen neler ohudun, hangi derslere çıhdın?

Okuduğu dersleri, kitapları anlattı eski hocasına. Celal, onun zeki olduğunu, alışılmadık bir hızla okuyup geçtiğini biliyordu. Ama bu kadarı inanılacak gibi değildi. Onun anlattıkları karşısında şaşıp kalmıştı.

- Essah mı diyirsin ola? Bunları hep ohudun mu?

- Essah diyirim, ohudum!

- Sen beni de geçmişsin!

- Estağfirullah hocam.

- Vallaha, dorgu diyirim, beni geçmişsin.

Çok sevdiği Ahmet'le de konuşup özlem giderdiler. Ama asıl haberler, Recep'teydi:

Önce bibisiyle görüştüğünü söyledi:

- Bibinin göz yaşlan heç durmir. Herifini, "Cırıh Ahmet"i "kargışlir" durir (yani ona beddua ediyor). Bene de "tenbih"lerde bulundu.

- Ne tenbih etti?

- Ben arada bir Tutak'a gettigimde, senin "pırtı"larını (çamaşırlarını) da götürecem. O yıhayacak, ben gelinken alıp getirecem.

- Allah râzı olsun.

Receb'in bir başka haberi, Esmer köyü yakınlarında bulunan "kesik baş adam"la ilgili. Araştırmalar sonucunda durum anlaşılmış. Adamın kesilmesine, bir "kan davası" neden olmuş. Ama, önce tanınmaması için "'kellesi kesilmiş", bununla yetinilmemiş; tanınmasını iyice güçleştirmek için gövdesi de parçalanmış, sonra "elinden koyunlarını almak isteyen eşkıya" işi gibi gösterilmek islenmiş. Konu üzerine gidilincc, gerçeğin öyle olmadığı açığa çıkmış. Gerçeğin aydınlanmasında, çobanın karısı yardımcı olmuş. Karısı, Çoban Cemil'in Bitlis'in bir köyünden olduğunu, orada çokca malı - mülkü bulunduğunu, kan davası yüzünden kaçıp Esmer köyüne geldiğini ve izini yitirtmek için çobanlık etliğini, ne var ki düşmanlarınca izlenip sonunda bulunduğunu anlatmış. Dedikodulara göre, olayın "eşkıya işi" gibi gösterilmesinde Kâsım ağanın da payı varmış. Cemil'in düşmanlarıyla işbirliği yapmış, koyunları "kayıp" diye göstermiş. Gerçekte koyunlar kayıp değilmiş, sürü tamammış. Ama ağa güçlü olduğu için ilçedeki ilgililer dokunamamışlar ona.

Receb'in getirdiği bir başka haber, Musik köyünden "evliyâ Celil"le ilgili:

Celil, üç çocuklu bir kanlı yoksul bir kişidir. Dindardır. Kartallı köyünden Şeyh Şaban'ı ve "keramatlerini" duyar. Karısını, çocuklarını bırakıp Şeyh Şaban'ın yanma gider, uzun süre şeyhin hizmetinde bulunur. Şeyhin "himmet"ine "mazhar" olur, şeyhin işaret ve

"delaletiyle", kendisinde de başkalıklar ve kerametler görmeye başlar. Bu arada, şeyhten bir de "halifelik" ahr. Sonra köyüne, çoluk çocuğunun yanma döner. Celil, artık başka bir Celil'dir. "Görünmeyenleri, bilinmeyenleri bilir". Kimi namazlan gider, Mekke'de kılar. Kimini Medine'de, peygamberin "kabnnm yanında" edâ eder. "Keramet"ler gösterir herkese. Devlet kuşu başına konmuştur artık. Elini öpmeye, himmet almaya gelenin - gidenin hesabı yok. O köyden, çevreden, uzak uzak yerlerden akın akın gelenler, yığınlar, kuyruklar oluşturmakta. Evi, gelenlere yetmemektedir artık. Celil, olmuştur "evliya Celil". Her yerde söylenen, dillerde dolaşan: "Evliya Celil". Şânına lâyık bir ev bulunur. Gelenler, burada kabul edilir.

İşte bu Celil, Receb'in getirdiği habere göre, geçenlerde bir gün, karnına bıçak saplı, kanlar içinde ölü bulunmuş. Yanında da bir yazı. Yazıda şunlar yazılıymış:

"Miraçtan önce, peygamberimizin göğsünü yarıp kalbini çıkaran, iman ve hikmetle dolduran melekler, bana da geldiler. Göğsümü yardılar. Kalbimi çıkarıp iman ve hikmetle dolduracakları sırada, cenabetli olarak gelenler tarafından ürkütülüp kaçırıldılar. Ben de bu halde kalakaldım."

Ne ki yazıya gerçek gözüyle bakmayı güçleştiren noktalar da var: Birincisi, "Evliya Celil"in hiç yazı bilmiyor oluşu. Adam, okuma yazma bilmeyen bir kişi. Böyle bir yazıyı nasıl yazmış olabilir? İnanırları, bu soruya şöyle karşılık veriyorlarmış: "Allah'ın gücü herşeyc yeter. Bir ümmiye de okuma -yazmayı öğretir. Peygamber de ümmi değil miydi? Cebrail, '-oku!' dediği zaman, '-okumayı bilmem!' cevabını vermişken sonra okumuştu. Celil'e de bu güç kazandırılmıştır Allah katından..." İşin içine "Allah'ın herşeye gücü yeter." cevabıyla girildiğinde, akan sular durur. Artık tartışma sözkonusu olmaz. Bir de şuydu olayı gerçek saymayı güçleştiren:

Adam nasıl olmuş da, göğsü açılmış ve kanlar içinde bulunurken, kaleme - kağıda sarılmış; bu yazıyı yazabilmiş?

Bu soruya da "Allah'ın herşeye gücü yeter" karşılığı veriliyormuş. Ama şu soru askıda kalıyor:

"Herşeye gücü yeten Allah, Evliya Celil'i o durumda niye bırakmış ve neden kurtarmamış?"

Receb'in anlattığına göre, Tutak'ta, Gelil'in, bir cinayete kurban gittiğini ileri sürenler varmış. Şeyh Şaban'ın elinin dc işin içinde olduğu ileri sürülüyormuş.

- Bunu neye göre söylirler?

Bu yoldaki yorum şuna dayanıyormuş:

Cclil'in "kerâmet"leri, başlangıçta, şeyhi Şeyh Şaban'ı da yüceltiyordu. Ama "halife"nin, "Evliya Celil" diye anılması, giderek yükselmesi vc ününün çok uzaklara değin yayılması, şeyhi gölgede bırakmıştı. Şeyh, çok rahatsız vc tedirgin oluyordu artık. Birşeyler yapması gerekmektedir. Düşünür, Celil'i "öbür dünyaya göndermeye" karar verir. Adamları eliyle de gerçekleştirir. Gelil'in yanında bulunan yazıyı yazdıran da şeyhten başkası değil. Cinayeti örtmek için hazırlanmış bir kılıftı yazı.

Aşağı - yukarı böyle deniyormuş.

Bir başka haber de Receb'in kendisiyle ilgili: Recep nişanlanmış.

- Kız güzel mi?

- Hec, çoh güzel.

- Zayıf mı "tavlı" (şişman) mı?

. - Tavlı. Ben zayıf karı alır mıyım? Karının üstüne çıktın mı, kan altımda yayla gibi olmalı.

37

Çok ayaz vardı dışarıda. Cami de oldukça soğuktu. Sabah ezanı okunmuş, herkes uyanmıştı. Uyanmamış olanlar da "rabe rabe!"lerle uyandırılmıştı. Yatağından kalkıp "abdeshane"ye, taharet ve abdest için de kulleteyne gidenler olmuştu. Ama çoğunluk, yatağındaydı, sıcacık yatağından kalkmak istemiyordu. Sobayı yakan da olmamıştı. Soluklar ve osuruklar da camiyi ısıtmaya yetmiyordu. Kapı - pencere sıkı sıkıya kapalı olsa bile..

Sabah cemaati birer ikişer gelmeye başlayınca, görevli fakilerin de zorlamalarıyla herkes kalkmak ve yatağını katlamak zorunda kaldı. Bu arada sobaya da tezek dolduruldu ve ateşlendi.

Dışarıya fırlayışlar, "abdesthane"nin önünde ve kulleteynin çevresinde büzülmeler, titreşmeler, çabuk çabuk "taharet" ve abdestler ve kurulanmadan camiye koşuşlar.

"Narlaşan" soba, çevresinde ayakta dikilenlerin arasında gözükmüyor. Eller de üstünden uzatılmış.

O da abdest alıp gelmişti. Soğuktan elleri ibriğine yapışa yapışa ve titreye titreye.. Varıp sobaya sokulmak istedi. Ne ki sobayı çeviren, tutsak alanlardan yol bulamadı. Gidip yatağının yanma büzüldü. Abdurrahman ilgilendi. Sobadan ona da yer açılmasını söyledi ve çağırdı onu. Yer açıldığını görünce o da gidip ellerini uzam. Soğuk sularla iyice yıkanamıyan eller, kirden katmer katmer, çatlak çatlak. Ufak ufak kanlar sızıyor çatlaklar arasından. Ellerini daha iyi ısınsın diye, sobanın iyice "narlaşmış", kızarmış kesimine doğru uzatmıştı. Birden bir dokunan oldu; elleri tam o kızarmış yere gidip yapıştı. Ellerini çektiyse de soba, parmakların derilerinin epeyce bir kesimini soyup almıştı. İçine işleyen bir acı. Acıyı atacakmış gibi ellerin, parmakların silkelenişi, derisi soyulan kesimlerin ağıza gölürülüşü, öpülürcesine dudaklara yanaştırılışı, kıvranışlar, için için ağlamayla birlikte dökülen göz yaşlan.

- Sen dokundun çocuğa!
- Hayır, ben dokunmadım.
- O dokundu.

Dokunan üstüne almadı. O elini uzatırken yanında bulunanlar, birbirini suçladılar.

Yanıkla ilgilenildi.

- Ne yapılabilir?

Herkesten bir öneri geldi:

- Sobanın külünden dökülsün.

- Hayır, sigara külü daha iyi.

- Yoğurt sürmek daha iyi gelir.

- En iyisi tütün basmak.

- Tezeğin ufağı..

- Toprak..

- Tükrük..

Tütün, tezeğin ufağı ve külün karıştırılarak yanığın üstüne konulmasına karar verildi. Tezekten bir parça ezildi, kül ve tütün eklendi ve tam yaraya basılacakken, sabah namazım kıldırmak üzere büyük hoca, Molla Nasır içeri girdi. Durumu gördü. Yapmak istediklerini söylediler. Hoca:

- Olmaz.. dedi.

Ve bir yaşlı kadına danışılıp onun dediğine uyulması gerektiğini söyledi.

Namaz kılındı. Bir yaşlı kadın bulma yoluna gidilirken, o, Husso'nun anasını anımsadı.

- Husso'nun anasına giderim, o bakar parmaklanma.

Üşüye üşüye, ayakkabılarına karlar dola dola Husso'lara gitti. Kapıyı Husso'nun anası açtı. Kafasını üst üste sardığı kat kat örtünün arasından dikilen gözler sevgi doluydu. Onu hemen içeri aldı.

- Parmaklarım yandı.

Parmaklarını uzattı kadına. Kadın, eliyle başını okşadı, sevdi. Sonra gidip dışarıdan biraz kar getirdi.

- Uzat elini, kar iyi gelir.

Sevginin, ilginin Kürtçesi de vardı. Ve kadın, Kürtçesinden cömertçe sunmuştu. Bir ananın tüm cömertliğiyle..

* * *

Husso'nun anası, yanığın iyileşeceğini söylemişti. Ama ne zaman? İyileşinceye dek nasıl dayanacaktı? Dayanmasına dayansın haydi, dersleri, ezberleri ne olacaktı, kafasına nasd girecekti?

Acıdan kendini derslerine veremiyordu. Yine de acısını bastırmak için en iyi yolu, kitaplara kapanmakta buluyordu.

Çıka gelen Safo.

- Elinin yandığını duyduk. Anam gönderdi beni. Seni çağırıyor.

Birlikte gittiler. Safo'nun anası, üzgün.

- Getir bakim nasd oldu elin?

Sobaya gelen yerlerin kimi su toplamış, kabarcıklar oluşturmuş, kimi de kabuğu soyulmuş, ciğer gibi ortaya çıkmıştı.

Safo:

- Ana, sarılsa daha iyi olmaz mı?

- Olmaz, sarılan şey yapışır. Açıkta kalması daha iyi. Birkaç güne iyileşir.

Kadın, içinde tere yağ bulunan bir dürüm getirdi.

- Al bunu ye. Haydi çekinme..

Dürümünü yedikten sonra gidip çalışması gerekiyordu. Safo'ların ahır acaba sıcak mıydı?

- Okuyacaklarım, ezberleyeceklerim var. Sizin ahır sıcaksa orda çalışayım.

- Haydi Safo götür de bir bakın, sıcak değilse geri gelsin!

Birlikte ahıra vardılar. İstendiği ölçüde sıcak değildi. Ama biraz kalabilirlerdi.

O ders çalışmak istiyordu ama Safo da konuşmak istiyordu. Birbiriyle çatışan tutkulu iki istek.

- Sana bir şey gösterecektim ya?!

- Ne gösterecektin?

- Şeyimi, unuttun mu? İçini gösterecektim ya!

Ne yapsın şimdi? Safo'nun "şey"ine mi, baksın, dersine, kitabına mı? Ahırda bağlı, arada sırada önündeki samandan yiyen inek de başını sallayıp duruyordu. İkide bir dönüp dönüp bakarak.. Onun isteği de başkaydı. Ya yem, ya da su istiyordu.

- Şimdi dersime çalışacağım.

- Yine çalışırsın.

- Gösterecek misin?

- Evet.

- Ya anan gelirse?

- Anam gelmez. Anamın evde işleri çok.

- Baban?

- Babam başka köye gitti. İki-üç gün sonra gelecek.

- Peki göster.

Ahır çok sıcak olmasa da, Safo soyundu, üşümüyordu. Çırılçıplak oldu. Memeleri biraz daha tomurcuklanmıştı.

- Haydi gel!

Ters çevrilmiş sepetin üstüne oturan Safo'ya yaklaştı. Kitabını bi yana koydu.

- Haydi emsene memelerimi!

Dokunup da yanık yerler acımasın diye ellerini havada yanlara doğru uzatarak eğildi, dudaklarını memelere uzatü. Emer gibi yaptı. Bir çeşit tad alıyordu ve alman tad, yanıklardan gelen acıya karışıyordu. Acılı-tatlılı bir yemek yiyordu sanki. Bu arada Safo, bacaklarını iyice ayırmıştı. Memeleri em ildikçe de hoşuna gittiğini belli ediyordu. Ve oğlanı üzerine doğru çekiyordu.

- Bak, şeyimin içine de bak.

Elindeki yanık renginde bir yarık vardı karşısında. Olması gereken çıkınlılar ve oyulup çıkarılmıştı sanki. Öylesine bir yarık. Kendi bacak arasındakileri göz önüne getirdi, karşısındakiyle karşılaştırdı. Eğilip iyice baktı.

- Baktım, tamam.

- Ben de seninkine bakacağım.

-Olmaz.

- Niye, sen benimkine baktın!

- Ben soyunursam üşürüm.

- Şalvarını çıkar yeter.

- Yine üşürüm.

- Üşümezsin, haydi çıkar.

- Sonra ben utanırım.

- Benimkine bakarken utanmadın. Çıkar haydi!

İster istemez çıkardı şalvarını. Önce sıyırdı, sonra da tümüyle çıkarıp bir yana koydu.

- Al bak sen de işte!

Safo fırlayıp sepetin üzerinden indi, ayakta dikildi.

- Şimdi sen sepetin üstüne otur.

Oturdu sepetin üstüne. Bacaklarını önce birleştirdi, sonra ayırdı. Ve solucan gibi şey, yastığının üzerinden başını kaldırarak dikelmeye başladı. Dikeldi, dikeldi. Üşüme filan kalmamışü artık. Yanıklardaki acılar da sinmişti. Meydan, bir başka şeye bırakılmıştı.

Safo, bir süre baktı karşısındakine. Sonra gidip eliyle dokundu. Safo'nun dokunuşu, onu bir başka dünyaya götürür gibi oluyordu. Daha çok tad alıyordu ve Safo'ya karşı koymuyordu. Safo, eliyle tuttuklarıyla oynamaya başladı. Sonra yüzünü üzerlerine koydu.

- Ben babamınkini de anamla "şey ederken" görmüştüm. Yatağın altından. Onlar uyuduğumu sanmışlardı. Babamınki kocamandı. Aha bu kadar..!

Safo, oynaşmak için daha iyi bir yer düşündü. Hayvanların yemi için yapılmış olan yer elverişliydi. Orayı gösterdi.

- Gel şuraya gidelim.

İş ilerlemişti adamakıllı. Safo, varıp gösterdiği yere uzandı. Arka üstü. Oğlanı çağırdı.

- Haydi sen de gel.

Gitti. Safo yatarken yine bacaklarını ayırmıştı.

- Sen de gel, üstüme uzan. Haydi!

- Zina olur, haram olur.

- Bizim için günah olmaz, biz daha küçüğüz.

- Olur, günah olur.

- Günahı bana.

- Kitap diyor ki "kimsenin günahını kimse yüklenemez".

- Gelmezsen bağırırım, anam gelir.

- Bağırırsan anan geldiğinde sana da kızar.

- Bana kızmaz. "-Beni o soydu!" derim.

- Benim sana gücümün yetmiyeceğini düşünür.

- Gel haydi. Bana bakarken de günah işlemedin mi? Haydi gel! Birlikte yalvarırız, Allah günahımızı affeder.

Sürüklenmişçesine gitti ve Safo'nun üstüne uzandı. Sonra hemen doğruldu. Safo, yakalayıp üstüne doğru çekti. Bir süre oynaştılar. Sonra da kalkıp üstlerini giydiler.

- Yıkanacak mısın, su getireyim mi?

- Cünüb olmadık, kitabın yazdığına göre cünüp olacak kadar bir şey yapmadık. Ama okumam için abdest almam gerek.

Safo, küçük bir kabla su getirdi, yardım edip abdest aldırdı.

- Şimdi sen oku, ben gideyim.

- Ben de artık gidip camide okuyacağım.

Safo uğurladı, o da camiye yöneldi, "Tevbe estağfirullah"larla birlikte..

* * *

Aradan 20 gün geçtiği halde, elinin yarası tam iyileşmemişti daha. Soğuğa, sıcağa da hiç dayanmıyordu.

Recep geldi. Tutak'a gidecekti. Yıkanacak çamaşırını verdi Receb'e.

- Bibimlere selam söle. Ellerinden öperim.

- İstersen seni de götirim.

- Derslerim var. Hem de "savuh" (soğuk). Ellerim de savuğa dayanmir.

- Ben geliriken ilaç getiririm.

- Bibime söleme, üzülür.

- Sölemem.

Recep gitti.

38

"Müzâkere". Ortak bir konu: "Kaza ve kader". Seydo yönetiyordu tartışmayı:

Şehmus'a sözverdi:

- "Kaza", "hüküm"dür. "Kader" dc takdir etmektir. Tanrı, neyin nasd olacağına hükmeder ve yine neyin nasıl olacağını takdir eder. "kaza" ve "kader" budur.

Abdurrahman'a söz verildi:

- "Kaza", "kazıyye"den gelir. "Kazıyye", bir şeyi hükme bağlamaktır. "Kaza", Tanrı'nın, bir konudaki hükmünü gerçekleştirmesidir. " Kader" de, neyin ne olacağının kararlaştırılmasıdır.

Başkalarına da söz verildi. Söz verilenler arasında Türko da yer aldı:

- "Kaza", "kader"den sonradır. "Kader", neyin ne olacağının önceden, Tanrı katında, Tanrı'nın zaman öncesi bilgisiyle belirlenmesi, "kaza" da, zamanı gelince gerçekleştirilmesidir. Herşeyi yapan, belirleyen, "ehl-i sunnct"e göre, yalnızca Tanrı'dır. Evreni de, insanları da, insanların işlerini de yaratan Tanrı'dır. Mutezile mezhebine göreyse; insan, kendi işinin yaratıcısıdır...

Türko'nun okuyup ezberlediklerinden aktararak anlattıkları, öteki fakilerin hayranlıklannı toplamıştı. Ne var ki, kendi anlattıklanyla kendini doyuramamıştı. Hep takılırdı bu konuya. "Kader" ve "kaza" üzerinde derin derin düşünürdü: "Bu dünyayı Tanrı yaratmışsa kötülükleri neden yaratmış? 'İmtihan için' olduğu söyleniyor. İmtihan olmasaydı olmaz mıydı? Herşey ve herkes tam Tanrı'nm istediği gibi iyi olsaydı, öyle yaratılsaydı, imtihana gerek kalır mıydı? Herşeyi yapan, eden Tanrı'ysa insan neden suçlu, günahlı saydıyor? Kader ve kaza karşısında, insanın 'iradesi' ne işe yarıyor? Sonuçta yine Tanrı'nın dediği olduğuna göre, insanın herhangi bir yolu, herhangi bir davranış biçimini seçmesinin ne önemi kalıyor? İnsanları cehennemde, ateşte yakmak, kader ve kazanın sahibi kendisi olduğu halde böyle bir cezayı

insanlara çektirmesi; Tanrı'nın yüceliğiyle ve merhamet'iyle nasıl bağdaşıyor? Sorular, birbirini kovalıyor, birbirini doğruyor, sonra da burgulaşıyor ve çengelleşiyordu kafasında. Kitaplardaki açıklamalar ve mezheplerin görüşleri de bunlann kafasından çıkarılıp temizlenmesine yetmiyordu. Saldıran sorulan, yalnızca "tevbe estağfirullah"larla bastırmaya çalışıyordu.

* * *

Yarısı yere gömülü alçak duvarlı, tezekli evlerin damları örtülmüş, duvarları örtülmüş, tezekleri örtülmüş, demir uçlu karasabanlar örtülmüş, "kotan"lar örtülmüş, kağnılar örtülmüş, at arabalan örtülmüş, "Küllük"ler - çöplükler örtülmüş, yollar - izler örtülmüş. Ak bir örtü gerilmiş tümünün üstüne. Saklanacak, utanılacak şeyleri gizlemek mi isteniyordu? Ya da kefeni giydirilmiş bir ölü müydü her kesim? Ölü yüzünden de soğuk bir örtü. Yukarda ak kelebekler uçuşmakta, konacaklan yeri döne döne aramakta, bulunca da yeryüzündeki ak örtü üstüne, yavaş yavaş konmakta her biri. Ne var ki bu aklar, altındaki karaları, lekeleri, yalnızca bir süre için, eriyene dek örtebilecekler. Bu aklarla örtülememiş olan da var: Kulleteyn. Lekesini hiçbir örtü gtzleyemez diye mi acaba?

Kar, diz boyu. Yağanlara bakılırsa, daha da yükselecek.

Çocuklar serpilmiş oynamaktalar. Ama pahalı pahalı botlar, montlar, kazaklar giymiş olarak değil. Kiminin ayağında çarık, kimininki çıplak. Karda da çıplak dolaşılır mı? Yaşam kuralına göre dolaşılmaz. Ama oradaki kural başka. Yalın ayaklılar da dolaşmaktalar. Ayak parmaklarıyla iz bırakarak.. Kar topu oynamaktalar. Ağızlara kadar akan sümüklerin silindiği çıplak ve çatlak ellerle karların avuçlanması, sıkılıp top yapılması, karşılıklı atılması.. Kar içinde yuvarlanmalar. Kardan insan yavruları mı bunlar?

Oynayanlar içinde yaşıtları da vardı. O da oynamak istiyordu. Hem de nasıl? İçi gidiyordu. Ama gövdesi, o "kardan çocuklar" gibi dayanıklı değildi. Üstelik, "sobanın narına yanmış" olan parmaklan, dayanıklılığını iyice yitirmişti. Gözü kaldı, karda, kar topuyla oynamada, boğuşmada.. Çekildi, girdi içeri. Derslerine daldı.

"Ve'l-âmilu f'ismeyni alâ kısmeyni... (isimlerin okunuşunda rol oynayan, iki türlüdür...)"

* * *

"Metin" ezberleme, cami pek elverişli görülmüyordu. Yaz olmadığı için de, bu iş dışarıda, açık havada olamıyordu. Kalıyordu ahırlar. Fakilerden her birinin ya da birkaçının birden sürekli gittiği bir ahır vardı. Onun da çoğu kez gittiği ve alıştığı bir ahır vardı: Hamo'nun ahırı. Sıcacıktı, Ne ki oraya gitmesi kolay değildi. Uzak olduğundan değil. Dışanda keskin bir soğuk bulunduğundan. Camiden dışarı birkaç adım attı, geri döndü. Kitabına içerde göz gezdirdi. Ezberliyeceklerini camide ezberlemeye çalıştı. Hayır, olmuyordu. Kendini veremiyordu. Camiye giren - çıkan, namaz kılan, sesli sesli dua eden.. Bütün bunlar birer engeldi. İlle de ahır gerekliydi. Gücünü toplayıp bir kez daha çıktı dışarı. Bu kez dönmedi. Ve dona dona ahıra vardı.

Ahuda neler bulunur?

Manda, öküz, inek, dana, tosun... Kısacası: Büyük baş hayvanlar. Hayvanların "alaf"ları, yani yemleri için yapılmış olan su yalağı gibi derince, uzunca ve göğüsleri düzeyinde yüksekçe bir kesim. Bokları süpürmek için kullanılan "çalgı" (büyükçe süpürge), bokların dökülünceye kadar süpürülüp yığıldığı, ortada çukurca bir kesim ("mazgal"), bokların taşınıp dışanda uygun görülen bir yere dökülmesi için kullanılan sepet (büyükçe), ya da biri önde biri arkada iki kişinin iki eliyle tutup taşıdıkları, ortası epeyce bok alacak kadar çukur olan sedye gibi bir araç. Hayvanların günlük yiyecekleri saman, ot. Hayvanların soluklan, bok ve sidik kokulan. Aynca, ahırı süpürmek, hayvanlara yem, su vermek için bulunanlar. Aşık oynıyan çocuklar. Bütün bunlar, ahırın "ayrılmaz"ları, ya da "olmazsa olmaz"ları. Bunlara bir de, her gün gelip metin ezberliyen bir ya da birkaç faki eklenmişü.

Ahırdan içeri girince, birkaç dakikada ısınıverdi. Öylesine sıcaktı Hamo'nun ahırı. Birkaç çocuk aşık oynuyordu. Yaşıtları da, biraz

büyükleri de, küçükleri de vardı. Aşıklan kınalı kınalı. Kimilerinin de ortalan delinmiş, kurşun dökülmüş. "Heneke" ya da "eneke" deniyordu bu türlerine. Bir "heneke", birkaç sıradan aşık değerinde. En çok işe yarıyan da "heneke"ler. Yenmek, yenilmek onlara bağlı. Heneke için, aşıkların biraz büyükleri seçilirdi.

Gidip kaülmak, birlikte oynamak istiyordu. Ama bu, kesinlikle doğru değildi. Hem hocası çok kızardı, hem de kendisi uygun göremezdi. Kartallı köyüne aşık oynamak için değil, okumak için gelmişti.

Bir süre izledi aşık oynayanları. Çıplak ayaklar, kimi zaman topuklara değin boklara, sidiklere batıyordu. En az battığı zaman bile, parmakların aralarından cıvık cıvık çıkan bokların, ayakların üstüne taştığı görülüyordu. Eller de batıyordu zaman zaman. Aşıkların peşinden koşarken ayakları takılanlar, ortadaki çukura yuvarlananlar da eksik değildi. Bu çukura düşenlerin, dizlerine kadar batüğı bile oluyordu. Ellerin, yüzlerin boklara bulanmasıysa çok olağandı. Aşıklar, bokun - sidiğin içinde oynanıyordu çünkü. İşte 10 yaşlarında biri. Adı: Memo. Memo'nun ellerinin asıl derisi gözükmüyor. Çünkü kir, kurumuş sümük ve boklarla kaplı. Üstelik katmer katmer. Bileklerine değin. Memo çok mutlu. Bir eliyle, düşen şalvannı tutuyor, öbür eliyle aşık atıyor, aşıklara vuruyor. Burnu da sürekli akıyor. Burnunu silmeye zamanı yok. Koyu, uçlarına doğru incelen bir "fırtık", burnunun iki kanadından, iki meme gibi ve renkli renkli sarkmış, dudaklarına dek uzamış. Yalıyor Memo tatlı tatlı. Arada bir de, çok rahatsız edici bulmalı ki, siliyor. Ama kollarına. Çocukların burunlarını silmek için kullandıkları temel silici, ellerinin üstüyle kolları. Yaşlar, kurumuşların üstüne ekleniyor, onlar da kuruyor. O nedenle sümükler, o yörenin Türklerinin deyişiyle "fırtık"lar, kat kat oluyor. Çocuklar bu ellerle yiyip içiyorlar da. Lezzetli, lezzetli, mutlu mutlu. Memo gibi.

Epeyce izledikten sonra, uykudan uyanmışcasına kitabına döndü.

"Kısmın mensûbuhu..."

İzhar'dan ezberlemesi gerekenleri bitirdi; "kelâm" (Tanrıbilim) ezberine koyuldu.

"Hakikat'ul-Hakki lem Tu'kal bi âlimine..." (Hakk'ın, yani

Tann'nın hakikati, bizim bilgi ölçülerimizle kavranamaz).

Bir koyun melemesi işitti. Şaşılası şey. Ahırda koyun yoktu. Olamazdı da. Koyunlar, ahuda değil. "kom"da (ağılda) bulunurdu. Peki bu ne? Birkaç meleme daha! Olacak şey değil. "Ğayb"dan mı geliyor?! Durup dinledi; bir daha, bir daha. Dayanamayıp çocuklara sorduğunda durum anlaşıldı: Meğer ahırın bitişiğinde bir yer yapılmış, hiç alışılmadık biçimde, birkesim koyunlar, keçiler oraya konmuş. Dahası kimi büyük baş hayvanlar da.. Peki niçin?

"Sayım"dan kaçırmak için.

"Hokûmat", insanlardan çok hayvanları sayardı. "Kelle başına vergi" almak amacıyla. Hayvan sahipleri de kaçırma yoluna giderlerdi. Bunun adına "sirkat" denirdi. Asıl anlamıyla "hırsızlık" demek. Yasal anlamıyla da "hayvanı sayımdan kaçırma" ve bu yolla "devletten çalma". Cezası da büyüklü. Ağa, bey takımlarından, asıl çok hayvanı olanlardan değilse, sahibinin "hapse aülma"sı bile olurdu işin sonunda. Bu denli tehlikeyi göze alarak "sirkat" yoluna giderlerdi. Neden? Vergi ağırdı, hayvan sahibinin (güçsüz olanların) gücünü aşardı. İçeri tıkılmayı bile göze almak bundandı işte. "Rızık meselesi".

- Ooo, hâlo Husso sen misin? Ne zaman çıkım, ne zaman geldin?

- Dün geldim. Cezam yeterli görüldü.

Sevindim, çok sevindim.

Husso, eve geldiği günün ertesi günü, küçük dostu "Türko"yu görmeye gelmişti camiye. Sabahın erken saatinde..

Bir süre konuştular; Husso gitti.

- Bize sık sık gel! diyerek..

39

önemli "müzâkere"lerden birine hazırlanıyordu fakiler. Büyük hoca Molla Nasır da bulunacak. Müzâkerenin önemi, biraz da bundan. Konu: "Tıbbu'n-Nebî". Yani "peygamberin doktorluğu" ve sağlık - hastalık alanında peygamberin öğütleri.

Büyük hoca geldi camiye. Geçip yerine oturdu. Önünde rahle. Rahlenin üstünde fıkıh ve hadis kitapları. Büyük hoca, müzâkereyi başlattı:

Molla Nasır, Seydo'ya "dertler ve ilaçları" konusunda peygamberin ne dediğini sordu. Seydo hadisi okudu:

- Tanrı, "şifa"sını "indirmediği" derdi "indirmemiştir". (Mâ enzelellahu dâen illâ enzele lehu şifaen) Yani: Her derdi Tanrı "indirmiştir" ve her dert için de bir ilaç, bir şifa indirip göndermiştir.

Hadisin bir kaç biçimi vardı. Molla Nasır onlar üzerinde de durdu:

- Bu, kimin "tahrici"dir?

- Buhari'nin.

- Müslim'inki nasıldır?

- "Her derdin bir devası vardır (li külli dam devâun)".

Molla Nasır, fakilere, hadisin başka biçimini bilen olup olmadığını sordu. Birkaçı birden atıldı söylemek için. Atılanlar içinde "Türko" da vardı:

- Tanrı, derdi de, "deva"sını da birlikte "indirmiştir". Her derde bir deva (ilaç) vermiştir. Dertlerinizi, devalarıyla giderin. Ama haram olan ilaçla tedavi olma yoluna gitmeyin.

Büyük hoca sordu:

- Bu biçimiyle hadisi "tahriç eden" (yazıp kitabına alan) kimdir?

Birlikte cevap verdiler:

- Ebu Dâvûd.

- Hangi bölümde?

- "Tıp" bölümünde.

"Tedâvi"nin çeşitli yollan vardı. Olabildiğince hepsi üzerinde duruldu birer birer.

Tedâvi biçimlerinden biri de "Kur'an'la tedâvi"ydi.

- Kur'an'la tedavi olabileceğim nereden öğreniyoruz?

- Kur'an'ın "şifa" olduğunu belirten ayetlerden ve Kur'an ayeüeriyle tedâvi edildiğini anlatan hadislerden..

Peygamberin ve arkadaşlarının, "FaUha"yı, "muavvizeteyn"i ve başka surelerden ayetleri okuyup üfliyerek nasıl hastalıkları iyileştirdiklerine örnekler verildi.

- Kur'an'la tedâvi eden kimse, bunun karşılığında bir "ücret" alabilir mi, bu caiz midir?

Fakilerin tümünün verdiği cevap:

- Câizdir.

Büyük hoca, hadisten örnek istedi bu konuda da. Örnek sunuldu:

- Ebu Said el Hudri'den aktarılan bir hadise göre Ebu Said şöyle der: "Peygamberin eshabından bir topluluk, bir gezideydiler. Bir kesim Arap kabilesine uğradılar. Konuk edilmediler. O sırada kabile üyelerinden birileri geldi:

- Kabile başkanımızı akrep soktu. İçinizde tedâvi edebilecek biri var mı?

- Var.

Peygamberin eshabından biri gösterildi. Doktorluğu o yapıp, kabile başkanını o kurtaracaktı. Başkanı tedaviye yöneldi. Fanilayı okudu ve başkanı kurtardı. Daha önce esbabı konuk etmekten kaçman kabile üyeleri, başkanlarının kurtarıldığını görünce, konuksever davranddar ve tedavinin karşılığı olarak bir sürü (15-25) koyun verdiler. Ne var ki, Kur'an'la tedavi karşılığında ücret alınması, kimi eshabça iyi karşılanmamış, '- âyetler karşılığında ücret almak, hiç dc hoş bir şey değil.' denmişti. Tartışma oldu. Peygambere gidilip durum anlatıldı. Peygamber olayı dinledikten sonra güldü ve şöyle konuşlu:

- Kur'an'la tedavi edin ve böyle durumlarda ücret alın, benim payımı ayırmayı da unutmayın!"

Ebu Said el Hudri'nin bu hadisini, Şehmus sundu. Seydo da,

hadisin, Buhari ve Müslim'deki yerini gösterdi.

Hastalıklar için peygamber çeşitli ilaçlar öğütlemişti:

- Bal şerbeti. "Balda şifa var"dı.

- Hurma.

- Deve sütü.

- Deve sidiği. (Peygamber, kimilerini, deve sidiği içirerek tedavi etmişti.)

- Sülükle ya da başka türlü kan aldırma.

Peygamberin "tıb"bında "şifa" verici başka şeylerden de sözediliyordu. Örneğin "artıklardaki şifa".

"Sineğin bir kanadındaki şifa". Yiyecek ve içeceklere düşen bir sineğin, bir kanadında "zehir", öbür kanadındaysa "panzehir" bulunduğu bildiriliyordu hadisle.

- "- Sineğin bir kanadı ballığında, öbür kanadını da siz batırın. Çünkü bir kanadında zehir, öbür kanadında panzehir var."

Müzakerede, fakilerin kimi konuşup hocanın sorduklarına karşılık veriyor, kimi de dinliyordu. Ve. "tıp" alanında peygamberin neler buyurduğu, hangi hastalıklara hangi tedavi yollarını gösterdiği bir bir anlatılıyordu. Ne var ki tedavi yollarından kimi çok zordu, kimiyse olanaksızdı. Örneğin "bal"la tedavi. O yörede "bal" bulmak kolay değildi. Çoğu kimse, balın adını duymuşsa da kendini bilmezdi. Görmemişti çünkü. "Hurma". O da yoktu. "Deve sütü". Hiç bulunamazdı. "Deve sidiği". O da öyle.

Tedavi yollarından kolayca elde edilebileni iki şeydi:

- Artık.

- Kur'an ayetlerinin okunup üfürülmesi.

"Artık"lara da, "ayetlerin okunup üfürülmesi"ne de kolaylıkla başvurulabilirdi. Birincisi, "bedava"ydı üstelik.

Büyük hoca Molla Nasır, müzakere konusu olan "Peygamberin Tıbbı"nı özetledi ve müzakereyi kapattı.

40

Kar ve tipi. Karakışın tüm zorbalığı üstünde. Dışarıdan kapılara omuzlarını vermiş, içerdekilere: "dışarı çıkmıyacaksınız!" diyor, bastırıyor. Hem de ne bastırma. Kapı aralarından ıslıklarını çalarak ayrıca korkutuyor içerdekileri. Kapıyı açan oldu mu, yüzüne şaplağı basıyor. Ardından kamçılıyor, bıçaklıyor ayazı ve tipisiyle. Kucağına düşeni acımasızca dilim dilim doğruyor. Sergilediği ak örtüsünde bile göz gözü görmüyor. "Vay babo!"

Ak giysili canavarın elinden nereye kaçılır?

- Ahırlara.

En iyi yerdir ahırlar. Bir süre sonra gözlerin alıştığı karanlığıyla, hayvanıyla, bokuyla, kokusuyla.. Hemen herkesin sığınağı. Kimileri oldukça sıcacık. Çoğunun, odalara açılan kapılan var. Kiminde, arada kapı bile yok. Yazın, tarlasıyla, çayırıyla, harmanıyla, küllüğü - çöplüğüyle, camisi - abdésthanesiyle, kulleteyniyle, türlü türlü sinekleri ve böcekleriyle, daha nice neleriyle içiçe olan kadın, erkek, çoluk-çocuk, kışın da en yakın dostları ahırların hayvanlarıyla, bok, sidik, soluk ve osuruktan oluşan sıcak ortamıyla kucak kucağa. Hele evinde, ocağında yakacak tezeği tükenmişler için tek kurtarıcıdır ahırlar. Gece-gündüz ayrımı olmadan.. Hayvan - insan ayrımı olmadan. Birlikte yatılır, birlikle kalkılır..

Elinde, bir "fıkıh"tan, biri "nahiv"den, biri "mantık"tan, biri de "kelâm"dan dört kitabıyla dışarı çıktı; ak donlu, ama kara yürekli karakışın şaplaklarını, kamçılarını yiye yiye ahırın yolunu tuttu. Düşe kalka, yalpalıya yalpalıya varmayı başardı. Kalın tahtalar ve koca ağaçların birbirine kocaman demir çivilerle çakılmasından meydana getirildiği için kapı oldukça ağırdı. Zorlaya zorlaya açtı. Ve girdi. Oh sıcacık. Girer girmez yüzüne çarpan sıcaklık, çok geçmeden tüm gövdesini sarıverdi.

Daha ikindi bile olmadığı halde, karanlık. Tavandaki el kadar pencerenin aydınlığı, bir - iki karış çevresine yetiyor ancak. Gözler karanlığa yavaş yavaş alışacak. Alışsın diye kapının yanında biraz durdu. Gözleri, yanını - yöresini görmeye başlayınca yürüdü,

çalışacağı, "metin" ezberliyeceği kesime doğru ilerledi. O kesimde, duvardaki yuvasına yerleştirilmiş olan fitilli lamba vardı. Ama yakılamazdı akşam olmadan. Ahır sahibi izin vermezdi. Gazyağı yokluğu vardı.

Hayvanlar, bağlı bulundukları "alaf"larında (yemliklerinde), başlarını sallıyarak ve soluklana soluklana otlarını, samanlarını yiyorlardı. İşeyip sıçıyorlardı bi yandan da. Karakış ortamında hepsi bir başka tür güzeldi. Bok, sidik kokuları bile. İçini ısıtıyordu insanın. Alaflığın en başında "camus"lar (mandalar) bağlı. İki manda. Yanlarında da "balak"ları. Biraz beride üç inek, iki "düğe", iki dana. Daha beride de dört öküz ve üç tosun. Dik dörtgen biçimindeki ahırın uzununa, bir baştan öbür başa uzanan alaflığm ucundan önemli bir kesimiyse boş.

Boş olan kesimin uygun bir yerine, elindeki kitaplardan üçünü koyduktan sonra bir kitap koltuğunda, metin ezberlemeye koyuldu. "Kelâm"dan başlamıştı:

- Lâ dahle li'l-akli fî hükmi'l ilâhi (Tanrı'nın yargısında, işinde, aklın yeri olamaz)..."

O da ne? Alaflıktan "kofik"li bir kadın çıkıp indi. Her yanı saman dolu. İşte, ardından da bir erkek. Ceketi vc uzun donuyla.. O da toz ve saman içinde. "Nereden çıkü bunlar?" Demek ki alaflığın bir kesimindeydiler. Ses çıkarmadan yatmışlardı. Biri altta, biri üstte. O kesim, yeterince aydınlık olmadığı için dc gözükmemişler, farkedilmemişlerdi. Alaflık, oldukça derindi çünkü. Kadının giyinik olması da, bir gören - eden olur olmaz ya da bir tehlike sezilir sezilmez, hemen fırlamaya hazır bulunma gereğinden ileri geliyordu. Giyiniklik, erkekle kadının yatarken işlerini görmelerine engel değildi. Yatma sırasında, gereken yerlerini açarlar, işlerini görürlerdi. Onlar da öyle yapmışlardı. Pek rahat olmasa da.. Rahatlık aranır mıydı böyle durumlarda?

"Kofik"li genç kadm, ahır sahibinin karılarındandı. Mutlu görünüyordu. Ahm süpürmek için varıp "çalgı"yi aldı eline. Süpürmeye koyuldu. "Mazgal"a doğru.. Herif de kaşağıyı aldı, "camus"lan kaşağılamaya girişti. "Türko"ysa onları görmezlikten geliyordu.

"lâ dahle li'l-akli fi hükmi'l-ilâhi ve fî tecvizi..."

Adamın karılanndan biri daha. Odadan çıkıp geliyor. Söylene söylene. Öfkeli olduğu belli. Genç kadına doğru yürüyor, bağırıyor:

- Doymadı mı gözlerin daha? Herifi yiyip bitireceksin! Gece yetmiyor, gündüzleri de altından beri gelmiyorsun orospu!

Eyvah kavga başlıyacak. Erkeklerini paylaşamıyan kumaların kavgası. Erkek, ilgilenmez görünüyor.

Eski karı, kavgaya kararlı. Ağzından köpükler saçıla saçıla, Kürtçedeki sövgülerin en okkalılarıyla sövüp sayıyor. Genç kadınsa hiç oralı değil. Başını işine eğmiş, "çalgı"yı çalıp duruyor, boklara sidiklere. Bu durum, eski karıyı, daha da çıldırtmışa benziyor.

- Söylesene orospu, ne susuyorsun! Herifi mal gibi kendine bağladın! Gözün ne zaman doyacak?!

Eski karı, sövgülerle kalmadı. Varıp bir vurdu genç kadına. Herifte yine ses yok. Genç kadın, başını kaldırıp bir dikildi, yine işine koyuldu. Hiç sesini çıkarmadan. Bakalım sabrı ne zaman tükenecekti. Eski kan, bir vuruş daha indirdi yumruğuyla. İşte o sırada genç kadın katlanamaz olmuştu artık. Elindeki "çalgı"yı kaldırdığı gibi eski karının kafasına.. Bir boğuşma. Hem de ne boğuşma. Saç saça, baş başa. Herif durmuş bakıyor. Ne ses çıkarıyor, ne de gidip ayırıyor. Kadınlar, yenişmeye çalışıyorlar. Hiç biri yenilmek, altta kalmak istemiyor. Genç karı, eski karıyı, ortada bokların yığılı olduğu "mazgal"a çekti. Başındaki "kofik", düşüp yuvarlandı, sonra da ayaklar alünda kalıp çiğnendi. Çevresindeki zincirleri, paralarıyla.. Genç kan, öbürünü "mazgal"a sokmaya çalışıyor. Bir süre itişme ve boğuşma sonunda birlikte yuvarlandılar. İkisi de "mazgal"ın boklarına gömülmüş debeleniyor. Herif yine gidip ayırmıyor. Dahası: Keyifleniyor gibi bakıyor. O sırada 15 - 16yaşlarında bir kız gözüktü. Ardından başka çocuklar. Ve yaşlı bir kadın. Koşup ayırdılar iki kadını. İkisinin de her yanı boklara bulanmıştu. 5 - 6 yaşındaki çocuk, anasının eteğine yapışmış ağlıyordu. Sümükleri ağzına aka aka.. Evin herifiyse, bakıp bakıp gülüyordu. Toplanıp gittiler odaya. "Türko"ysa şaşkın kalakalmışü. Neden sonra kendine gelip ezberlerine döndü.

"Ve fi tecvizi Ta'lilihi fi'l-ba'zi kavlâni (Tann'nın işlerinin bir nedene, niçine bağlı olup olmadığı konusunda iki görüş vardır)..."

Akşam olmuştu. Gidecek, akşam namazını kılacak, biraz da kamım doyurduktan sonra yine gelecekti ahıra. Ve isi tavana dayanan fitilli lambanın kör ışığında yine okumaya koyulacaktı. "Mütâlaa" saatine dek. Ama ak donlu karakışın kan, tipisi yol verirse..

Kardan, tipiden güçlükle kendini camiye attığında, bir de baktı ki: Hâfız Celal, oğlu Ahmet ve Tutak'lı Recep de oradalar. Demek ki Recep Tutak'tan dönmüştü.

- Recep ağa beg, hoşgeldin!

- Hoşbulduk.

- Bibim nasıldı?

- Eyidi. Fahat ağlayıp durirdi. "- Duran'ı al getir!" diye bene çoh yalvardı. Amma "Cınh Ahmet"in gönlü yoh.

- "Pırtı"larımı (çamaşırlarımı) getirdin (mi)?

- Getirdim. Bibin, yağ - peynir de gönderdi.

- Sene "zehmet" (zahmet) oldu!

- Ne "zehmet"i..!

Hafız Celal'in elini öptü. Ne de olsa eski hocasıydı. Ahmet'e de "hoşgeldin" dedi. Onun da "hâlini - hâtırını" sordu. Namaz kıldılar birlikte. Sonra bir köşeye çekildiler. "Râtib"den arta kalanla ve Tutak'tan getirilenlerle karınlarını doyurdular. Başladılar söyleşmeye. Taa yatsıya dek.. Yatsı namazından sonra Celal ve öğrencileri gitti. "Mütâlaa"ya katılmadan..

Ve "mütâlaa" saati. Koca koca kütükler üzerindeki fitilli isli ve camsız lambaların çevresinde fakiler Öbek öbek dizili. Uzanmış olarak. Her öbek, bir ayçiçeğinin yapraklan dizilişinde. Kitaplar önde, açık ve çenelere dayalı. Gözler kitaplarda. Okunsun okunmasın, Uyuma - uyuklama da yok. Olursa gözetliyen görevlilerin vurması, dürtmesi hazır. Camsız fitilli lambalardan çıkan koyu, kalın isler, tavandaki hedeflerine önce direk gibi varıp dayanmaktalar. Sonra vurulan noktaların çevrelerini döne döne fırçalamalar başlamakta. İslerin kollan daha da geniş çevreye uzanıyor, kıvrıla kıvrıla yayılıyor ve kimbilir kaç bin kez fırçaladıkları yerleri bir kez daha fırçalayıp yalıyor. Kollar birleşiyor, ayrılıyor, yeniden birleşiyor, yeniden ayrılıyor.

Kucakladıkları tavanda, "koşat"larda, duvarlarda, mimberde, mihrapta, rahlelerde, kitaplarda, yataklarda, yaygılarda buluşuyorlar, aynlıp bir daha buluşuyorlar. Kollar sarmaş dolaş. Her zamanki gibi. Öbekler bu kollar arasında, "sakin" ve sessiz. Hepsi birbirinin ayrılmaz bir parçası. Ağızlar ve burunlar da bolca payını alıyor islerden. Yine her zamanki gibi. "Fırtık"lara, balgamlara karışan isler, ertesi gün, sabahın erken saatlerinden başlıyarak, karıştıklarıyla birlikte, kulleteyne fırlatılacaklar, kulleteynin yüzündeki kalın örtüyü biraz daha kalmlaştıracaklar. Ve karakışın soğuğuyla donup buzlaşacaklar. Kışın her sabahında olduğu gibi...

41

Camiyi dolduran "faki"lerin birbirine karışan soluklan, osurukları olmasa, karakışın dondurucu soğuklarında, soba hiç durmamacasına yansa bile, caminin ısınması "muhâl"di (olanaksız). Havasız mıydı cami? "O da ne demek?"

Tanyeri daha ağarmamıştı. Ama ağarmak üzereydi.

Türko'nun uykusu tutmamıştı bir türlü. Biraz uyumuş, daha da uyanmamıştı. Gördüğü bir düşün etkisiyle.. Düşünde, büyümüş, Safo'yla evlenmişti. Bir çocuğu olmuştu Safo'dan. Oğlan. Sevimli. Yer beşiği içinde. Ve konuşuyor. Tıpkı İsâ peygamber gibi.

- Babam gibi ben de âlimim. Basra'lı, Kufe'li âlimlerden daha büyük âlimim. Babam gibi. Ama benim ilmim, kazanılma (kesbî) değil. Tanrı katından (vehbî). Ne islerseniz sorun, cevap vereyim!

Anası Safo da çok güzel bir kadın olmuş. Benzeri görülmedik bir güzellikle. O da "ilim"den payını almış. Yine Tann katından.

Çocuk da, anası da, anlatıyor durmadan. Yerden, gökten, ululardan, meleklerden... Ve cennetten, cehennemden...

Gökte, yerde bir başkalık var. Görülmedik bir kalabalık. Gök halkının ileri gelenlerinden oluşan, Kur'an'daki adıyla "El Meleü'l-A'lâ", yani "En Yüceler Kurulu" üyeleri, ulu melekler, Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil; "Tann'nm ARŞ'ı"nı (tahtını) omuzlarında taşımaktalar. Çevrelerinde de öteki melekler. Kanatlı kanatlı. Meleklerin omuzlarında Tann geliyor. Ayetlerde, yorumlarında ve hadislerde anlaüldığı gibi. Gökteki, yerdeki başkalık da çocukla ilgili. Bir çeşit kutlama. Genişçe bir meydan. Kar yağıyor. Ama yağan, kar değil. Kar biçiminde "nur" yağıyor. Meydan ortasında kulleteyn. Ama başka tür bir kulleteyn. Ne fırtıklar, ne de yemeklerden dökülme artıklar var içinde. Tertemiz. Güzel mi güzel bir havuz. Gökten yağan "nur"ların aydınlığı, havuzun cam gibi yüzeyinde. Suyun parlaklığıyla bütünleşiyor. Melekler, "selâma durmuş". Taht üzerinde taşman Tann yaklaşıyor. Beşiğin yanma geldi işte. Ve durdu. Tanrı'dan "nur" saçılıyor çevreye. Çocuktan da. İki "nur", birleşiyor. Tann, çocuğun babasına sesleniyor:

- Ne mutlu sana. Senin de bir oğlun oldu işte. Beşikteyken ulu bir âlim. Büyüyünce dünyayı kurtaracak. Seninle birlikte. Ne mutlu sana!

Uyanınca aynı düşü bir daha görmeye çabalamışü. Uyumaya zorlamıştı kendini. Ama başaramamıştı. Ne güzel bir düştü o.

"Düş"lerin nasıl "ta'bir" edileceğini az, çok öğrenmişti. Bu düşü de yorumladı kendince. Güzel yorumlar yaptı. Geleceğine ve "âlim" olmasına ilişkindi yorumları. Tüm benliğini derin, tatlı, anlatılmaz duygular sarmıştı. Kartallı köyünde değildi sanki. Kapkara islerle, soluk - osuruk kokularıyla kaplı ve havasız bir camide değildi. Ve sanki dışarıda soluk kesen bir karakış yoktu. İçindeki dünya başka, Aşındaki dünya başkaydı.

Bir sürü mutlu düşüncelerle kucak kucağa kaldıktan sonra kalktı, ceketini, şalvarını giydi. İnce kilimlerden birine de bürünerek, "abdesthane"ye gitmek üzere dışarı çıktı. Tipi kesilmişti. Kar da yağmıyordu. Ama alabildiğine bir ayaz vardı. Elinde ibrik, koşarak "abdesthane"yc girdi, çabuk çabuk işini görüp çıktı. Tam camiye yönelmişti ki, kuUeteynde bir ses işitti. Bir dc baktı ki: Abdurrahman. O soğukta soyunmuş. Çırıl çıplak. Abdurrahman'ın yanma varmaktan kendini alamadı. Kulleteyn buz tutmuştu. Abdurrahman kıyıdan bir kesim buzu kırmıştı. Ve daldı buzlu suya. Ağzına, burnuna da su verdikten, "guslettikten" sonra hemen çıktı. Titriyordu. Kurulanmadan ve çabuk çabuk üstünü giymeye koyuldu. "Gece düşü azdığı, şeytan atladığı vc cünüb olduğu" için "gusül abdesti" almıştı. Zorunluydu. Sabah namazına hazırlık gerekti. Karakışın ayazında, kulleteynin fırtıklı, balgamlı buzlarını kırıp yıkanmak, "cehennemde yanmak"tan daha kolaydı. İnanmıştı Abdurrahman. Askerlikteki Mehmetçik'ler de aynı tutumu gösterip kışta-kıyamette, bulabildikleri derelerin, çayların buzlarını kırarak "boy abdesti" almıyorlar mıydı? "Cünüplük"ten kurtulmak için şarttı boy abdesti. Koşullar ne olursa olsun. "Din, Şeriat" öyle diyordu. Suya batıp çıkmak, temizlenmek sayılıyordu. Abdurrahman da temizlenmişti işte. Tir tir titriyor olsa da "lemizlenmiş" olmanın rahatlığıyla koşup camiye girdi. Ve doğru yatağa. Biraz sonra ısınacaktı. Kendi gibi "faki"lerin, önlerinden ve arkalarından çıkan sıcak havayla.. Köyünde bir türlü kavuşamadığı

Cemile'siyle belki bir daha buluşacaktı düşünde. Bi kez daha kulleteynin buzlarını kırıp karakışın dondurucu soğunda titreye litreye "gusletmeye" hazırdı. Sevgilisiyle düşünde de olsa yatmak, birleşmek, değerdi titremeye, hastalanmaya.. "Haydi gel, nerdesin ey sevgili!"

* * *

Kış ne denli "şiddetli" olursa olsun; kimileri için önemli değildi. Keyifli bile sayılabilirdi. Tahıl, yağ, peynir, hayvanlarına "alaf" ve sobasına yakacak boldu. Otlukla dağ gibi ot yığını, tezeklikte dağ gibi tezek yığını, kuyusunda, ambarında yelerince tahıl, evinde çuval çuval un, bulgur, yarma, tulum tulum peynir, teneke teneke yağ, küp küp turşu, ayrıca da kuru üzümüyle, kayısısıyla, inciriyle hoşaflığı, "kartol" (patates), mercimek, "lazıt" (mısır) ve benzeri şeyler olduktan sonra kış olursa olsun, uzarsa uzasın; "zevk" verir insana. Ne ki kimileri için de bir derttir. Hem de nasıl..! Nc otlukla otu, ne samanlıkta samanı, ne evinde unu, buğdayı ve yiyeceği, ne yakacağı vardır. Olanlardan bir parça gelirse gelir, gelmezse o da yok. "Elden gelen öğün olmaz, o da her zaman bulunmaz". Kış bir "afet"tir böyleleri için. Hele "şiddetli" olursa... Hele uzarsa...

Ağanın, beyin keyfi yerindedir. Şeyhin de öyle.. Yok, yokluk nedir bilmezler.

Kimi yoksullara, ağa, bey, şeyh "el atar", yardım eder. Yoksul da zamanı gelince onu öder. Diyelim ki, darda kalan yoksulun evinde, "horanta"sına yaza değin elli teneke buğday gerekli. Ağa, bey ya da şeyh, o buğdayı verir. Darda kalan, buğdayı alınca başlar "dua"ya.

-Allah râzı olsun. Alah ağamıza ömürler versin. Allah şeyhimizi, beyimizi başımızdan eksik etmesin.

Ağa, bey ve şeyh; güzel yüzlü, güler yüzlü bir devlettir o sırada.

Devletin nimet yağmuru, kimi "devletlû"larda göller, gölcükler oluştururken, bir küçük damla da, darda kaldığı sırada kendisine düşen bir zavallının devlete nasıl dualar yağdırdığmı herkes bilir

-Allah devlete zevâl vermesin. Devlet de olmasa ne yapardım? Allah devletin eksikliğini göstermesin. "Mülkünü daim etsin."

O yörelerin devletini oluşturan şeyhe, ağaya, beye de öyle dua edilir. Asıl devletle, şeyh, ağa ve beyden oluşan devlet arasında bir de fark var: İkincisi, çatık kaşlı değildir. Son derece sevimli, sevecen görünüşlüdür. Darda kalan oldu mu, hemen yardımına koşacağına inandırmıştır genellikle. Yardım etse de etmese de, bu inancı vermiştir. Kayganın olduğu kadar, barışın, uzlaşmaların da kaynağıdır. Karakola, jandarmaya gönderen de, kurtaran da odur çoğunlukla.

Kartallı köyünde de durum böyleydi.

Köylülerin çoğu yoksuldu. Ama yoksulun da yoksulu vardı. Tümüyle darda kalmış ve çaresiz olanlar vardı. İşte bunlara bakmak durumunda olan, köyün devletiydi. Baktığı kadar bakardı, bakamadığında da bakıyor görünürdü. Öyle görünmeyi bilirdi. Öyle görünmek için çeşitli yolları, yöntemleri yardı.

Karakış, kara kara düşündürüyordu herkesi. Karları ak olduğu halde, "karakış" diye ad verilmesi de bundandı belki de. Kimileri için "hava hoştu". Ama ya yoksulluk gömleğini giymiş olanlar, çaresizler için?!

Sabah abdesti ve taharcti için kulleteyne dökülen "faki"lerin taharet vc asdcst yerlerinde sular, burunlarının çevresine, yüzlerine gözlerine bulaşan fırtıklar hemen donuyordu. Eller, kollar, ayaklar; çalık-çolak oluyordu ayazda. Abdestini alan, yarım yamalak yaptığı işini bitirir bitirmez, çarpık-çurpuk koşuyordu camiye. Parmaklar yumulup ağızlara götürülmüş, burunlar, kulaklar kızarmış olarak... Her zamanki gibi. Sobanın çevresinde dizilişler, silinişler, söyleşmeler.

- Allah dışarda kalanlara yardım etsin.. türünden dua etmeler..

Ardından çabuk çabuk kılınan sabah namazı, parmak eklemleri sayılarak yerine getirilen "tesbih"ler, namaz sonrası duaları..

Ve "râtib" için hazırlık.

"Râtib nöbetçileri", Abdurrahman, Osso, Şehmus ve Tâhâ'ydı. Türko da, bir tür yamak olarak kaülacakü.

42

Hava soğuk mu soğuk. Kar yağmıyor, tipi de yok. Ama dondurucu bir ayaz.

Hergünkü iki büyük, kulplu kazan. Her birini yine ortasına sokulan sopalarla iki faki taşıyacak. Kapı kapı dolaşılacak, yemek ve ekmek toplanacak. Yemekler kazanlara, ekmekler çuvallara.. Süt, yoğurt, pekmez gibi şeylerse, yemeklerin döküldüğü kazanlarda yer alacak. Yani herzamanki gibi, eti, sütü, pilavı, pekmezi, hoşafı, çorbası, turşusu.., hep aynı kazanlarda toplanacak. Ve bu karışım caminin "hücre"sine götürüldükten sonra tabağı olanların tabaklarına, olmayanların da ekmeklerine konularak paylaştırılacak.

Her zamanki gibi düşüldü yollara. Ellerde eldiven yok. Eller soğuktan, tutulan yerlere, sopalara yapışıyor. Ayaklarda çarık. Baş ve kulaklar sarih, ama ağız, burun açıkta. Kar, fakilerin dizlerini aşıyor, Türko'nun da göğsüne yaklaşıyor. "Vay babo"!

Bata - çıka ve kârlar yarıla yarıla, kimi kesimde birbirinden epeyce uzak evlerin yolu tutuldu. Köpeklerin yüreklere saldığı korkularla.. İtler, büzülüp sindikleri yerlerden çıkıveriyorlar birden.. Kimilerinin boyunlarında demir şişler. Aman - zaman vermemekte, karakışla yarışırlar.

İki kesim faki de, toplıyacağını topladıktan sonra, "yoksulun da yoksulu" durumundaki evlere uğrıyacaklar, topladıklarından onlara biraz verecekler. Kimlerin hangi evlere uğrıyacakları, önceden kararlaştırılmıştı. Bir kesimine Şehmus ve Tâhâ, bir kesimine de Abdurrahman ve arkadaşları uğrıyacaktı.

Tüm evler dolaşılmıştı. Döne döne.. Ve eller, ayaklar dona dona.

Şehmus ve Tâhâ, işlerini bitirmiş, camiye yönelmişlerdi.

Abdurrahman ve arkadaşlan da işlerini bitirmek üzerelerdi. Yalnız, uğrıyacakları bir ev kalmıştı. "Yoksulun da yoksulu" olanlardan ve çaresizlerden. Bu eve uğrıyacaklar, "râtib"den vereceklerdi. Bu evde, bir kadın, bir çocuğu, bir de çok yaşlı kaymbabası vardı. Genç kadının kocasıysa, askerlikte "vatani görev"ini yapıyordu.

"Faki"ler bu eve vardılar. Varır varmaz da acı acı yükselen bir sesle karşılaştılar.

- Bu bir çığlık.

- Evet, kadının çığlığı.

- Ne olabilir?

- Kimbilir?

- Kapıya vurup girelim mi?

- Öyle yapalım.

Kapıyı çaldılar, sonra da itip açtılar; Bir de ne görsünler: Kadm, doğum yapıyor. "Faki"ler hemen geri çıkacak oldular, ama kadının yardım istediğini görünce çıkmadılar. Kadın doğuracak, ama doğuramıyor. Yanında yalnızca bir çocuk var. Anası ağlarken o da ağlıyor.

- Halo Abdo nerede?

Abdo dayı, yani kadının kayınbabası olan yaşlı adam, köyde ebelik işini de yapan yaşh kadınlardan birini getirmeye gitmiş. Gideli de çok olmuş. Kadm, ağhyarak anlatıyor.

- Kurban olayım beni bırakmayın, bana yardım edin, bir ebe bulup gelirin.

Kadın, ebelik edebilecek olan vc yaşlı adamin getirmeye gittiği kadının hangi evde olduğunu söylüyor. "Faki"lerden biri hemen gidip bakmalı, getirmeli. Abdurrahman:

- Ben giderim.. diyor ve fırlıyor.

Yürüdü Abdurrahman. Üşüyen ayaklarının ve ellerinin sızısına aldırmadan.. Karlarla boğuşma. Arada bir karların örttüğü çukurlara düşüp kalkma. Yöneldiği eve yaklaşmıştı ki, yaşlı adamı karşısında buldu. Ama yazık ki iş işten geçmiş olarak. Düşüp debelendiği, çıkmayı başaramadığı çukurda. Yarısına değin karlara gömülü. Gövdenin kalan kesimiyse kardan adam. Yamah ceketi ve kuşağı karlarla kaplı. Başının takkesi ve sargısı, çözülüp düştüğü yerde karlar içinde. Donuk bir yüz. Yardım ister gibi bakarken donup kalmış olan gözler. Kdları, buzlaştırdığı karlara yapışmış sakal., Çırpınırken yorgun düştüğü belli olan ve iki yanda serili kalan kollar. İz yaptığı yerde kıvrılmış parmaklar.

- Halo Abdo, Halo Abdo!

Abdo dayı gitmiş.

Abdurrahman cenazeyle uğraşarak zaman yitirmenin doğru olmıyacağım, doğuramıyan kadını kurtarmak gerektiğini düşünerek ayrıldı. Ebelik edecek kadının evine vardı. Kadın evdeydi. Durumu anlattı Abdurrahman. Ama yaşlı kadın, o karda, kışta dışarı nasıl çıkacak ve götürülmek istenen eve nasıl gidecekti?

- Gel, sırtıma bin!

Abdurrahman sırtladı kadım. Ve düştü yola.

Bu sırada doğum yapamıyan kadının evinde neler oluyordu?

Kadın acılarla bağırıyor, kıvranıyor; yanındakilerse birşey yapamıyar. Yalnız Osso, ağlıyan çocukla ilgileniyor, susturmaya çabalıyor. Türko da bir şeye yaramış olmak için çıkmış ezan okuyor. Doğum kolay olsun diye. Anası doğururken, babası böyle yapıyordu çünkü.

Bir süre sonra Abdurrahman sırtındaki yaşlı kadınla yetişti.

Yaşlı kadın hemen kolları sıvadı. "Faki"lere de sobaya ısınması için su koymalarını söyledi.

- Sonra siz bir yana çekilin, ben Allah'ın izniyle doğurturum.

Yaşlı kadının anlattığına göre, "çocuk ters çevrilmiş", doğum onun için güç oluyormuş.

- Dişini biraz daha sık kızım, kurtulacaksın!

Ve doğum gerçekleşti. Ana kurtuldu. Ne var ki, çocuk, birkaç dakika yaşadı ancak. Yaşlı kadm, genç kadını yatıştırmaya, avutmaya çalışıyordu:

- Daha çok gençsin. Çok çocuk doğurursun daha. Üzülme, canın sağ olsun, kocanın canı sağ olsun!

Cenazeyi de getirmek gerekiyordu. Abdurrahman, genç kadına duyurmadan, yaşlı kadına anlattıktan sonra, Oso'yu alıp çıktı. İki faki varıp yüklendiler cenazeyi. Ve getirip dışarda, yarısına dek karlara gömülü kağnının üstüne koydular. Sonra evden bir hasır götürüp cenazenin üstüne örttüler. Yaşh kadına da -bi yana çekip- anlattılar. Çıkmak zorundalardı. "Ratip" kazanındaki karışımdan bir tasa koyduktan, biraz da ekmek bıraktıktan sonra çıktılar. Cenaze için yine geleceklerini, yaşlı kadına anlattıktan sonra çıkmışlardı evden.

"Ratip" kazanı, çuvalla ekmek götürüldü cami "hücre"sine. Oradakilere durum anlatıldı. Öbür fakilerin götürdükleri dağıtılmış ve yenmişti. Abdurrahman ve arkadaşlarının götürdükleri de paylaştırıldı. O da yendikten sonra, cenazeye hazırlık başladı. Cenazenin, cami yanında yıkanması kararlaştırılmıştı. Kimi, mezar kazmaya gönderildi. Kimi teneşiri alıp cenazeyi getirmekle görevlendirildi. Kimine kazanla su ısıtma görevi verildi. Kimine de sabun, eldiven, kefen sağlayıp getirmesi söylendi. Bir yandan da köyün ileri gelenlerine, bu arada Şeyh Şaban'a ve Molla Nasır'a haber verildi.

Görevlendirilenler, aldıkları işi yerine getirdiler. Mezar kazılmış, su ısıtılmış, cenaze getirilmiş, sabun, eldiven, kefen gibi şeyler hazırlanmıştı. Cenaze yıkanıp kefenlendi, teneşire kondu, sonra da "musalla"ya. Namazı kılındı. Büyük hoca Molla Nasır kıldırmıştı namazı. Şeyh Şaban da hazır bulunmuştu. Ve götürülüp gömüldü Abdo dayı.

Sonra, doğru cenaze evine. Genç kadına durumu anlatmaktan başka bir yol yoktu. Şeyh Şaban ve Molla Nasır, kadını teselli eden sözlerle anlattılar. Baş sağlığı dilediler. Herkes birer birer baş sağlığı diledikten sonra cemaat ayrıldı. Fakiler camiye, köylüler dc evlerine.. Ardından, kadınlar gelip doluşmuştu cenaze evine..

43

Safo. Ürkek, sağa sola bakarak attığı adımlarla girmişti camiye. Elinde de tiftikli ve yünlü şeyler. Gözlerini Türko'ya dikmişti. Türko da özlemişti onu. Ne zamandır görüşmemişlerdi.

- Safo, hoşgeldin. Nedir o elindekiler?

- Sana getirdim. Şu tiftiği başına geçireceksin. Boğazına kadar gelir. Yüzünü çıkaracağın yeri de var. İşte şurası. Başını, kulaklarını ve boynunu sıcak tutar, soğuktan korur. Anam ördü. Şu eldivenleri de..

- Allah râzı olsun. Kulaklanm ve ellerim üşüyordu, iyi olacak.

- Anam bize gelmeni istedi.

- Gelirim ama, şimdi dersim var. Bugün nahivden İzhar'ı bitiriyorum.

- İzhar nedir?

- Bir kitap.

- Öyleyse yarın gel.

- Yarın da Halo Husso'lara gideceğim, sözverdim.

- Öbürgün gel öyleyse.

- Olur, gelirim.

- Vallaha de.

-Vallaha.

- Tavuk keseriz yersin. Tavuklu pilav yaparız.

- İnşaallah. Allah râzı olsun.

- Bak unutma, gel.

- Gelirim dedim ya, gelirim.

Safo gitti.

Büyük hoca gelmişti. Birgün önce verdiği dersi dinledi. Herzamanki gibi mutluluğu yüzünden okunuyordu. Çok önem verdiği öğrencisinin, hergünkü gibi dersini eksiksiz başardığını görüyordu.

"Ve'l münâda'l-müfredu'l-muarrafu..."

* * *

Bir haber yayılmıştı o gün: Hammame'nin babası, kızını Husso'ya vermeye râzı olmuş sonunda. Yakında da düğünleri olacakmış.

Haberi duyar duymaz, Husso'ların evine yöneldi. Zaten sözvermişti, o gün gidecekti. Hava soğuktu. Ama başına tiftiği, ellerine de eldivenleri geçirmişti. Kazağı filan yoktu ve hiçbir zaman da olmamıştı. Ama, kimin vardı ki? İşlik ve ceket yeterli görülüyordu. Herkesin gidip geldiği yoldan yürüyüp vardı Husso'lara. Vardı ki, evde bir kalabalık. Herkeste de bir sevinç. Onu görünce ilgi ve sevgi gösterdiler, sedirde, altına minder koyup oturttular. Ve hemen tasla hoşaf getirip koydular önüne.

- Hele şunu bir ye!

Hoşafını yedi. Husso içeri girdi. Türko'yu görünce gidip ilgilendi, konuşmaya başladı.

- Nasıl, derslerin zor mu?

- Bana zor gelmiyor.

- Seni hep söylüyorlar zaten. Ben fakilerle görüşüyorum, seni çok övüyorlar. "- Türko gibi kimse olamaz." diyorlar. Aferin.

- Hâfız Celal'la görüşüyor musun?

- Sabahları camiye geliyor, Molla Nasır'dan ders alır almaz gidiyor. O, bir evde kalıyor. Karısını da getirmiş. Oğlu Ahmet söyledi.

- Ben de görüşüp konuşuyorum Hâfız Celâl'le.

- Ya! Banştmız mı?

- Kendisi bize geldi, barıştık.

- Şaştım. Demek öyle..

- Nikahımızı da o kıyacak.

- Dadikan'lı Kâmil ağaya da o nikâhlamamış mıydı aynı kızı?

- Evet.

Türko bi kez daha şaşıp kalmıştı. Çünkü, Dadikan'lı Kâmil

ağanın nikâhı Şeriatçe geçerliyse, aynı kız Husso'ya nasıl nikâhlanabiliyordu? Kafası bi kez daha allak-bullak olmuştu.

Akşam oluyordu.

- Çok kaldım, artık gideyim. Akşam namazına hazırlanmam gerek.

- Biraz pilav ye, sonra gidersin.

Pilavı getirdiler. Yağı boldu. Öylesine ki, bulgurun altında gölleniyordu. O yörede, yağ bulunduğu zaman pilav çok yağlı pişirilirdi. Ne denli yağlı olursa, o denli "makbul" sayılırdı.

Herkesle birlikte kaşık salladı pilava. Husso, anası, kardeşi, konuklar... Koca bir tepsi pilavı bitirdiler. Lavaş ekmekle.

- Halo Husso, düğün ne zaman?

- 20 gün sonra..

Ve Türko çıktı asıl yuvasına gitmek üzere. Abdest, namaz, dersleri gözden geçirme, yatsı ve "mütâlaa". Sonra da uyku.

Camiyi dolduran fakilerin önlerinden vc arkalarından çıkan sıcak hava olsa da yeterli bir ısınma olmadığı için gece üstü açılınca üşümüştü. Bu yüzden dc "karnı ağrımış"tı. Üstünü giydi, bir kilime büründü, ibriği de alıp "abdesthane"ye çıktı. İshal olmuştu. O yüzden dc tuvaletle epeyce kaldı. Birkaç kez kalkmış, sonra yeniden oturma gereğini duymuştu. Sonra daha çok üşüyüp hasta olacağını düşünüp çıktı "abdesthane"den. Ve gelip hemen yatağa girdi. Ama uyuyamadı. Sinmişti yalnızca. O sırada bir yavaş sesle kıpırdama. Bir karaltı. Kapıya doğru gidiyor. Kapı açıldı, kapı aralığından karaltı netleşti: Seydo. Ya "abdesthane"ye gidiyor. ya da kuUeteynin buzlarını kırıp yıkanmaya. Aradan geçen bir süre. Kapı açılıyor. Yine Seydo. kapı kapanıyor. Seydo'nun karaltısı. Sobayla ilgileniyor. Kibriti çakıyor, sobayı yakıyor. Sobanın ön kapağından ateşin aydınlığı vuruyor Seydo'ya. Seydo titriyor. Belli ki kuUeteynin buzlarını kırmış ve "gusletmiş". Ya "ihtilâm" olmuştur. "Şeytan atlama" ve "düş azması" da derler buna. Seydo kimbilir, yatmak isteyip te yatamadığı hangi

kadınla, düşünde yatmıştır? Sonra da pıt pıt atma ve boşalma.. Ya da kendi gibi bir "faki"yle yatmıştır. "Livata". Çok günâh, "günâh-ı kebâir"den, yani büyük günâhlardan. Şafii mezhebine göre "zinâ". Ama "faki" de olsalar, "din ve şeriat" yolunda da bulunsalar, orada kadınları olmayan erkeklerdir. O tür günahlar, herkesten "sâdir" olmakta. Bu yüzden herkes, birbirine göz yummakta. Olağanlaşmış bir günâh. Ama olağan olmayan ve hiç mi hiç hoşgörülmeyen bir şey var: "Cünüb" durmak. Yani boy abdesti almadan durup kalmak. "Gusletmek" ve "hades-i kübrâ"dan, yani büyük abdestsizlikten temizlenip arınmak gerek. Kış-kıyamet de olsa, dondurucu soğuk da bulunsa, bu olacak. İşin ucunda ölüm olsa bile. Çünkü "cünüb" olan kimsenin bulunduğu yere melekler girmez. O durumdayken ölmüş olsa, "pis pis ölmüş" olur. Ve doğru cehenneme. Öbür günâh içinse "istiğfar" edilir, yani Tanrı'dan bağışlanma dilenir. Tanrı "Ğafurur-Rahîm"dir, yani bağışlayıcıdır; bağışlar.

Seydo'nun sobayı yaktığını görünce o da kalkıp sobanın yanma gitti. Sobanın önündeki taşı aldı, üstüne koydu. Kendisi de ısınmaya koyuldu. Sonra gidip yatağının yanında bulundurduğu bir çapıtı alıp geldi. Sobanın üstünde kızmış olan taşı çapıtla tuttu, çapıta sardı. Sonra da yatağına götürüp kamının üstüne koydu ve yorganı üstüne çekti. Kamının ağrısı dinmişti.

44

O gün Safo'lara gidecekti. Ama dışarda korkunç bir tipi vardı. Yalnızca soğuğuyla, soluk kesiciliğiyle değil; ıslıklarıyla bile insanı ürküten bir tipi. Ne ki, gitmek zorundaydı. Sözvermişti Safo'ya. Ne olursa olsun gitmeliydi. Yoksa Safo'larda güvensizlik yaratırdı. Bu da hiç iyi olmazdı. Başına tiftiği geçirdi. Eldivenleri de taktı. "Metin" ezberi ve okumak için iki de kitap aldı. Ve çıktı. "Vay babo"! Tipinin önünde sürükleniyordu. Yürüyor, düşüyor, kalkıp bir daha yalpalayarak yürüyordu. Çabalıya çabalıya vardı. Ve ard arda çaldı kapıyı.

- Vıy bâvemin (babam), gel içeri gir gel! Bu tipide nasıl gelebildin?

- Safo'ya sözvermiştim.

- Safo'nun anasıydı kapıyı açan ve karşılayan.

- Yemek pişince bizim herif seni gelip getirecekti. Neyse, gel tandır başına gidelim.

Tandır başı. Alev, tandırın dibinden kollarını yukarı doğru atı atıveriyor. Büyük bir tencere bu kollar arasında. Tencerede tavuk. Çevresinde hamur teknesi. Yuvarlak ve alçak bir masa biçiminde genişçe bir "peşhun", bir başka adıyla "ekmek tahtası". Yanmda bir leğen içinde un. Oklava. Açılmış hamuru pişmesi için tandıra vurmaya yanyan "rapata" (tahta). Tandır yakılırken çıkıp odayı doldurmuş olan dumanların kimi bacadan yol bulup gitmiş, kimi çekildiği diplerde, köşelerde, duvarlarda, odadaküer üzerinde sinmeye çalışmakta. Evin erkeği, minderin üzerinde keyiflice bağdaş kurup sırtını duvara vermiş. Kötürüm kız Sabo, babasının yanında yığılı duruyor. Herkesten daha mutlu Safo önünde peştemal ekmeklik hamurla uğraşan anasına yardım çabasında. Bi yandan da tencereyle ilgileniyor.

- Ana, bulgurunu da koyalım mı?

- Tuzuna bak, sonra da koy bulgurunu.

Daha önce ayıklanmış, hazırlanmış olan bulgur, tavukla kaynıyan suyun üzerine boşaltılıyor. Tavuklu pilav pişecek.

Tencereden çıkan buhar, yaydığı kokularıyla mutluluk saçıyor.

Kadın, tekneden bir eliyle kopardığı hamur parçalarını iki eliyle

topak topak yapıp una buladıktan sonra önceden hazırlanmış yere diziyor. Yemek pişip kaldırılacak, tandırın da alevinin kesilmesi beklenecek, sonra topaklar tahta üzerinde oklavayla açılıp rapatayla tandırın kıyılarına vurulacak. Ve çarşaf çarşaf lavaş olacak.

- Ana pilavın suyu çekildi, dibine yanmadan indireyim mi?

-İndir, koy dinlensin. Ardından da ayran yap. Turşu da koy getir.

Hazırlanan sofra. Bulgur pilavına gömülü tavuk. Tavuğun parçalanıp paylaşünlışı. Pilavın, herkesin kaşık sallıyacağı bir büyük kaba konuluşu. Tandıra ilk vurulan ve çıkarılan lavaşlar. Lavaşların sofrada herkesin önüne dizilişi. Sıcak lavaşlardan eller yana yana koparıp ağızlara götürmeler. Evin erkeğinin soğanı ezmek için yumruklayışı. Kaşıklarla, bir yandan tepsideki pilava, bir yandan tasdaki ayrana ve turşuya saldırışlar. Kadm, bir yandan kaşık yarışında geri kalmamaya çalışırken bir yandan da tandıra vurduğu ekmeklerin pişip pişmediğine bakıyor, pişenleri çıkarıyor, yerlerine, açılıp hazırlanmış olan hamurlan yapıştırıyor. Dışarda karakış, tipisiyle ıslıklarını çala dursun, içerdekiler keyifli. Tandırbaşı keyfi, yemek keyfi, sıcak lavaş keyfi. Bir de kötürüm kızın kötürümlüğü olmasa, oradakilerin mutluluğuna diyecek olmıyacak.

Herkesle birlikte o da kamını iyice doyurmuştu. Artık kalkıp bir yere çekilmesi, getirdiği kitaplara bakması, okuması, ezberlemesi gerek. En uygun yer de ahır. Ne ki o ailenin ahırı, istenen ölçüde sıcak değildi.

- Artık ben ahıra gidip çalışayım.

- Git, ahır şimdi sıcak. Soğuk gelen yerleri iyice kapatıldı. Her yan iyice bastırıldı. İçindeki mallar da çoğaldı. Şimdi çok sıcak. Haydi git çalış.

Sevinmişti.

Kitaplarını alıp gitti ahıra. Gerçekten de sıcaktı. Oh, tam istediği gibi. Üstelik, Hamo'ların ahırından daha aydınlık. Artık hep burada çalışabilirdi. Ama Safo'nun engel olması vardı. Safo'yu görmek istemiyor değildi. Ne var ki dersleri ağır basıyordu. Zamanı azdı. Az bir zaman içinde bir sürü kitap okuması gerekiyordu. "Nahiv"den, "fıkıh"tan, "kelâm"dan, "mantık"tan.. O, öteki fakiler gibi tek tek okumuyordu. Hepsinden birden ders alıyordu. Hepsini birlikte

götürmekse kolay olmuyordu. Buna da kendini zorunlu görüyordu. "Basra'lı, Kûfe'li âlimler"den daha büyük âlim olmayı kafasına koymuş olmanın verdiği bir zorunluluk. "-Herkesi geçeceğim!" diyordu. İlk hocası Hâfız Celal'i, hemen hemen geçmişti. Çok saygı duyduğu ve beğendiği Molla Nasır'ın görüşlerini bile, kimi konuda beğenmemeye başlamıştı. Çok sert olmasa da, karşı çıkışları bile oluyordu hocasına.

İşte Safo yine geldi. Duraksamalı adımlarla ve karşısındaki "faki"yi ürkütmemeye çalışan bir tutumla..

- Sen çalış, ben şöyle bir baktım, gideceğim. Nasıl sıcak mı ahır?

- Çok iyi. Tam istediğim gibi.

- Her zaman gel burada çahş. Elin ahırlarına gitme.

45

Safo, kendisini ve âilesini "el" (yabancı) saymıyordu. Ve karşısındakinin da saymamasını istiyordu. Gerçekten de bi çeşit yakınlık-akrabalık oluşmuştu aralarında. O da bunu ve bunun verdiği sıcaklığı duyuyordu zaten. Oradayken, kendini, aile ocağındaymış gibi görüyordu. Safo'nun ailesi de onunla çok ilgileniyordu. Kol-kanat açmışlardı. Acıyorlardı. Ama bundan da çok, hayranlık duyuyorlardı ona. Bi yandan da Safo'ya ısındırma çabası içinde olduklan seziliyordu. Büyüyünce Safo'yla evlenmesi sağlanabilir miydi? Olabilsin, olamasın, bunu istiyorlardı. Ve bunun, temellerini atmaya çabalıyorlardı.

Safo, dikilmiş duruyordu. Onun gözleriyse kitapta. Kafasındaysa ezberler.

"Mantık"tan okuduğu kitabın başlanndaydı daha.

"El ilmu imma tasavvurun fakat... İlim, ya, yalnızca 'tasavvur'dur..."

Peki "tasavvur" nedir?

Tanımı yapılıyordu kitapta:

"Ve huve husûlü sûreti'ş-şey'i fi'l-akli". Yani: "Tasavvur, bir şeyin 'sûret'inin (biçiminin), akılda oluşmasıdır".

"İlim", ya yalnızca böyle bir oluşmaya denir. Ya da bu oluşmasıyla birlikte gerçekleşen "hüküm"dür. "Tasdik" denir buna da.

Bu da şöyle tanımlanıyordu:

"İsnâdu emrin"... olumlu ya da olumsuz yönde, bir şeye bir başka şeye dayayıp yüklemek".

Örneğin "insan"ı, herhangi bir yargıya bağlamadan ve bir nitelik vermeden düşünüp kafada "betimlemek", bir "tasavvur"dur ve bir "ilim" (bilgi) oluşumudur. "İnsan"ın ne olduğuna, ya da ne olmadığına "hükmetmek"se, "ilm"in "tasdik" kesimidir. Burada birşeyin, bir başka şeye dayandırılıp yüklenmesi vardır. Örneğin, "el insanu hayvânun nâtıkun", yani "insan, konuşan (buradaki konuşma, düşünme-kavrama anlamındadır) bir hayvandır" dendiğinde, "konuşan hayvan olma" niteliği, "insan"a yüklenmiştir. "El insanu leyse bi câmidin", yani

"insan, donmuş (cansız) değildir" dendiğinde de "donmuş olmama" yüklenmiştir insana. Biri olumlu yönde, öbürü de olumsuz yönde bir "tasdik"tir.

Bunlarsa "fikir" denen düşünmeyle oluşur. "Fikir"se şöyle tanımlanır: "Tertibu umûrin mâlûmâtin li't-teeddi ilâ mechûlin", yani "bilinmeyen bir sonuca ulaşmak için bilinen şeyleri -bir basamak oluşturacak biçimde- düzenleyip kullanmaktır". Buysa herzaman doğru olmayabilir. Yani, bilinmeyeni elde etmek için girişilen düzenleme ve bilinenleri kullanma, her zaman, doğru sonuca götürmeyebilir. Öyle olmasaydı, "akıllı insanlar arasında tartışma olmaz"dı ve hepsi aynı görüşte birleşirlerdi. Dahası: Bir insanın, kimi zamanki görüşü, kimi zamanki görüşüne uymamakta. Öyleyse, doğm düşünmek için bir yasa (kanun) gerekli. İşte bu yasa, "mantık"tır. "Doğru düşünme"nin yasasıdır mantık. Bir "düşünme sanatıdır".

"Mantık" da tanımlanıyordu:

"Aletün kânuniyyetün'... öyle bir yasa biçimindeki araçtır ki, bu aracı kullananlar, zihni, düşüncedeki yanlıştan korurlar".

* * *

Safo, gitmemişti daha. Onun mırıldanmalarını, ses çıkarmadan dinliyordu. Bir noktadan bir başka noktaya gidiş-gelişlerini, arada kitabı açıp baktıktan sonra yeniden ezberlerine kendini verip dalışlarını da izliyordu gözünü ayırmadan. Gidip konuşmak istiyordu, ama "ya ürkütüp bir daha kaçırırsam!" diye çekiniyordu. Ama dayanamadı sonunda:

- Sen hiç yorulmaz mısın?

Derin, çok derin bir uykudan uyanmış, daha doğrusu uyandırılmışçasına başını kaldırdı.

- Bir şey mi dedin?

- "Sen yorulmaz mısın hiç?" dedim.

- Daha yorulmadım.

- Durmadan okuyorsun, gidip geliyorsun; ne zamandır öyle. Yorulmuşsundur, istersen biraz dinlen, yine çalışırsın.

- Safo, sen yine engel olacaksm derslerime.

- Yok yok sen çalış, ben gidiyorum işte.

Safo gitti. O da bu kez, kitap değiştirdi. "Nahiv"den yeni başladığı bir kitap: "Elfıyye". "Binlik" demek. "Bin beyt"i içine aldığı için bu ad verilmiş. Bu kitabı okumak, o yaştaki bir çocuk için hiç kimsenin düşünemeyeceği bir olaydı. Ama hocası daha önce okuduklarına bakarak onu da okuyabileceğini düşündüğü için bu kitaptan ders vermişti. Ona da bu ders kolay gelmiyordu. Ama kitabı, "şerh"leriyle, yani bu kitap için yapılmış açıklamaları izleyince az-çok anlıyordu. Şiir biçiminde olduğu için de, ezberlenmesi hoşuna gidiyordu.

"Kelâmuna lafzun müfidun ke's-istekim + İsmun ve fi'lun sümme harfuni'l-kelim"

Şu anlatılıyordu bu iki dizede:

"Kelâm", yani cümle, "başlı başına bir anlamı olan bir söz"dür. Örnek: "İstakim!", yani, "doğru ol!". Bu, bir "kelâm"dır. "Kelime"lerden oluşur. "Kelime"yse üç türdür: "İsim", "fiil" ve "harf.

46

Tipi, tavandaki iki pencereyi dövüyordu sürekli. Biri, ahırın bir ucunda, öbürü de öbür ucunda. Hayvanlar, dışardaki karakışın tipisinden, soğuğundan habersiz. Kimi yatmış, tatlı tatlı geviş getiriyor. Kimi ayakta, başını uzatmış, yemlikteki otunu, samanını yiyor. Karşıda yan yana iki inek. Biri yatmış; yutmuş olduğu yiyeceği midesinden ağzına dek çıkarıyor, yeniden çiğniyor, yutuyor, bir daha çıkarıp çiğniyor. Öbürüyse ayakta. Başı yemliğe uzalı. Bacakları arasında da danası. Dana, iki meme ucundan birini bırakıp öbürüne yapışıyor. Çekiştiriyor sürekli. Süt gelsin diye de kafasıyla vuruyor. Anasıysa, bu vuruşlardan rahatsız olmak yerine mutlu mutlu duruyor. Arada bir başını çevirip yavrusuna bakıyor. Sevgiyle.. Öbür uçta, bir manda, iki öküz, bir tosun ve bir "düğe". Son ikisi ayakta, öbürleriyse yatmışlar. Ayaktakilerin işeyip sıçtıkları, ayaklarının altına dökülürken, yatanlarınki kıçlarının önünde yığılı. Hepsinin de "çalgı"yla süpürülüp "mazgal"a yığılması gerekiyor. Ya Safo, ya anası, ya da babası yapacak bu işi. "Ben de yapamaz mıyım?". Elindeki kitabı, yemlikte uygun bulduğu yere, öbür kitabın yanına koydu; "çalgı"yı eline aldı. Ve boku-sidiği süpürmeye başladı. Beli ve bacakları büküle büküle biraz süpürdü. "Çalgı"yı taşımaya ve kullanmaya gücü zor yetiyordu. Eline çalgıdan küçük bir kıymık batar gibi oldu. Eline baktı. Avucunun içi kabarmıştı. Terlemişti kendisi de. İşi bitirebileceğini aklı kesmediği için bıraktı. O sırada yine Safo gelmişti.

- Ne yaptın, ahırı süpürmeye mi kalktın?

- Avuçlarımın içi kabardı, bıraktım.

- Sana kim dedi ahırı süpür! Senin işin mi o?!

Akşam oluyordu, kitaplan alıp birlikte çıktılar ahırdan. Ahırın bitişiğindeki odaya. Orada soba yanıyordu. Arada da kapı yoktu. Ahırın sıcağından da yararlanılıyordu. Soba yandığında da ahıra sıcak gidiyordu. Karşılıklı alış-veriş. Genişçe bir oda. Ve bu oda da yatılıyordu.

Akşam olduğu için gitmek istediğini söyledi.

- Dışanda çok tipi var, nasıl gideceksin?

- Halo Salih (Salih dayı, yani Safo'nun babası) beni götürür.

Evin erkeği götürebilirdi gerçekten de. Ama yine de güçlük çekerdi. Çünkü tipi çok şiddetlenmişti. Kapıyı aralayıp baktılar; dışarı da çıkılacak durum yok.

- Bu gece burada kal.

- !!!

Abdest alacağını söyledi. Safo leğen ve ibriği getirdi, su döküp abdest aldırdı. Kurulanması için de çapıt verdi.

İyice karanlık olduğu için lamba yakılmıştı. "Terek"te, camlı vc aynalı bir lamba.

Geçip akşam namazını kıldı. Sonra kitabını aldı, lambanın yakınında, gözlerini kitaba dikti. Dalıp gitti satırlar arasında.

Yemek hazırlanmıştı. Sofraya çağrıldı. Tavuk suyundan bulgur çorbası. Herkesle birlikte kaşıklayıp kamım doyurdu. Yeniden kitabına döndü. Yatsı namazına değin okudu. Herkes konuşurken o hiç ilgilenmiyor, okuyor ve okuyordu. Yatsı namazı olmuştu. Abdesti bozulmadan kalkıp yatsı namazını kıldı. Biraz daha çalıştıktan sonra uykusu gelmişti. Yoğurt ekmek getirdiler. Yine herkesle birlikte yedi. Yoğurt-ekmekten sonra uyku iyice bastırmıştı. Evdekilcrin hepsi farkında olmuştu. Yüklükten yataklar getirilip serildi. Tümü, aynı odada yatacak. Öbür odalar çok soğuk. Tandırbaşı bile yatılacak gibi olmaktan çıkmış bir kaç saat içinde. Ona da bir yatak serdiler. Safo'yla kızkardeşi bir yatakta. Babalan ve anaları bir yatakta. Üçüncü yatakta da o yatacak. Yaklaşık ikişer metre arayla..

- Yalağın hazır, gel yat, biz de yatacağız.

Kalkıp, çekine çekine soyundu. Ve hemen yatağa girdi. Öbürleri de yataklarına girdikten sonra lâmbanın ışığı içine çekildi. Gece kalkıp hayvanlara, özellikle de doğurması beklenen ineğe bakılacağı için tam söndürülmemişti.

Gece yarısı. Fısır fısır bir konuşma. Karı-koca arasında. Koca bir şey istiyor, kan "olmaz" diyor. Koca direniyor, kadın direniyor.

- Çocukları uyandıracaksın. Elin çocuğu da var, çok ayıp olur.

- Sen de direnme artık.

Kıpır kıpır. Fısır fısır. Sonunda adam isteğini kabul ettiriyor. Kadm teslim oluyor.

- Haydi sesini çıkarmadan, ne yapacaksan yap.

Lambanın içine çekilmiş fersiz ışığından karaltılar seçilebiliyordu. Adamın belden aşağısı çıplak. İstek gözlerini bürümüş, çevresine bakmıyor. Kadına saldırmış, bacaklarını kaldırmış. Entarisini (onunla yatmıştı çünkü) yukarıya doğru sıyırıyor. "Hamle"! Ard arda yüklenişler, Bi yandan da memelerin emilişi. "Babam anamı şey yaparken, memelerini emdiğini gördüm. Yorganın alünda uyur gibi yapıyor, arasından görüyordum..." dememiş miydi Safo? Hızlanan soluklar, inlemeler, "ah", "oh" anlamında çıkan sesler. Ve işin bitirilişi. Yayılmalar..

Ve uyanıp yorgan altından izleyen çocuklan, Safo'yu, "Türko"yu alt üst eden duygular.. ikisi de uyuyamadı artık. Ama uyur gibi görünüyorlardı.

Bir süre sonra kadm yatağından fırlayıp ahıra gitti. Sonra coşkuyla geri geldi.

- İnek doğuruyor..!

Adam da uyandı. Uzun donunu giyip doğru ahıra. Ardından Safo ve "Türko"..

Dananın yansı, ineğin orasından çıkmış, gözüküyor. İnekse iyice çıkarmak için zorluyor kendini. Adam çekip çıkarıyor. Pırt diye çıkıyor dana. Sıvılar boşanıyor. Birşeylerle birlikte.. Dana kaygan kaygan kıpırdıyor. İnek ayağa kalkıyor. Danaya dönüyor ve başlıyor yalamaya. Daha çok yalasın diye tuz getirip döküyorlar danaya. İneğin yavrusunu okşarcasına yalayışları sürüp gidiyor. Dana, biraz da oradakilerin yardımıyla kalkmaya çalışıyor, başarıyor. Ve hemen anasının memesinde.. Memeyi tutturuyorlar danayla.. Sabaha daha var. Uyuyan uyuyor..

* * *

Sabah namazına uyanamamıştı. Kaldıran da olmamıştı. Zararı yok. "Kuşluk namazı" kılınabilir.

Karakış tipisine ara vermiş. Çocuklar, dökülmüş oynaşıyorlar. Koşanlar, düşenler, yuvarlanmalar, birbirine kar topu vuranlar, karları savuranlar, Kürtçe konuşmalar, bağırmalar, çığırmalar, kavgalar, sövgüler, ağlamalar..

Aralarından geçip yürüdü.

Bir genç "kaçe" elinde kovasıyla kulleteyne yürüyor. Bir it arkadan izliyor. Ve 7-8 kaz, gövdelerini tartarak, bir öne, bir arkaya, bir sağa, bir sola eğerek paytak paytak yürümekte. "Kaçe", kulleteynde. Kıyısından buzlarını kırıyor. "Fırtık" ve balgamlarla, çer-çöple birlikte donmuş olan yüzeyden çıkardığı parçaların büyükçe olanlarını alıp bir yana koyuyor ve kovasını daldırıyor. Alıp yürüyor evine. Buzlan kırılan kıyıya, köpek yanaşıyor. "Lâk lâk lâk" su içiyor. Suyunu içti çekiliyor. Ardından kazlar. Aynı yerden onlar da birer ikişer ve itişerek su içiyorlar. Her içişte ağızlarını yukarı kaldırarak ve çenelerini birbirine vurarak.. Kazlar da içti suyunu. Çekiliyorlar. Kulleteyn. İnsanının da, hayvanının da en başta başvurduğu, günde kimbilir kaç kez can attığı yer. Yıkanmak için, su doldurmak için, içmek için.. Yaz ve kış. Kışın zorluğu, buz tutuyor olmasında.

47

Caminin içinde hava gergin. Fakilerden kiminin yüzünde yara-bere. Anlatıyorlar: Osso'yla Şehmus kavga etmiş. Sobaya yakacak doldurma ve yakma sırası yüzünden. O, "-sıra senin!" demiş, öbürü: "-senin!" demiş ve başlamışlar kavgaya. önce sövüşme, sonra vuruşma. Biri sobanın demiriyle girişmiş. Öbürü "râtib" sopasını kullanmış. Birbirini adamakıllı hırpalamışlar. Eğer büyük hoca Molla Nasır gelmemiş olsaymış, birbirlerini öldürebilirlermiş. Çünkü öbür fakiler ayıramıyormuş onları. Büyük hoca gelip te:

- Ne yapıyorsunuz, delirdiniz mi, ayıp değil mi? Haydi bırakın! deyince kcsivermişler kavgayı. Sonra hoca, hemen barışmalarını söylemiş. Barışmışlar. Ama yine de birbirlerine karşı kinliler. Durumlarından belli çünkü.

* * *

Abdurrahman hazırlanmış, köyüne gidecekti. Bunun için bir hafta izin almıştı hocadan. Köyü, Tutak'tan da ötede. Tutak'ın Hamur bucağına bağlı bir köy. Bu kışta-kıyamette yola çıkmanın doğru olmıyacağını, bir delilik olacağını herkes söylüyor, ama Abdurrahman kafasına koymuş, gidecek.

Abdurrahman çok iyi bir dostuydu. Onun gitmekte kararlı olmasına üzülüyordu. Vazgeçiremez miydi acaba?

- Biraz beklesen de sonra gitsen olmaz mı?

- Olmaz.

- Neden?

- Biraz daha beklersem, Cemile elden gidecek. O giderse ben ölürüm.

- Cemile nereye gidiyormuş?

- Kocaya veriyorlarmış.

- Kim söyledi?

- Haberini aldım. "Doktor" (baytar), bizim köye yakın yerden.

Geçende Şeyh Şaban'lara gelmişti, haberi o getirdi.

- Belki yalandır.

- Yalan değildir, ben de birşeyler biliyordum zaten. Onu o kadar istedim bana vermediler. Oysa Cemile beni seviyor.

- Bu kışta gidersen yolda perişan olursun. Şimdi yola gitmek çok tehlikeli.

- Allah'ın izniyle birşey olmaz.

- Ne olur gitme.

- Ölsem bile gideceğim.

- !!!

Abdurrahman hiç söz dinlemiyordu. Cemile'si çekiyordu onu. "Gırç", yani karların üzerindeki sertlik gevşemeden yola çıkmalıydı. "Gırç"ların üzerinde yürünebiliyordu. Dizlerine kadar varan nakişlı yün çorapları çarıklarla giymişti. Bir de çoban keçesi ayarlamıştı. Giymiş, başlığını başına geçirmişti. Oldukça sıkı giyinmiş sayılabilirdi. Ama bunca sıkı giyinme, oranın karakışı, soğuğu, kan, tipisi karşısında ne ölçüde yeterli olabilirdi?

Çıktı yola.

- Haydi güle güle. Allah yardım etsin!

Ve gitti Abdurrahman.

* * *

- Meleklerin erkeklikleri ve dişilikleri yoktur. Günâh da işlemezler.

Tam bu noktada "Türko"nun bir sorusu vardı:

- Hocam, "Hârût-Mârût" niye günah işlemiş. Bakara Suresinde (ayet: 102), bu iki meleğin Babil'de "büyü öğrettikleri" açıklanıyor. "Büyü"yse "haram"dır. Sonra "tefsir"lerde bunların, "Zühre" adında bir kadına âşık oldukları, cezalandırıldıkları, Babil'de bir kuyuda baş aşağı asıldıkları anlatılıyor. Erkeklikleri olmasa bir kadına nasıl âşık olurlar?

- Hârût ve Mârût'un "melek"mi, "melik"mi oldukları konusunda

"ihtilâf" (tartışma) var.

- Ama hocam, ayette "melek" oldukları belirtiliyor.

- Kimileri ayetteki "melekeyn"i (iki melek), "melikeyn" (iki melik) diye okuyor.

- Ama hepimiz "melekeyn" okuyoruz.

- Öyle ama, öyle de olsa, Hârût-Mârût, melekler içinde "müstesnâ" (kuraldışı).

"Türko", verilen karşılıktan pek doymamıştı, ama sustu. "Müzâkere" sürdü:

- Cinlerinse erkeklikleri de, dişilikleri de vardır. İnsanlar gibi. Kimileri "müslüman", kimileri "kâfir"dir. Müslümanları da "mezhep"lere ayrılmışlardır. Bunlar, "Cin Şuresi"nde anlatılıyor. Cinlerden kimileri gelip peygamberden Kur'an dinlemişler ve müslüman olmuşlardır.

Bir soru daha sordu "Türko".

- Hocam, cinler, peygamberimiz zamanına kadar hiç yok muydu?

- Vardı.

- O zamana kadar bütün cinler, hep "kâfir" mi kalmışlar?

- Allah bilir. Ama Allah, onlardan da peygamber göndermiştir. Peygamberlerine inanıp müslüman olanları da olmuştur.

- Ama sen, onların müslümanlarının, peygamberimiz zamanında müslüman olduğunu söylemedin mi hocam?

- Ben hepsini demedim.

Melekler ve cinler üstüne, hocanın yürüttüğü müzâkere, tüm "faki"lerin hiç eksilmeyen ilgileri ve katılımlarıyla sürüyordu. "Melek"lerle "cin"lerin "gök"te nasıl savaştıkları, cinler gökte verilen kararları, "En Yüceler Kurulu" demek olan "el Melekü'l-A'lâ"da görüşülenleri, "Levh-i Mahfuz"daki bilgileri ve Tanrısal gizleri, "vahiy"leri "çalıp" almasınlar diye meleklerin taş'lanmaya uğramaları, göklere "hırsızlık" için çıkan cinleri "ateş saçan taş"lardan nasıl uzaklaştırıp kovdukları, öyleyken, cinlerin "kulak hırsızlığı" yapmayı nasıl başardıkları ve nasıl "vahiy" çalıp büyücülere, "kâhin"lere ilettikleri, ayrıca, cin-insan ilişkileri, cinlerle insanların evlilikleri, bu evliliklerin sonuçları konusundaki şeriat hükümleri, cinlerin nasıl

türedikleri, bir cinin kendikendisiyle de cinsel ilişki kurabileceği, bir bacağında erkeklik, öbür bacağında dişilik organı bulunduğu, üremelerini daha çok böyle gerçekleştirdikleri, yine de insanlarla cinsel ilişkilerinin az olmadığı, bu ilişkilerinin de önemli sonuçları bulunduğu, ne yiyip ne içtikleri, kemiklerle ve soğan kabuklanyla nasıl beslendikleri, melekler gibi nasıl kılıktan kılığa girdikleri, cinlerle şeytanlar arasındaki farklar, kimi cinleri ve şeytanları Süleyman peygamberin işçi olarak aldığı, onlara yüksek yüksek yapılar, heykeller ve ev eşyası yaptırdığı, kimileriniyse asker olarak ordusuna aldığı, Süleyman peygamberin ordusunun insanlar, cinler ve kuşlardan oluştuğu, sonra melek-insan ilişkileri, meleklerin insanlarla cinsel ilişki kuramayacakları, meleklerin inanan kimselere yardım ettikleri, bu insanların günâhlarının bağışlanması için Tanrı'ya duada bulundukları ve daha başka konular üzerinde duruldu. Vakit çok geçmemiş olsaydı, müzâkere daha da sürecekti. Ama öğle namazı olmuştu. Cemaatten namaza tek tük gelenler olmuştu bile. Onun için hoca müzakereyi kapattı. Ama "Türko" bir soru sormuştu yine de:

- Hocam, meleklere, cinlere inanmamanın hükmü nedir? İnanmayan kimse kâfir olur mu?

- Tabii kâfir olur. Meleklere imân, "imânın şartları"ndandır. Cinlere inanmak da, ayet ve hadislerde açıkça yer aldığı için farzdır.

- İnsanın ya biraz kuşkusu olursa? O zaman da kâfir olur mu?

- Olur. Bu konularda "şüphe" câiz değildir.

Türko'nun çok canı sıkıldı. Çünkü anlatılanlara inanıyorsa da, içinde biraz "şüphe" beliriyordu. "Tevbe estağfirullah tevbe, ya Rabbi sen günâhımı bağışla.. Şüphe kendiliğinden doğuyor. Elimde değil ki..."

48

Bir cenaze vardı yine. Aman vermeyen bir ayaz. Öyleyken cemaat toplanıyor. Üstelik, epeyce kalabalık olacağa benziyor. Her cenaze için gelmeyen Şeyh Şaban, Molla Nasır, Molla Zeki ve öteki köy ileri gelenleri de gelmişler. Öğrencileriyle birlikte Hâfız Celal de vardı. Sarık cübbe giymiş. Anlaşılan, cenaze namazım o kıldıracak. Hâfız olduğu ve iyi Kur'an okuduğu için büyük hoca, namaz kıldırma görevini ona vermiştir. Cenaze namazında Kur'an okumaya gerek yok, ama sonrası var. İmamlık eden, mezarda da Kur'an okur genellikle. "Telkîn" (talkın) öncesinde..

Köyde doğan çok olduğu gibi, ölen de çok olur. Hele kışın.. Yaprak dökülür gibi dökülür köylüler. Çocuklar, gençler, yaşlılar. Kimi, üşütür; hastalanıp ölür. Kimi doğarken, ya da doğururken, ya da doğumdan sonra kan yitirirken ölür. Kimi bir "kaza"ya uğrayarak ölür. Kimi kavgada ölür. Kimi de yolda-belde kalarak, donarak ölür. Kış boyunca böyleleri çok görülür, duyulur. Haberler yayılır: "Falanca yolda gelirken ya da giderken yolunu şaşırmış tipide, boğularak ölmüş. Donarak ölmüş." diye. Ayrıca bir dereyi ya da ırmağı buzun üstünde geçerken buzun kırılmasıyla düşüp boğulanlar, karlarla örtülü bir uçuruma, bir çukura yuvarlanarak ya da bir yerde saplanıp kalarak ölenler.. Hemen her gün duyulur ölüm olayları. Ölen ölür, kalan kalır. Ölenlerin yakınları yanar; o kadar. Kimin neden üzüldüğü çoğu kez bilinmez. "Ecel"e bağlanır. Yörenin Türkleri arasında yaygın bir söz var: "Ecel geldi cihâna, baş ağrısı bahâne". Yani ölüm için gösterilen nedenler birer uydurmadır. Asıl neden: "Ecel". Ecel geldi mi ne yapsan yararsız. "Ecele çâre bulunmaz". Kimin ne zaman, nerede ve nasıl öleceği alnında yazılı. Tann eliyle kazılı alınlarda. Gözükmese bile. Değişmez ve şaşmaz. Böyle inandırılmışlardır hep. Herşeyin asıl nedeni "ecel" olunca da, doktora, ilaca gerek yok. "Gerek var" dense de nerede bulunur? "Şeher"lerde, ağalarda, beylerde olur bunlar. Köylere de gelir doktor. Kartallı köyüne de. Hayvanı olanların hayvanlarına bakmak için. Arasıra insanlara da baktığı olur. Olur ama, kışın da her zaman olmaz ki.. Geldiğinde de her eve bakmaz. Adamcağız herkese nasıl baksın? Hayvanlara mı, insanlara mı?!

Kışın, ölüm iyi karşılanmaz. Kadınlar için çok sıkıntılı olur

çünkü. Mezar kazma vardır, "tekfin ve techiz" için "kefen" bulma vardır, cenazeyi yıkama, teneşirde önce "musalla"ya, sonra gömmek için mezara taşıma vardır. Daha bir sürü hizmeti vardır ölünün. Ortada bırakdması düşünülemiyeceği için ölüyü kaldırmak zorunlu. Ne demişler: "Ölüyü örte korlar, deliğe dürte korlar". Deliğe "dürte"ne dek te, dinsel ve geleneksel "hizmet"lerin, ağanın beyinki ayrı, ayak takımınınki ayrı biçimlerde de olsa tamamlanması gerekir. Bunlar da kış ortasında, karda-tipide, elin ayağın donduğu, solukların buzlaştığı sıralarda kolay mı? Yine de hizmetler görülür kuşkusuz. Ne ki isteyerek mi? Her zaman isleyerek olmadığından, "ecel" gelecekse, kışın gelmemesi için Tanrı'ya dua edenler olur. Ama "ecel" bu, aman zaman tanır mı?

Her cenaze içİn cemaat pek kalabalık olmaz. Cemaatin kalabalıklığı, ölenin durumuna göre değişir. İlerigelenlerinkiyle, sıradan kişilerinki bir olmaz. En yüksek katlakilerin cemaatiyle, en alt kesimlerin cemaati hiç bir olmaz. "Dünya öyle kurulmuş".

Avzâro Cino'nun cenazesine gelen cemaat de sıradan olmayanlara özgüydü. İçlerinden, "gebereceksen başka zaman geberseydin, şimdi sırası mıydı?" deyip için için söylenenler olsa bile..

Gelin görün ki, "faki"ler seviniyordu. Neden ki "ıskat" diye bir şey olacaktı. Avzâro Cino'yu günahlarından temizleme, "borç"larından arındırma karşılığında birşeyler alacaklardı. Çünkü "sırtı kalın"dı Cino'nun.

"Tekfin ve techiz"den sonra cenaze namazı kılındı. Sonra da mezara götürülüp "defn" olayı bitirilip dönüldü.

Artık sırada "ıskat" vardı.

. Onun için hazırlık. "Iskat arabası"na konulacak olanlar konulacak, sonra fakiler, karşıdan karşıya birbirlerine itecekler dört tekerlekli el arabasını. "-Aldın kabul ettin mi? Aldım kabul ettim!"lere girişilecek.

Arabaya genellikle tahıl konur. Aslında değeri olan her şey konabilir. Acaba kışın büyük değeri olan tezek de konsa olur mu?

- Olur.

- Olmaz.

. - Neden olmasın? Tezek de değerli bir nesne. Hele bu kışta..

- Tezek boktur, bokunsa ıskat arabasında yeri olamaz.

- Olur.

- Olamaz.

"Olamaz" diyenlerin gözlerinde, "tezekli ıskat" yoluna gidilirse meydana gelecek şöyle bir durum canlanmaktaydı:

- "Avzaro Cino'nun kırk yıllık namaz borcu için, araba üzerinde bulunan bu tezekleri alıp kabul ettiniz mi?"

- "Alıp kabul ettik, geri size hibe (armağan) ediyoruz."

- "Avzaro Cino'nun farz oruç borçlan için bu tezekleri alıp kabul ettiniz mi?"

- "Alıp kabul ettik..."

- "Avzaro Cino'nun bütün hukukullah'ı (kul hakları) için bu tezekleri kabul ettiniz mi?"

- "Alıp kabul ettik..."

"Tezek" karşılığında Tann'nm bağışlamasını istemek. "-Olmaz öyle şey." deyip karşı çıkanlar, buna karşı çıkıyorlardı işte.

- Kuru da olsa, tezeğin aslı hayvan pisliğidir, boktur.. diyorlardı.

Buna karşılık, "tezek"le de "ıskat" olabileceğini savunanların da söyledikleri vardı:

- Tezeği de Tamı yaratmıştır. Dile gelse, "beni niye küçük görüyorsunuz? benim ne günâhım var?" diye sorardı. Üstelik kışın tezek olmasa herkes soğuktan ölür. Karakışta, zemhiride insanların kurtarıcısıdır tezek. Onun için de çok değerlidir. Değerli olan her şey gibi, "ıskarta bir "bedel" olarak yer alabilir...

"Olmaz, olamaz!" diye direnenler, tezeğin tezekliğini düşünüyorlardı hep.

- Tezek, yani kurumuş bok, hâşâ Tann katında nasıl değerli olabilir? diyorlar da başka birşey demiyorlardı.

Çok alevlenmişti tartışma. Sonunda büyük hoca Molla Nasır kesip attı.

- Iskat, tezekle olmıyacak!

Ve büyük hocanın dediğine uyuldu, çok zorlukla da olsa, tahıl getirildi, her zamanki gibi tahılla "ıskat" yapıldı.

* * *

Isının sıfırın alünda kimbilir kaç derece olduğu, karın göbeklere

tirmandığı, tipinin önüne çıkanı sürüklediği ve soluğunu kestiği günlerde, ev ev dolaşıp kulplu kazanlarla yemek, çuvallarla ekmek toplamak çok zor bir işti. O yüzden bu iş için sırası gelen fakiler zorlanıyorlar, söylenerek çıkıyorlardı. Ne ki başka da yolu yoktu. Kış el-ayak kesse de, soluk kesse de, dahası ölüme götürse de, bu işin yapılması şarttı. Yoksa aç kalacaktı herkes. Açlıksa bi çeşit ölümdü. Kimi zaman ölümden de beterdi. Ev ev dolaşılmasın da ne olsun?

Her gün, sabahın abdest suyunu, ne yapar eder akşamdan hazırlardı. Ama o sabah hazır değildi su. Akşamdan hazırlayamamıştı. Şimdi ne yapacak? Dışarıda tipi korkunç. Dışarı çıkılacak gibi değil. Herkes kulleteyne kadar zor çıkıp abdest alabiliyor. Kınlan buzların alundan. Abdestini alan da yan donmuş olarak koşuyor camiye. O da herkes gibi, dişini sıkıp çıkmaya çalışsa ve kuUeteynden abdest alsa -gerçekte başka nice ilkel boş inançlann kaynağı olan Hanefi mezhebinden olduğu için- caiz olmıyacak. Köyün ötesinde olan çeşmeye kadar gitmesiyse olanaksız. Öyleyse ne yapmalı?

Düşündü, hiçbir çözüm yolu bulamadı. "Tanrı'm, abdesti böyle zamanlarda farz kılmasaydın olmaz mıydı sanki?" Abdestsiz namaz kılmaya karar verdi. "Teyemmüm" olamaz mıydı? Orada olamazdı. Çünkü, çok zor da olsa su sağlama olanağı vardı. Ama abdestsiz namaz kıldığını kimse bilmemeliydi. "Yoksa ne derler?" Dışarıdan biraz kar aldı, ibriğin içine tıktıktan sonra ibriği sobaya koydu. Biraz su oluşmuştu. Onunla -kimseye sezdirmemeye dikkat ederek- ellerini, kollarını ve yüzünü ıslatü. Ayaklar kalmıştı tabii. Öyle düşündüğü için de içi rahattı. Tann'ysa bağışlardı. "İsterse bağışlamasın, ne yapim?" Elini-yüzünü mendiliyle kurularken herkese abdest almış havasını vermişti. Ve namaza başlanacaktı. Tam o sırada Seydo ona yanaşu.

- Türko kurban, ayakların kaldı, unuttun!

Çok utanmıştı. Ama iyi ki Seydo "-unuttun!" demişti.

Herkes namaza dururken, 6 gitti, biraz daha kar alıp eritti Ayaklarını ıslatacak kadar. Ve ıslatü. Sonra da namaza durdu.

49

Abdurrahman gideli bir haftadan çok olmuştu. Ne bir haftası, 15 günü bulmuştu. Oysa onun izni bir haftalıktı. "Peki niye gelmedi?"

Kendisi yerine "kara haber"i geldi Abdurrahman'ın:

- Abdurrahman Murat ırmağını buz üstünde geçerken buz kırılmış, o da düşüp boğulmuş.

Haberi getirenler, gelişmeleri de anlattı:

Abdurrahman gider, bakar ki, kız için başkasına "sözkesilmiş". Kızı alacak olan, kızın babasına çokça mal, davar vermiş. Çaresiz kalan oğlan, "-Cemile'm elden gitti.." diyerek deliye döner. Gidip alacak olanı vurmaya karar verir. Adamın peşine düşer. O sırada bunun farkında olanlar olur. Olayı, işlenebilecek bir cinayeti önlemek isterler. Ve bulup akıl verirler Abdurrahman'a:

- Bak, elini kana bulama. Cemile'yi elde etmenin bir yolu var.

- Nedir?

- Cemile'nin babası, Şeyh Şaban'ın müritlerindendir. Onun dediğinden çıkmaz. Molla Nasır'ı da araya koy ve şeyhten, mühürlü bir mektup getir. O zaman, kızın babası kesinlikle kızını sana verir.

Söylenenler, Abdurrahman'ın aklına yatmıştır. Hemen yola çıkmak için hazırlanır. Ama bırakmazlar. Çünkü yol çok tehlikelidir.

- Söz kesildi ama, nikâh ve düğün için havaların düzelmesi bekleniyor. Havalar iyice düzelmeyince ne nikâh, ne de düğün olur. Birkaç gün bekle, yola çıkılacak gibi olsun, sonra gidersin.. derler.

Abdurrahman günlerce bekler. Cemile'yle görüşmeye de çabalar bu arada. Ama başaramaz. İç sıkıntısından iyice bunalmıştır. Ve ne olursa olsun deyip Kartallı'ya doğru (Şeyh Şaban'dan mektup getirecek) yola çıkar. Onu yalnız bırakmak istemeyen birkaç kişi de birlikte çıkarlar. Arada Murat ırmağı vardır. Birlikte ırmağa kadar gelirler. Murat buz tutmuştur. Ama yine de dikkatli olmak gerekmektedir. Buzların üstü karla örtülüdür. Ayaklarını dikkatli atarak geçmeye başlarlar ırmağı. Abdurrahman herkesten önde gitmektedir. O sırada olan olur: Buzlar kırılıvermiştir. Ve zavallı Abdurrahman buzların altında. Arkadaşlarını bırakıp dönmek zorunda kalırlar. Gözleri yaşlı..

. * * *

Abdurrahman'ın ölüm haberi, onu çok sarsmıştı. Çok iyi, en iyi dostuydu çünkü. Açıktan ağladığı oldu, için için ağladığı oldu. Günlerce unutamadı. İnanamıyordu bi türlü. Birgün çıkıp gelecekmiş gibi, "-bak işte geldim." diyecekmiş gibi ve söylenenleri yalanlayacakmış gibi içinde yer tutan bir beklentiyi uzun süre taşıdı. "Tanrı'm, niye yardım etmedin Abdurrahman'a? O, kızı seviyor, kız da onu seviyordu. Abdurrahman bir Firavun muydu ki boğdun onu ırmakta? İşlerin senin hep böyle mi olur? Senin hikmetine akü ermez ama, bu hikmet, nasıl bir hikmet?!" Düşünürken bi çeşit kırgınlık, küskünlük duyuyordu içinden. "Gitti Abdurrahman!"

50

Tipiler biraz ara verince, Husso'nun düğününe başlanmıştı. Köydeki tüm düğünler gibi ahırda.

Ahırlar, Soğuktan kaçanların en iyi sığınağı. Kimilerin yatak odası. Bok-sidik içinde düşe kalka oyun oynıyan çocuklann oyun alanı, "Faki"lerin "metin" ezberleme ve okuma yeri. Sevgililerin buluşma, sevişme yeri. Ve evlenenlerin düğün salonu.

Kadınlar "kaçe"ler (kızlar) bir ahırda; "herif"ler, "kro"lar da bir ahırda.

Kadınların, "kaçe"lerin bir kesimi, "kofik"li. "Kofik" başlarında olur. "Fes" gibi bir şey. Bu fesin çevresinden paralar sarkar. Varlıklılarda altın paralar. Küçük, büyük, pul pul, dizi dizi, sıra sıra. Kimi sıralar zincirli. "Kofik"lerin üstünden örtülmüş sayılı bir "yazma" olsa da, bu yazma arka kesimdedir, arkadan bele sarkıktır. Önse açık. Bu nedenle, yazma, kofıkteki paraların gözükmesine pek engel olmaz. Kat kat "fistan"lar (entariler), kimi fistanın altından gözüken şalvarımsı şeyler, bellerde kuşaklar, üstünde yelekler, ayaklarda yün çoraplar ve şöyle böyle ayakkabılar (genellikle lastik).

Bunlar genç kadınlarda olur. Yaşlılardaysa, sarıp sarmalayan ne varsa onlar bulunur.

Genç erkekler de yelekli, kuşaklı, çeşitli türden, çoğu sarığa benzer başlıklı... Ayaklarında nakışlı yün çorap (genç kadınlar eliyle örülmüştür); çarık, kiminkindeyse ayakkabı (yine çoğu lâstik).

Oynarlar. Halay tutulur genellikle.

"Lorke lorke lorke; hâmme lorke..."

Sallanmalar, silkelenmeler, hoplamalar, sıçramalar.. Ayaklar türkülere göre.. Bi çırpıda, uyumlu.. Öne, arkaya, sağa, sola dönmeler, kıvrılmalar, kalça ve göbek sallamalar. Bükülen, bir katlanıp bir gerilen bacaklar, bir ileri, bir geri atılan adımlar, ustalıklarını sergileyen ayaklar. Ve Kürtçe türküler.. Komut, baştakinde. Halay onsuz olamaz. Türküleri de, oyunu da o başlatır, o bitirir. Mendilini salhyarak başı çeker. Sallar, kimi zaman da kuşağına sokar mendilini. Kimi zaman elele, kimi biçimiyle kol kola, omuz omuza oynanır.

Düz sıralar, eğik sıralar, çemberler oluşur. Halayın dışında da oyunlar olur. Kimileri tek tek çıkar oynar, öbürleri bakıp izler.

Ahır, hayvanlar, bokları, sidikleri, pisliklerin süpürülüp yığıldığı "mazgal", tavanda kalın kalın "koşat"lar (ağaçlar), ışık gelsin diye konulmuş tavandaki bir ya da iki baca.. Bunların tümü, birbirinin ayrılmaz parçası. Düğünün de.. Bok-sidik yığının çevresinde ustalıkla oynanan oyun ve söylenen türküler, izleyenleri coşturur. Hayvanları bile.. Herkes düğünün havasına katılmıştır olabildiğince. Herkes şöyle ya da böyle düğünün sevincini yaşar. Sesler birbirine karışır. Kimi zaman da tüm sesler kesilir, biri birşey anlatır herkes dinler. Ardından gülüşmeler, kahkahalar..

Yaşlılar, ağır başlılar da odalarda, yarda ahırlarda bulunurlar, ama bi başka türlü. Oyunsuz-eğlencesiz olarak. Büyükler, en büyükler dinlenir, çaylar içilir.. İçki içilen kesimler bile olur. (Ağalar, beyler kesiminde..)

Zengin ve varlıkların düğünlerinde kuru yemiş de dağıtılır. Çoğunluğun düğünündeyse böyle şeyler bulunmaz. Böyle şeyler yerine "kavurga"lar, "çedeneli kavurga"lar dağıtılır.

Husso çok varlıklı değilse de, çedeneli kavurganın yanında, kuru üzüm de dağıtılıyordu. "Türko"nun cepleri doldurulmuştu. Çok sevinmişti o da. Bir yandan ağzına atıyor, bir yandan da okşar gibi ellerini şişkin ceplerinde gezdiriyordu. Mutluluğuna diyecek yoktu. Okumayı, metin ezberlemeyi unutmuştu o gün. Herkesin, özellikle düğün sahibinin, Husso'nun ve anasının büyük ilgisini görüyordu. Gözler üzerindeydi. Bu da mutluluk veriyordu ayrıca.

Husso gidip onu kucağına aldı. Götürüp, ahırınen güzel yerine oturttu. "Geleceğin büyük din âlimi" diye sundu herkese. Sonra, gelinin armağanı olan nakışlı çorapları elleriyle ayağına giydirdi.

- Hepimiz seni çok seviyoruz. Bunları da Hammame senin ayağına göre örüp göndermiş.

"Türko", şalvarının parçalarının kaldırıp içine sokulduğu ve dizlerine değin ulaşan, Anadolu halkının ördüğü yerli kilimlerde de benzeri görülen nakışlarla süslü çoraplarına bakıyordu. Anlatılmaz bir sevinçle..

51

Metin ezberi için Safo'ların ahırına gitmişti yine.

"Fi'l-akli ğufrânu küfrin câizun ve lâkin + Etâ lehû nassu tahlidin bi nîrânin" (Akıl, kâfirliğin başlamasını câiz görür. Ne var ki, onların ateşte sürekli yanarak cehennemde kalacaklarına ilişkin kesin âyet ve hadis kanıtları bulunmakta...)

Safo yine gelip dikilmişti karşısına.

- Yeter çok çalıştın, biraz dinlen.

- Ezberleyeceklerim var daha.

- Sonra ezberlersin.

Safo gidip iyice yaklaştı oha. Anasıyla babasının "şey etmeleri"nden söz açu. Bakışülar, gülüştüler. Safo'dan bir öneri:

- Biz dc onlar gibi yapalım mı?

- Olmaz.

-Niye?

- Birden çıkıp gelirler, görürler.

- Gelmezler. Çünkü Sabo (kötürüm kız) uyuyor. Babamla anam da dayımlara gittiler. Akşama kadar da gelmiyecekler.

- Ya gelirlerse?

- Vallaha gelmezler.

- Günâh olur.

- Olmaz, biz daha çocuğuz.

- Çocuklara da günâh olurmuş.

- Kim diyor?

- Şeriat kitabı. Evlenecek yaşa geldiler mi, çocuklara da günâh olacağını söylüyor.

- Biz o yaşa gelmedik ki!

- Sen o yaşa gelmişsin. Geçmişsin bile.

- Ben daha 12 yaşındayım.

- Şeriatimize göre; kızlar 9 yaşma geldiler mi, evlenecek çağa gelmiş olurlar.

- Yaa?!!!

- Vallaha. Peygamberimiz Aişe 6 yaşındayken evlenmiş. Ama Aişe anamız 9 yaşına basınca "zifaf olmuşlar.

- Peygamberimiz kaç yaşındaymış o sıra?

- 52 yaşında.

- Bunu da kitap mı yazıyor?

- Evet. Hadis kitapları. Buhari'de bile yar.

- Buhari ne demek?

- Büyük hadis kitabı.

- Şimdi biz babamla anam gibi yapsak, "günâh olur" öyle mi?

- Evet. Sana günâh olur.

- Sana olmaz mı?

- Benim yaşım küçük. Oğlanlar, 12 yaşına basmayınca evlenecek yaşa gelmiş olmazlar. Ama ben "faki" olduğum için biraz da bana yazılır günâh.

- Günâh yazılırsa ne olur?

- Cehenneme atarlar.

- Kimler atar?

- Zebânî'ler. Azap melekleri.

- Pis Zebânîler.

- Kız öyle söyleme. Meleklere öyle söylenmez.

- Onlar da yakmasınlar insanları.

- Onlara Allah emrediyor.

52

Ratib nöbetçileri, "zâlim" kışın egemen olduğu hergünkü gibi o gün de büyük bir savaştan çıkmış gibiydiler. Karlara bata çıka, döne döne ve elleri ayakları dona dona evleri dolaşmışlar, toplıyacaklarını toplamışlar; yemek karışımlarıyla dolu kazanlar ve "lavaş", "gagala", yani ekmek dolu "telis"leri taşıyıp getirmişlerdi camiye. Herkes payını aldıktan, yiyeceğini yedikten sonra da "müzâkere" başlamıştı. Büyük hocanın vekili bir mollanın, daha doğru molla adayının yönetiminde olacaktı. O gün, Şehmus'tu yöneten. önce herkes, kendi dersinde takıldığı yerleri sordu, bilenlerin açıklamalarıyla öğrenebildiği ölçüde öğrendi; sonra genel bir konunun "müzâkere"sine geçildi. "Taharet" genel başlığı altında toplanan temizliğin kimi kesimleri ele alınıp tartışılacaktı:

Önce "pis" (necis) olanlar gözden geçirildi özet olarak. Bu konu sık sık ele alınıp özetlenirdi. Şeriat'in ve Şeriat hükümlerini anlatan kitapların da en başında yer alıyordu. Çünkü "ibadet"e girmek için "taharet", yani temizlik şarttı. Temizlik denince de pisliğin ve pis olanın ne olduğu bilinmeliydi. "Pisler", iki ana bölümde inceleniyordu. "Ğalîz", yani pisliği tam, kesin olan kaba pisler, birinci bölüm. "Hafif yani pisliği tartışmalı, ya da eksik ve ince pislikler de ikincisi. Örneğin "bok"ların, "sidik"lerin kimi "ğalîz", kimi de "hafif" pislerdendir. Çünkü "eti yenen"lerle "eti yenmeyen"lerin "bok"ları, "sidik"leri bir değildir. Bu konuda, Şafii* mezhebinin dışındaki mezhepler, daha çok aynm yaparlar: Hanefi mezhebine göre, "eti yenen" hayvanların, örneğin "deve"nin sidiği, "hafif pis"lerdendir. Dahası, peygamber, kimi Araplara, "deve sidiği"ni içmelerini buyurmuştur. Buhari ve Müslim de bunu yazar. "Eti yenen"lerden "serçe", "güvercin" gibi kuşların "bok"ları "pis" kapsamına girmemekte. "Temiz"dir çünkü. Tavuk, kaz, ördek gibi hayvanların "bok"ları, bunlar "eti yenen" türden olsa da, Ebu Hanefi'ye göre "tam pis"tir. Çünkü bunlar, insan pisliği de yemekteler. Ama hanefi mezhebinin öbür iki imamına göre, bu hayvanların "bok"ları "pis"se de "hafiflerdendir. Maliki mezhebine göre, sığır, koyun gibi hayvanlann bokları, sidikleri temizdir. Hanbeli mezhebine göreyse, eti

yenen hayvanların hangi türü olursa olsun, boldan da, sidikleri de temizdir. Şafii mezhebine göreyse, tümünün boku da sidiği de "pis"tir. Ama bu pisliklerden "temiz"lenmek "güç" olabilir. O zaman da temizlenmese de bağışlanır. Böyle özetler yapılırken "fırtık" ve "meni" üzerinde de duruldu.

"Fırtık" ister sümük, ister balgam biçiminde olsun; tüm mezheplere göre "temiz"di. Yalnız "fırlatılırken", çok dikkat edilmeli; öne, yani "kıble"ye doğru değil; sağa, ya da sola fırlatılmalı. Ya da ayağın altına.. Sonra da ayakla ezilirse iyi olur. Bir başka biçimi daha var: Eğer "balgam" biçimindeyse, peygamberin yaptığı gibi yapılabilir: Peygamber balgamını çıkarmış, "giysisinin bir ucuna tükürmüş, sonra da üstüne (eliyle) basıp dağıtmıştı". Özellikle de Ebu Davud'un yer verdiği bu hadisin kimi biçimlerine, Buhari de yer verir. Bu gösteriyor ki, "fırtık", temizdir ve hangi türü olursa olsun, "elbise"ye de silinebilir. Temiz olmasa, mendillere silinip ceplerde taşınır mı?

Şafii mezhebine göre, "meni" de "fırtık" gibidir ve "temiz"dir.

"Pis" olanlardan nasıl temizleneceği üzerinde durulurken, "işeme" ve "sıçma"nın "âdâb"ına değinildi: Bu işin görüleceği yere, sol adım önce atılarak girilecek. Ve temizlikte de sol el kullanılacak. Bir başka önemli nokta da "kıble"ye dönülmeyecek. Tam bu konu görüşülürken, Hâfız Celâl gelip girmişti içeri. Bir yandan kızarmış olan burnunu, kulaklarını ve ellerini sobaya doğru tutarken, bir yandan da, konuya kulak kabartmıştı.

- Durun Allah'ın Kürtleri.. diyerek şakalı biçimde seslendi ve bir fıkra anlattı:

Adamın biri, oğlunu "molla" olsun diye "medrese"ye göndermiş. Oğlan okuyacağı kadar okumuş ve babasının yanma dönmüş. Babası tarlada çalışıyormuş. Bir süre sonra adamın çişi gelmiş, bir yana çekilmiş, işemeye başlamış. "Kıble"ye doğru.. Bunu gören oğlu hemen uyanda bulunmuş:

- Baba, aman yapma!

- Niye?

- Kıbleye doğru işenmez!

Adam yönünü değiştirmiş. Ama oğlan yine karışmış:

- Aman baba olmaz!

- Bu kez niye olmaz?

- Görmüyor musun güneşe doğru yöneldin. O yöne doğru da işenmez, günâhtır!

Adam yine yönünü değiştirmiş. Ama bu kez de oğlunun başka bir gerekçeyle karşı çıktığını görmüş. Çatlıyacak nerdeyse. Bakmış ki başka yolu yok; sırt üstü yatmış. Yukarı dikilen nesnesinden attırmaya başlamış. Bu şaşılası durumu gören biri, yanaşıp sormuş:

- Heyy, ne yapıyorsun? Öyle işenir mi, kendi ağzına işiyorsun!

Sidiklerin bir kesimi adamın ağzına geliyormuş çünkü. Adam hiç aldırmadan işini bitirdikten sonra cevabını vermiş:

- Sen de çocuğunu molla yaparsan kendi ağzına işersin işte böyle.

Patlayan kahkahalar ve "tevbe estağfirullah" biçimindeki mırıldanmalar..

"Müzâkere" sürdürüldü.

Bir dikkât edilmesi gereken nokta da: "Cin"ler. "Cinlerin yuvaları"na işenmemeli.

- "Cinleri yuvaları" nereler?

- "Delik"ler.

Peygamberin açıklaması vardır:

- "Deliklere işemeyin! Çünkü bunlar, cinlerin yuvalandır."

"Cinlerin yiyecekleri"yle de temizlenilmemeli. Yani, sıçıktan sonra kıçı temizlemek için bunlar kullanılmamalı.

- "Cinlerin yiyecekleri" neler?

- "Kemik"ler, "gıgı"lar (deve ve davarların yuvarlak düşen boklan) ve "kömür"ler, "yanmış olan şey"ler.

Peygamberin bu konuda da açıklaması vardı. "Sahih" (sağlam) hadis kitaplarının yer verdikleri bir hadise göre: Cinlerden bir "tâife" peygambere gelmiş ve yakınmışlardı:

- "Ey Muhammed! Senin ümmetin, kemikle, deve ve davar gıgılarıyla ve yanmış şeylerle kıçlarını temizliyor. Oysa Tann, bunlan bize 'rızık' (yiyecek) olarak vermiştir..."

Peygamber cinleri dinleyince bu yakınmayı haklı bulmuş ve

bunun üzerine, bu tür şeylerle kıçların silinmesini yasaklamıştı.

İşeme ve sıçma duasını okuyarak Tanrı'ya sığınmak gerekiyordu. Çünkü bu ihtiyaçların görüldüğü yerler, "şeytanların yuvalandıkları yerler"dir.

Peygamberin açıklamasına göre, bir de buna dikkat etmek gerekiyordu.

- Kişi üç taşla kıçını silerse temizlenmiş olur".

Kıçı temizlemek için "üç taş" yeterli. Kıçın kıyılarında kalan pisliklerin, o kişinin kendine zararı yok. Hemen tüm mezheplere göre böyle.

53

Hâfız Celal içeri girerken kapıyı aralık bırakmıştı. İvedilikten.. Canavar soğuğun elinden kendini dar atmıştı çünkü.

Aralıktan soğuk giriyordu.

Ve bir it başını uzatmıştı.

Ortalık iti. Herkesin tanıdığı "garib"lerden, kimsesizlerden. İçeri bakınca, kimbilir içeridekileri "çok mutlu yaratıklar" olarak görüyordu. Neden ki içerisi sıcaktı. Hiç değilse dışansı gibi değildi. Ve içerdekiler, onun gibi üşümüyorlardı. Oysa içerdekiler de "gariban" takımındandı.

ît bakıyordu içerdekilere.

- Oşt, oşt!

Başını geri çeken it, sonra yine uzattı.

Birinin gidip kapıyı kapaması gerekiyordu. Ama herkes "müzâkere"de.

Hâfız Celâl, eski öğrencisine buyurma hakkını kullanarak:

- Duran! Git o iti kov, kapıyı da eyce ört! dedi.

O da hemen fırladı. Gitti, ite baktı, ama dokunmadı. Orasından burasından buzlardan dikitler oluşmuştu itin. Belli ki ya üzerine su dökülmüştü; ya da zavallı suya düşmüştü. Tir tir titriyordu. "Sen de benim gibi garibsin. Sahibin olsa burada olmazdın. Sıcak bir yerde, ahırda - mahırda olurdun. Şimdi ne yapabilirim ben sana? Kapıyı kapayıp seni dışarıda bıraksam donarsın soğuktan. Zaten donmak üzeresin. İçeri alsam, köpeksin, içerisiyse cami içi. İçerdekilerde Şafii. Hanefileregöre de sen camiye giremezsin, ama, Şafiilere göre hiç yerin yok. Hanefiler seni 'pisliğin kendisi' (neces-i ayn) saymazlarken, Şafiiler seni öyle görürler. Sen, 'pisliğin kendisi'sin onlara göre. Kısacası, camiye alamam seni. Şu Tann'nm işine bak. Seni niye yaratmış? Madem ki yaratmış; niçin sahip çıkmaz?" İte bakükça düşündü, düşündü yine ite bakü. Bocalıyor, bir çözüm bulamıyordu. Kapıyı kapamaksa, ne içinden, ne de elinden geliyordu. Bir çözüm bulamamaktan ağlamaya başladı. Bağırdılar:

- Türko, ne bekliyorsun, kapasana kapıyı!

Hiç bir karşıhk varmedi.

Herkes ilgilenmişti. Kimse bir anlam verememişti "Türko"nun durumuna. Osso ve Tâhâ, merak edip yanına gittiler.

- Ne yapıyorsun, kapıyı kapasana!

Kapıyı kaparken baktılar ki "Türko" ağhyor.

- Dur hele sen ağlıyorsun!

- !!!

- Niye ağhyorsun, o itten mi korktun ?

- Korkmadım. O zavallıdan korkulur mu?

- Peki neden ağhyorsun öyleyse?

- Zavallı soğuktan donacak.

Onun neden ağladığını anlamışlardı. hin durumuna iyice dikkat etmedikleri halde onlar da acımıştı. Ama ellerinden ne gelirdi? Belki de "Türko"yu avutmak işin Osso:

- İte acıdığın belli. Ama Allah *onu it yaratmış. Caminin içine* alamayız ya.. dedi. Ve ağlamamasını, üzülmemesini söyledi.

- Allah bizi İV yaratabilirdi. Biz il olsaydık, bu soğukla donmayı isler miydik? Bizi dışarıda bırakanlara beddua etmez miydik?

Türko'nun hu karşılığı onları duygulandırmıştı. Öbür fakilerin yanma gidip durumu anlamlar. "Türko"nun ve hâfız Celâl'in dışındaki fakilerin tümü Şafii mezhebinden oldukları için üzerinde birleşilen görüş şuydu:

"Kelb", yani köpek, "pis"iir, ona ne dokunulabilir, ne de onun camiye alınması câizdir.

Bu arada Türko, üstünü - başını sıkıca giyindi, bir de küçük kilim eline alıp kapıya doğru yöneldi. Onu böyle gören Osso, kuşkulanmışü. "Bu soğukta nereye gidiyor olabilir? Metin ezberlemek için bir yere gidiyor olamaz. Çünkü eline kitap almadı." diye düşündü. İzlemeye karar verdi.

Türko, dışarı çıkınca, itin, duvarın dibine büzülmüş olduğunu gördü. Bi yandan da titriyordu hayvan. Türko'ya baktı. Yardım ister gibi bakıyordu. Türko, elindeki kilimi götürüp onun üstüne örttü. Kendisi de sırtını duvara verip dikildi.

Durumu izleyen Osso, fakilere bağırdı:

- Fakiler, gelin hele! Gelin de şu Türko'nun yaptığını görün.

Gelen durumu görüp şaştı ve içerdekilere de duyuracak biçimde şaşkınlığını dile getirdi. Merakla gelen dikildi, gelen dikildi. İçerde kimse, kalmadı ve dondurucu ayazda, caminin önünde koca bir kalabalık oluştu. Gülüşmeler, acımalar, "Allah Allah şunun yaptığı işe bak!" anlamlı mırıldanmalar, köpek yerine "pislendi" diye kilime üzülmeler.. Kalabalık arasında kalan it de şaşkındı. Olduğu yere çöktü. O çökünce üzerindeki kilim sıyrılıp düştü. Türko hemen gidip aldı kilimi ve itin üstüne örttü. Ardından içeri koştu. Gitti; öğleyin yemek üzere sakladığı, orası burası ısırılmış ve üstünde yemekler karışımından bulunan ekmek parçasını alıp döndü; götürüp ite uzattı. Soğuktan tüyleri dik dik olmuş ve tüylerinin ucunda buzlar oluşmuş olan hayvancık, güçsüz biçimde başını uzattı. Ekmekten bir parça ısırdı. Yine güçsüz güçsüz yemeye başladı. Kimseye bakmıyordu. Küsmüştü sanki herkese. Arada bir, isteksiz araladığı göz kapaklarının arasından Türko'ya bakıyor gibiydi. Ya da Türko'ya öyle geliyordu. Titremesi de durmamıştı. Biraz azalmıştı o kadar. Uzatılan ekmeği bir daha ısırdı. Yavaş yavaş çiğneyip yuttu. Bir daha, bir daha.. Derken ekmeği bitirdi. O yedikçe Türko seviniyordu. Kalabalıksa, büyük bir gösteriyi izlercesine onları izliyordu. Dondurucu soğuğa aldırmadan.. Fakilcri caminin önündc birikmiş gören köylüler dc gelip katıldı kalabalığa. Gelenlerden biri, önemli bir şey açıklıyacağmı belli eden bir havayla:

- Durun hele, ben bu iti kulleteyne düşmüş çıkarken gördüm biraz önce.

Meğer zavallı it, kulleteynden su içmeye gitmiş. Buzların kırıldığı kesimden su içmeye çalışırken, kırılmadık kesimin üstüne çıkmış. Dayanamayacağını nereden bilsin? Buzlar kırılıverince kulleieyne düşmüş. Bir sürü bocaladıktan sonra çıkabilmiş ancak. Ve sahipsiz olduğu için dc caminin önüne gitmekten başka bir yol bulamamış. İl aklı işte, sığınılacak yer olarak camiyi görmüş. Camidekilcrin Şafii olduklarını nasıl bilsin?

Köyde başı boş, sahipsiz itler az değildi. Orada burada döllenirler, orada burada doğururlar, oradan buradan geçinirler. Bir doğuruşla bir

sürü yavru çıkarırlar ortaya. Yavrular, bir süre gözleri görmeden, üst üste yumaklaşarak kıpırdaşırlar. Sonra gözleri açılır, her biri dizi dizi meme uçlarından birini yakalayıp emmeye koyulur. Ana da, yavrular da mutludur o sırada. Başlarına gelecekleri bilmezler. Yörenin insanlarından nice analar ve yavrular gibi.. İtçe yaşamak başlamıştır artık. Hepsi yaşamaz. Kimi şöyle, kimi böyle ölür. Ölen ölür; kalan kalır. İnsan yavrulan da öyle değil mi?

Kalabalığın arasındaki it, başını yere yatırmış, gözlerini de kapamış duruyordu. Türko'nun kaygısı arttı.

- Bu hayvan ölecek, n'olur bir sıcak yere götürelim.. diye bağırdı.

İt de bir hayvandı kuşkusuz. "Mecûsîlik", yani Zerdüşt'çülük dinine göre saygın bir hayvandı üstelik. Gerçi bu dinde de köpekler hep bir değildi; sınıflara ayrılmıştı: "Çoban *köpeği", "ev* köpeği", "başı boş köpek". Ama en aşağı sınıfta olan "başı boş köpek" bile güvencedeydi. Başı boş iti dövenin, öldürmenin cezası da çok ağırdı: Dövülen köpek ölmüşse, dövene verilecek cezası: 600 kamçı, 600 değnek (sopa). Yani başı boş iti öldürenin kendisi de öldürülüyordu. İti aç bırakanın, hastalanmasına yol açanın cezası da ağır cezalardandı. Mecusilik dönemi, itler için parlak bir dönemdi, tarihte kaldı. Şimdiyse müslümanhk var. Müslümanlık içinde de mezhepler. Ve itlere iyi gözle bakmayan Şafii mezhebi. Yine de itlerden yararlanırlar. İtlerin sağladığı güvence altında yaşarlar. Evlerini, sürülerini koruttururlar itlere. Ne ki it çoğalınca değeri düşmekte. İtlerin de işe en yarar olanları, en güçlüleri seçilmekte. Kartallı köyünde de öyleydi durum.

Kalabalıktan biri "merhamet"e geldi;

- Ben alıp bizim ahıra götürürüm.. diyerek atıldı.

Götürecek, ama nasd götürecek? Kulağından tutup götüremez ya! Köpeklerin boynuna "tasma" geçirilir, ip takılır, öyle çekilip götürülür. Ama bu, "şeher"lerde olur. O yörenin itlerine göre değil. Alışık olmadıkları için, boyunlarına geçirilen bir şeyle çekilseler de gitmezler oranın itleri. Ölseler yine gitmezler.

Dahası: O iti alıp ahıra götürmek isteyen kişi de Şafiîydi, o da dokunamazdı köpeğe. Birşeyler yapmak için harekete geçti, itin çevresinde döndü; ama götürmek için bir yol bulamadı. Çağırdı, seslendi, ama hayvan bakmadı bile. Hiçbir kıpırdama yoktu zavallıda.

Yalnız, kann boşluğunun hafifçe inip kalkar olmasından, soluk aldığı ve yaşadığı belli oluyordu.

- Ben evden biraz çalı-çırpı getireyim de yanında ateş yakalım.. dedi.

Uygun bulunmuştu bu düşünce. Ve adam gitti.

Kalabalık yerindeydi. Gittikçe de büyüyordu. Duvarın dibinde, karlar üzerine ölü gibi serilmiş yatan kilimli it için oluşmuştu. Ama arada bir gözler ona kaysa da başka şeylerden konuşuluyordu. Oradakilere daha çekici gelen şeylerden.. Bağıra bağıra konuşuluyor, •tatlı tatlı dinleniyordu. Ayakta ve ayazda.. "-Vıy babo!" diyerek, titreyerek.. Genellikle cin-cin bakan gözler, sivri, kuru ve esmer yüzler, büzülmüş ve ovuşturulmuş eller, soğuktan biri inip biri kalkan ayaklar, kıpkırmızı olmuş kulaklar ve burunlar. Ve burunlardan akan, ya da fırlatılan fırtıklar. Görkemlice bir fırtık yarışı sergileniyordu. Herkesin fırlatışı aynı ustalıkta değildi. Kimi yarım yamalak yapıyordu bu işi. Burnunu silerken, fırtığın çoğu içinde kalıyordu. Ama kimi, dibinden söküp temizleyerek fırlatabiliyordu. Kendine özgü yöntemiyle.. Osso'nunki başka türlüydü. Şehmus'unki başka türlüydü. Tâhâ'nınki, Mûsa'nınki, Kâsım'ınki de başkaydı. Abdo'nunkiyse bambaşkaydı. İşte yine hazırlanıyordu gösterisini sunmaya. Sol elini, parmaklanını öne doğru bükerek, burnunun üstüne, gözlerinin düzeyine dek kaldırdı. Baş parmağıyla, işaret parmağım makas yapıp arasına aldı. Ama makası sıkmadı. İşin "acemi"leriyse sıkıyordu. Baş parmağını burnun bir kanadına bastı, ağzını yumdu ve soluğunu birden, olanca gücüyle öbür kanattan verdi. Fırlatıvermişti içindekileri. Taa karşıya.. Koyu ve isli fırtık, düştüyse yerde yılan gibi kıvrılıp kalmıştı. Sıra öbüründe.. Bakalım öbürünü de aynı yere fırlatabilecek mi? Beriki kanadın üstüne de işaret parmağını bastı. Yine ağzını kapadı, soluğunu çekip, yine birden ve tüm gücüyle verdi; ne var ki bi terslik oldu, çıkan fırtık parmaklara bulaşü ve tutunduğu parmaklardan aşağı doğru sarkmaya başladı. Sarktı, sarktı ve sonunda düştü. Sahibinin ayağının dibine..

- Nerde kaldı bu adam, niye gelmedi?

Ayazda, ayak üstü konuşmalar, söyleşmeler sürüyordu. Arada bir içeri girip ısınan ve geri çıkanlar da oluyordu. Türko'nun dışında

kilimli itle ilgilenense pek yoktu. Yaşıyor muydu "garib"? Isıtmak için yakacağa giden adam da, gideli bir saate yakın olmuş; daha dönmemişti.

Ayaz alabildiğine dondurucuydu, ama kalabalık havasındaydı. "Faki"lerin başlarında sarık biçiminde dolanmış ve bir ucu da arkadan sarkıtılmış olan çarşaflar, çok üşüdüğü görülüp duran kulaklardan sarılabilirdi. Ama hiç biri, kafalarının biçimini bozmuyordu. Aynı kafaların içini değiştirmeye niyetli olmadıkları gibi.. Yörenin en geçerli kurallarından biri: Değişme yok.

Seydo'nun da burnu akıyordu. "Melle Seydo". Burnunu silmek için bir sürü şeyin doldurulduğu cebinde mendilini aradı, buldu ve fırtıkların kiminin kuru, kiminin yaş olduğu kocaman "abdest mendili"ni çıkardı; "hıhladı". Büyük bir gürültüyle ve burnunun iki kanadını da zorlıyarak sildi. Kimbilir kaçıncı kez doluyordu "emektâr" mendil. O sırada da yakacağa gitmiş olan adam gözüktü. Koltuğunda da çalılar. Getirip köpeğin yanına bıraktı.

- Yahu nerede kaldın, bir saat oldu!

- Karıların kavgasına yakalandım, saç saça baş başa tutuşmuş olan karıları zor ayırdım. Onlarla uğraşırken de geç kaldım.

Adam getirdiği çalıları ateşlemeye koyuldu. Bir kibrit çakü; yanmadı. Bir daha çaktı, yandı ama parlayıp söndü. Bir daha. Yine olmadı.. Alevi, sönmeden çalıların altına yetiştiremiyordu bir türlü. Fakilerden Yâsin, yetişip yardım etti ve çalılar tutuşturuldu. Herkes elini, yüzünü, ayaklarını uzatmıştı ısıtmak için. Peki ya it? Türko, gözünü onun üzerinden ayırmıyordu? "Acaba ısınabilecek mi? Isınınca canlanıp kalkabilecek mi? Yaşıyacak mı?" diyen düşüncelerle.. Aradan yarım saat, bir saat daha geçti. Ateş yanıp sönmeye yüz tutmuştu. İtteyse hiç bir yaşam belirtisi yoktu. Gözler kapalıydı. Ama zaten de öyleydi, ta baştan kapalı duruyordu. Yaşadığını belli eden karın boşluğuydu. Ne ki bu kez o da durmuş. İnip kalkmıyor artık. İyice dikkat edip baktılar ki, zavallı artık soluk almıyor.

- Ölmüş bu!

- Ölmüş!

Gerçekten ölmüştü "garib"

Hayvanların boklannı doldurup dökmek üzere taşımaya yarayan

"teşkere" (sedye biçiminde taşman, ortası çukur bir şey) getirdiler; uzaklardaki bir dereye atmak üzere itin ölüsünü koydular ve alıp götürdüler. Tüıko, son derece üzgün, bakıyordu arkadan.

Kalabalık dağıldı. "Faki"ler camiye, köylüler evlerine..

Türko da, dışarıda biraz daha kaldıktan sonra, beklemenin anlamsızlığını düşündü; itin üstünü örttüğü kilimi alıp camiye girdi.

Camide, Hâfız Celal, "faki"lere takıldı:

- Gördünüz mü Allah'ın Kürtleri, kulleteyninize it düşmüş. Sizse orada abdest alıyorsunuz, su alıp yemek pişiriyorsununz! Siz işte öylesiniz!

Köpek Şafiîlere göre "pisliğin kendisi"ydi. Ne var ki, düştüğü yer, rastgele bir yer değildi, "kulleteyn"di. Ve Peygamberin de, en sağlam hadis kıaplannda bile yer alan bir açıklaması vardı:

- "Bir su eğer kulleteyn ölçüleri içinde olursa pis tutmaz."

Yine de kimi durumlarda ve kimi pislikler nedeniyle kulleteyn boşaltılırdı; çünkü öyle gerekiyordu. Örneğin içine biri düşüp öldüğü -zaman.

54

Büyük Hoca Molla Nasır'dan günlük dersini alacaktı. Coşkuluydu. Hep öyle olurdu. Her zamanki gibi ezberleyeceklerini iyice ezberlemiş, öğrenecekleri iyice öğrenmişti. Derslerini adamakıllı pişirmiş olmaktan sevinçliydi. Ve hep öyle olurdu.

"Alet"ten, yani "nahiv" adı verilen Arapça dilbilgisinden, "fıkıh"tan, bir başka adıyla "Şeriat"ten, "kelâm"dan, bir başka adıyla "akâid"den, "mantık"tan.. Her gün olduğu gibi bunların hepsinden derslerini alaeaku. Kitaplarını almaya yöneldi, "Nahiv"den "Elfiye" ve şerhi "İbn Akîl", "Fıkıh"tan "Halebi", "Kelâm"dan "Nûniyye", "mantık"tan "Şemsiyye"..

Kitaplarını ayırıp eline aldı. Ellerinin üstüne gözü ilişti. Çatlaklardan kanlar sızıyordu. Sudan, ayazdan, kirden, eller çatlak çaüaktı. Kaçınılmaz bir şeydi bu. Kulleteyn suyu Hanefilere göre caiz olmadığı için uygun su, çeşme suyu güçlükle sağlanabiliyordu, çok "idareli" kullanmak gerekiyordu abdestlerde. Üstelik soğuk su, kirleri gidermeye yetmiyordu. Bu durum, soğukla birlikte ellerin çaüamasına yol açıyordu. Çatlıyan ellere de kolay kolay su dokundurulamıyordu. Biraz dokundurulan su, daha çok çatlamanın nedeni oluyordu. Eller yıkanmıyordu doğru dürüst. Kirler biriktikçe birikiyordu. Kısacası: Kirler çatlakları, çatlaklar da kirleri çoğaltıyordu. Bir de soğuk eklenince, ellerdeki çatlakların ve kanamaların sonu gelmiyordu bi türlü. Ve çadaklar çok sızlıyordu. Bir şey dokunduğunda sızı, dayanılmaz oluyordu. Ama alışılmıştı bu sızıya. Ayrıca parmakların arası da yaralarla doluydu. Kaşınıyordu, kaşındıkça daha çok yaralanıyordu. Buna da alışılmıştı.

Bacakları da kaşınıyordu. Hem de çok.. Ya bitten (donsuz şalvarın dikiş aralannda yine sıra sıra olmuşlardı), ya kirden, ya uyuzdan, ya da hepsinden.. "Hart hart hart" kaşıyıp duruyordu. Bacaklar, bacak araları yaralanmıştı. "Faki"ler, sık sık uyuz oluyordu. Köylüler de.. Uyuzlar, özellikle parmak aralarında, bacaklarda, eklemlerde, yani gövdenin belirli yerlerinde kendini gösterirdi. Yaygındı uyuz. Salgındı. Ondan ona çabuk bulaşıyordu. Neden oluşurdu, nasıl doğar ve nasd gelişirdi? Üzerinde pek durulmazdı. Bilen de bulunmazdı pek. Şu olurdu. Arada

bir, hayvan sahiplerinin hayvanlarına bakmak üzere köye gelen ve herkesin "doktor" diye nitelediği baytar ya da hayvan sağlık memuru, "uyuz ilacı" da getirirdi. Hayvanlarla daha çok ilgilenilirdi. Ama insanlarla da ilgilenildiği olurdu. Uyuz yaygın bir durum aldığı zaman, "doktor", yani hayvan sağlık memuru ya da çok ender gelen baytar, uyuzun önüne geçmek için çaba harcardı. Ne ki, "doktor"un öğütlerine uyan olurdu, uymayan olurdu. Meğer ki, şeyh, ağa, bey ve büyük hoca, ağırlıklarını koymuş olalar. O zaman "doktor"un öğütlerine de uyulurdu, verdiği ilaçlar da kullanılırdı. Şimdilik öyle bir durum yoktu. Uyuz olsa da, büyüklerin önem verdiği yaygınlıkta değildi daha

Elindeki kitaplan bırakıp bacaklanm tatlı tatlı kaşıdıktan sonra kitaplan yeniden aldı ve büyük hocanın yanma doğru yürüdü. Varıp hocanın "rahle"sinin yanma oturdu. Ve "fıkıh"tan "Halebi"yi açtı. Konu: Abdesti bozan şeylerdi.

"İşeme, sıçma"dan başlanarak, abdesti bozan şeyler sıralanıyordu. O "iki delikten" ("mine's-sebîleyn") çıkan şeyler, eğer "işeme", "sıçma" gibi çıkması doğal ("mutâd") şeylerdense abdesti bozar. Çıkan bir "meni", fıkıhtaki deyimiyle "lezzet"li de, lezzetsiz de çıksa, abdesti bozar. Tabii ayrıca da boy abdesti gerektirir. Hanefi, Şafii ve Hanbelî mezheplerine göre böyle. Maliki mezhebine göreyse kendiliğinden çıkan bir "meni", "lezzet"li, yani atarak da çıksa, boyabdesti (gusül) gerektirmez. Yalnızca abdesti bozar.

Halebi'de tüm mezhepler anlatılmıyordu. Hanefi mezhebi esastı. Ama büyük hoca, "mezâhib-i erbaa"yı, yani dört mezhebi bildiği için, aynı konudaki tüm mezheplerin görüşlerini olabildiğince anlatıyordu. Halebi'den önce de, Şafii fıkhına ilişkin kitabı okumuştu. Bununla birlikte kimi konularda, Halebide de "dört mezheb"in görüşlerine yer veriliyordu.

Hoca, Halebî kitabını yalnızca Türko'ya okutuyordu. Hanefî olduğu için..

Her zamanki gibi hocanın anlattıklarım dikkatle ve hiçbir sözünü kaçırmamaya çalışarak dinliyordu. Yer yer de sorular soruyordu. Arada sırada da kaşınıyordu. Bacaklarının kaşınması tutmuştu. İçine işler biçimde bir kaşınma. Elini, bacaklarına sokup çıkarıyordu. Kaçamak

yapıyordu bu işi. Çünkü hocadan utanıyordu. Utanmasa, iki elini de sokup rahat rahat kaşınacaktı. Ne denli göstermemeye çabalasa da hoca görmüştü.

- Çok kaşınıyorsun!

- !!!

Utandı. Hocanın gözü önünde, eli bacaklarının arasına gitmişti. Ve hoca da biliyordu ki, bacak arasında dolaşan el, oraya, "ut yeri"ne de dokunuyordu. Hoca, bacaklarda don olmadığını biliyordu çünkü. Birçok "vesile"yle öğrenmişti.

Elin erkeklik organına dokunması, "abdesti bozan şeyler"dendi. Şafiî mezhebine göre.. O Hanefi olduğuna göre pek bir sorun yoktu. Çünkü Hanefi mezhebine göre, böyle bir durum, abdesti bozmazdı. Ama yine de "âdâb"a aykırıydı.

Hoca sevecen bir adamdı. Ayrıca Türko'yu çok seviyordu, Onun için:

- Haydi git minberin arkasına, iyice bir kaşın gel.. dedi. Çünkü anlamıştı ki oğlan dayanamıyacak.

Utana utana minberin arkasına geçti. Şalvarının bağını çözdü, ellerini soktu ve başladı kaşınmaya: Hart hart hart.. Sesi taa, hocanın yanında bile duyuluyordu. Her yanı kan içinde bırakacak kadar kaşıdı. Öfkeli öfkeli.. Birşeylerden hıncını alıyordu sanki.. Sonunda kötü bir sızlama başlamıştı. Ama aldırmadan şalvarını çekti, bağlayıp dersine döndü.

"Abdesti bozan"lar anlatıla anlatıla, sıra "dokunma"ya gelmişti. Fıkıhta, Arapçasında "mes" ve "lems" sözcükleriyle anlatılıyordu dokunma. Ve bir çok türü vardı.

"Kadına dokunma", Hanefi mezhebine göre, abdesti bozmuyordu. Ama Şafiî mezhebine göre "şehvet"li de olsa, şehvetsiz de olsa, abdest bozanlardandı. Erkek ve kadın yaşlı bile olsa.. Değişmiyordu. Neden ki, Kur'an'da, Nisa Suresinin 43. ve Mâide Suresinin 6. ayetinde: "ya da kadınlara dokunduğunuz zaman..." denerek, kadınlara dokunulduğunda, abdestin bozulacağı anlatılıyordu. Ne var ki, Hanefiler, buradaki "dokunma"nın, "cinsel birleşim" (cima) anlamında olduğunu ileri sürüyorlardı. Bununla birlikte, Hanefi mezhebinde de, cinsel birleşimin dışında, abdesti bozan bir dokunma biçimi vardı.

Buna, "aşırı yaklaşma" anlamına gelen "mubâşere-i fâhişe" adı veriliyordu. Erkeğin erkeklik organı, kadının kadınlık organıyla birleşirse, "mubâşere-i fâhişe" durumu meydana gelir. Erkeklik organının sünnet yeri, kadmınkinin içine girip kaybolmadıkça, kadm da, erkek de "cünüb" olmaz. Yani ikisine de boy abdesti gerekmez. Ama ikisinin de normal abdesti bozulur. Kısacası, Hanefi mezhebine göre, kadına başka türlü dokunmayla abdest bozulmaz. "Öpme"yle bile bozulmaz. Aişe'den aktarılan hadise göre, "Peygamber karılarım öper, sonra abdest almadan namaza durur"du. "Sahih" (sağlam) sayılan hadisler arasında yer alıyor bu.

Kitapta geçen "mubâşere-fâhişe"yi okuyunca, Safo'yla olanı anımsamıştı. Ama çokgeçmeden kurtardı kafasını takıldığı şeyden.

Halebi'den aldığı dersi bitirince, "Kelâm"dan "Nuniyye" kitabına geçti.

Ama kaşınması yine tutmuştu. Dayanacağı gibi değildi. Nasıl olsa hocanın izin verdiğini düşünerek, yine minberin arkasına geçti, iyice kaşıdıktan sonra ve yaralan bir kez daha kanattıktan sonra dönüp geldi.

"Ve li'l-mukallidi imânun yüsâbu bihi..."

("mukallid'in de imam vardır ve onun yararını görür, sevap elde eder.)

Şu demekti bu: "Din ulemâsı"na uyanlar, zararlı çıkmazlar. Bilmeden, anlamadan da "imân" etseler, bu imânlarının yararını görürler. "Cennet"e girebilirler.

"Cennet". Ne güzel yer orası. "Şu Allah, bu dünya yerine orasını yaratsaydı ve insanları daha baştan oraya koysaydı olmaz mıydı sanki!"

Berbat kaşıntı da bi türlü aman, zaman vermiyordu. Bacakların içlerinden yine alevlenmişti. Kalkıp yine minberin arkasına geçmeyi, kaşınıp gelmeyi düşündü, ama vazgeçip biraz daha dişini sıkmaya karar verdi.

"Kelâm" dersi bitince "mantık" dersine geçildi.

"Cins: Külliyyün makûlun alâ kesirîne muhtelifine bi'l-hakaiki..."

Yani: "-Nedir?" sorusu sorulduğu zaman, "şudur" dendiğinde,

birçok ve değişik gerçekleri, varlıkları kapsamı içine alan şey, "cins"tir. "İnsan" ele alınırken: "-nedir?" sorusuna, "-hayvandır!" karşılığı verildiğinde, "hayvan", insan için "cins" olur. Çünkü "hayvan"ın kapsamı içinde, "insan" bulunduğu gibi öteki hayvanlar da bulunur. Yalnızca bir "tür"dür (nevi') insan. Ama insanın "ne" olduğu sorulduğunda, yalnızca "hayvan" değil de, "nâtık (konuşan, düşünen) hayvan" karşılığı verilirse, bu, insanı tam tanımlar. Çünkü bu sözün içine başka hayvan girmez.

"Hayvan. İnsan. Kaşınü. Cins bacaklar. Nâük... Ah şu dersler bir bitse de, gidip rahat rahat bir kaşınsam."

"Mantık" dersi biti. "Nahiv" dersine geçildi. Bir süre sonra o da bitti.

Dersler bitince hemen fırladı, kendini minberin arkasına dar attı. Kaşı babam kaşı., Seydo da izliyordu. Hart, hart, hart.. Tadıyla acının yumaklandığı kaşıntı. Tatlılığı, kaşıntının özünden. Acısıysa, yaralardan kaynaklanıyordu. Hiç kapanmayan, her kaşınışta biraz daha açılan yaralardan..

55

Şalvarını çekip bağladı. Gidip kitaplarını aldı, yerlerine koydu. Safo'lara gitmeye karar vermişti. Hazırlanıp çıktı. Bir-iki kitap da koltukta.. Büzülc büzüle ve üşüye üşüye kendini attı Safo'lara. Safo ve annesi vardı. Her zamanki gibi sıcak ve sevecenlikle karşıladılar. Ahıra geçti. Safo da ardından.

Ahıra geçer geçmez, hemen şalvannı sıyırdı. Ve kaşımaya, daha doğrusu, kaşınan yerleri biraz daha yırtmaya koyuldu. Safo da öyle durmuş bakıyordu. Yaklaştı. Eğilip bacaklanna baktı.

- Ooo bacaklarının her yanını parçalamışsın. Kanlar içinde kalmış.

- Ne yapayım kaşınıyor!

Safo, onun brasmı tutup çevirdi. Onun çevresinin de yırtıldığını ve kanatıldığını gördü.

- Şalvarında bit vardır. Babamın şalvarını getireyim, onu giy de bunu yıkayalım. Su ısıtalım sen de bir yıkan. Böyle kalırsan ölürsün..

- !!!

Safo'nun koşup anasının yanma gidişi, bir süre sonra bir şalvarla gelişi.

- Al şunu giy. Yıkanman için de su koyduk. Anama söyledim, durumuna çok üzüldü. Su ısınınca gider getiririm.

- Allah râzı olsun.

"Allah'ın razı olması"ndan çok, onun râzı olması Safo'yu ilgilendiriyordu.

Şalvannı çıkardı. Yaralı bacaklar, bacaklar arasındaki parmak gibi sallanan nesne. Safo da gözlerini ayırmadan bakıyordu. Şalvara bakülar birlikte. Bir de ne görsünler. Üst üste, sıra sıra bitler. Dikiş aralarında. Kimileri de oraya buraya yayılmakta.

- Ooo bu ne durum böyle?! Bu bitlerin içinde nasıl dayanıyordun? İyi ki ölmedin!!!

- Okumaya dalınca hiç farkında olmuyorum. Kaşınıyorum yalnızca.

- Senin anan bu durumu görse, kimbilir ne kadar üzülür?

- Ben ne yapayım, "ilim yolu"nda olan böyle olur. "İlim yolu, meşakkatli (sıkıntılı, güçlüklerle dolu) olur." İmam Muhammed, İmam Ebu Yusuf ve başkaları da öyle okumuşlar.

- Öyle okuduklarını nereden biliyorsun?

- Kitaplardan..

- Ama sen bir daha böyle bitlenme, ölürsün. Zaten zayıfsın baksana.'

- ??!

Safo'nun getirdiği şalvarı giydi. Biraz metin ezberlemeye çalıştı. Safo da duruyordu orada.

Birden aklına gelmişcesine Safo'ya seslendi:

- Safo!

- ?

- Anan buraya gelmez değil mi?

- Gelmez.

- Vallaha de!

- Vallaha.

Biraz durdu, söyleyip söylememekte duraksadı. Sonra kararını verdi:

- Safo, gel seninle "mubâşere-i fâhişe" yapalım.

- O ne demek?

- Şey demek. Gel, yaparken öğrenirsin.

- Ne yapacağız?

- Üstünü çıkar.

Hiç direnmeden çıkardı üstünü Safo. Ve "mubâşeri-i fahişe".

Samanların üzerine yattılar. Safo altta, o üstte.

- Babamla anamınki gibi mi yapacağız?

- Hayu-, sadece benimkini seninkine değdireceğiz.

Parmak gibi sallanan şeyi dikelmişti. Ve Safo'nun orasına koydu. İleri doğru itmedi. Yalnızca gezdirdi üzerinde.

- İşte "mubâşere-i fahişe" bu.

- Babamla anamınki gibi yapsak olmaz mı?

- Olmaz. "Zina" olur.

Bir süre oynaştılar. Sonra bir gürültü duyar gibi oldular. Hemen kalktılar. Safo'nun anası gelebilir diye korktukları için. Çabuk çabuk üstlerini giydiler. İyi ki giyinmişler. Az soma ahırın kapısı açıldı, Safo'nun anası içeri girdi.

- Bir adam gelmiş "Türko"yu soruyor.

Kapıya birlikte gittiler.

- Refik ağabeg sensin!

Refik'in elini öptü. O da ona sarıldı, gözlerinden öptü.

Refik, "bibi"sinin (halasının) büyük oğluydu. Kısa boylu, gözlerinin kapaklan şiş, esmer, biraz kamburca ve bacakları iğri. Ama oldukça güçlü, dayanıklı ve akıllı. Huriye'yle evli. Evlendikten sonra askerliğe gitmişti. Babasma, anasına egemen, evlerinin direği. O ne derse o olur. Yapüğı işi bilir. Herkes de ona güvenir. Tüm Tutak'ta severler, güvenerek iş verirler.

Safo'nun anası hemen içeri buyur etti.

- Ağabeg çoh üşümüşsün. Ne zaman geldin?

- Şimdi geldim. Camiye uğradım, seni sordum. Burayı gösterdiler.

Ahıra gittiler. Çünkü en sıcak yer, orasıydı. "Teşkere"yi ters çevirip üzerine oturdular. Sonradan, Safo'nun anası minder getirip altlarına koydu. "Hoşgeldin" dedi, hâl-hatır sordu.

- Bizim "Türko"nun yakınısın herhalde!

Refik iyi Kürtçe bildiği için anlatü. Geliş nedenini vc "Türko"yu götürmek istediğini de söyledi. Bunu öğrenince Safo da, anası da çok üzüldü. Hele Safo..

Kadın:

- Siz konuşun, benim evde biraz işlerim var. Yine gelerim.. deyip gitti.

- Ağabeg sen "esger" (asker) degil miydin?

- "Esger"den geldim, "tesgere" aldım.

- Bibimler nasıl?

- Bibin ağlayıp durir seninçin.

- Öbürleri de eydir?

- Herkes ey. Seni götürsem daha ey olacahlar.

- Amma ben burada ohirim.

- Orada müftüde ohuyacahsm.

- Amma...

- Amması mamması yoh. Götürecem. Bibinin iki gözü iki çeşme. Gedeceyik.

- Ne zaman?

- Yarın sabah, erkenden.

- !!!

Refik o gece Safo'larda kon.uk kalacaktı. Kadm ivediyle ve kocası o sırada evde olmadığı halde bunu söylemiş, Refik dc kabul etmişti.

- Ağabeg ben gedip camideki eşyalarımı yerleştirim.

- "Barabar" gerik. Ben deng yaparım.

- Haydi ölese gedek.

Kadın, karınlarını doyurmadan bırakmadı.

Karınlarını doyurduktan sonra çıktılar.

Kadın, arkalarından bağırıyordu:

- Gelememezlik etmeyin, işinizi bitirince gelin hâ.

- Gedérik!

Camiye vardılar. Kitapları heybeye, torbaya yerleştirdiler. Çamaşırları da. (Zaten kaç çamaşır vardı ki..?) Refik, yatağı da sırtla taşımaya elverişli biçimde güzel bir denk yaptı. İşlerini bitirdiler.

- Sen Safo'ları örgendin, oraya get, ben de Husso'lara geder, dönerim.

Husso'ların da iyi insanlar olduklarını, dostluklarını, vedalaşmak gerektiğini anlattı Refik'e. O da uygun buldu:

- Haydi get, gel.

Gitti. Kapıyı açan, Hammâme oldu. "Türko"yu hemen tanıyıp içeri aldı. Husso ahırdaymış, komşularla birlikte "keçe dövüyor"muş. Anası evdeydi. Ertesi gün sabah Tutak'a gideceğini, halasının oğluyla

gideceklerini, bir daha dönmiyeceğini, Tutak müftüsünde okuyacağmı, halasının öyle istediğini, arkadaşlarından, dostlarından ve hocasından ayrıldığı için çok üzüldüğünü anlattı. Hammame de, yaşlı kadın da üzüldüler, onu özliyeceklerini söylediler.

- Bari halanın oğlunu da çağır, bü gece burada kalın.. dediler.

Safo'ların da aynı öneride bulunduklarını, onlara söz verildiğini söyledi. Daha çok beklemeyip ahıra, Husso'yla da vedalaşmak üzere, oradakilerin ellerini öpüp çıktı.

56

Ahıra vardı. İnsan dolu. Boklan temizlemişler, saman dökmüşler. Omda uzun, yuvarlak bir şey. 6-7 kişi dizilmiş. Hep birden bir ayaklarıyla yuvarlıyor, yine hep birden öbür ayaklanyla vuruyorlar. Vur ha vur.. Biraz sonra onlar yorulacak, başkaları yuvarlayıp vuracak. Önce güzelce serilen, desenli olması için ortalarına ve uygun yerlerine renklileri de konan, sonra hah, kilim gibi dürülen yünler, bastınla bastınla keçe olsun diye.. Keçe olacak, evlerin önemli yerlerini, konuk odalarını süslüyecek. Bağırarak konuşanlar, türkü (Kürtçesini) söyleyenler, halay tutanlar. Başlıbaşına bir cümbüş. Düğün, bayram gibi.. Köylüler, topluca eğlenmek için böyle yollar bulmuşlardı. Ahırdakilerin tümü erkekti. Yalnızca kadınların, kızların biraraya gelerek ve iş yaparak eğlendikleri de olurdu. El değirmeniyle bulgur öğürtmelerde olduğu gibi. Bu tür işler, yalnızca erkeklerin ya da yalnızca kızların, kadınların biraraya gelmesiyle de olsa, karşı cinsten olanlar tümden ilgisiz kalmazdı. Hele erkekler.. Kapıdan, bacadan bakarak ilgilerini, sevgilerini gösterirlerdi gönüllerinin ilintili olduklarına.. Kızların da bu fırsatı yakaladıkları, sevdiklerine göründükleri ya da birşeyler ilettikleri olurdu. Önlerine ne denli kalın kalın duvarlar örülşe de sevgiler, yol bulup geçiyor, hiçdeğilse sızabiliyordu. Çengellerini gönüllere, beyinlere takmak üzere.. Şaşmaz bir doğa yasası..

- Vur ha vur!

Vuruyorlardı. Birşeylerden hınç almak istercesine. Yuvarlanıp yuvarlanıp vuruyorlardı keçeye. Duygulu duygulu sesler ve sözler arasında.. Bir fırsattı işte. Kimse de bu fırsatı kaçırmak istememiş, gelip katılmıştı cümbüşe. Bu arada, ahırdaki hayvanların kimi tatlı tatlı geviş getiriyor, kimi otunu-samanını yiyor, kimi yatmış, kimi ayakta, kimi işeyip sıçıyor, kimi de dönüp dönüp cümbüşe bakıyordu. Manda, inek, öküz, tosun, dana.. Yeni doğurmuş olan kısa boynuzlu san inekten çıkan, danasına yönelik "möööö" sesleri de, gürültüye ve türkülere karışıyordu. Vurdukça vuruyorlardı. Aşklarını, özlemlerini, öçlerini, "kötü talih"lerini, yoksulluklarını.. mı düşünüyorlardı vururlarken? Kimbilir! Husso'nun yanındaki uzun boylu, kara kaşlı

kara gözlü, zayıf, sivri yüzlü olan, herkesten daha daha coşkuluydu. Vurma sırasını kimseye vermek istemiyor, biryandan da çarşaf gibi mendilini türkü söyliyerek sallıyor sürekli. İşte karşıda da bir yaşlı kişi. Saçı-sakalı birbirine karışmış. Başında takkeye benzer bir şey. Yanık yanık türküler söylenirken içini çekip duruyor. Ve içli içli mırıldanıyor. "İnsan, düşünen bir yaratık". Herkesin düşüncesi de bir türlü.

- Hâlô Husso!

Birkaç kez böyle bağırdıktan sonra ancak duyabildi cılız sesini.

- Türko, sen misin, gelsene!

Husso ilgiyle gitti yanma.

- Hâlô Husso, ben vedalaşmaya geldim. Halamın oğlu geldi, beni yarın götürecek.

- Nereye?

- Tutak'a.

Karısına ve anasına anlattıklarını, Husso'nun kendisine de anlattı. Husso da üzülmüştü. Kapıya doğru uğurladı. Vedalaştılar.

Safo'lara vardığında, Safo'nun babası da gelmiş, konukla söyleşiyorlardı. Yatsı sonrasına dek söyleşildi. Bir kahvaltı daha yapıldı. Yataklar serildi. Ve herkes yattı.

* * *

Çok erken kalktılar. Sabah ezanı bile okunmamıştı. Herkes kalktı. Kötürüm kız bile.. Çünkü çok sevdikleri birinden, "Türko"larından ayrılacaklardı.

Kendi şalvarı yıkanmış, kurutulmuştu. Giydi. Abdestler alındı. Sıra kahvaltıda.

Çorba, tereyağ, yumurta, peynir. Karınlar doyuruldu. Kadm, biraz da yol azığı yapmış, küçük bir torbaya koymuştu. Artık ayrılma zamanı.

Safo'ya baktı. Kalın entarisinin altından bile göğsündeki tomurcuklar belli olan, esmer güzeli kızın, kara kaşlarının altından alevli ışıklar yansıtan, uzun kirpikli, güzel, güzelden de güzel bakışlı, irice ve kara kara gözlerinden boncuk gibi yaşlar damlıyordu

yanaklarına. Ağlamaklı bir sesle:

- Daha hiç gelmeyecek misin? diyebildi.

Küçük sevgilisiyse:

- Gelirim.. diyemedi.

İki küçüğün durumlarının, herkes farkındaydı. Ama elden ne gelirdi? Sevgileri, kendilerinden çok büyük olan sevgililer, birbirlerini bir daha görememecesine ayrılacaklardı biraz sonra.

Refik davrandı:

- Bize "müsâade". Geç kalmayalım. Yolumuz uzun.

- Birlikte çıkacağız. Sizi uğurlayacağız.

- Zahmet olmaz mı?

Birlikte çıktılar. Ama önce camiye gidilecek, namaz kılınacak, sonra oradaki eşya alınıp çıkılacaktı. Safo'nun ve anasının camiye gitmesininse o saatte hiçbir anlamı yoktu. Safo'nun babası:.

- Siz şimdilik kalın, sonra size haber veririz, uğurlamaya gelirsiniz.. dedi.

Ve yalnızca erkekler gittiler camiye.

Büyük hoca Molla Nasır ve Hâfız Celâl de gelmişlerdi sabah namazına. Hâfız Celâl Refik'i tanıdı, bir süre konuştular. büyük hoca namazı kıldırması için hafıza "işaret" etti. Hâfız namazı kıldırdı.

Namaz biter bitmez, gidip büyük hocaya durumu anlattı. Halasının oğlunun geldiğini ve gitmek zorunda olduğunu ve hemen gideceklerini söyledi. Hoca çok severdi onu. Çok üzüldü. Ama engel olamıyacağını düşünürek:

- Allah işini rasgetirsin, zihnini açık etsin, ne diyelim, git!

Fakiler de duydular "Türko"nun gideceğini. Onlar da üzüldüler.

Büyük hocanın elini öptü. Hâfız Celâl'in de elini öpeceği sırada, o:

- Ben birez (biraz) kalacam.. dedi.

Refik de büyük hocanın elini öptü.

Büyük hoca evine gitti.

Dışarısı çok soğuktu, ama Refik hazırlıklı gelmişti. Kaim ikişer yün çorap, çarıkların içine yerleştirilecek kalın keçeler, bunların

giyilmesine elverişli büyüklükteki kalın çarıklar, yün eldivenler, başa geçirilen ve kulakları da içine alan önü açık yün başlık, ayrıca kafaya, boyuna sarılan yün kaşkol, kalın yün kazaklar,.

Refik, iplerinden kollarını geçirdiği dengi sırtına aldı. Dengin üstünden de, içinde kitaplar, çamaşır bulunan heybeyi yerleştirdiler. Yükün hemen tümünü o sırtlamıştı.

- Ağabeg hepsini sen yükledin, "bene" (bana) heç bırahmadın!

- Sen daha küçüksün. Sen de azıh torbasını alırsın.

Fakilerle vedalaşmak istedi. Osso, Tâhâ, Şehmus, Kâsım, Abdo.. Ve "melle" (molla) Seydo, hep oradaydılar.

- Biz de geleceğiz. Köyün dışına dek uğurlayacağız sizi.. dediler.

Husso da gelip yetişmişti.

Safo'nun babası, ivedi ivedi çıktı, Safo'ya ve anasına haber vermeye gitti.

Ve hep birlikte camiden çıktılar. Yürüdüler. Safo'lar da gelip katıldı. Husso'nun karısı Hammame ve anası da.. Safo, elindeki azık lörbasıyla "Türko"ya yetişti.

- Bak bunu unuttun.

- Unutmadım, getireceğini biliyordum.

"Molla yürüyüşü"yle ağır ağır yürüyorlardı, Hava çok sertti. Çiğnenmiş olan yerler buzlaşmış, kaygınlaşmıştı. Giydikleriyle bir yumak durumuna gelmiş olan "Türko", önünü tam iyi göremeyecek kadar yüzü-gözü sarılı olduğu için basüğı yeri hesaplıyamadı, birden dengesini yitirip düştü. Elindeki torbası da bir yana fırladı. Ama ağzı bağlı olduğu için birşey dökülemedi torbadan. Yetişip kaldırdılar. Herkes ilgileniyordu, ama Safo'nun ilgisi başkaydı.

- Dikkât et, bir daha düşme, olur mu?

- Olur, dikkât ederim.

- Bizi unutur musun?

- Unutmam.

- Yalan!

- Vallaha unutmam. Unutur muyum hiç?

Köyün dışına varılmıştı. Refik kalabalığa:

- Arük siz gelmeyin.. dedi.

Türko, hepsine ayrı ayrı sarıldı, çoğunun elini öptü. Hâfız Bilâl de vardı aralarında. Huso'nun, anasının, karısı Hammame'nin, Safo'nun anasıyla babasının ellerini öptükten sonra kucaklaştı birer birer. Ama Safo'ya sarılamadı. Herkesin gözü önünde kıza sarılmak, öpmek, gelenek ve göreneğe uymuyordu çünkü.

- Allah'a ısmarladık.

- Güle güle!!!

Refik'le küçük arkadaşı, üzerinde yürüdükleri buzlaşmış karlar, ayaklarının altında "gırç gırç" ede ede yola koyuldular.

Kartallı Köyü'yle Tutak arasında, 15 km'ye yakın bir uzaklık vardı.

- Yörürsek, akşama kalmadan varırıh.

- İnşallah.

- Amma sen hamlayacahsın.

- Hamlamam, ben çoh yörürim.

- Nerde yörürsin?

- Ahırlarda metinleri yörüyerek ezberlirik. Her gün ayahta yörir duririk.

- Haydi bahah.

57

Sabahın alabildiğine sert ayazma karşılık, öğleyin biraz kırılmıştı hava. Çözülmeye başhyan karların üzerinde artık yürünemiyordu. Batı batı-veriyorlardı. Ayaklar biraz üşür gibiydi, ama gövdenin kalan kesimi, bata çıka yürümekten, zorlanmaktan terlemişti bile. Karların üzerinde oturup biraz kahvaltı yaptılar. Sonra yine "-ha babam!". Zorlu, çileli bir yolculuk. Refik, arada bir dönüp küçük arkadaşına bakıyor:

- Nasısm? Diye soruyordu.

Oda:

- Eyim, yöririm.. diye karşılık veriyordu.

İyi olduğunu söylese de yorulmuştu. Refik'in ardından sürükleniyordu. Düşe kalka.. Refik de çok yorulmuştu. Çünkü yükü, oldukça ağırdı. Akşama kadar varmaya çalışıyorlardı Tutak'a. Çünkü akşama kalırlarsa, ayaz artar, tipi bile çıkabilirdi. Ama Refik, küçük arkadaşını hiç korkutmuyordu. Hep rahatlatıcı şeyler söylemeye çahşıyordu. Kimileyin de şakalaşıyordu.

- O kızı çoh sevdin mi?

- Safo'yu mu?

- Hee.

- !!!

- Haydi söle söle utanma. O da seni sevmiş.

- Kim dedi?

- Belli olirdi.

- !!!

- O kızı sene alah mı (sana alalım mı)?

- Ben ohirim, ohuyup âlim olacam.

- Gene ohursun. Kız, ohumanı elinden alacah degil ya.

- Ben onu alim de nere götürim?

- Bir eve koyarıh.

- Böyümeden, çoh ohumadan, evlenemem ben.

- Sen bilirsin.

Öğleden sonra yaklaşık iki saat daha yürümüşlerdi. Derken, Tutak'a yaklaştılar. Tepeye çıktıklarında, karşıda gözüküyordu Tutak. Akşam da yaklaşmıştı.

- Artık geldik sayılır.

- Hee.

- Çoh yoruldun mu?

- Yoruldum.

- İstersen biraz oturah.

Biraz oturdular. Yine karlann üzerine. Ama altlarında halı serili gibiydi. Yayılıverdiler. Sonra kalkıp yine yürüdüler. Bir saat sonra da vardılar.

Kapıyı açıp içeri adım attıklarında herkes evdeydi. Büyük bir heyecan. Özellikle"bibi"de. "Bibi" sevinçten ağlıyordu. Herzamanki gibi. Sarılmalar, öpüşmeler. Büyüklerin ellerinin öpülüşü. Hizmet için koşuşmalar. Üst, baş, el, ayak çıkarılışı. Ayakların hemen suya sokuluşu. Sonra tandıra ayakları uzatıp ısınışlar. Tatlı, şakalı söyleşmeler. "Bibi", "enişte Ahmet", evin tek kızı Gülenaz, Refik'in karısı Huriye, Fayık, Memet ("kel fesat"), Hamza.. Hep oradalar. Yenecek, içilecek şeyler getirildi, karınlar doyuruldu. Sonra yine söyleşmeler, şakalaşmalar. Yatana dek sürdü coşku.

58

Çocukların oyunlarının çekiciliğine kaptırmıştı kendini. Bu yüzden okumayı bir kaç gün bi yana bırakmış, oyunlara dalmıştı. "Kayma" ve "vızik" (topaç) oynamak.. Çok tatlı gelmişti. Tahta parçaları ve derme-çatma şeyler alınıyor, yüksekçe bir yere, bir tümseğe çıkılıyor; kayılıyordu. Çok coşku veriyordu bu. Her kaymada, bilinmeyen dünyalara doğru hızlanılıyor, yıldızlara gidiliyordu sanki. Kayma tutkunu çocuklar, kayarken düşme tehlikesini göze alarak hızlanıyorlar, coşuyorlar, kendilerinden geçiyorlardı. Tadına doyulmuyordu kaymanın. Düşmeler, kalkmalar, kayılan nesnelerle birlikte taa uzaklara fırlamalar, ellerin, bacakların, yüzün - gözün sıyrılışları, üşümeler, titremeler.. Kol - bacak burkulmaları, kırık - çıkık olayları.. Doğaldı bütün bunlar. Ve hiçbiri, kayma sevgisini engellemiyordu. Eline bir tahta parçası geçiren, doğru kaymaya gidiyordu. Kayıyor, bir daha kayıyor, bi daha kayıyordu. Soğuktan eli ayağı dökülmüş, üstü - başı ıslanmış, dahası yırtılmış olarak eve gittiğinde, bir de evde azar işitmek, dövülmek pahasına da olsa.. Aileler, ne yapsalar, ne etseler, kayma tutkunu çocukları vazgeçiremiyorlardı bi türlü. Baskıyla biraz vazgeçer gibi olsa da, fırsatını bulduğunda yine kaymaya koşuyordu çocuk. Bi daha kaymayacağına sözveriyor, ama gönlünü kaptırdığı için bir daha, bir daha kayıyordu. Evde olduğu zaman bile aklı kaymada kalıyordu.

"Vızik". Kimi yörelerde "topaç" denir. İki ad da uygun. "Vız"layıp dönmesinden birinci ad verilmiş olmalı. Armut biçimine getirilmiş ağaç. Ucunda, yani armudun sap yerinde de kabara çakılmıştır. Ucu bu kabaradan başlatılan bir ip, sicim, dolandırıla dolandırıla sarılır. İpin bir ucu da eldedir, parmağa bağlıdır. Yukarı kaldırılan ve yaylaştınlan kolla, döndürecek biçimde sallanarak yere, daha iyi dönmesi için de buzun üstüne atılır. "Vızik", döner de döner tepesinin üstünde. Coşku veren, işte onun bu dönüşüdür. Ya böyle döndürülür. Ya da kırbaç gibi bir şeyle..

"Vızik" döndürmek te güzeldi kuşkusuz. Ama kaymak başkaydı.

* * *

Memet'in kızağım aldı. Küçücük bir şeydi bu kızak. O yaşta bir çocuk üzerinde oturabiliyordu o kadar. Kaymak için elverişliydi.

Kızağı ahr almaz doğru tepeye. Koşa koşa, soluya soluya vardı. Ve kaymaya başladı. Gidiyordu bütün hızıyla. "Basra'ya, Kûfe'ye" mi gidiyordu? Kanatlanmış gibi uçuyordu. Bir amaca bir ân önce varıyormuş gibi bir coşku taşıyordu içinde. Yıldırım gibi gitti. Vc taa aşağılarda durdu. Bi daha yukarı çıkıp kayacaktı. Ne var ki, Memet görmüş geliyordu. Kızağı alındığı için kızdığı belliydi. Söylene söylene ve kızağım geri almakiçin koşuyordu. Sonunda varıp yetişti.

- Ver benim kızağımı, ben kayacam.

- N'olur bir kere daha kayim.

- Olmaz!

- N'olur!

- Sen git kitaplarımı ohu.

- Şimdi ohumak canım istemir.

- Bizim buraya kaymah için mi geldin? Ohumah için gelmedin mi?

Memet, kızağını çekip aldı. O da baka kaldı. İçerlemişti. Yine de Memet'i izlemekten kendini alamıyordu. Memet kaydı, bi daha, bi daha kaydı. O da hep imrenerek bakıyordu. Fayık geldi o sırada. Memet'in elinden kızağı zorla alıp ona verdi.

- Haydi sen de kay.. dedi.

Bu kez Memet içerlerken o gidip kayıyordu. Tepenin üzerinden başladı. Hızlandıkça hızlandı. Nc var ki, kayık yolunu değiştirmişti. Gitti, gitti ve bir kayaya olanca hızıyla çarptı. Kayık bir yana, o da bir yana fırlamıştı. Serilivermişti oracıkta. Bayılmıştı. Koşup vardılar yanma. Fayık, kaldırmaya çalışırken, bir şey oldu diye ağlıyordu. Daha büyük yaştakiler geldiler, yavaş yavaş kaldırdılar. Bir süre sonra kendine gelmişti. Ama kolu çok ağrıyordu. Büyüklerden biri sırtına aldı eve götürdü. Bibisi onu bu durumda görünce ağıtı kopardı. Hemen koluyla ilgilendiler.

- "Sımhçı"ya götürek.

- Haydi götürek.

Alıp götürdüler.

Başı kocaman sanlı, bumu dolma gibi, kat kat giysili, şişman bir koca kan. "Kırıktan - çıkıktan çok iyi anlar"mış. Kola baktı,

- Bi şey yoh. Birez incinmiş. Şimdi sararım, bir - iki güne kalmaz geçer.

Bir şeylerle sardı. Karşılığında da, götürülen yumurtaları aldı.

Eve gelince Fayık, Memet'in tutumunu anlattı anasma:

- Ana bu Memet var ya!

- Hee!

- Duran kızağım alınca beddua etti. "İnşallah düşer-ölürsün" dedi.

Memet de oradaydı. Anası:

- Kel fesat, sen beddua ettin de, oğlan düştü kızahtan. Sen ona gurban olasın. O, bir tek oğul. Ağzı da Kur'an'lı. Senin gibi kâfirin dölü degil.

Memet başladı kendini savunmaya.

- Ana ben ne ettim ona? Kendi düştü. "Zeten" kaymasını bilmir. Ohumahtan başka neyi bilir ki. "Savağın biri".

Anası elindeki süpürgeyi fırlattı ona.

- Seni hınzırın dölü. Bir de konuşirsin hee!

Ve Memet'i önüne kaüp kovaladı.

* * *

Ahmet enişte ("Cınk Ahmet") homurdanıyordu.

- Bu oğlan buraya yemeye, içmeye, oynamaya mı geldi.. Türünden.

Ne ki Refik vardı. Ve babası, Refik'e karşı pek ileri gidemiyordu. Refik, dayısının oğlunu tutuyordu. överek ve övünerek de sağda solda anlatıyordu onu.

O da artık okuması gerektiğini düşündü; müftünün evinin yolunu tuttu. Elinde kitaplarla vardı müftüye. Müftü, görür görmez tanıdı. Müftünün elini öptü.

- Berhudar ol oğul. Demek artıh burda ohuyacan.

-Hee.

- Ey oldu, ey. Ben sene yazı da örgetirim.

Müftü Şükrü Balı'nın "hattatlığı, her yerde söylenirdi. Türlü türlü kalemleri, türlü türlü boyalan vardı. Yazdan, inci gibi dizerdi.

Ve ilk derse başladılar. "Kur'an ve hadis ezberi"nden, "Teberrüken", yani kutlu, uğurlu olsun diye.. Daha sonraki günlerde de öteki derslere geçilecekti.

59

Tutak'ın bağlı bulunduğu Ağrı (Karaköse), hayvancılığın baskın olduğu bir ildir. Kentin içinde değilse bile, köylerinde, çoğu kasabalannda, Kürtler çoğunluktadır. Ve oldukça sert geçen, uzun süren kışlarla; "bey"ler (beg), egemendir. Büyük ağalara, genellikle "bey" denir. Her birinin en az, üç - beş (kiminin yirmi - otuz) köyü bulunur. Kışlarla "bey"ler, halkın değişmez gerçeklerindehdir. Kışlara da, beylere de "Tanrısallık" verilir. Beylerin kimi yalnızca "bey"dir. Hâlis bey, İbrahim Bey gibi. Kimiyse hem "bey"dir, hem de "şeyh"tir. Kâsım Kührevî gibi. Yalnızca "bey" olanlar da, "şeyh"lerle içiçedirler. Hepsinde Tann adına iş yapma, bekçilik etme özelliği görülür, gösterilir. Halksa genellikle yoksul ve "dünya nimetleri"nden yoksun.

Aynı durum Tutak'ta da geçerlidir. Tutak, Murat Irmağı kıyısında kurulu, en eski ilçelerden. Büyükçe bir köy. "Hokumat"ı (Kaymakamlık), minareli camisi ve küçük bir çarşısıyla ayrılır öteki köylerden. İçinde Türkler çoğunlukta, köylerindeyse Kürtler. Sürekli bir Türk-Kürt çatışmasına tanık olunur. Bunda da en büyük rol oynayan "bey"lerdir. Beyler, partilere, parlamentoya da girerler. Böylece siyasal çekişmelerde de rol alırlar. Yani Türk - Kürt kavgasında, bunun uzantısı da bulunur. Kürt beyler, Kürtlere sahip çıkma çabalarını sergilerler halk arasında. Ama "resmi" makamlarda, "biz Kürdüz" demezler. Tersine, koyu "Türk" ve "Türkçü" olurlar. Tutak'taki hemen hiç eksilmeyen Türk - Kürt çatışmalarında, küçük çaph ve "kahraman" olarak ortaya atılan Türk beyler (Receb Bey, Bedri Bey gibi) ile, Kürt beyler birbirlerine girerler, birbirlerini öldürürler. Müftünün evli kızıyla oynaştığı söylentisi çıkan Reşit Bey, Tutak'ta öldürülmüştür. Bedri Bey, "kahraman" olarak ortaya atılıp, gizli gizli "- Onu ben öldürdüm!" demiştir. Ve Bedri Bey de, "Kürtler" fârafmdan öldürülmüştür. Reşit Bey, Hâlis Bey'in kardeşidir. "Kürt" oldukları, Türk - Kürt çatışmasında ve başında yer aldıkları halde, soyadları: Öztürk'tür. Yani soyadları güven, cesur, yılmaz, aydın.. olan kimselerin bu soyadlarının gerçekte güvenilir, cesur, yılmaz, aydin.. olmalarına yetmediği gibi, bu beylerin soyadlannın "Öztürk" olması

da, yöredeki "Türklerle mücadele"den vazgeçmelerine yetmiyordu. Resmen "Öztürk"tüler. Hâlis Öztürk, DP'den milletvekili olacak, Yassıada'ya gönderilecek, ünlü mahkemede Türkçeyi güçlükle konuşacak. Vc 27 Mayıs'tan sonra çıkarılacak bir yasayla, ağalığı dağıtmaya yönelik olarak, kimi kardeşleriyle birlikte aile bireyleri, yurdun başka kesimlerine göçmeye zorlanacaktır. Ne var ki daha sonra, herşeyin eskisi gibi olduğu, beylerin daha da güçlendiği görülecektir.

Tutak Müftüsü Şükrü Balcı da, küçük çaplı Türk beyler arasında yer almaktaydı. Yani maddi durumu, orta durumlulardan daha iyiydi. Türk olmakla birlikte, Kürtlerle olan çatışmanın içine girmemekteydi. Kürt beylerle iyi ilişkiler içindeydi. Belki de evli kızının Reşit Bey'le dost olması ve oynaştıkları yolundaki söylentiler, müftünün bu tutumunun uzantısından kaynaklanıyordu.

Müftünün, biri öğretmen iki de oğlu vardı. Selim ve Mustafa. Selim Balcı, iyi bir öğretmen olarak tanınırdı. Ama kimilerince "dinsiz" olarak nitelenirdi. Bunun da, Selim Bey'in, kimi namazları aksatıyor olmasından ileri geldiği söylenebilir. Yörede "dindarlık" baskın olduğu için, bir "müftü oğlu"nun, "çok sofu" olması bekleniyordu. "Çok sofu" olmaksa, öğretmenlikle kolay kolay bağdaşamıyordu. Cumhuriyet Devlcti'nin o dönemlerinde, milli eğilimde, "laiklik" egemendi, ödünler başlatılmamıştı daha.

Müftünün aile bireyleri içinde cn göze çarpan, karısıydı. İki metreye yakın boyu vardı, şişmandı. Ve o dönemin ölçülerine göre "açık" bile sayılabilirdi. Çarşaf filan giymezdi çünkü. Kocasına, yani müftüye, "efendi hazretleri" diye seslenir olsa da, egemendi. Onun sözünden pek çıkmazdı kocası.

Müftü, kısa boylu, esmer, zayıfla şişman arası, etkili bakışlı, katmerli derili, geniş alınlı ve oldukça zeki bir adamdı. Fötr şapka giyerdi. Kasketli halk kesiminden seçilebilmek için olmalı. Şapkasını, makamındayken bile çıkarmadığı olurdu. Makamı, iki katlı yapıdan oluşan, bahçeli, bahçesinde arı kovanları bulunan evindeydi. Halılar seriliydi. Halıların üst üste serildiği, çevresinde de halı yastıklar

bulunan sedirde otururdu. Sık sık fetvaya gelenler olurdu. Müftünün işi kolay değildi. Çünkü fetvâlarıyla yasalara ters düşmemeye çalışırdı. Korkak denecek derecede, hükümetin politikasına, yasalara aykırı davranmaktan çekinirdi.

* * *

- Müftü efendi, gurban olim, ben bir "poh yedim"!

- Ne yedin, ne yedin?!

- Bir "poh yedim de ağzımdan şart çıktı"!

- Tevbe esteğfirullah. Ola sen ne diyirsin?!

- Hele dur ki gurban olim, başıma neler geldi! Başım bata!!!

- Söle hele ne oldu oğul?

İriyan, kemikli, çilli, gür kaşlı, uzun bıyıklı genç bir adam.

"Yüzüm ayağın altına" (yani utanıyorum beni bağışla) diyerek başladığı olayı anlattı:

Tezekliklerden komşu karısının tezek çaldığını görmüş. Bir ses çıkarmamış, iki ses çıkarmamış, sonunda dayanamayıp uyarmış; bir daha çalmamasını söylemiş. Gelin görün ki, kadın suçunu kabul etmemiş, üstelik de, "melek gibi" yüzüne hiç de yakışmıyacak biçimde bağırmış - çağırmış. Adama "iftira" bile atmaya kalkmış. Adam da kızınca demiş ki: "Eğer bi daha tezeğimizden çalarsan, ben de seni yatırıp s.mezsem; üçten dokkuza şart olsun"! "Üçten dokuza şart" ağır bir şey. Kannm, yani bunu ağzından kaçıran kişinin karısının "üç talâkla boş" olmasına yol açabilecek bir durum sözkonusu. Adam eğer, tezek çaldığını söylediği kadını, dediği gibi "yatırıp şey etmezse", kendi kansı "üçten dokuza", yani bütünüyle "boş" olacak.

Soruyordu adam:

- Şimdi söle gurban olim, ben şimdi "ne poh yiyim"?

- Oğul senin işin zor.

Adamın karısı da durumun ciddiliğini kavramış olmalı ki, söylediğine göre kadın: "- Aman herif, get o karıyı şey et de bu

belâdan gurtulah." demiş. Şimdi adam ne yapsın? Tezeği çalan kadını, nasıl tutsun da "yatırıp şey etsin"? Haydi yatınp dediğini yaptı diyelim; bu, bir "zina" olmaz mı?

- Müftü efendi, gurban olim, kitapta bir yerini bul, beni gurtar. Ben de sene bir koç getiririm.

- Senin koçun senin olsun oğul. Koçu-moçu bırah da, ağzından om nası çıhtıysa onu söle!

- Söledim gurban olim, tam söledim. İşte öle dedim.

Genç adam bir daha anlatü söylediklerini. Müftü yüzünü buruşturdu, kafasını kaşıdı. Sonra raftaki kitaplardan birine, "Ali Efendi Fetâvası"na uzandı. Alıp karıştırdı, karıştırdı. Sonunda bir çözüm buldu.

- Sen o karıya "ben dc seni yaürıp s.mezsem." deriken, bir zamana bağlamadın degil mi?

- Nası yani?

- Yani "felân günü seni yaürıp s.mezsem.." demedin?

- "Heyir" (hayır), öle demedim.

- Elese korkhma.

- Aman gurban olim müftü efendi, Allah senden razı olsun, bcq gurtulacam hee?

- Hee. Yalınız o karı ölür.se, o zamana "keder" (kadar) dedigini yapmadığm için, karın boş olur.

- Ölmez, o kan ölmez. "Ne baba deyir ki ölsün".

- Haydi get bi daha ele halt etme.

- Allah râzı olsun, Allah çocuklarını bağışlasın.

Adam müftünün elini öperken son derece memnundu.

60

Müftüden aldığı dersi yapıyor, arasıra da çocuklarla oynamaya gidiyordu. Oyundan döndüğünde, üstü başı su içindeydi. Bibisi, üstünü çıkartıı, kuru giysiler verip giydirdi. Arkasından da bir müjde verdi:

- Tenekeci Mevlit'giie gedeceyik. Onlarda bir şey var, içinde cinler varımış gibi sesler çıharir.

Tenekeci Mevlit'ler, onların "ahbap"larıydı. Zaman zaman karşılıklı oturmaya giderlerdi. Tutak'la iyi durumlu olanlardandı Tenekeci Mevlit'ler. "Gramafon"ları bile vardı. İşte "içinde cinler varımış gibi sesler çıharir." denirken sözü edilen buydu.

Gittiler Tenekeci Mevlit'lere. Karşılandılar, oturtuldular. Ve "gramafon" çalınmaya başladı.

Aygıt ve aygıttan çıkan sesler, çok "acayip" gelmişte ona. "Acâip ve garaiplerdendir" diye düşündü. "Kıyâmet alâmetleri"ndenmiş gibi geldi. "Deccâl'in âleti olmasın?" Ürperdi. "İçinde ya cin, ya da küçük insanlar var. Yoksa bu sesler nasıl çıkabilir?" Bir şeye yoramadı. Bi yandan dikkatle dinliyor, bi yandan da aygıtın o yanına, bu yanma, allına, üstüne bakıyordu. "İnsanlar bunun içine giremez ki. Ama cinler girer. Cinler her şeye girer." Kafası alı üst olmuştu. Evin bireyleriyse, onun, aygıtın orasına burasına bakmasını, incelemesini ve şaşkınlığını görüp gülüşüyorlardı.

Bu arada "cin"lerden konuşulmaya başladı. Çünkü "Erzurumlu cindâr (cinci) hoca" gelecekti o akşam. Onlara gelecekti. Sonra bir komşuya gidilecek, komşunun "cin tutan" kızma baktırılacaktı. "Zavallı kız kurtarılacaklı cinlerin elinden". Hoca daha gelmeden konuşmaların hemen hemen tek konusuydu. Övülüyordu sürekli. "Zincire vurulmuş delileri bile kurtarıyor"muş. "Cinlere hükmediyor"muş. Yalnız hocanın kendisi de biraz "cinli"ymiş. "Deli gibi"ymiş. "Cinlerle uğraşa uğraşa adam öyle olmuş"muş. "tâa Erzurum'dan getirilmiş"miş. Buradaki "cinlileri kurtardıktan sonra geri gidecekmiş"miş.

"Cindar hoca" geldi. Uzun ve kara sakallı. Uzun ve kara cübbeli. Uzun boylu. Kara bir adam. Kuşkulu, ölkeli, "cin cin" bakışlı.

- Buyur hoca efendi buyur..

Sedirde, minderin üstüne buyur edildi. Arkasına yastık konuldu.

Hoca dik dik bakışlarla çevresini şöyle bir taradıktan sonra, cübbesini düzeltti, cebinden uzun tesbihini çıkardı. Önüne bakarak tesbihini çekmeye koyuldu. Arada bir de titriyor, silkeleniyordu. Ve dudakları kıpırdıyor, birşeyler okuyordu.

"Cin tutmuş kız"ın babası geldi. Hocayla birlikte oradakileri, evlerine davet ediyordu. Ama hepsinin değil, bir - ikisinin gitmesi uygun görüldü.

- Bibi biz de gedek mi?

- Bilmem ki oğul, ayıp olmaz mı?

Yavaş konuşmuşlardı aralannda. Sonra açığa vurdular. Gitmelerinin hiçbir sakıncası olmadığı söylendi.

Ve hoca önde, toplanıp gittiler.

Halı, kilim serili, sedirli ve geniş bir oda. Hoca yine baş köşeye buyur edildi. Bir süre sonra "cin tuttuğu" söylenen kız getirildi. 15-16 yaşlarında güzel bir kız. İki bölük yapılmış saçları, arkadan, kalçasına dek sarkmış. Uzun entarisi kat kat. Boyluca. Ürkek bakışlı. Özellikle, hocaya korkuyla bakıyor.

Hoca, kızla bir odada, yalnız bulunması gerektiğini ve işini ancak öyle yapabileceğini söyleyince bitişikteki küçük bir odaya aldılar. Yalnız hocanın neler yaptığına, kapının aralığından bakılacaktı. Hocayla öyle anlaşmaya varılmıştı.

O da bakıyordu kapı aralığından:

Hoca cübbesini çıkarıp bir yana koydu. Kıza yaklaştı:

- Cinlerin adını söle.

- Ne cini, cin min yoh.

- Söle kız. Adlarını söle ki, kurtarim seni.

- Vallaha yoh.

- Gördüklerini de!

- Bi şey görmirim ki.

- De kız, beni uğraştırma.

- Aman, herife bah, ben ne deyim, bi şey görmirim ki deyim.

- Görirsen görirsen. Görirsen de korhirsen, ondan sölemirsen.

- Vallaha da görmirim, billeha da görmirim.

Hoca kızmaya başladı. Gidip cübbesinin cebinden bir ip çıkardı.

- Bah bu ipi görirsen? Sölemesen seni direğe bağlarım. Ve dögerim.

Kız ağlamaya başladı. Hoca daha da kızdı. Öfkesinden gözleri iri iri açılmışü. Kızmki de korkusundan.. Hoca kızı saçlarından yakaladı, çeke çeke götürüp direğe bağladı. Kızda bir çığlık. Acı acı yükseliyor.

- Beni kurtarın bu herifin elinden! Beni öldürecek!!!!

Anası babası çığlıkları duyarken kıvranıyorlar, ama gidip karışmaktan çekiniyorlardı. Hocanın, kızlarını "cin"lerin elinden kurtaracağına inanıyorlardı çünkü.

Hoca kızı dövmek için saldırırken bi yandan da ayet ve dua okuyordu. Ne ki okuduklarının tümüne yakını yanlıştı.

O da kızın durumuna acıyordu, üstelik hocanın "câhil" olduğunu anlamıştı. Yanındakilere söyledi:

- Bu hoca kara câhil.

- Sen ne bilirsin, o derin hocadır. Sen çocuhsun daha.

- Hoca, vallaha câhil. Ohuduklannm hepisi yannış. Ayeti de, duayı da hep yannış ohir. İnanmasaz yann siz de gelin müftüye diyek.

Oradakilerden biri iyice anlamak için sordu:

- Ey hele dur sen ne diyirsin, cin çıharma yoh mu?

Küçük molla "yok" diyemedi. Çünkü öğrenmişti ki İslam'da, temel kaynaklarda bu vardı. Herkesin bildiği "uhruc (ey cin gel çık) duası" Peygamberin hadisine dayanıyordu. Muhammed'in kendisi de, "deli"den, "saralı hasta"dan cin çıkarmıştı. "Dua"yla ve uhruc" diyerek "cin çıkarma" işini yapmıştı. Küçük molla bunu "e't-Tıbbu'n-Nebevî"de okuduğunu anımsıyordu. Ayrıca iyice anımsıyordu ki, İslam'ın en büyük "âlim"lerinin derleyip kaleme aldıklan "Peygamberin doktorluğu" demek olan "e't-Tıbbu'n-Nebevî"ye göre cin çıkarma sırasında deliye ya da saralı hastaya "dayak" da atılabilir. "Cin inatçı" olduğu ve çıkmamak için "direndiği" zaman bu yapılır. O sırada delinin ya da sarılı hastanın "bedenine atılan sopalar da aslında cinin bedenine atılıyordur". Bütün bunlan okumuştu da o

zaman da kafasma pek yatmamıştı. "Cinin elle tutulur bir bedeni mi var ki ona sopa vurulsun da tesir etsin" diye düşünmüştü. Yine, de "sağlam hadis"lere, "büyük âlim"lerin yazdıklarına karşı çıkılmaması gerektiğini biliyordu. Ne var ki, bu "Erzurumlu cindar hoca"nın "câhilliği" belliydi. Okuduğu dualardan ve "yanlış" okuyuşlarından belliydi.

Düşündü küçük molla. Şöyle karşılık vermeyi uygun buldu:

- Cin çıharma var. Var da, bu hoca câhil. Yanmış ohir her şeyi.

Türko sözünün önemsenmediğini anlayınca, açıp kapıyı içeri girdi.

- Sen hoca degil câhilsin.

- Ola sen kimsin, çıh dışarı!

- Ben Arapça ohudum. Molla Nasır'da ohudum, şimdi de müftüde ohirim! Ben sarfı bitirdim, nahivden de taa "Elfiyye"yc geldim. Fıkıh, kelâm, mantık da ohudum. Çok şey ohudum daha da ohuyacam. Büyük âlim olacam. Ya sen? Buraya gelmişin, ayeti, hadisi "yanmış" ohirsin. "Çoh yannış". Yarın müftüye deyecem. Kızı da bağlamışsın dögirsin yazıh degil? Deyecem seni müftüye!

"Cindar hoca", şaşkına döndü. Bu nedenle de çocuğun sözünü kesmeden öyle dinledi. "Müftü" lafı da onu adamakıllı ürküttü. Çünkü "cin çıkarma" İslam'ın temel kaynaklarında varsa da "resmi devlet"te bir görevli olan "müftü"nün "resmen" onaylayacağı şey değildi.

Cinci, kızı bağladığı ipi çözdü. Kız titriyordu. Gözleri de kocaman kocaman olmuştu. İçli içli ağladı. Hoca da ağır ağır ve suçlu suçlu cübbesini alıp sıvıştı.

Cinci hocalar da yörenin gerçeklerinden. "Cinleri toplar"lar, "cinleri kovar"lar, "cinleri yakalamak" için "cinlilere adlarını söyletir"ler. Ve söyletmek için de bağırta bağırta döverler. Kuşkusuz bütün bunların karşılığında da "Peygamberden kalma geleneği" yerine getirip "ücret"lerini alırlar. Alabildiğine yaygındır "cindar" hocalar. Kimi "az derin", kimi "çok derin"dir. Ve çok ustadırlar halkı inandırıp kandırmakta.

* * *

"Türko", müftüden ders alıp okuyordu. Ama müftü, "kelâm", "âlet", "mantık" gibi alanlarda pek yararlı olamamaya başlamıştı. Bununla birlikte yararlı olduğu alanlar da vardı: Özellikle "hat", yani yazı sanatı. Kur'an, "tecvid", "fıkıh", "hadis" gibi alanlarda da iyiydi.

Birkaç ay okudu müftünün yanında. ilkyaz gelmişti. Kimi kuşlar, karların eridiği yerlerde, karların altından başlarını çıkaran "kar çiçekleri", arslan ağızlı nevruz çiçekleri ilkyazı tüm kokusuyla yaymıştı çevreye. Sevinciyle, coşkusuyla... Yavaş da olsa doğa "uyanıyor"du. Kar sularının çamurlarla birlikte doldurduğu ve kabarttığı Murat ırmağı, çamurlu, ölkeli, deli deli akıyordu durmadan. Karşıdan karşıya geçişler, "sal"larla oluyordu. Bu arada yeni başlayan köprü yapımı. Kocaman bir şey, köprü yapılan yerde vuruyordu kazıkların tepesine. "Tak, tak, tak". Kafalarına vurulan kazıklar dibe biraz daha batmaktan başka bir yol bulamıyordu. Şâir Mütelemmis'in dediği gibi bu kazıklara acıyan da yoktu.

* * *

"Türko"nun babası gelmişti. Ve oğlunu alıp götürecekti.

Abdul Hoca, Muş'un Bulanık (Kop) ilçesine bağlı Milibar köyünde "imam durmuş"lu. Evini de "Simo"dan oraya taşıyıp götürmüştü. Bu arada yakında bir köyde çok "âlim", yanında "talebe" okutan bir hoca adını duymuştu. "Molla Zâhir". Duyar duymaz da gidip hocayla görüşmüş, oğlunun durumunu anlatmış, bundan böyleo hocanın okutmasını istemişti. Molla Zâhir de kabul etmiş, söz vermişti. Köyün camii, hocanın öğrencileriyle doluydu. Kartallı köyünde olduğu gibi bu köyde de "faki"ler, camide yatıp kalkıyorlardı. Yemeleri, içmeleri de köylüden sağlanıyordu. KartaHı'da olduğu gibi. Vc yine KartaHı'da olduğu gibi, caminin yakınında "kulleteyn" vardı.

"Türko" için yeni bir "kulieteyn"li yaşam başlayacaktı. Yine aynı türden ilişkiler içinde...

"Türko" babasıyla birlikte gidecekti. Milibar köyünün ileri gelenlerinden ve okumuş yazmışlarından "Hamza Efendi"nin 13 yaşındaki güzel kızı Sürahi'yle sözlenecekti. Bir yandan da "faki"li,

"râtib"li, "kulleteyn"li köyde, Molla Zâhir'den yeni ve daha ileri dersler alacaktı. Okuyacak, okuyacaktı... Aynı hedefe ulaşmak için: Basra'da, Kûfe'de bile bulunamayacak ölçüde âlim olmak"...

"Türko"nun herkese birşeyler verebilecek bir "okul" niteliğindeki "roman"ının 12 yaşma değin olan bölümü böyle. Burada kimi yer ve kişi adları değişik olarak yer almışsa da, çoğu aynı. "Belgesel". Yer alan kitap, ders adları gerçek; dinsel konular da her zaman gösterilebilecek temel İslam kaynaklarına dayalıdır. Anlatılanlara isterseniz "roman" demeyin. "Romanlaşan gerçekler"... Edebiyattaki "edeb"li "aydın"ım bilir misin nedir "kulleteyn"? Ve bilir misin onu yaratan Şeriat nasd bir ilkelliktir? "Türko" ise onun içinde gelişen "ölüm"ü. Bilir misin?

YAZARIN "KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ"NE İLİŞKİN İLGİLİ ÇEVRELERİN GÖRÜŞLERİNDEN BİR DEMET

Kur'an Ansiklopedisi'nin hazırlandığım duyduğum zaman sevincim çok büyük oldu; çünkü bu tür bilimsel ve ciddi eserler, bizim din bilgini geçinenlerin dışındaki bilginler, çoğunlukla da müslüman olmayan bilginler tarafından hazırlanmıştır. Örneğin Kur'an dizini, Flügel tarafından, altı muteber hadis kitapları dışındakileri de içine alarak muazzam bir karşılaştırmalı, konulan tasnif edilmiş hadis konkordansı da Vensink tarafından, yıllarca harcanan bir emek ürünü olarak yayınlanmıştır.

Bunlardan daha önemli olan elimizdeki Kur'an Ansiklopedisi bu kez bir Türk bilim adamı tarafından hazırlanmıştır. Yazar Turan Dursun, uzun yıllar Ankara TRT'sinde din ve ahlak yayınlarını yönetmiş ve yine uzun bir süre Sivas Müftülüğü yapmıştır.

İslâmî bilimleri ve arapçayı hakkıyla bilen Turan Dursun bu eseriyle islamın gerçek amaçlarının, ilkelerinin iyice anlaşılarak hurafelerden uzaklaşılmasına hizmet edecektir.

O, Kur'an'daki bütün sözcüklerin ve terimlerin kökenlerine inmiş, niçin ve ne anlamda kullanıldıklarını, olaylann akışı arap-islam topluluğunun gelişişi sentezleriyle işlemiştir. Bu niteliğiyle bu ansiklopedi, ünlü ingiliz arap edebiyatı uzmanı Arthur JEFFERY'nin hazırlayıp 1938'de Mısır'ın Kahire şehrinde bastırdığı "The Foreign Vocabulary of the Qur'an" adlı eserinden daha önemlidir. Çünkü A. Jeffery, sadece Kur'an'daki sözcüklerin kökenlerini saptamıştır. Sayın Turan Dursun ise, aynı şeyi yaptıktan başka; alındıkları dillerdeki asd anlamlarını karşılaştırarak sonuçlar çıkarmıştır.

Türkiye'de ve dünyada ilk kez yayınlanan bu Kur'an Ansiklopedisi sayesinde bu konunun müslüman ve gayr-i müslim meraklıları, tamamiyle ana kaynaklara ve sağlam belgelere dayanılarak hazırlanmış bilgileri elde etmiş olacaklardır.

Bu nitelikleri dolayısıyla bu değerli esere, dinî, sosyal ve tarihi alanlarda eğitim yapan okulların büyük ilgi duyacağını umuyorum.

Memleketimize böylesine değerli bir eser kazandıran T. Dursun'u tebrik eder, başarılar dilerim.

Prof. Dr. Neşet ÇAĞAT

Kur'an yalnız İslâm dininin değil, İslâm hukukunun da an kaynağıdır. Bundan dolayıdır ki, Kur'an'm hukuk kurallannı içere ayetlerinin ne zaman, hangi olay üzerine ve niçin geldiklerinin iyic irdelenip açıklanması çok önemlidir. Aynca Kur'an'da sonradan gele bir âyet daha önce gelen bir ayetle çelişiyorsa, önce gelen âye "mensuh" hükümsüz sayıldığından vc bu husus Bakara sûresinin 10(âyetindeki: "Her hangi bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır vey unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerin getiririz..." hükümü teyid edilmiş olduğundan, hukuk bakımındar hangi âyetin, hangi âyetle neshedilmiş olduğunun tartışmasız olaral saplanması da özel bir önem taşır.

Bütün diller durmadan değişmektedirler. Sözcükler anlamların yitirmekte, yeni anlamlar kazanmakta, değişik anlamlara gelmektedirler. Bir örnek vermek gerekirse: Elli yıl önce doğrudar doğruya "aldatmak" demek olan "iğfal etmek" bugün gazetelerimiz sâyesinde "ırza tecavüz etmek" anlamında dilimize yerleşmiş bulunmaktadır. Bundan ötürü âyetlere anlam verirken, sözcüklerin bundan 1400 yıl önce ne anlama geldiklerini bilmek ve âyetleri ona göre anlayıp yorumlamak gerekir.

Çok uzun yıllar önceden tanıdığım ve bilimsel kişiliğine, yorulmak bilmez çalışma azmine ve eski arapça bilgisine hayran olduğum Sayın Turan Dursun'up "Kur'an Ansiklopedisi" adi allında Kur'an'ı ansiklopedik açıdan inceleyen ve yalnız hukuk sorunlarını değil Kur'an'm içerdiği bütün sorunları kapsayan bir yapıt hazırlamış olduğunu öğrenmem beni çok sevindirdi.

Bu yapıtın "Allah" maddesini inceleyince Sayın T. Dursun'un yapıtını tam bir vukufla, objektif ve çağdaş bilim yöntemlerine göre hazırlamış olduğunu gördüm. Bu büyük yapıt yayınlandığında konunun her yönü ile ilgili herkesi doyurucu olacağından ve ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracağından hiç kuşkum yoktur. Yapıtı hazırlayan Sn. T. Dursun'u ve yayınlayacak olanları şimdiden kutlarım.

Prof. Dr. Coşkun Üçok

Bundan birkaç yşıl önce bir rastlantı sonucu kendisiyle tanıştığım Turan Dursun, bana, bir Kur'an ve hadîs ansiklopedisi hazırladığından söz etmişti. Ancak bu eserle ilgili bir şey görmediğim için, kendisine sadece eski deyimle: "sayın meşkûr olsun" demekle yetinmiştim. Bu kez incelemem ve bu konudaki düşüncelerimi bildirmem amacıyla ansiklopedinin "Allah" ile ilgili maddesini getirdiler. Bu maddeyi büyük bir ilgil ile okuduğumu önceden belirtmek isterim.

Genellikle yeni ortaya çıkan her din, insanlan uzun süre etkisi altında bırakan bir heyecanı da birlikte getirir. Bazan uzun, bazan da kısa bir süre sonra, daha çok duygusallığa dayanan bu heyecanın yerini, ona neden olan inançları, akıl ve mantıkla bağdaşurma çabası alır. Bu çaba daha çok bu inançların gerçekliğini ispata yönelik olur. Çoğu kez böyle olmakla birlimte, pek az da olsa, bu çalışmalar, dinsel inançlara ters düşen bazı gerçeklerin onaya çıkmasına yardım eder.

Yeni dinin inançlarını içeren kutsal kitapların, çoğu kez insanları etkisi altında bırakan kısa ve özlü ifadeleri, çok geçmeden, bunları yeteri kadar anlayamayanlar ya da yanlış anlayanlara açıklama gereği duyulur. Böylece dinin gerçek yanıyla, onu yanlış uygulamak suretiyle bağnazlığa varan yanının açıklanması sağlanmış olur. Bu konuda bilgisi lam olanların dinsel bir bağnazlığa sapmamasına karşın, bu alanda yeter derecede bilgi sahibi olmayanların, çoğu kez bağnazlığa saplandıkları görülür. Ülkemizde son zamanlarda görülen dinsel bağnazlık da, bu konudaki bilgi yetersizliğinin sonucudur. Dinsel alandaki bu bilgi yetersizliğini gidermek amacıyla Turan Dursun tarafından hazırlanan bu eserin ülkemizde başlayan dinsel bağnazlığın giderilmesinde büyük yararlar sağlayacağı ümidindeyim. Yazar bu amaca ulaşmak için, bir yandan gerçeklen kılı kırk yararcasına islamiyetin başlangıcından itibaren bilinen ya da ileri sürülenleri birer birer nakletmekten çekinmemiştir. Bütün bunlara ek olarak, şimdiye kadar hiçbir dinsel yapıtla rastlanmayan açık ve seçik bir ifade kullanılmış olması da ansiklopedinin değerini bir kat daha artırmaktadır. Sonuç olarak, bu yapıün bir an önce yayınlanması, ülkemiz kültürü için bir kazanç olacaktır.

Prof. Dr. Tahsin YAZICI

Şimdi bir Kur'an Ansiklopedisi'yle karşı karşıyayız. Bu ansiklopedi, sözü edilen ihtiyacı karşılamakta, Kur'an-ı Kerim-in orijinal ve geniş bir sözlüğü mahiyetindedir. Bir sözlük ve ansiklopedi olarak bu alanda ilk kez görülmektedir. Bazı bölümlerini okudum ve inceledim. Tefsir, tarifat, hadis ve ana kaynaklara dayanmaktadır. Sonuçlarda bazı yorumlar tartışmalı olsa da, bu yöntem, ilk kez Türkiye'de, İslam üzerine düşünen öğrenci ve araştırmacılara kolaylık sağlayacak, yeni olay ve anlamlara göre yapılacak yorumlara olanak hazırlayacaktır. Bu nitelikte bir eseri düşünen, büyük uğraşlarla ortaya koyan ve destek olup yayıma hazırlayanları, yayınlayanları kutlar, ileride bu yoldaki çalışmalarını daha da geliştirmelerini ve mükemmeliyetlere ulaştırmalarını ümit ederim.

Dr. Lütfi DOĞAN

Kur'an Ansiklopedisi. Şimdiye kadar olmayan, ama ihtiyacı duyulan bir ansiklopedi. Diyânet teşkilatında Merkez Vâizi, Müfettiş olarak görev yapagelmiş bir insan olarak belirteyim ki, bu ansiklopedi büyük bir boşluğu dolduracak. Çünkü:

1- Çağımız insanı artık öğreneceklerini en kısa zamanda öğrenmek ister. Kolay ve hemen. Çünkü fazla zamanı yoktur.

Kur'an'daki konuları hemen aniamaksa oldukça zor. Aranan, ancak uzmanlarca bulunabilir. Diğer müslümanlara, insanlara, öğrencilere gelince işte o zaman konuların bir ansiklopedi kolaylığı içinde bulunması gerekir. Kur'an ansiklopedisi bu kolaylığı sağlayacaktır. Aranan konu kolaylıkla bulunabilecektir.

2- Kur'an'daki kelimeler, hangi ayetlerde, hangi anlamlarda yer aldıysa bulunabilecektir.

3- Ayetlerin anlattıkları ve hükümleri alanında İslâm otoriteleri neler söylemişler ve ne gibi görüşler belirtmişlerse yine kolaylıkla bulunup anlaşılabilecektir.

4- Ansiklopedinin dili anlaşılır bir dil olarak seçildiği için karışık ve karmaşık konuların da anlaşılmasını kolaylaştıracakür.

Arapçayı ve konuları çok iyi bildiğini bildiğimiz Turan Dursun'u ve yayınlayanları, böyle bir eseri hazırlayıp yayınladıkları için tebrik ederim.

Hamza AYAN

Kur'an, İslâm'ın temel dayanağıdır. Onun için de çok iyi bilinmesi gerekir. İyi bilinmesiyse, en başta "kelime"lerin bilinmesine bağlıdır. Hangi kelime, nereden nasıl gelmektedir, hangi anlamı yahut hangi anlamları içine almaktadır, "kıraat vecih"i, ayetlerdeki "vecih"leri, yani hangi ayette hangi manaya geldiği, İslam otoritelerinin nasıl ele aldıklan, hangi görüşte birleştikleri yahut ayrıldıkları...? Bütün bu yönleriyle bilinmelidir.

Bütün bunları derli toplu anlatan kitaplar son derece azdır. Olanların da dilleri çok ağırdır. Her Arapça bilen kolaylıkla işin İçinden çıkamamaktadır. Temel İslâmi kaynaklar Arapça'yla yazılıdır. Bunları anlayanların sayılarıysa yok denecek kadar azdır.

Ayrıca şimdiye kadar yazılı kitaplardan, yukarıda belirtilen çapta bilgiler elde etmek, kanşık olması nedeniyle de zordur.

Şimdi büyük bir memnunlukla öğreniyoruz ki, dünyada ve ülkemizde ilk olarak bir işe girişilmiş ve gerçekleştirilmiş bulunmakta, bir Kur'an Ansiklopedisi meydana getirilmiş bulunmaktadır. Bu, çok büyük bir hadisedir. Artık herkes Kur'an'daki kelimeleri kolaylıkla anlayabilecektir. Aradığını alfabetik olarak düzenlenmiş olan ansiklopedide bulup öğrenebilecektir. Yalnız kelimeleri değil, Kur'an'ın içine aldığı konulan da öğrenebilecektir.

Arapçayı temel kitaplarından okuyup öğrenmek vc öğretmek için yıllarca çaba harcamış biri ve ayrıca bir hâfız olarak belirtmek isterim: Bu ansiklopediyle, Kur'an ayetlerinde ve ilgili hadislerde ne var ne yok; İslam otoritelerinin görüş ve yorumlanyla birlikte öğrenme imkânı, müslümanlara, inceleyicilere sunulmaktadır. Bütün müslümanlara, öğrencilere ve öğretmenlere yürekten tavsiye ederim.

İsmail GÜL

GÖRÜŞLERİNİZİ LÜTFEN YAZINIZ

Kulleteyn, kendi alanında çok önemli bir özelliktedir. Bu kitap birçok yönden ele alınıp değerlendirilecektir. Görüşler, tartışmalar olacaktır. Şimdiden başka birçok dile çevrilmesi de düşünülmektedir. Kitaba ilişkin görüşlerinizi lütfen bildirin. Bu görüşler değerlendirilecek; kimi bu kitabın öteki baskılarında, kimi de aynca basılacak, yayımlanacaktır.

Şimdiden teşekkürler.

Görüşlerinizi bildireceğiniz adres:
P.K. No: 57
Üsküdar - İstanbul

http://genclikcephesi.blogspot.com